

ODKRYJ OPOLE

W SZKOLE

ODKRYJ OPOLE

W SZKOLE

pod redakcją

Stefanii Jagło i Janusza Berdzika

Recenzja
dr Mariusz Sawicki

Projekt okładki i stron tytułowych
dr Piotr Dobrowolski

Wydawca
Miejski Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli w Opolu
45-086 Opole, ul. Powstańców Śląskich 19

Ikonografia
Współczesne fotografie miasta ze zbiorów Urzędu Miasta Opola
(okładka, strony: 23, 24, 26, 36, 37, 38, 46, 83, 84, 120, 123, 131, 133, 183)
Kopie cyfrowe obiektów ze zbiorów Muzeum Śląska Opolskiego
(strony: 7, 15, 135, 171, 189)

Skład i druk
P. Z. „Solpress” sp. z o.o.
45-064 Opole, ul. Damrota 4, tel. 77 454 52 87

Publikacja sfinansowana ze środków Urzędu Miasta Opola

Opole 2017

ISBN 978-83-932778-4-1

Spis treści

<i>Anna Pobóg-Lenartowicz</i> 800 lat lokacji Opola – czy potrzebne nam są jubileusze?	9
---	---

MATERIAŁY DYDAKTYCZNE

<i>Marek Białokur</i> 800 lat praw miejskich Opola jako inspiracja dla edukacji historycznej	17
---	----

PRZEDSZKOLE

<i>Ewa Dęga</i> 800 lat Opola	25
--	----

<i>Ewelina Malcher</i> Opolscy architekci	27
--	----

<i>Adriana Świąż, Jolanta Pytlik</i> Opole żółto-niebieskie	32
--	----

SZKOŁA PODSTAWOWA

<i>Renata Kaczmarczyk</i> Kronikarze książąt opolskich – komiks	39
--	----

<i>Barbara Murza</i> Katedra opolska – świadek historii Opola	43
--	----

<i>Jolanta Pytlik</i> Z biegiem Odry – opolskie legendy	47
--	----

<i>Jolanta Pytlik</i> Muzyka dawnego Opola	50
---	----

<i>Jolanta Pytlik</i> Pod dachami Opola – opolskie kamieniczki	53
---	----

<i>Lucyna Gruca</i> Dawne jednostki miary	60
--	----

<i>Magdalena Maksymowicz</i> Śladami znanych opolan w ich rodzinnym mieście	64
--	----

<i>Elżbieta Pytlik</i> Alchemia natury, czyli zioła i ziółka dawnego Opola	68
---	----

<i>Anna Kurzydło</i> Od kroszonki do porcelany	73
---	----

<i>Iwona Kowalska, Jolanta Pytlik</i> Duchy Opola	76
--	----

SZKOŁA PONADPODSTAWOWA

<i>Arkadiusz Wickiewicz</i> Opole w czasach Mieszka I. Materiały dla nauczyciela	85
<i>Janusz Berdzik, Joanna Kotowska</i> Zapisani na kartach historii	95
<i>Barbara Błyszczakowska</i> W malowanej skrzyni opolskiej dziouchy	107
<i>Renata Kaczmarczyk</i> Projektowanie zwornika jako detalu architektonicznego	116
<i>Janusz Berdzik, Joanna Kotowska</i> Śladami zabytków Opola	121
<i>Jolanta Kuliś</i> Un jour à Opole. Jeden dzień w Opolu	128
<i>Rafał Włodarczyk</i> Walking around Opole. Spacerując po Opolu	132

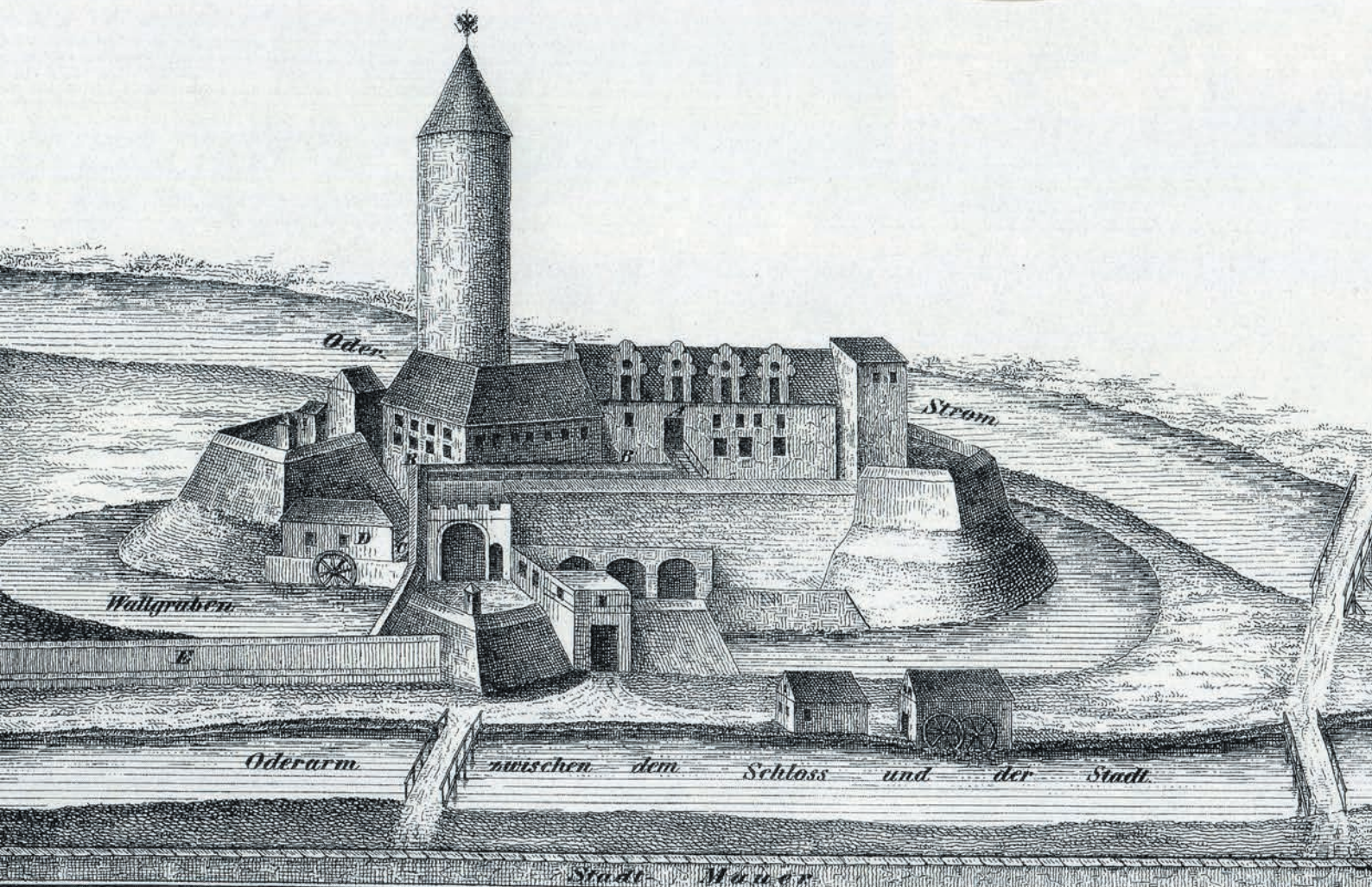
PROJEKTY, STUDIA, GRY, PRZEDSTAWIENIA...

<i>Jolanta Siemieniuk</i> Obiekty cenne przyrodniczo w Opolu	137
<i>Lucyna Gruca</i> Jak w korcu maku... ..	141
<i>Magdalena Sokołowska</i> Współczesne zabawki – średniowieczne inspiracje	145
<i>Urszula Kostrzewska</i> Spacer po Opolu – gry i zabawy	153
<i>Kornelia Jadzyn</i> Welcome to Opole. Witamy w Opolu	160
<i>Ewa Młodawska</i> Kennst du Opole und seine Einwohner? Ein Spiel für Jugendliche Czy znasz Opole i jego mieszkańców? Gra dla młodzieży	164
<i>Aleksandra Starczewska-Wojnar, Justyna Sowińska</i> Oferta bezpłatnych lekcji archiwalnych oraz warsztatów dla dzieci i młodzieży w siedzibie Archiwum Państwowego w Opolu	168

OPOLIANA

<i>Elżbieta Trojan</i> Opole – dzieje i tradycja	173
<i>Elżbieta Trojan</i> Moje Opole – historia i współczesność. Zestawienie bibliograficzne w wyborze	175
<i>Janusz Berdzik, Grzegorz Pielak</i> Varia	181

Opole ok. 1685 r., Idzikowski F., Geschichte der Stadt Oppeln.
Oppeln 1843. Widok zamku od wschodu za czasów
Jana Kazimierza, 1654 r., litografia, tamże.

Odkryj Opole w szkole
Materiały dydaktyczne

prof. dr hab. Anna Pobóg-Lenartowicz

800 lat lokacji Opola - czy potrzebne nam są jubileusze?

.....

Ostatnie lata w Polsce to pasmo niekończących się obchodów jubileuszowych. Jak nie świętowaliśmy 150 rocznicy wybuchu powstania styczniowego, setnej rocznicy wybuchu I wojny światowej, to obchodziliśmy 600-lecie urodzin Jana Długosza czy 1050 rocznicę Chrztu Polski. Odnosi się wrażenie, że nie możemy żyć bez rocznic, obchodów, świętowania i uroczystości. Oczywiście, jako nauczyciele historii powinniśmy się cieszyć, że wciąż jest okazja do wspominania tylu ważnych osób i wydarzeń, a dzięki temu – utrwalania ich w społecznej świadomości. Z drugiej jednak strony wszyscy doskonale zdajemy sobie sprawę, że w powszechnym mniemaniu tylko jubileusze dają szansę do zaakcentowania różnych istotnych wydarzeń historycznych, bowiem jedynie wtedy udaje się zdobyć odpowiednie środki finansowe na ich przypomnienie. Czy w tym natłoku obchodów i uroczystości jest jeszcze miejsce na świętowanie lokalnych jubileuszy? I czy rzeczywiście warto obchodzić 800-lecie lokacji Opola, skoro tak naprawdę nie znamy daty tej lokacji, a dokument lokacyjny nie zachował się, bo go po prostu nie było? Zanim udzielimy definitywnych odpowiedzi na nurtujące nas pytania i wątpliwości, warto przytoczyć kilka podstawowych informacji dotyczących dziejów naszego miasta.

Opole należy do jednych z najstarszych miast w Polsce, lokowanych według nowego prawa. Mieści się bowiem z pewnością w pierwszej piątce tych miast, po Złotorzy (1211 r.), Włeniu (1214 r.) i Wrocławiu (1214 r. – pierwsza lokacja). Możliwe, że zgodę na lokację Opola wydał książę Kazimierz I już w 1215 r. Na pewno nastąpiło to przed czerwcem 1217 r., wtedy bowiem został wydany akt lokacyjny dla Leśnicy (koło Góry św. Anny), w którym to Opole i Racibórz (w takiej właśnie kolejności) zostały postawione za wzór mającej się odbyć lokacji. To wszystko oznacza, że Opole zostało lokowane wcześniej od Krakowa (o 40 lat) czy Poznania (o 36 lat). Zezwolenie na osadzenie „gości” na prawym brzegu Odry wydał (przypuszczalnie na wiecu) książę opolski Kazimierz, wnuk Władysława Wygnańca (najstarszego syna Bolesława Krzywoustego), syn Mieszka Laskonogiego (do niedawna zwanego Płatonogim), twórcy dziedzicznego księstwa opolskiego, który jako jedyny z książąt śląskich został pochowany w katedrze na Wawelu. Sam Kazimierz brał udział w V wyprawie krzyżowej u boku króla węgierskiego Andrzeja II. W sierpniu 1217 r. wraz ze swoim hufcem zaokrętował się na statek w Splicie i wyruszył do Ziemi Świętej. Po przybyciu do Akki, miejsca wypadowego wielu wypraw, krzyżowcy skierowali się w stronę Bajsanu, po czym przekroczyli Jordan i wzdłuż Jeziora Genezaret doszli do Kafarnaum, a stamtąd przez Galileę wrócili do Akki. Z powrotem udali się już lądem, przez Azję Mniejszą i Bałkany. Przechodząc przez Bułgarię, zostali zatrzymani przez ówczesnego cara Bułgarii, Iwana Asena II. To stamtąd, przypuszczalnie, opolski książę przywiózł swą żonę, carównę bułgarską Wiołę. Wkrótce na świat przyszła czwórka ich dzieci (dwie córki i dwóch synów). Od tego momentu datuje się też burzliwy rozwój Opola, które staje się centrum władzy politycznej, administracyjnej, gospodarczej, kulturalnej i religijnej. W 1223 r. w dokumentach pojawia nam się pierwszy pleban opolski (Reginald) i kościół pod wezwaniem Świętego Krzyża, którego to relikwie książę przywiózł zapewne z wyprawy krzyżowej. Z tego samego czasu pochodzi też herb miasta – pół (piastowskiego) orła z połową krzyża (znów nawiązanie do udziału władcy w krucjacie).

Ale dzieje Opola sięgają czasów wcześniejszych niż panowanie księcia Kazimierza I. Bardzo możliwe, że stanowiło ono centrum władzy plemienia Opolan, o którym wspomina w połowie IX wieku mnich z klasztoru św. Emmerama w Ratzbonie, znany powszechnie jako „Geograf Bawarski”. Badacze spierają się, czy nazwa naszego miasta wywodzi się właśnie od tego plemienia czy też od wspólnoty sąsiedzko-terytorialnej, zwanej „opolem”, podstawowej jednostki terytorialnej epoki plemiennych i Polski pierwszych Piastów. Według opolskiej tradycji, sięgającej jeszcze czasów średniowiecza, około roku 984 w Opolu miał przebywać Wojciech Sławnikowic, biskup Pragi, męczennik, później święty, patron Polski, ale także – o czym warto pamiętać – patron Opola. Wojciech na opolskiej Górcie miał ewangelizować okoliczną ludność, udzielać jej chrztu, a gdy zabrakło mu wody do udzielania tego sakramentu, uderzył pastorałem o skałę i natychmiast wypłynęło stamtąd „cudowne” źródło. Źródło to przez wieki (już jako studnia) aż do czasów I wojny światowej stanowiło ujęcie wody dla mieszkańców miasta. Oprócz tego po Wojciechu miały pozostać na kamieniu odciski jego stóp oraz drewniana kaplica p.w. Najświętszej Marii Panny. Wszystkie elementy tej „Wojciechowej” legendy funkcjonują na opolskiej Górcie do dziś. Mamy tam bowiem kościół p.w. NMP i św. Wojciecha, odtworzoną studnię Wojciechową, przy której od kilku lat w dzień świętego Patrona Opolskie Bractwo Wojciechowe rozdaje wodę o cudownych właściwościach. Jest też replika kamienia ze stopami świętego, postawiona także staraniem opolskich Wojciechów (oryginał kamienia znajduje się we wrocławskim Muzeum Archidiecezjalnym). Warto o tym pamiętać w naszej edukacji regionalnej, bowiem ta Wojciechowa tradycja wpisuje się w nurt podobnych legend znanych z Gniezna czy Gdańska, o których w szkołach uczymy, a o opolskiej – już nie. Dlaczego? Święty Wojciech od czasów średniowiecza aż po dzień dzisiejszy jest Patronem Miasta, w dawnych wiekach dzień jego wspomnienia, 23 kwietnia, był dniem wolnym od pracy, świętem nakazanym, w tym dniu odbywały się też w Opolu jarmarki i zabawy. W ostatnich latach miasto wróciło do tej tradycji, organizując w tym czasie Dni Opola.

Wprawdzie zdania co do rzeczywistej obecności Wojciecha w Opolu są podzielone, to jednak nie można wykluczyć, że przebywał on na Śląsku w związku z zajęciem tej dzielnicy w roku 985 (na to wskazują najnowsze badania archeologiczne) przez Mieszka I. Efektem nowej władzy nad tym terytorium był gród na Ostrówku, początkowo pełniący rolę stancy wojskowej, a z czasem grodu o charakterze administracyjno-handlowym. W końcu XII wieku gród ten stał się siedzibą pierwszego księcia opolskiego – Jarosława, syna Bolesława Wysokiego. Ponieważ Jarosław wkrótce został biskupem wrocławskim, a niedługo potem zmarł, nie pozostawił on po sobie potomków. Tym, który założył dynastię Piastów opolskich, okazał się stryj Jarosława – książę Mieszko Laskonogi (do niedawna zwany Płatonogim). Jako syn wygnanego seniora (Władysława Wygnańca) do końca życia walczył o odzyskanie Krakowa. Udało mu się to pod koniec życia i jako jedyny z władców opolskich spoczął w katedrze na Wawelu. Jego synem był wspomniany już przez nas Kazimierz I.

Mało brakowało, a księstwo opolskie, z taką pieczołowitością tworzone przez Kazimierza, po jego śmierci przestałoby istnieć. Książę pozostawił bowiem po sobie dwóch małoletnich synów, nad którymi pretensje do opieki zgłosił książę wrocławski Henryk Brodaty. Tylko zdecydowanej postawie Wioli (wdowy po Kazimierzu I), która w swych działaniach nie wahała się odwołać nawet do papieża, zawdzięczamy, że księstwo opolskie przetrwało przez następne wieki. Opole w ogóle miało szczęście do kobiet wybitnych i niezwykłych. Dość wspomnieć, że to właśnie księżniczka opolska Eufrozyna (córka Wioli i Kazimierza I) została matką Władysława Łokietka. Jej bratanica, której imienia nie znamy (Grzymisława? Estera?) o mało co nie została królową Polski (jako żona Henryka IV Probusa), jeszcze inna z kolei miała zostać wyniesiona na ołtarze (Katarzyna, córka Władysława Opolczyka). Wśród księżnych opolskich znajdujemy kobiety pochodzące z Bułgarii (Wiola), dzisiejszej Chorwacji (Małgorzata, żona Bolesława IV), Rumunii (Elżbieta, pierwsza żona Władysława Opolczyka), Marchii Brandenburskiej (Agnieszka, żona Bolka I) i Moraw (Ludmiła, żona Mieszka Laskonogiego). Księż-

ną opolską była też Izabela Zapolya, wdowa po królu węgierskim Janie Zapolyi, bohaterze spod Mohacza, córka Bony i Zygmunta Starego. Nie powinno nas więc dziwić, że te niepospolite kobiety rodziły równie niepospolitych synów. Lista naprawdę wybitnych władców opolskich jest spora, a przecież żaden z nich (może prócz Władysława Opolczyka, ale z konotacjami negatywnymi) nie trafił na karty szkolnych podręczników. Warto więc może o nich pamiętać, nie tylko przy okazji obchodzonego jubileuszu. O księciu Kazimierzu już pisaliśmy powyżej. Należy tu wspomnieć o jego synu Władysławie I, zwanym „ojcem miast górnośląskich”, przypisuje mu się bowiem lokowanie kilkudziesięciu miejscowości śląskich, w tym takich miast jak: Wodzisław Śląski, Bytom, Głogówek, Gliwice, Oświęcim. Po następnym z kolei władcy opolskim, Bolesławie I, pozostały do dziś wszystkie symbole miasta, a więc: Wieża Piastowska, Kaplica p.w. św. Anny w kościele franciszkanów (zwana także Piastowską) i klasztor dominikanów na opolskiej Górcie. Najwybitniejszym władcą opolskim był z pewnością Władysław Opolczyk. Zrobił on największą karierę spośród innych władców śląskich, co zaprocentowało także wielkim majątkiem i pozycją na arenie międzynarodowej. Władysław Opolczyk był także najhojniejszym fundatorem w średniowiecznej Polsce, to za jego sprawą powstał klasztor paulinów na Jasnej Górze (wraz z obrazem cudownej Madonny), ale także i klasztory franciszkanów w Krośnie, Sanoku i Dobrzyniu na Kujawach, szpital w Wieluniu. Ponadto sprowadził paulinów do Mochowa koło Głogówka, utworzył prezpozycję kanoników regularnych w Oleśnie. Przyczynił się do lokacji Jarostawia, Lubaczowa, Rymanowa, Bełzca, Wyszogrodu, Częstochowy, Żarek, Dobrodzienia. Książę nie zapomniał też o swym rodzinnym mieście. To za jego czasów na opolskim Rynku stanął murowany ratusz, na Górcie powstał nowy zamek, zwany „górnym”, przy okazji nowego kościoła i klasztoru doczekali się sąsiadujący z księżęcą rezydencją dominikanie. Całość została włączona w obręb nowych miejskich fortyfikacji, a opolski barbakan miał być, według badaczy, bardziej okazały od krakowskiego. Książę wraz z bratem Bolesławem utworzył związek miast górnośląskich w celu zachowania pokoju na drogach, namawiał mieszkańców Opola do stawiania murowanych domów, a także ufundował nagrobki swych przodków w kaplicy św. Anny u opolskich franciszkanów.

Listę opolskich Piastów zamyka książę Janusz (powszechnie zwany Janem) Dobry, znany przede wszystkim z wydania Ordunku górnego (dla górnośląskich kopalń, głównie w Tarnowskich Górach) oraz tzw. Przywileju Hanuszowego przeznaczanego dla poddanych swojego księstwa. Kres świetności Opola położyła nie tylko bezpotomna śmierć władcy, ale przede wszystkim przetaczające się przez Opole i cały Śląsk w XVII wieku wojny. Szczególnie dramatyczne dla miasta okazały się lata trzydzieste XVII wieku, kiedy to Opole zostało zajęte przez wojska szwedzkie i saksońskie, niemal doszczętnie zniszczone i splądrowane. Najeźdźcy nie oszczędzili także świątyń, duchowni zostali wypędzeni, niektórzy z nich nawet zamordowani, a groby zmarłych ograbione i sprofanowane. Zniszczenia były tak wielkie, że kiedy w 1655 r. król Jan Kazimierz uciekł na Śląsk w obawie przed Szwedami, schronienia szukał w Prószkowie u Prószkowskich i w Głogówku u Oppersdorfów, bowiem zamek w Opolu nie nadawał się do zamieszkania. Ale to właśnie w Opolu 20 listopada 1655 r. wydany został uniwersał wzywający Polaków do walki ze Szwedami. Miało to miejsce prawdopodobnie w kamienicy przy Rynku (z numerem 1) lub w kapitulniku ojców franciszkanów.

Kolejną cezurą w dziejach Opola jest rok 1742. Wtedy to do miasta, w wyniku wygranej wojny z Austrią, wkroczyły wojska pruskie. Kilkadziesiąt lat później (w 1816) Opole stało się siedzibą rejenckiej. Przyczyniło się to do znaczącego rozwoju zniszczonego wojnami i klęskami żywiołowymi miasta. Najlepszy okres w dziejach Opola, porównywalny z czasami świetności w średniowieczu, nastąpił na przełomie XIX i XX wieku. Wtedy to, także z powodu rozwijającego się przemysłu cementowego i boomu budowlanego, miasto całkowicie zmieniło swój charakter. Ten okres prosperity trwał praktycznie aż do wybuchu II wojny światowej.

1945 r. to kolejna przełomowa data w dziejach naszego miasta. Opole bowiem, zgodnie z decyzjami wielkich mocarstw, znalazło się w granicach państwa polskiego. Wiosną 1945 r. zaczęły napły-

wać pierwsze transporty ludności wysiedlonej z Kresów Wschodnich. W ciągu kilku następnych lat miasto całkowicie zmieniło swoje oblicze. Zaczął się kolejny etap jego historii, którego świadkami jesteśmy i my.

Czyż to wszystko, co powyżej napisaliśmy, nie powinno być wystarczającym powodem do tego, aby być dumnym z historii naszego miasta i żeby tę dumę przekazać naszym uczniom?

Marzy mi się, aby na lekcjach w opolskich szkołach uczniowie mogli usłyszeć nie tylko o dziejach Opola, ale także o wybitnych jego mieszkańcach, bądź tych, którzy się w nim urodzili, bądź tych, którzy poprzez swoją działalność odcisnęli tu swoje piętno. Mam tu na myśli chociażby:

- Eliasza Kuntschiusa, opolskiego lekarza i renesansowego poetę,
- jezuitę Wacława Schwertfera, twórcę pierwszego opolskiego gimnazjum (kolegium jezuickiego),
- Karola Ignacego Lorinsera, kolejnego wybitnego lekarza, jednego z honorowych obywateli miasta,
- Karola Juliusza Hoffmanna, wybitnego kompozytora, twórcy znanej „Symfonii Triumfalnej”,
- Franciszka Goretzkiego, najdłużej urzędującego burmistrza Opola,
- Edwarda Schnitzera (Emina Paszy), znanego na całym świecie podróżnika (bohatera chociażby „W pustyni i w puszczy” czy „Jądra ciemności” J. Conrada),
- Roberta Hermanna Garbego – wybitnego konstruktora lokomotyw,
- Wilhelma Grundmanna – twórcy opolskiego przemysłu cementowego,
- Bronisława Koraszewskiego, redaktora „Gazety Opolskiej”, działacza społecznego,
- Leo Becka – rabina opolskiej gminy żydowskiej, jednego z liderów tzw. judaizmu postępowego,
- ks. Wilhelma Porscha – proboszcza kolegiaty św. Krzyża w Opolu, twórcy sierocińca mieszczącego się przy dzisiejszym pl. Kopernika oraz wielu bractw, stowarzyszeń i katolickich związków zawodowych,
- Thomasa Myrcka, autora wielu rzeźb do dziś znajdujących się w Opolu,
- Maxa Glauera, nadwornego fotografa dworu królewskiego, autora wielu zdjęć Opola z przełomu XIX i XX w., działacza społecznego,
- Fryderyka Wilhelma Kuhnerta – rysownika, znanego głównie z rysunków dzikich zwierząt afrykańskich oraz Georga Nerlicha – autora delikatnych pastelii z widokami Opola,
- Alfreda Nowinskiego, poety, zwanego „śląskim La Fontaine’em” i Hansa Niekrawca – pisarza, urodzonego na Zaodrzu, opisującego życie w przedwojennym Opolu,
- Elisabeth Grabowski – pierwszej badaczki górnośląskiej kultury ludowej, pochowanej na cmentarzu przy dzisiejszej ul. Wrocławskiej,
- Alfreda Steinerta – historyka, muzealnika, archiwistę, założyciela i dyrektora Muzeum i Archiwum Miejskiego w Opolu,
- Theodora Ehla – wybitnego architekta, autora projektów wielu kamienic, willi i kilkudziesięciu kościołów,
- Theodra Kaluzę (Kałużę) – urodzonego w Opolu wybitnego matematyka i fizyka, twórcę teorii Kaluzy - Kleina,
- Kazimierza Malczewskiego – działacza społecznego, prezesa I Dzielnicy Związku Polaków w Niemczech, dziennikarza i właściciela jedynej polskiej księgarni działającej na terenie III Rzeszy,
- ks. prałata Józefa Kubisa, proboszcza opolskiej kolegiaty, współbudowniczego wielu kościołów opolskich,
- Feliksa von Dobschütza – pastora opolskiej gminy ewangelickiej, społecznika i dobroczyńcy,

- Michaela grafa von Mutuschkę – starostę opolskiego, członka opozycji antyhitlerowskiej, zamordowanego w 1944 r.,
- Augustyna Kośnego – lekarza, uczestnika III powstania śląskiego, redaktora naczelnego „Nowin Codziennych” i „Katolika Codziennego”, zamordowanego w przeddzień wybuchu II wojny światowej,
- Jana Łangowskiego – dziennikarza i działacza narodowego,
- Jana Wawrzynka – działacza narodowego, członka TG „Sokół” i POW Górnego Śląska, uczestnika III powstania śląskiego, prezesa Związku Polaków na Śląsku, więźnia obozów koncentracyjnych,
- Karola Musioła – przewodniczącego Miejskiej Rady Narodowej w Opolu, współtwórcy festiwalu opolskiego, założyciela Towarzystwa Przyjaciół Opola,
- Edmunda Osmańczyka – pośta i senatora ziemi opolskiej, członka Związku Polaków w Niemczech, redaktora „Encyklopedii powstań śląskich”,
- Zbyszko i Różę Bednorzów – poetę, naukowca, dziennikarkę, działaczy społecznych,
- Jana Całkę – działacza opolskiej „Solidarności”, naczelnika Wydziału Kultury Urzędu Miasta Opola,
- profesorów opolskich uczelni: Stanisława Kolbuszewskiego, Jerzego Słupeckiego, Oswalda Mateję, Rościława Oniszczyka, Stanisława Rosponda, Józefa Kokota, Władysława Dzewulskiego, Maurycego Horna, Antoniego Opolskiego, Mariana Adamusa,
- lekarzy: Sergiusza Mossora, Jana Urbańczyka, Aleksandrę Pospieszalską, Ludmiłę Czechowską, Andrzeja Sikorskiego, Jerzego Biernata,
- fotografików i społeczników: Leona Olejnika, Adama Śmietańskiego, Stanisława Bobera, Fryderyka Kremsera,
- malarzy i rzeźbiarzy: Krzysztofa Buckiego, Jana Borowczaka, Mariana Nowaka, Adolfa Panitza, Bolesława Polnara,
- aktorów, artystów, piosenkarzy, ludzi kultury: Alojzego Smolkę, Jerzego Grotowskiego, Elżbietę Zapendowską, Michała Bajora, Edytę Górniak,
- sportowców: Zdzisława Trojanowskiego, Konrada Kornka, Zygryda i Bernarda Blautów, Engelberta Jarka, Zbigniewa Guta, Józefa Klozego, Benedykta Kocota, Edwarda Barcika, Stanisława Szozdę, Eugeniusza Pędzisa, Jerzego Szczakiela, Krzysztofa Siemiona, Joachima Halupczoka, Stefana Leletkę,
- biskupów i księży: Franciszka Jopa, Antoniego Adamiuka, Kazimierza Borcza, o. Józefa Czaplaka, Stefana Baldego, Edwarda Kucharza,
- harcerzy i działaczy społecznych: Pawła Kwoczka, Teodora Gadzińskiego, Jana Kozłowskiego, Szymona Koszyka, Stefana Gorgonia.

To tylko nieliczni spośród wielu, o których warto pamiętać, nie tylko z okazji jubileuszu 800-lecia miasta, ale i na co dzień. Zróbmy wszystko, aby nie zginęli oni z naszej społecznej świadomości i pamięci.

Ulica Zamkowa, widok w stronę zamku, ok. 1915 r.

materiały dydaktyczne

dr Marek Białokur, 800 lat praw miejskich Opola jako inspiracja dla edukacji historycznej

Ewa Dęga, 800 lat Opola

Ewelina Malcher, Opolscy architekci

Adriana Święs, Jolanta Pytlik, Opole żółto-niebieskie

Renata Kaczmarczyk, Kronikarze książąt opolskich – komiks

Barbara Murza, Katedra opolska – świadek historii Opola

Jolanta Pytlik, Z biegiem Odry – opolskie legendy

Jolanta Pytlik, Muzyka dawnego Opola

Jolanta Pytlik, Pod dachami Opola – opolskie kamieniczki

Lucyna Gruca, Dawne jednostki miary

Magdalena Maksymowicz, Śladami znanych opolan w ich rodzinnym mieście

Elżbieta Pytlik, Alchemia natury, czyli zioła i ziółka dawnego Opola

Anna Kurzydło, Od kroszonki do porcelany

Iwona Kowalska, Jolanta Pytlik, Duchy Opola

Arkadiusz Wickiewicz, Opole w czasach Mieszka I

Janusz Berdzik, Joanna Kotowska, Zapisani na kartach historii

Renata Kaczmarczyk, Projektowanie zwornika jako detalu architektonicznego

Janusz Berdzik, Joanna Kotowska, Śladami zabytków Opola

Jolanta Kuliś, Un jour à Opole. Jeden dzień w Opolu

Rafał Włodarczyk, Walking around Opole. Spacerując po Opolu

Odkryj Opole w szkole
Materiały dydaktyczne

800 lat praw miejskich Opola jako inspiracja dla edukacji historycznej

Jakie treści powinny zawierać programy/podstawy programowe nauczania historii w szkole? To pytanie, które nurtuje historyków, dydaktyków historii, a przede wszystkim nauczycieli. Klasyk model nauczania encyklopedycznego od lat udziela na tak postawione pytanie prostej odpowiedzi. Ludzie, wydarzenia i miejsca to priorytet, do tego w większej ilości oraz uszczegółowieniu w zależności od poziomu nauczania. Na pozór nic prostszego. Każdy, kto ma lub miał okazję uczyć historii w szkole, zdaje sobie jednak sprawę, że nie tylko w dobie Internetu i innych mediów elektronicznych, które nieustannie zarzucają nas ogromną ilością nowych informacji, ale i wiele lat temu taka metoda była prostą receptą na zniechęcenie uczniów do historii. Niestety, nauczycieli, dla których faktografia i wkucie przez uczniów podręcznika na pamięć stanowi cel pracy, można spotkać i dzisiaj w wielu polskich szkołach. Dla tych przeciętnych „rzemieślników” nauczycielskiego zawodu każda próba odejścia od zasad, które wyznają, jest obrazoburstwem. Z kolei „mistrzom” nauczycielskiego fachu nigdy nie zabraknie pomysłów oraz okazji do zainteresowania uczniów przeszłością. A to właśnie na zainteresowaniu, na dłużej niż perspektywa najbliższego sprawdzianu, powinno przede wszystkim zależeć osobom odpowiedzialnym za szkolną edukację historyczną. Gdy pojawiają się pytania, chęć samodzielnego poszerzenia zdobytej wiedzy i odkrywania nieznanymi wydarzeń z ich genezą i znaczeniem, nauczyciele z powołania mówią o sukcesie. Dla tej grupy ważne wydarzenia z historii powszechnej, narodowej i regionalnej są zawsze doskonałą okazją do wzbogacenia lekcji historii. Rzadko zdarza się jednak, aby do wielkich rocznic w skali świata, kraju czy regionu można było „dorzucić” znaczące lokalne wydarzenie historyczne. Rzadko nie znaczy jednak nigdy. I właśnie z taką sytuacją mamy do czynienia w 2017 roku w Opolu, w którym obchodzimy 800-lecie nadania praw miejskich przez piastowskiego księcia Kazimierza I Opolskiego.

Osiem wieków, które upłynęły od lokacji miasta, obfitowało w liczne wydarzenia o charakterze politycznym, gospodarczym, społecznym i kulturalnym. Na pytanie, czy mogą być one współcześnie inspiracją dla edukacji szkolnej, twierdząca odpowiedź udzielona została na wstępie. Z jednym wszakże zastrzeżeniem – klucz do sukcesu trzyma nauczyciel i to od jego inwencji oraz osobowości zależy, czy otworzy nim, czy też zamknie przed młodzieżą drzwi do historii Opola. Drogi Czytelniku, skoro jednak przebiegasz wzrokiem po stronach naszej książki, oznacza to niezawodnie, że wiesz, jak zrobić z tego klucza użytek. I jeśli pozwolisz, podzielimy się z Tobą naszymi propozycjami w tej podróży przez wieki. Właśnie tu jest na to miejsce, a w kolejnych częściach książki – liczne pomysły na lekcje o Opolu, które może zechcesz wykorzystać.

Opole ma swoje symbole. Należy do nich bez wątpienia Wieża Piastowska będąca jednym z najstarszych zabytków architektury obronnej w naszym kraju. Wieża jest także pozostałością po nieistniejącym już dziś Zamku Piastowskim, który znajdował się na odrzańskim wyspie Pasiece, w części nazywanej Ostrówkiem. Zbudowano ją najprawdopodobniej w połowie XIV wieku jako stołp zamku powstałego za panowania opolskiego księcia Kazimierza I. Wspomniany *stołp*, czyli *wieża ostatecznej obrony*, budowany był na planie koła, owalu, prostokąta lub wieloboku o znacznej wysokości (30–50 m) i dużej grubości murów (3–5 m). Wieże tego typu nie były zamieszkiwane podczas pokoju. Opolska wieża to konstrukcja ogromna i nowoczesna jak na swoje czasy. Decydował o tym m. in. materiał użyty do jej budowy, jakim była cegła. Do wieży pierwotnie wchodziło przez otwór na wysokości 9 m (obecnie zamurowany) po drewnianym ganku połączonym z murami zamku. Wewnątrz

wieży mieściły się loch, kuchnia, izba, sala i wartownia. Wieńczący wieżę charakterystyczny hełm był często przebudowywany. Grube mury wieży chroniły przez wieki jej konstrukcję. W trakcie pożaru z 1739 r. pierwotny stożkowy hełm uległ zniszczeniu. Zastąpiono go blankami, które stanowiły przedpiersie wieńczące mur, jednocześnie chroniąc biegnący za nimi chodnik strzelecki. W czasie walk w prześwitach pomiędzy tzw. zębami rozlokowywano łuczników. W XIX wieku umieszczono na wieży stożkowy hełm z granitowym szpicem, a w 1906 roku zamieniono go na dach namiotowy, który pokryto dachówką. W 1934 r. dach zastąpiono cynkowym stożkiem z orłem. W 1957 r. nadbudowany został 11-metrowy graniasty hełm, a pięć lat później na wieży umieszczono ostrosłupową iglicę, ozdobioną charakterystycznym piastowskim orłem. Tyle krótkiej historii Wieży Piastowskiej, którą każdy może obejrzeć nie tylko z zewnątrz, ale i zwiedzić jej wnętrze¹. Niezapomnianych wrażeń, które z powodzeniem można wykorzystać w celach edukacyjnych, dostarcza panorama Opola widziana z tarasu widokowego, znajdującego się za blankami wieży na wysokości przekraczającej 30 metrów. Z tego miejsca nauczyciel, przy wsparciu przewodników, którzy dyżurują we wszystkie dni tygodnia, może pokazać młodzieży najważniejsze budowle w mieście oraz omówić jego rozwój przestrzenny.

Jeszcze do niedawna wszystkim zainteresowanym poznaniem historii Wieży oraz Zamku Piastowskiego, którego była nieodłącznym elementem przez ponad sześćset lat, musiały wystarczyć średniowieczne freski, nowożytny rysunki, obrazy oraz XIX- i XX-wieczne fotografie. Większość z nich opublikowano już w książkach, w tym tak godnych polecenia, jak: *Zamek Piastowski w Opolu, Opole 150 lat fotografii* oraz *U stóp Wieży Piastowskiej*. Wszystkie pozycje, co warto podkreślić, zostały wydane z ogromną starannością i na bardzo wysokim poziomie edytorskim w opolskich drukarniach i zakładach poligraficznych². Najważniejszych informacji dotyczących Opola w kontekście jego dziejów społeczno-politycznych oraz niepowtarzalnego charakteru, który tak dobrze oddaje łacińskie określenie *Genius loci*, a wyrażające się w biografiami znanych opolan oraz najważniejszych współczesnych przedsięwzięciach kulturalnych, naukowych i sportowych, dostarcza jednak przede wszystkim wydana w 2011 roku obszerna monografia zatytułowana *Opole. Dzieje i tradycja*³.

W roku 800-lecia praw miejskich Opola wymienione książki mają już jednak poważną konkurencję w postaci profesjonalnie opracowanych stron internetowych. W tym miejscu warto zwrócić uwagę na stronę www.opole800.pl. Umieszczonych zostało na niej wiele interesujących materiałów dotyczących historii Opola. Wśród nich galeria znanych postaci związanych z Opolem, ciekawostki dotyczące miasta, filmy nawiązujące do historii miasta oraz obchodów 800-lecia. Niezwykle cenna dla każdego nauczyciela, zarówno jako inspiracja edukacyjna, ale przede wszystkim „kopalnia” środków edukacyjnych z uwagi na liczne ilustracje, widokówki oraz fotografie Opola jest strona www.opole.fotopolska.eu. Pewne jest, że każdy nauczyciel, który choć raz zobaczy umieszczone na niej materiały, będzie do niej wracał i do tego samego zachęcał swoich uczniów.

800-lecie praw miejskich Opola to także doskonała okazja, aby wykorzystać obecny od czterech lat w szkołach ponadgimnazjalnych przedmiot *Historia i społeczeństwo. Dziedzictwo epok*. W założeniu autorów reformy, która od samego początku budziła wiele emocji zarówno wśród nauczycieli historii, jak i historyków będących wykładowcami akademickimi, uczniowie, którzy nie wybrali na poziomie rozszerzonym przedmiotów humanistycznych, pogłębiają wiedzę z zakresu historii, wiedzy o społeczeństwie i wiedzy o kulturze w ramach wspomnianego bloku przedmiotowego *Historia i społeczeństwo*. Przedmiot realizowany jest modułowo z uwzględnieniem wybranej tematyki, pasji i zainteresowań nauczyciela oraz potrzeb uczniów, przy uwzględnieniu możliwości szkoły. Zaproponowane nauczycielom do realizacji, w wymiarze dwóch godzin tygodniowo, moduły bloku uzupełniającego (tj. około 120 godzin w cyklu dwuletnim) obejmują wątki tematyczne: *Europa i świat*,

¹ Co ważne i bardzo przydatne, Wieża Piastowska ma swoją stronę internetową. Zob.: <http://www.wiezapiastowska.pl/>, 19.01.2017.

² U. Zajączkowska, *Zamek Piastowski w Opolu*, Opole 2001; Taż, *Opole 150 lat fotografii*, Opole 2006; *U stóp Wieży Piastowskiej*, Opole 2014.

³ *Opole. Dzieje i tradycja*, pod red. B. Linka, K. Tarki i U. Zajączkowskiej, Opole 2011.

Język, komunikacja i media, Kobieta, mężczyzna, rodzina, Nauka, Swojskość i obcość, Gospodarka, Rządzący i rządzi, Wojna i wojskowość, Ojczysty Panteon i ojczyste spory. W opinii pomysłodawców przedsięwzięcia blok stanowi dopełnienie edukacji humanistycznej, która wieńczy naukę uczniów w szkole ponadgimnazjalnej. I chociaż nie jest przedmiotem egzaminacyjnym, to jego rangę w szkołach podnosi fakt, iż uczeń otrzymuje z niego ocenę śródroczną i końcową. Zgodnie z wytycznymi ministerstwa zajęcia z przedmiotu *Historia i społeczeństwo. Dziedzictwo epok* obejmują co najmniej cztery wątki. Zajęcia mają charakter interdyscyplinarny i mogą być realizowane w oparciu o autorskie programy nauczania z wykorzystaniem metody uczniowskiego projektu edukacyjnego. I właśnie tę możliwość warto wykorzystać w kontekście 800-lecia Opola⁴.

Przeznaczony na realizację poszczególnych modułów czas, po jednym semestrze na każdy z nich, obligatoryjny jest tylko *Ojczysty Panteon i ojczyste spory*, pozwala na wprowadzenie interesujących nas treści, pomimo braku bezpośredniego odwołania w rozporządzeniu do treści związanych z historią Opola. Dlatego też w tym miejscu proponujemy w każdym z dziewięciu wskazanych przez Ministra Edukacji Narodowej wątków tematycznych elementy, które można omówić z młodzieżą w kontekście historii naszego miasta.

1. Historia Opola to zagadnienie, które w klasyczny sposób łączy w sobie elementy wykraczające poza granice jednego narodu, państwa, a nawet kontynentu. W Opolu urodzili się, mieszkali i pracowali ludzie, których biografie wpisane są w historię wielu państw i narodów. Wątek tematyczny: *Europa i świat*.
2. Opole to miejsce, w którym na przestrzeni przeszło tysiąca lat stykali się ze sobą ludzie posługujący się różnymi językami. Ponadto Opole obecne jest w źródłach kronikarskich, kartograficznych, na łamach prasy, w radiu, telewizji, a w ostatnich kilkunastu latach także w internecie. Wątek tematyczny: *Język, komunikacja i media*.
3. W historię Opola wpisane są losy rodzin oraz relacji społecznych, w których pozycja kobiet i mężczyzn była uwarunkowana wieloma czynnikami. Opolanie przeżywali chwile radości i dramatyczne czasy próby, które były wyzwaniem dla międzyludzkich relacji. Wątek tematyczny: *Kobieta, mężczyzna, rodzina*.
4. Opole to miasto, które szczególnie w swojej najnowszej historii zaczyna zaznaczać swoją pozycję na mapie polskich instytucji naukowo-badawczych, a działalność naukowo-dydaktyczna pracowników Uniwersytetu Opolskiego oraz Politechniki Opolskiej są tego najlepszym dowodem. Wątek tematyczny: *Nauka*.
5. Opole to miejsce przenikania kultur, religii i tradycji. Tylko w XX wieku było areną działań podejmowanych w imię zbrodniczych ideologii – nazizmu i komunizmu. Wątek tematyczny: *Swojskość i obcość*.
6. Opole to miasto, na którego historię gospodarczą największy wpływ miała produkcja materiałów budowlanych, a w szczególności produkcja cementu. Od 1857 roku rozwijał się w Opolu przemysł cementowy. Na przestrzeni lat funkcjonowało w mieście aż dziewięć cementowni. Obecnie znane jest głównie jako silny ośrodek przemysłu spożywczego, o czym świadczy zlokalizowanie zakładów Nutricii czy Zotta: Wątek tematyczny: *Gospodarka*.

⁴ Autor artykułu od kilku lat podejmuje próby zachęcenia nauczycieli do tworzenia autorskich programów do wątków tematycznych, które mogłyby być realizowane w ramach przedmiotu *Historia i społeczeństwo. Dziedzictwo epok*. W tym kontekście zob.: M. Białokur, *Możliwości wykorzystania biografii Gabriela Narutowicza w przedmiocie „Historia i społeczeństwo. Dziedzictwo epok”*, [w:] *„Historia i społeczeństwo. Dziedzictwo epok”*. Edukacja historyczna w szkole ponadgimnazjalnej po 2013 roku, red. nauk. M. Fic, Katowice – Bielsko-Biała 2012, s. 230-259; Tenże, *Przedmiot „Historia i społeczeństwo. Dziedzictwo epok” jako szansa dla zagadnienia Auschwitz i Holocaust w edukacji historycznej w szkole i miejscu pamięci*, [w:] *Auschwitz i Holocaust – edukacja w szkole i miejscu pamięci*, red. nauk. P. Trojański, Oświęcim 2014, s. 139-153; Tenże, *Wokół sporu o ocenę dziewiętnastowiecznych polskich insurekcji. Powstanie styczniowe w ramach przedmiotu Historia i społeczeństwo. Dziedzictwo epok jako wyzwanie współczesnej edukacji historycznej w szkołach ponadgimnazjalnych*, [w:] *Powstanie styczniowe. Motywy. Walka. Dziedzictwo*, pod red. A. Maziarz, Warszawa 2014, s. 199-213.

7. W historię Opola wpisane są postaci, które przyczyniły się do jego rozwoju – piastowscy książęta Kazimierz I i Jan II Dobry, landrat Michael Graf von Matuschka czy przewodniczący Miejskiej Rady Narodowej Karol Musioł. Dzieje miasta to także losy jego mieszkańców, wielokrotnie przechodzących pod panowanie nowych zarządców. Wątek tematyczny: *Rządzący i rządzi*.
8. Na historii Opola silne piętno odcisnęły konflikty zbrojne. W epoce średniowiecznej głównie walki wewnętrzne między książętami. W epoce nowożytnej miasto było terenem walk między Prusami a Austrią. W XX wieku przełomowe znaczenie w tym kontekście miał ostatni rok II wojny światowej. Wcześniej przez blisko sto lat było siedzibą najpierw pruskich, a następnie niemieckich instytucji wojskowych. Obecnie jest siedzibą 10 Opolskiej Brygady Logistycznej. Wątek tematyczny: *Wojna i wojskowość*.
9. Opole to miasto, które nie budzi skrajnych emocji w kontekście historii Polski. Trudno też wskazać, może poza Władysławem Opolczykiem, postać z nim związaną, która byłaby obiektem poważniejszych sporów. Bez wątplenia jest jednak miastem, które w całej Polsce kojarzone jest z organizowanym od 1963 roku Krajowym Festiwalem Piosenki Polskiej. Imprezą muzyczną stanowiącą podsumowanie sezonu artystycznego polskiego środowiska twórców i wykonawców piosenek. Od momentu swojego powstania jest to najważniejszy festiwal polskiej piosenki, cieszący się niesłabnącym prestiżem wśród krajowych wykonawców. Wątek tematyczny: *Ojczysty Panteon i ojczyste spory*.

Realizacja przedsięwzięcia, jakim będzie wzbogacenie lekcji *Historii i społeczeństwa. Dziedzictwo epok* w ramach wybranego przez nauczyciela modułu o treści związane z historią Opola, nie powinna sprawić prowadzącym szczególnych trudności. Wpływ na to ma kilka czynników, a wśród nich do najważniejszych należy sytuacja, w której uczniowie będą poznawać historię miejsc, które mijają niemal każdego dnia oraz ludzi, którzy tworzyli historię ich miasta. Pamiętać należy, że kolejna tak okrągła i hucznie obchodzona rocznica przypadnie najprawdopodobniej dopiero za sto lat.

Nadanie praw miejskich naszemu miastu to także doskonała okazja do ukazania roli kobiet w jego historii. Od lat obserwujemy rosnące zainteresowanie zagadnieniem znaczenia kobiet w dziejach. Nie brakuje jednak głosów, którym trudno odmówić racji, że współczesne podręczniki historii nadal prezentują androcentryczny model świata⁵. Z drugiej strony trudno zaprzeczyć, że w ostatnich latach obserwujemy znaczący wzrost opracowań historiograficznych, które wnikliwie analizują pozycję społeczną oraz znaczenie kobiet w historii⁶. Należy także przypomnieć, że w historiografii XX wieku również nie brakowało pozycji dotyczących tej problematyki⁷. Zostawiając w tym miejscu ten akademicki spór, przypomnijmy za Barbarą Jakubowską, że historia kobiet to dziedzina historiografii wywodząca się z nowej historii społecznej lat sześćdziesiątych i siedemdziesiątych

⁵ Zob.: D. Staszczuk, *Jak się pisze szkolne historie (kobiet)? Refleksje na kanwie wybranych strategii*, [w:] *Płeć, ciało i seksualność w języku, edukacji, kulturze i sztuce*, red. M. Karwatowska, A. Siwiec, Chełm 2013. Historyk Andrzej Stępnik zauważył w tym kontekście, że „Jakby nie patrzeć na problem kobiet w historiografii, to jedno jest pewne – współczesny uczeń ma niewielkie możliwości dowiedzenia się: jakie wartości dawniej matki przekazywały swym dzieciom, jaką zajmowały pozycję w rodzinie i wspólnocie lokalnej, jakie miały pragnienia, w jaki sposób doświadczały i tworzyły historię, co robiły, gdy ich mężczyźni byli na wojnie lub w pracy itd. Można w tej sprawie milczeć lub ironizować. Ostateczne wnioski są jednak dramatyczne i wręcz niewiarygodne. Podręczniki historii w XXI w. marginalizują połowę społeczeństwa, którą opisują” (A. Stępnik, *Co nowego w historii najnowszej? Perspektywa historiograficzna*, Toruńskie Spotkania Dydaktyczne, tom X: *Kierunki badań dydaktycznych. Kierunki zmian edukacji historycznej*, pod red. S. Roszarka, M. Strzeleckiej, A. Wieczorek, Ł. Wróbla, Toruń 2013, s. 106-107).

⁶ Przykładowo zob.: *Kobieta i media. Studia z dziejów emancypacji kobiet*, P. Perkowski, T. Stegner, Gdańsk 2009; R. Bednarz-Grzybek, *Emancypantka i patriotka. Wizerunek kobiety przełomu XIX i XX wieku w czasopiśmie Królestwa Polskiego*, Lublin 2010; *O kobietach. Studia i szkice. Wiek XIX i XX*, Rzeszów 2011; *Kobiety i wojna. Między zbrodnią a krzykiem o godność*, red. A. Bartuś, Oświęcim 2014.

⁷ Zob. m.in.: Ł. Charewiczowa, *Kobieta w dawnej Polsce do rozbiorów*, Lwów 1938; M. Bogucka, *Kobieta w społeczeństwie polskim XV-XVII w. na tle porównawczym*, Warszawa 1998; J. Franke, *Polska prasa kobieca w latach 1820-1918. W kręgu ofiary i poświęcenia*, Warszawa 1999; *Równe prawa i nierówne szanse. Kobiety w Polsce międzywojennej*, red. A. Żarnowska, A. Szwarz, Warszawa 2000.

XX w., która głosiła, że kobiety mogą być badane pod względem historycznym jako samodzielna grupa społeczna⁸. Do lat pięćdziesiątych ubiegłego stulecia historiografia jako sprawczy czynnik procesu dziejowego traktowała mężczyzn. Dlatego też uwypuklano działalność mężczyzn, przy jednoczesnym marginalnym odnoszeniu się do roli kobiet. W znacznym stopniu było to związane z obowiązującym do czasów oświecenia upośledzeniem polityczno-prawnym kobiet. „Prawo tworzyli mężczyźni – jak podkreśliła B. Jakubowska – oni mieli dostęp do uniwersytetów, wreszcie to oni byli autorami większości zachowanych źródeł”⁹. Badacze historii kobiet podkreślają, że ich celem nie jest wydzielanie losów kobiet z całościowego obrazu historii, ale jedynie szersze i bardziej wnikliwe uwzględnienie ich roli i wpływu na zachowania społeczne¹⁰.

W tym kontekście historia Opola daje wiele możliwości, o czym dobitnie przekonuje choćby wydana w 2016 roku przy wsparciu władz miasta Opola oraz w związku z jubileuszem 800-lecia książka Anny Pobóg-Lenartowicz *Energiczne, władcze, pobożne. Księżniczki i księżnych opolskich portret (prawie) własny*. Profesor Pobóg-Lenartowicz, od początku swojej kariery naukowej związana z Instytutem Historii Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Opolu, a od 1994 roku Uniwersytetu Opolskiego, przedstawiła w niej sylwetki 39 kobiet, których historia nierozdzielnie związana była z Opolem. Niektóre z nich urodziły się w Opolu, podczas gdy inne przyjechały do miasta nad Odrą jako żony opolskich władców. Jak powiedziała w jednym z radiowych wywiadów: „Napisałam tę książkę przede wszystkim dlatego, że sama jestem kobietą. Jak to mówiła nieżyjąca już wybitna pani profesor Alicja Karłowska-Kamzowa: »Jeżeli my, kobiety, nie zajmiemy się dziejami kobiet, to możemy być pewne, że mężczyźni za nas tego nie zrobią«. To po pierwsze, a po drugie jestem członkiem komisji historii kobiet przy Komitecie nauk historycznych PAN-u. To zobowiązuje mnie do tego, aby starać się propagować historię kobiet. Po trzecie zrobiłam to dlatego, że jeszcze nikt nic na ten temat nie napisał”¹¹.

Z książki można się dowiedzieć między innymi, że w średniowieczu mężczyźni nie lubili władczych kobiet. A co szczególnie istotne – nie przepadali za nimi kronikarze. Zapewne dlatego tak mało informacji na temat takich kobiet w kronikach i dokumentach źródłowych. Energiczność, przedsiębiorczość czy władczość nie mieściły się w kanonie ówczesnej świętości, przez co nie warto było w ogóle o nich pisać. A było o czym, gdyż jak wskazuje przykład Katarzyny – córki Władysława Opolczyka – bywało, iż mężczyźni podporządkowywali się im niemal w pełni. Męża Katarzyny Henryka Głogowskiego nazywano wręcz „Katarzynkiem”, ponieważ uważano, że nic nie jest w stanie zrobić bez zasięgnięcia opinii swojej żony. Szczególnie inspirujące w kontekście edukacyjnym i to na każdym poziomie edukacyjnym, mogą być dwie z opisanych w książce kobiet. Pierwszą z nich jest księżna Wiola, żona Kazimierza I Opolskiego, który nadał Opolu prawa miejskie. Drugą – ich córka Eufrozyna, księżna kujawska, która do historii przeszła jako matka polskiego monarchy Władysława Łokietka.

⁸ B. Jakubowska, *Historia kobiet*, [w:] *Współczesna dydaktyka historii. Zarys encyklopedyczny dla nauczycieli i studentów*, pod red. J. Maternickiego, Warszawa 2004, s. 97.

⁹ Tamże.

¹⁰ Taką ocenę podzielają m. in. autorzy akademickiego podręcznika poświęconego szkolnej edukacji historycznej, którzy podkreślili, że „Nie chodzi o mechaniczne dodanie do dominujących w edukacji historycznej bohaterów płci męskiej kilku, kilkunastu czy kilkudziesięciu przedstawicieli płci żeńskiej w antyku, średniowieczu, nowożytności czy historii współczesnej. Istotniejsza jest zmiana prezentacji z modelu politycznego na model społeczno-kulturowy. (...) Konsekwencją edukacyjną nie powinno być więc jedynie wzbogacenie tradycyjnego kanonu świętych, matek i żon o postaci sufrażystek i feministek. Większy walor edukacyjny tkwi w prezentacji i analizie charakterystycznych dla każdej epoki cech, ról i zachowań zarezerwowanych we wzorcach kulturowych dla kobiet i mężczyzn. Dopiero uwzględnienie historycznych uwarunkowań, w jakich przyszło działać bohaterkom podręcznikowym, pozwoli na ich pełną ocenę.” (E. Chorąży, D. Konieczka-Śliwińska, S. Roszak, *Edukacja historyczna w szkole. Teoria i praktyka*, Warszawa 2008, s. 21). Zob. także: M. Hoszowska, *Kobiety w edukacji historycznej (uwagi do podręcznika)*, „Wiadomości Historyczne” 2006, nr 4, s. 23-30.

¹¹ Zob.: *Kim były księżne i księżniczki opolskie? Książka prof. Pobóg-Lenartowicz* <http://radio.opole.pl/101,180119,kim-byly-ksiezne-i-ksiezniczki-opolskie-ksiazka>, 20.01.2017.

Historię kobiet związanych z Opolem warto rozszerzyć o postaci współczesne dzisiejszej młodzieży. Naturalnie trudno wśród nich szukać postaci, które zdążyły już trafić na karty szkolnych podręczników historii. Są to jednak kobiety stale obecne w ich świecie. Głównie za sprawą mediów, wśród których prym wiodzie internet. Dlatego też przedstawienie uczniom opolskich szkół sylwetek kobiet, które urodziły się w Opolu bądź też są lub były związane z miastem i odniosły sukces na niwie sportu, muzyki czy nauki, może mieć nie tylko walory poznawcze, ale i wychowawcze. A ten element szkolnej rzeczywistości wydaje się być nieco zaniedbany w realiach nie tylko opolskiej, ale przede wszystkim polskiej szkoły. Do takich postaci zaliczyć można m.in. Edytę Górniak, która w Opolu mieszkała od piątego roku życia i tu rozpoczęła swoją karierę muzyczną. Obecnie mieszka w Los Angeles i jest jedną z najbardziej znanych polskich piosenkarek. Widzom najpopularniejszych programów muzycznych z udziałem jurorów w studio telewizyjnym, wśród których nie brakuje młodzieży, doskonale znana jest osoba Elżbiety Zapendowskiej, specjalistki od emisji głosu, która m. in. dostrzegła talent Edyty Górniak. Urodzona w Głubczycach Zapendowska przez kilka lat pracowała Wojewódzkim Domu Kultury w Opolu, gdzie, jak żartowały jej koleżanki, powinna była wstawić sobie łóżko, bo z pracy wychodziła nawet o drugiej czy trzeciej nad ranem. Jak sama podkreślała, pracowała na całego, bo tylko taka praca ma sens¹². Obecnie Elżbieta Zapendowska to bez wątpienia jedna z najlepszych nauczycielek śpiewu w Polsce. W jej biografii Opole i Opolszczyzna odgrywają istotną rolę, a ona sama jest kobietą sukcesu i wzorem do naśladowania dla wielu osób. W 2017 roku, a więc jubileuszowym dla Opola, jedną z najbardziej rozpoznawalnych opolank jest Barbara Kurdej-Szatan – aktorka, wokalistka i prezenterka telewizyjna. Znana z serialu TVP 2 *M jak Miłość*, występów w licznych programach rozrywkowych oraz kampanii reklamowych jednej z sieci telefonii komórkowej, choć obecnie mieszka i pracuje poza rodzinnym miastem, chętnie do niego wraca i podkreśla swój związek z Opolem.

Dla wielu osób zestawienie z opolskimi księżniczkami i księżnymi współczesnych gwiazd estrady może wydać się pomysłem szokującym. I trudno się temu dziwić, zważywszy na wspomniane na wstępie tradycyjne podejście do historii. Takich głosów zapewne nigdy nie zabraknie. Dobrze by jednak było, gdyby osoby krytycznie odnoszące się do takiego zestawienia przypomniały sobie czasy swojej młodości, a w szczególności ówczesnych idoli. I jak należy przypuszczać, wątpliwe, aby Mickiewicz, Matejko, a nawet Piłsudski wygrali w zestawieniu z Jimem Morrisonem z *The Doors*, Anną Jantar czy Włodzimierzem Lubańskim. Dla autora artykułu w latach 80. XX wieku, czyli okresie nauki w szkole podstawowej, byli to Leonard Raba – znakomity żużlowiec Kolejarza Opole oraz Bono (Paul Dawid Hewson) – wokalista *U2*. I nawet najlepsi nauczyciele historii i języka polskiego nie mogli tego wówczas zmienić.

Skoro pierwszą postacią historyczną, która pojawiła się w tekście, był Kazimierz I Opolski, to niech jego postać klamrą zamknie tekst. A jest ku temu okazja podwójna. Po pierwsze Kazimierz jako książę opolsko-raciborski władał Opolem w latach 1211-1230 i nadał mu prawa miejskie, tak iż w 1217 roku już je posiadało, czym na trwałe zapisał się w historii grodu nad Odrą, którego powstanie datuje się na początek drugiej połowy X wieku. Po drugie rocznica tego wydarzenia stała się okazją do trwałego upamiętnienia jego osoby. W tym celu pod koniec 2016 roku wydana została biografia opolskiego księcia¹³. Napisana przez Henryka Welca przystępnym językiem, oparta na cennym materiale źródłowym i do tego bogato ilustrowana publikacja z powodzeniem stanowić może punkt wyjścia do dyskusji z młodzieżą licealną na temat historii Opola i jednego z najważniejszych władców w jego historii. Nie mniej znaczącym, a z całą pewnością jeszcze bardziej zauważalnym upamiętnieniem księcia Kazimierza, będzie ufundowany przez władze miasta Opola konny pomnik księcia, który ma stanąć na opolskim rynku. Należy mieć nadzieję, że rzeźba przyciągać będzie nie tylko szkolne wycieczki, mieszkańców miasta, ale także turystów odwiedzających jedno z najstarszych miast na Śląsku, które obecnie w pełni zasłużenie szczyt się mianem stolicy polskiej piosenki. I niech tak pozostanie na wieki.

¹² Za: artykuł o Elżbiecie Zapendowskiej w „Nowej Trybunie Opolskiej” z 18 września 2010 roku pt.: *Jestem niezależna, szczerza i ślepa*, www.nto.pl/magazyn/reportaz/art/4163887,elzbieta-zapendowska-jestem-niezalezna-szczerza-i-slepa,id,t.html, 20.01.2017.

¹³ H. Welc, *Kazimierz I Opolski i jego czasy*, Opole 2016.

Przedszkole

Ewa Dęga

800 lat Opola

Scenariusz zajęć w przedszkolu

Temat: 800 lat Opola.

Grupa wiekowa: dzieci 4- i 5-letnie.

Obszary z podstawy programowej:

- zna nazwę miejscowości, w której mieszka, zna ważniejsze instytucje;
- przejawia, na miarę swoich możliwości, zainteresowanie wybranymi zabytkami i dziełami sztuki oraz tradycjami i obrzędami ludowymi ze swojego regionu;
- interesuje się czytaniem; układa proste wyrazy z liter i potrafi je przeczytać.

Cele ogólne:

- kształtowanie u dzieci poczucia przynależności społecznej,
- rozbudzanie zainteresowania miastem, w którym mieszka.

Cele operacyjne

Dziecko:

- potrafi zaznaczyć Opole na mapie Polski,
- rozpoznaje herb i flagę Opola,
- rozpoznaje znaczące miejsca Opola.

Środki wspomagające działania:

flaga i herb Opola, zdjęcia znanych miejsc Opola, nagranie sygnału Krajowego Festiwalu Piosenki Polskiej, rozsypanka literowa.

Przebieg zajęć:

1. Odtworzenie nagrania sygnału Krajowego Festiwalu Piosenki Polskiej. Nauczyciel pyta dzieci, czy znają tę melodię. Wyjaśnia, że jest to sygnał znanego w całym kraju Krajowego Festiwalu Piosenki Polskiej, który co roku odbywa się w Opolu. Festiwal jest znany w całej Polsce i m.in. dzięki niemu znane jest Opole.
2. Nauczyciel informuje dzieci, że nasze miasto ma już 800 lat i w tym roku będziemy bardzo uroczysto świętować jego długą historię. Przedstawia logo obchodów.
3. Legenda o powstaniu Opola. Rozmowa z dziećmi na temat wysłuchanej legendy, wyjaśnienie słów: legenda, gród, puszcza.
Dawno temu, gdy tereny nad Odrą porastały ogromne, dzikie puszcze, pewien władca plemienny samotnie oddalił się w czasie polowania od swojej drużyny. Nie mogąc znaleźć drogi, błąkał się wiele dni po lesie. Kiedy wreszcie natrafił na niedużą polanę i stojące na niej chaty wieśniaków, krzyknął z radości: „Opole!” Z wdzięczności kazał w tym miejscu wybudować gród. Opole właśnie.

4. Nauczyciel pokazuje dzieciom symbole Opola – herb oraz flagę miasta. Opowiada, co oznacza w herbie pół krzyża i pół orła. W dawnych czasach władcami w Opolu byli książęta piastowscy. W herbie książąt znajdował się złoty orzeł – symbol cnoty, siły i męstwa. W herbie Opola przedstawione są symbole księcia i kościoła, który otrzymał relikwie Świętego Krzyża. Nauczyciel opowiada również o symbolice barw Opola (wg tradycji opisanej w Muzeum Wsi Opolskiej): kolory flagi Opola symbolizują i odzwierciedlają opolską potrawę. Kolor żółty reprezentuje kluski śląskie, kolor niebieski jest wyobrażeniem modrej kapusty.
5. Zabawa ruchowa – ilustracja ruchowa legendy o powstaniu Opola.
6. Czy znamy nasze miasto? Nauczyciel dzieli dzieci na cztery zespoły i wręcza im koperty z zadaniami do wykonania:
Dzieci w zespołach układają obrazki z części, odpowiadają na pytania, które znane miejsca Opola przedstawiają i jakie jest ich przeznaczenie (w kopertach znajdują się zdjęcia Wieży Piastowskiej, Ratusza, Katedry, Miejskiej Biblioteki Publicznej przy ul. Minorytów).
7. Zaznaczenie na mapie Polski miejsca, w którym znajduje się Opole, umieszczenie na tablicy globalnego napisu *Opole*. Sylabizowanie i głoskowanie wyrazu *Opole*. Układanie napisu z rozsypanki literowej.
8. Po zajęciach wyjście do ogrodu przedszkolnego, gdzie dzieci budują w piaskownicy makietę Opola, próbując odtworzyć ważniejsze zabytki miasta.

Ewelina Malcher

Opolscy architekci

Scenariusz zajęć w przedszkolu

Tematyka kompleksowa: Moje Opole.

Temat dnia: Opolscy architekci.

Grupa wiekowa: dzieci 4- i 5-letnie.

1. Cele ogólne:

- rozbudzanie zainteresowań architekturą miasta, w którym mieszkamy;
- kształtowanie poczucia własnej tożsamości regionalnej;
- ilustrowanie ruchem utworu muzycznego;
- ćwiczenie percepcji wzrokowej oraz koordynacji wzrokowo-ruchowej;
- rozwijanie wyobraźni;
- wzbogacanie wiedzy i słownictwa dzieci;
- wykonanie makiety miasta Opola – ćwiczenie sprawności manualnej i umiejętności wypowiadania się w różnych technikach plastycznych w postaci prostych form kompozycyjnych i konstrukcyjnych;
- wdrażanie do uważnego słuchania.

2. Cele operacyjne

Dziecko potrafi:

- rozpoznać i nazwać znane mu z poprzednich doświadczeń (spacerów) obiekty użyteczności publicznej znajdujące się w Opolu;
- zilustrować ruchem utwór muzyczny;
- dostrzec różnice w dwóch pozornie identycznych obrazkach;
- ułożyć puzzle składające się z kilku elementów;
- sprawnie wycinać i kleić;
- wypowiadać się poprzez proste formy kompozycyjne oraz konstrukcyjne;
- pracować samodzielnie oraz w zespole;
- słuchać i wykonywać polecenia nauczyciela.

3. Metody:

oparte na aktywności nauczyciela: objaśnienie, stwarzanie sytuacji zadaniowych, problemowych, pochwała;

oparte na aktywności dziecka: działanie, wypowiedzi dzieci, uważne słuchanie.

4. Formy pracy: indywidualna, grupowa, zespołowa.

5. Srodki dydaktyczne: CD z piosenką „Maszerują przedszkolaki” (sł. K. Bayer), laptop, projektor, puzzle z herbem Opola, pudełka różnej wielkości, artykuły plastyczne: plastelina, wycinanki, klej, przybory: nożyczki, kredki, mazaki.

Netografia:

<http://www.opole.pl/rozstrzygniecie-konkursu-na-projekt-maskotki-800-lecia-opola/>

<http://www.opole.pl/herb-miasta/>

Przebieg zajęć:

I. Faza wstępna.

Wprowadzenie. Rozmowa na temat Opola – stolicy polskiej piosenki.

Nauczyciel zadaje dzieciom pytania nawiązujące do tematyki kompleksowej ubiegłego tygodnia, a dzieci odpowiadają.

– W ubiegłym tygodniu rozmawialiśmy o mieście, w którym mieszkamy. Z czym wam się kojarzy miasto Opole?

Przewidywane odpowiedzi dzieci:

- Tutaj mieszkamy.
- Z Wieżą Piastowską.
- W Opolu jest amfiteatr.

Nauczyciel:

– Opole jest stolicą polskiej piosenki. Jak myślicie, dlaczego?

Dzieci:

– W Opolu często można usłyszeć piosenki. W Opolu odbywa się festiwal piosenki.

Nauczyciel:

– Opole jest stolicą polskiej piosenki, ponieważ od wielu lat odbywa się w naszym mieście Krajowy Festiwal Polskiej Piosenki. W naszym mieście jest też bardzo wiele ciekawych miejsc, które warto zwiedzić. Chciałabym was teraz zabrać w magiczną podróż po naszym mieście.

II. Faza właściwa.

„Magiczna podróż po Opolu”

Nauczyciel zaprasza dzieci w magiczną podróż po Opolu.

– Do pierwszego miejsca naszej podróży wybierzemy się spacerkiem.

Zabawa muzyczno-ruchowa „Maszerują przedszkolaki”

Dzieci spacerując, śpiewają słowa piosenki „Maszerują przedszkolaki” (sł. K. Bayer)

*Maszerują przedszkolaki raz, dwa, trzy
I dziewczyny i chłopaki raz, dwa, trzy
I trzymają się za ręce raz, dwa, trzy
Buzie ładnie uśmiechnięte raz, dwa, trzy*

*Idziesz ty, idziesz ty, idę ja, idę ja
Idę ja, idziesz ty – na raz, dwa, trzy*

STACJA – TEATR

Zaczarowana zagadka – ćwiczenie percepcji wzrokowej oraz rozwijanie koncentracji uwagi. Zapoznanie z graficznym wizerunkiem Wieżaka zaprojektowanego przez panią Annę Popielarz. Nauczyciel wyświetla na rzutniku fotografię Opolskiego Teatru Lalki i Aktora im. Alojzego Smolki i zadaje pytanie dzieciom:

– Gdzie się znajdujemy?

Dzieci oglądają fotografię i odpowiadają:

– Obok Teatru Lalki i Aktora.

Nauczyciel zachęca dzieci do rozwiązania zagadki. Wyświetla ilustrację Wieżaka.

– Bo w teatrze, teatrze czarodziejskie jest to, na co patrzę... W teatrze w Opolu czeka na nas zaczarowana zagadka. Aktorzy z teatru wydrukowali 2 portrety Wieżaka. Niestety, w jednym z nich złośliwy chochlik drukarski wprowadził zmiany. Teraz portrety Wieżaka nie są takie same. Pomóżmy aktorom i spróbujmy odnaleźć różnice.

Dzieci wskazują różnice:

- serce na koszulce,
- 2 kółka na twarzy,
- flagę,
- kwiatek.

Nauczyciel motywuje dzieci do dalszej podróży:

– Brawo. Wieżak jest maskotką Opola zaprojektowaną z okazji 800-lecia miasta. Jaką opolską budowlę przypomina wam ta maskotka?

Dzieci odpowiadają:

- Wieżę Piastowską.
- Zgadza się, to ruszamy w dalszą podróż. By trafić na Wieżę Piastowską, musimy pokonać jeszcze długą drogę.

Zabawa muzyczno-ruchowa „Maszerują przedszkolaki” – kolejna zwrotka

Dzieci ilustrują ruchowo piosenkę.

*Idą rzędem przedszkolaki raz, dwa, trzy (2x)
W pociąg bawią się dzieciaki raz, dwa trzy
Na stacyjkę zaraz wjadą fu, fu, fu
Ciągną wagon z czekoladą mniam, mniam, mniam.*

*Zjesz ją ty, zjesz ją ty, zjem ją ja, zjem ją ja,
Zjem ją ja, zjesz ją ty na raz, dwa, trzy.*

STACJA RATUSZ – rozwijanie percepcji wzrokowej

– Uwaga! Uwaga! Zanim trafimy do celu naszej podróży, zatrzymajmy się na chwilę. Przed nami ważny budynek. Tutaj pracuje Prezydent Miasta Opola, z którym spotkaliśmy się w Dniu Przeszkolaka i rozmawialiśmy o naszych prawach.

Nauczyciel wyświetla na rzutniku fotografię Ratusza i zachęca dzieci do rozwiązania zagadki.

- Gdzie jesteśmy?
- Przed Ratuszem.

Nauczyciel rozdaje dzieciom koperty, w których znajdują się 6-elementowe puzzle:

– W Ratuszu można znaleźć wiele ważnych dokumentów. Niestety, przez przypadek zostały wrzucione do niszczarki. Należy je poskładać.

Dzieci indywidualnie układają puzzle przedstawiające herb Opola.

– Od Ratusza wystarczy zrobić 15 zaczarowanych podskoków i przeskakując Most Groszowy znajdziemy się... gdzie?

Dzieci wykonują 15 podskoków na dywanie.

STACJA WIEŻA PIASTOWSKA

Prezentacja krótkiego filmu z widokami Opola

Nauczyciel wyświetla fotografię Wieży Piastowskiej.

– Czy wiecie, dokąd dotarliśmy?

Dzieci:

- Do Wieży Piastowskiej.
- Z Wieży Piastowskiej widać całe nasze miasto. Pokażę wam krótki film, a wy powiedzcie, co on przedstawia.
- Opolski Rynek. Ratusz. Kamieniczki.

Zabawa plastyczna „Mali architekci”

Nauczyciel wywołuje imiona dzieci i wręcza im karteczki z emblematami symbolizującymi zespoły. Dzieci dzielą się na zespoły i zajmują wskazane miejsca. Nauczyciel wspólnie z dziećmi omawia sposób, w jaki zostaną wykonane poszczególne elementy makiety:

I zespół: opolscy ogrodnicy wyklejają kanał Młynówkę, drzewa i kwiaty;

II zespół: murarze oklejają pudełka, z których powstaną budynki i kamienice;

III zespół: konserwatorzy zabytków wykonują Wieżę Piastowską i Ratusz.

III. Faza podsumowująca.

Dzieci tworzą makietę, ustawiając wykonane elementy na podstawie. Starają się odtworzyć właściwy rozkład zabudowy Rynku. Nauczycielka chwali je za wysiłek, jaki włożyły w wykonywanie zadań. Dzieci wspólnie porządkują salę po zakończonym zajęciu.

Załączniki:

Opole żółto-niebieskie

Scenariusz zajęć w przedszkolu

1. Cele ogólne:

- pogłębienie więzi z małą ojczyzną,
- poznanie symboli miasta,
- tworzenie pozytywnych relacji między dziećmi,
- rozwijanie spostrzegawczości i indywidualnych zdolności dzieci.

2. Cele szczegółowe

Dziecko:

- czynnie uczestniczy w zajęciach,
- zna herb miasta oraz miejski hymn,
- gra w zespole na bum bum rurkach piosenkę o Opolu,
- rozpoznaje na zdjęciach ważne miejsca Opola,
- udziela poprawnych odpowiedzi na zagadki dotyczące miasta,
- zgodnie współpracuje w grupie,
- skupia uwagę na wykonywanej czynności,
- buduje proste zdania w oparciu o prezentowane ilustracje tematyczne.

3. Metody pracy: praktycznego działania.

4. Formy pracy: zespołowa, indywidualna, grupowa.

5. Środki dydaktyczne: projektor, laptop, ekran, bum-bum rurki, opcjonalnie keyboard, zdjęcia przedstawiające miejsca Opola, rozcięta kartka A4 z herbem miasta (rewers): części ponumerowane i z napisanymi zagadkami o Opolu (awers), kartka A4 z zaznaczonymi ponumerowanymi polami do przyklejania karteczek z zagadkami, klej, kartki papieru A5 z konturem herbu dla każdego dziecka, żółte i niebieskie kredki, ilustracje przedstawiające Opole rozcięte na puzzle.

Przebieg zajęć:

1. Opolski hejnał.

Dzieci, siedząc na dywanie, w skupieniu słuchają i oglądają clip z hejnałem opolskim (laptop, projektor, strona www), następnie prowadzący wita dzieci, pyta, co przedstawiał clip, czy dzieci już ten utwór słyszały, gdzie, kto grał, na jakim instrumencie itp. (odpowiedzi do których dążymy: ratusz, hejnał, hejnalista/trębacz, trąbka) – i przedstawia cele zajęć. Prowadzący ponownie odtwarza hejnał, gra na instrumencie melodię (zał. 1) oraz uczy dzieci śpiewać (wybrana grupa dzieci) i grać akompaniament na bum bum rurkach (inna grupa dzieci).

2. Poznajemy interesujące miejsca Opola.

Prowadzący zaprasza dzieci do wylosowania z żółto-niebieskiego worka „Zaproszenia do tańca” – zdjęcia¹ przedstawiające kościół o.o. franciszkanów, wieżę ciśnień, ratusz, Zielony mostek, katedrę (patrz obiekty w pkt. 4). Dziecko po wylosowaniu zdjęcia „zaprasza do tańca” – chwyta za rękę dziecko przed sobą i kolejno wszyscy podążają za prowadzącym, tworząc tanecznego węża, który w rytm instrumentalnej wersji piosenki o Opolu krąży po sali. Podczas tańca dzieci mają nazwać ważne dla Opola miejsca zapisane na odwrocie zdjęcia w momencie, kiedy wąż zbliża się do powiększonych zdjęć formatu A4 i umieszczonych na żółto-niebieskich wstążkach w różnych miejscach sali – można powtarzać nazwy pojedynczo i zespołowo po kilka razy w celu ich utrwalenia.

3. Opolskie zagadki.

Uczniowie siedzą w kole podzieleni na grupy. Na niebieskich i żółtych wstążkach wiszą ponumerowane kartoniki z wypisanymi zagadkami związanymi z Opolem (zał. 2). Z każdej grupy dziecko wybiera kolorowy kartonik i czyta (lub nauczyciel) pytanie, jeśli zna odpowiedź, odpowiada na nie, jeśli nie wie – odpowiada chętnie dziecko z danej grupy lub zespołu. Nauczyciel, wykorzystując projektor, pokazuje na ekranie dany obiekt i krótko o nim opowiada. Następnie kartonik jest przyklejany na kartkę z ponumerowanymi polami.

Wszystkie odgadnięte zagadki naklejone na tę kartkę utworzą obraz: herb Opola.

4. Herb miasta.

Dzieci siedzą w kole na dywanie i oglądają na ekranie stronę www z informacją o herbie (patrz: Netografia), prowadzący czyta najważniejsze fragmenty, po przeczytaniu zadaje pytania dzieciom: co przedstawia herb, z której strony jest pół krzyża/orła, jakie barwy ma herb itp. Prowadzący zastania żaluzją stronę www i rozdaje dzieciom kartki z rysunkiem opolskiego herbu (zał. 3): każdy uczeń otrzymuje podkładkę, kartkę i niebieską bądź żółtą kredkę. Na sygnał nauczyciela wszyscy zaczynają kolorować herb z pamięci. Po 30 sekundach następuje zmiana prac (wg wskazówek zegara). Uczniowie kończą kolorowanie, kiedy rysunek wróci do właściciela. Następnie dzieci porównują swoje prace z odsłoniętą stroną www i sprawdzają poprawność kolorowania. Poprawnie pokolorowane herby zostają umieszczone na wstążkach po zagadkach (patrz pkt. 3).

Herb miasta znajduje się w różnych miejscach miasta, np.: na chodniku koło kościoła o.o. franciszkanów, na wieży ciśnień, ratuszu, Zielonym Mostku, chrzcielnicy w katedrze, sklepieniu w kaplicy św. Anny w kościele. Zadaniem dzieci jest ułożenie rozciętych na części ilustracji i rozpoznanie, jaki obiekt przedstawiają (uwaga: obiekty z pkt. 2 i 4 mają być te same) – zadanie do wykonania w parach lub trójkach bez zmiany usadowienia dzieci. Wspólne oglądanie zdjęć obiektów na ekranie i nazywanie ich przez dzieci z grupy, które takie zdjęcie układały. Nauczyciel tworzy puzzle online i wprowadza wybrane przez dzieci zdjęcie jednego obiektu, korzystając z programu <http://www.ipuzzle.pl/>. Dzieci po zalogowaniu się mogą na / po zajęciach układać puzzle na czas i ilość ruchów.

5. Podsumowanie zajęć.

Prowadzący zadaje pytania dotyczące hymnu i herbu, kolorów miasta, miejsc w sali, gdzie znajdują się barwy miasta itp., chętnie dzieci odpowiadają. Na zakończenie nauczyciel omawia zaangażowanie dzieci w wykonywane w czasie zajęć zadania, nagradza pochwałą oraz opolskimi krówkami (jeśli nie mamy oryginalnych opolskich cukierków, częstujemy dzieci krówkami z kubeczka ozdobionego wzorem opolskim – będzie nawiązaniem do następnych zajęć nt. „Opolska porcelana”). Dzieci oceniają zajęcia, wybierając przygotowane wcześniej buźki.

¹ Nauczyciel może sam wykonać zdjęcia obiektów podczas wycieczek z dziećmi po Opolu i wydrukować, mogą zdjęcia zrobić dzieci/uczniowie podczas spacerów z rodzicami i ze zdjęć zrobić wystawkę lub wykorzystać zasoby internetowe ze strony <http://www.opole.pl/dzial/miasto/>

Netografia:

<http://www.opole.pl/opolski-hejnal/>, https://pl.wikipedia.org/wiki/Hejna%C5%82_Opola, 31.01.2017.

<http://www.opole.pl/herb-miasta/>, <http://www.ipuzzle.pl/>, 31.01.2017.

https://www.youtube.com/watch?v=0GX9EiqYa_s, 31.01.2017.

Załączniki:

Załącznik nr 1.

Hejnał opolski z akompaniamentem na bum bum rurki (oprac. J. Pytlik)

Opole, Opole

The musical score is written in treble clef with a 4/4 time signature and a tempo marking of quarter note = 100. It consists of three staves of music. The lyrics are written below the notes. Chords are indicated by letters G, E, C, A, F, D, H above the notes.

1 = 100

1 2 3 4

O- po- le, O- po- le, pię- kne na- sze mia- sto,

5 6 7 8

jak- że nam się mie- wasz na- sza dro- ga sio- stro?

9 10 11 12 x1

Tra la la la la la la, tra la la la la.

Opole, Opole, piękne nasze miasto,
Jakże nam się miewasz nasza droga siostró?
Tra la la la la la, tra la la la la. /bis
/.../²

Załącznik nr 2.

Miejskie zagadki.

1. Ile wież ma opolska katedra?
2. Jakie miasto Unii Europejskiej przypomina kanał Młynówka?
3. Ile wysp ma Opole?
4. Jak nazywa się most, który wiedzie na wyspę Pasiekę?
5. Jak nazywa się pewne wzgórze w Opolu, na którym stoją rzeźby przedstawiające cztery pory roku, opolskiego kopciuszka i postaci kultury?
6. Jak nazywa się średniowieczny gród Opola?
7. Ile zamków miało w swej historii Opole?
8. Jak nazywa się siedziba władz miasta Opola?

Oczekiwane odpowiedzi: dwie, Wenecja, dwie (Pasieka, Bolko), Zielony (Groszowy) mostek, Wzgórze Uniwersyteckie, Ostrówek, dwa, Ratusz.

² Tekst i melodia pochodzą ze zbiorku w oprac. J. Pytlik, *A w Opolu*, Opole 2013.

Załącznik nr 3.

Szkoła podstawowa

Kronikarze książąt opolskich – komiks

Scenariusz zajęć dla klasy VI

.....

1. Cel ogólny:

Ilustrowanie historii książąt opolskich przy zastosowaniu formy komiksu i wybranych elementów formalnych typowych dla sztuki średniowiecza.

2. Cele szczegółowe

poznawcze:

- poznanie historii książąt opolskich z okresu średniowiecza,
- poznanie pojęcia *filakterie, iluminacje*;

kształcące:

- pogłębienie wiadomości na temat historii Opola, sztuki dawnej – średniowiecza,
- utrwalenie wiadomości na temat dziedziny sztuk plastycznych – grafiki o charakterze użytkowym (ilustracja książkowa),
- doskonalenie umiejętności posługiwania się terminologią plastyczną, np.: forma komiksu, płaska plama barwna, kontur;

wychowawcze:

- korzystanie z obiektu sakralnego w mieście Opolu i kształtowanie postawy poszanowania dorobku regionu,
- kształtowanie świadomości ciągłości i rozwoju kultury,
- doskonalenie umiejętności percepcji – świadomego odbioru dzieł sztuki,
- doskonalenie umiejętności pracy w grupie i prezentacji efektów pracy zespołu,
- rozwijanie wyobraźni i wrażliwości estetycznej.

3. Osiągnięcia ucznia

Uczeń:

- ilustruje w formie komiksu historię wylosowanej postaci historycznej – księcia opolskiego – współpracując w zespole,
- potrafi krótko scharakteryzować formę komiksu i iluminacji, podając cechy wspólne i różne formy dla średniowiecza i współczesności,
- wymienia grafikę użytkową jako dziedzinę sztuk plastycznych i ilustrację książkową jako przykład zastosowania grafiki użytkowej,
- w ćwiczeniu plastycznym – komiksie – posługuje się środkami wyrazu plastycznego charakterystycznymi dla malarstwa średniowiecza: płaską plamą barwną i konturem,
- rozumie charakter narracji w komiksie,
- zna i potrafi zastosować w ćwiczeniu plastycznym formę filakterii,
- potrafi współpracować w zespole i zaprezentować efekty wspólnych działań.

4. **Środki dydaktyczne:** prezentacja multimedialna (ilustracje książąt opolskich z okresu średniowiecza, przykłady iluminacji, obrazy tablicowe ze średniowiecza).

- 5. Materiały plastyczne:** kartki A3 (z siatką podziału na poszczególne pola komiksu), mniejsze kartki odpowiadające polom komiksu, kartki A4 (na filakterie), przybory do rysowania: kredki, mazaki, klej, nożyczki.
- 6. Metody i formy pracy:** pogadanka, prezentacja materiału ikonograficznego – pokaz, dyskusja plenarna, praca zespołowa z przygotowanymi zadaniami, burza mózgów, rysunek, prezentacja efektów pracy zespołowej.

Przebieg lekcji:

I Część wstępna.

1. Organizacja lekcji.

Podanie tematu zajęć i organizacji lekcji.

2. Pogadanka.

Uczniowie odpowiadają na pytania nauczyciela:

- Jak wyglądają książki, które najbardziej lubicie czytać?
- Kto ma wpływ na tworzenie książek dziś, a kto miał w czasach średniowiecza?

Uczniowie wyciągają wnioski dotyczące roli autora, ilustratora we współczesnym tworzeniu książek oraz roli kronikarza w odległych czasach.

3. Oglądanie przykładowych komiksów oraz prezentacji multimedialnej – iluminacji i obrazów średniowiecznych (zwrócenie uwagi, iż na przedstawionym obrazie znajdują się filakterie, czyli motywy ozdobne obrazu).

Poszukiwanie cech wspólnych i różnych ilustracji w formie komiksu i średniowiecznych artefaktów pod kątem formy plastycznej (kontur, płaska plama barwna – o ile występuje, „dymki” (odpowiednik filakterii) jako formy narracji, opowiadania.

II Część główna.

4. Krótka prezentacja multimedialna złożona z ilustracji wybranych książek opolskich połączona z informacją nauczyciela – opisem książek. Podany opis to tekst, który będzie wykorzystany przez uczniów do pracy twórczej.

Nauczyciel zwraca uwagę na:

- czasy, z jakich pochodzą książki,
- jaką pełnili funkcję,
- jak wyglądali.

5. Praca w małych zespołach, podział na drużyny kronikarzy: Jana II Dobrego, Mikołaja I, Mieszka I Laskonogiego.

Praca z tekstem – dopasowanie krótkiego opisu do postaci z prezentacji. Ustalenie w zespole, której postaci dotyczy opis (załącznik nr 1).

6. Uczniowie otrzymują kartkę A3 podzieloną na 6 pól, na której mają zamieścić określoną historię dotyczącą postaci opisanej na pasku. Mniejsze kartki w formacie pól komiksu umożliwią uczniom przedstawienie historii wylosowanego księcia przez kilka osób w zespole, pracujących równocześnie. Kartki z wykonaną ilustracją następnie wklejają w pola większej kartki, budując historię danego księcia. Dokleją teksty wypisane w formie filakterii.

7. Uczniowie wykonują pracę – komiks o jednym z książek opolskich, stają się kronikarzami wybranej postaci (załącznik nr 2).

Etapy pracy: wymyślenie i ustalenie sposobu przedstawienia historii bohatera, rysunek konturowy, kolorowanie, doklejanie „pasków” – filakterii.

III Część podsumowująca.

8. Prezentacja efektów pracy poszczególnych drużyn.

Uczniowie jako drużyna kronikarzy wybranego księcia opolskiego prezentują swoją pracę – następuje weryfikacja ich wiedzy historycznej.

Załączniki:

Załącznik nr 1.

Karta pracy: Kronikarze książąt opolskich – komiks.

Paski do rozcięcia

MIESZKO I LASKONOGI - Jest założycielem rodu wszystkich Piastów górnośląskich.

KAZIMIERZ I - jedyny syn Mieszka Laskonogiego i Ludmiły. Uczynił Opole stolicą swego księstwa. On rozpoczął w roku 1228 budowę kamiennego zamku w miejscu grodu na Ostrówku. Jako pierwszy używał w dokumentach wyłącznie tytułu „książę Opola” (dux de Opol).

BOLKO I (BOLESŁAW I) - prawnuk Kazimierza I. W Opolu Bolko zakończył budowę zamku książęcego, wznosił kaplicę św. Anny. Za jego czasów miasto otoczono murami obronnymi. Osadził w Opolu dominikanów, ufundował ich klasztor.

JAN II DOBRY - urodzony w latach 1450-1460. Kroniki przedstawiają go jako człowieka łagodnego, pokojowego. Był bardzo gospodarny, oszczędny, a nawet skąpy. Prowadził skromny tryb życia, a jego ulubionymi rozrywkami były polowanie i muzyka. Przebywał najczęściej w Opolu, w zamku na Pasiece. Dzięki swym finansowym talentom zdołał zgromadzić znaczne bogactwa. Był ostatnim księciem opolskim z dynastii Piastów. Po śmierci w podziemiach zamku znaleziono olbrzymie skarby - w kufrach, workach i beczkach złote i srebrne pieniądze, bryłki złota, kosztowne naczynia, łańcuchy, pierścienie.

Załącznik nr 2.

Przykładowy podział stron do komiksu, kartka A-3

1	2	3
4	5	6

Netografia:

<http://www.opole.pl/dzial/miasto/wizytowka/historia-opola/>, 31.01.2017.

Rycerz wykonany przez uczniów PSP nr 26 pod kierunkiem Gizeli Lisy

Katedra opolska – świadek historii Opola

Scenariusz lekcji religii w klasach IV-VI

1. Cele główne:

- uczeń poznaże znaczenie istnienia katedry dla historii naszego miasta.

2. Cele szczegółowe

Uczeń:

- zna ogólny zarys historyczny katedry,
- opisuje architekturę zewnętrzną i wewnętrzną katedry,
- wymienia najważniejsze miejsca i osoby związane z katedrą.

3. Przebieg lekcji:

Ciekawą lekcję o katedrze warto przeprowadzić, tworząc lapbooka. Zanim uczniowie przystąpią do działania, nauczyciel powinien zapoznać ich z historią oraz architekturą katedry, co można zrobić w formie prezentacji multimedialnej. Jeszcze lepiej byłoby zabrać uczniów na wycieczkę do katedry i pokazać im wszystkie omawiane poniżej elementy.

Lapbook jest czymś w rodzaju teczki tematycznej, w której znajdują się wiadomości na wybrany temat. Taka teczka pełni funkcję interaktywnej przestrzeni na opisy, rysunki, zdjęcia, plany itd. To wszystko umieszczone jest w kieszonkach, na karteczkach i w książeczkach o przeróżnych kształtach.

Materiały do wykonania lapbooka uczniowie mogą przygotować indywidualnie w domu, w grupach, część materiałów może przynieść nauczyciel. Do uczniów przede wszystkim należy decyzja, jak ma wyglądać ich lapbook, jakie ma mieć kolory, kształty książeczek, jednak nauczyciel powinien wcześniej przedstawić swoje oczekiwania, wskazać, co powinna zawierać praca uczniów, jakie są cele jej wykonania.

Opisy, jak wykonać lapbook, można znaleźć bez problemu w internecie¹. W niniejszym scenariuszu przedstawione są najważniejsze fakty, podstawowe informacje na temat katedry, które powinny znaleźć się w lapbooku, a których źródłem jest opracowanie ks. Joachima Kobieni „Katedra opolska”² (wyd. Św. Krzyża, Opole).

Proponowane elementy lapbooka:

1. Ilustracja/zdjęcie katedry umieszczone na przodzie, na „drzwiczkach” lapbooka.
2. Wnętrze katedry – ilustracja, która znajdowałaby się w środku, widoczna zaraz po otwarciu lapbooka. Można na niej umieścić opisy.
3. Fragment mapy Opola z zaznaczoną katedrą.
4. Rzut kościoła z lokalizacją kaplic.
5. Zarys historii katedry w Opolu. Tutaj można umieścić książeczkę składającą się w harmonijkę z osią czasu, na której zapiszemy najważniejsze daty z historii katedry opolskiej.

¹ Zob. np.: <https://www.youtube.com/watch?v=ckt0zIT7Uj4>, https://www.youtube.com/results?search_query=lapbook+po+polsku, 10.02.2017.

² J. Kobienia, *Katedra opolska*, Opole 2014.

Daty do zaznaczenia:

początek XI w. – wg tradycji powstaje pierwszy kościół pw. Św. Krzyża w Opolu,
1024 r. – biskup wrocławski Klemens przekazuje do Opola relikwie drzewa krzyża (wtedy powstał obecny herb Opola, który przedstawia pół piastowskiego orła i pół krzyża),
lata 30. XIII w. – utworzenie kapituły i kolegiaty,
1295 r. – ukończenie budowy romańskiej świątyni i przywrócenie praw parafii,
1415 r. – zniszczenie kościoła przez pożar,
1520 r. – ukończenie odbudowy świątyni,
1615 r. – zniszczenie kolegiaty przez kolejny wielki pożar,
1702 r. – przeniesienie obrazu Matki Boskiej z Piekar do Opola,
1810 r. – sekularyzacja na Śląsku i kasata kolegiaty,
1899-1900 – zbudowanie obecnych wież kościoła,
1945 r. – podniesienie kościoła do rangi prokatedry,
1963-1966 – wielka renowacja katedry przed millenium Chrztu Polski,
1972 r. – erygowanie diecezji opolskiej, kościół zostaje katedrą,
21.06.1983 r. – koronacja obrazu Matki Boskiej Opolskiej przez Jana Pawła II.

6. Słowniczek trudnych pojęć związanych z historią katedry, np. kapituła, kolegiata, sekularyzacja, erygowanie diecezji, gotyk.

7. Ważne osoby związane z historią katedry.

8. Herb Opola.

9. Architektura zewnętrzna:

- Szeroka brama zwieńczona łukiem (z postaciami Chrystusa, Matki Bożej, św. Jana oraz bł. Edmunda Bojanowskiego i bł. Alojzego Ligudy), prowadząca do katedry od strony południowej.
- Katedra wzniesiona z cegieł, w stylu śląskiego gotyku, jako trzynawowy kościół. Jej długość: 60,7 m, szerokość 26,5 m. Ściany zewnętrzne sięgają wysokości 18 metrów. Wnętrze ma wysokość 22 m. Gotyckie sklepienie gwiazdowo-siatkowe wspiera się na pięciu parach potężnych filarów. Budowlę przykrywa 25-metrowy spadzisty miedziany dach. Dwie wieże zakończone miedzianymi hełmami wznoszą się na wysokość 73 metrów (są najwyższymi wieżami Opola). Cała budowla opięta jest silnymi przyporami. Portale i wąskie, wysokie okna zakończone ostrymi łukami.
- Przybudówki: kaplica Piastów, dwie zakrystie, przedsionek, kaplice św. Jadwigi i św. Anny.
- Płaskorzeźba (przy południowej wieży) przedstawiająca Chrystusa modlącego się w ogrodzie Getsemani, któremu Anioł podaje złoty kielich (z XIX w.).
- Figury: św. Jana Nepomucena (kiedyś stała przed wejściem do nieistniejącego już zamku Piastów na Ostrówku); bł. Jerzego Popiełuszki.
- Dwa krzyże przydrożne.
- Dzwony:
 - historyczne dzwony (m.in. „Wojciech” z XV w.) zostały zarekwirowane na cele wojenne, pozostał tylko jeden z nich;
 - nowe: „św. Urban” (waży 3,6 t), „Matka Boska Opolska”, „św. Jacek”, „św. Juda Tadeusz”.

10. Architektura wewnętrzna:

- Wejście główne – monumentalne drzwi z brązu. Lewe skrzydło przedstawia ważne postacie biblijne z Dziejów Zbawienia, natomiast prawe – osoby i wydarzenia, które odegrały ważną rolę w historii Polski i Śląska. Na samym dole uwieczniono powódź, natomiast w górnej części przedstawiono Osoby Trójcy Świętej.
- Wejście od południowej strony przez przedsionek zwieńczony sklepieniem krzyżowo-kolebkowym, który opiera się na dwóch filarach. Nad drzwiami do przedsionka znajduje się tympanon, upamiętniający pobyt papieża Jana Pawła II na Górze Świętej Anny w 1983 r.

- Konstrukcja wnętrza pochodzi z różnych epok: dolne podstawy wież i zachodnie mury bocznych naw są pozostałościami późnoromańskiej bazyliki z XIII w.; filary i pozostałe ściany wschodniej części świątyni pochodzą z XV w.; sklepienie z XVII w.
- Ołtarz główny został wykonany w stylu późnego baroku w 1773 r. podczas gruntownego remontu świątyni. Umieszczono tu tabernakulum, a nad nim postać baranka spoczywającego na księdze z siedmioma pieczęciami. Grupa figuralna powstała później, w 1885 r. Centralny punkt ołtarza – krzyż. Obok Maria, św. Jan Ewangelista, Maria Magdalena, św. Piotr i św. Paweł.
- Witraże:
 - dwa duże okna witrażowe z XIX w. – każde podzielone na 33 części. Lewe przedstawia najważniejsze wydarzenia z działalności Jezusa, prawe sceny z jego męki. W 1965 r. okna powiększono i uzupełniono nowymi obrazami – witraże współczesne.
- Ołtarze boczne obok prezbiterium: na prawo z figurą św. Józefa (obok niego św. Franciszek i św. Antoni), na lewo ołtarz św. Urbana (obok niego św. Karol Boromeusz i św. Teresa z Avili). Figury z początku XX w.
- Nawy boczne:
 - na zwieńczeniu lewej, północnej nawy znajduje się najstarszy zachowany ołtarz opolskiej katedry (z XVII w.) poświęcony Trójcy Świętej;
 - na północnej ścianie wbudowano sześć epitafiów nagrobnych upamiętniających kapłanów kolegiaty i znamienite rodziny mieszczańskie. Do ściany tej dobudowano dwie dodatkowe kaplice (św. Jadwigi i św. Anny).
- Chrzcielnica – późnogotycka, ośmiokątna, wykonana z piaskowca, w drugiej połowie XV w. Na niej zachowało się najstarsze przedstawienie herbu miasta: pół orła i pół krzyża.
- Chór muzyczny – dobudowany w 1914 r.
- Ambony (z XVII i XIX w.)
- Ołtarz Matki Boskiej Opolskiej. Przed cudownym obrazem modlili się m.in. król Jan III Sobieski i król August II Mocny. W 1983 r. wizerunek Matki Bożej Opolskiej został ukoronowany przez Jana Pawła II.
- Kaplica Piastów (XV/XVI w.) – pośrodku potężny sarkofag kryjący szczątki zmarłego w 1532 r. ostatniego opolskiego księcia z rodu Piastów Jana III Dobrego. Na przeciwległej ścianie ołtarz z późnogotyckim tryptykiem z 1519 r. (Matka Boża, św. Barbara i św. Katarzyna, św. Jan Chrzciiciel i św. Jan Ewangelista). W kaplicy znajduje się również rzeźba św. Jana Pawła II i duży barokowy obraz przedstawiający drzewo genealogiczne rodu Piastów.
- Konfesjonały z XVIII w.
- Płaskorzeźby z pierwszej połowy XVII w. (pokłon pasterzy, Matka Boża Bolesna).
- Droga krzyżowa (obrazy z XVIII w.) i „sgraffita” (obrazy współczesne przedstawiające sceny związane z krzyżem).

Bez wątplenia solidnie przygotowany lapbook może doskonale zobrazować uczniom znaczenie i bogactwo katedry oraz jej wplatanie się w bogatą i długą historię Opola.

Z biegiem Odry – opolskie legendy

Scenariusz zajęć I etap edukacyjny

Scenariusz zajęć przewidziany jest do realizacji zarówno podczas zajęć edukacyjnych, jak i zajęć pozalekcyjnych (świecicowych) w klasach I – III. Czas przeznaczony na realizację to 2 godziny lekcyjne.

1. Cele ogólne:

- poznanie wybranych legend Opola,
- rozwijanie poczucia estetyki,
- kształtowanie postawy szacunku do dziedzictwa kulturowego.

2. Cele szczegółowe

Uczeń:

- czyta ze zrozumieniem legendy dotyczące nazwy Opole,
- zna i opowiada legendy, słucha uważnie wypowiedzi kolegów,
- potrafi uzasadnić swój wybór (wybór stymulatora),
- wie, że przez Opole płynie rzeka Odra,
- pracuje w grupie, wykonując pracę plastyczną.

3. Rozwijane edukacje: polonistyczna, plastyczna.

4. Metody i formy pracy: metoda praktycznych działań, zbiorowa, indywidualna.

5. Środki dydaktyczne: stymulatory związane z Opolem (herb, materiałowa flaga Opola, zdjęcia najważniejszych obiektów, karteczka z adresem szkoły, przyniesione przez uczniów zdjęcia domów (kto mieszka) w Opolu lub wydrukowane z internetu itp., teksty legend, rolka papieru pakowego o wymiarach 70 cm na 3 metry (ilość rolek dopasować do ilości uczniów – na ucznia winna przypadać ilość papieru o wymiarach ok. 40 cm x 35 cm – uczniowie pracują po obu stronach papieru), kredki świecowe, kleje, papier kolorowy, bibuły, ksero wybranych zdań pocięte na wyrazy (czcionka np. Apolonia Grafia wielkość minimum 26), koperty, ksero całych zdań (czcionka bezszeryfowa), taśma malarska.

Przebieg zajęć.

1. Powitanie na dywanie: Nauczyciel zaprasza uczniów na dywan, uczniowie dzielą się na grupy 3-osobowe i wybierają lidera. Nauczyciel rozkłada na środku dywanu na fladze miasta zebrane stymulatory. Zadaniem grup jest wybranie jednego eksponatu (dyskusja w grupie) i udzielenie odpowiedzi na pytanie, dlaczego grupa wybrała właśnie ten (odpowiadają kolejno liderzy grup). Po przedstawieniu wszystkich grup nauczyciel pyta, z czym kojarzą się uczniom wszystkie te elementy – poszukiwana odpowiedź: Opole. Nauczyciel informuje, o czym dziś będą zajęcia i czego się uczniowie dowiedzą, a także zapowiada wspólne wykonanie pracy plastycznej.

2. Uczniowie losują karty z legendami o powstaniu nazwy Opole (zał. nr 1) – losują liderzy, wylosowana legenda czytana jest w grupach. Nauczyciel prosi wybraną grupę o przedstawienie swojej legendy jednym zdaniem – grupy, które uważają, że mają tę samą legendę, siadają razem, tworząc jedną dużą grupę (uwaga: ponieważ są 3 legendy, więc będą trzy grupy). Członkowie grup porównują teksty, opowiadają kolejne etapy legendy – wybierają przedstawiciela, który opowie legendę dla wszystkich uczniów. W ten sposób cała klasa pozna wszystkie 3 legendy.
3. Uczniowie przygotowują salę do pracy grupowej do wykonania pracy plastycznej: ustawiają ławki (długość ławek dla jednej grupy to ok. 3 metrów), rozkładają papier pakowy i przyklejają go taśmą malarską do ławek.
4. Nauczyciel objaśnia sposób wykonania pracy plastycznej.
Na tablicy interaktywnej jest przedstawione miasto Opole i zaznaczony bieg rzeki Odry. Uczniowie ołówkiem na papierze pakowym winni postarać się odtworzyć bieg rzeki (nauczyciel pomaga lub sam wcześniej rysuje na każdym papierze). Następnie uczniowie kredką świecową całą jej szerokością kolorują rzekę (przykładają pozbawioną papieru kredkę poziomo do kartki i kolorują wykonany ołówkiem szkic). Liderzy grup wybierają materiały do pracy: papier kolorowy, bibuły w kolorach dostosowanych do legendy (jeśli np. w legendzie występują drzewa, to oprócz kolorów żółtego, niebieskiego, oznaczającego barwy miasta, również zielony/brązowy – te uzgodnienia należą do grupy). Wybrany materiał (papier, bibuła) uczniowie drą na mniejsze kawałeczki i przyklejają po obu stronach narysowanej rzeki. Na wstędze rzeki przyklejają rozcięte na wyrazy zdania legendy (rozcięte na wyrazy zdania napisane czcionką Apolonia Grafia oraz zdania nierozcięte pisane czcionką bezszeryfową są zgromadzone w kopertach). Należy zwrócić uwagę na przyklejanie wyrazów z biegiem rzeki. Po zakończonej pracy następuje sprzątnięcie miejsca pracy.
5. Podsumowanie zajęć: grupy prezentują swoje prace, odczytują przyklejone zdania, wyjaśniają, co oznaczają kolory użyte w ich pracach; dzielą się informacjami na temat atmosfery w grupie podczas pracy, o sposobie pracy podczas zajęć. Nauczyciel podsumowuje zaangażowanie uczniów w trakcie zajęć.

Załączniki:

Załącznik nr 1.

Legendy o powstaniu nazwy Opole

Uwaga: Tekst pierwszej legendy trzeba skrócić tak, aby długość legend była porównywalna.

O nazwie Opole

Przed wieloma wiekami, gdy na ziemiach polskich panowali plemienni książęta, tereny obecnego Opola pokryte były gęstymi lasami. Pełne zwierzyny i ptactwa nęciły myśliwych i zapraszały odważnych do niebezpiecznych potyczek z dzikimi zwierzętami. Było to podobno w VIII wieku, gdy jeden z władców plemiennych wraz ze swymi towarzyszami wybrał się w te strony na polowanie.

Lasy ciągnęły się w nieskończoność i po wielu godzinach tropienia i uganiania się za zwierzętami można było zupełnie się zgubić i stracić orientację. Tak też się stało.

Książę wraz z towarzyszącym mu sługą oddalili się tak bardzo od reszty towarzyszy, że gdy się zorientowali, żadne odgłosy już do nich nie dochodziły. Ucichły nawoływania rogów i tętent końskich kopyt. Wokół była tylko szumiąca puszcza.

Długo, bardzo długo błądzili po bezdrożach, szukając nadaremnie wyjścia z lasu. Wreszcie, gdy tracili już wszelką nadzieję, niespodziewanie las się przerzedził, a przed zmęczonymi myśliwymi rozciągała się bezleśna przestrzeń. Zaskoczony książę wykrzyknął dwa słowa: - O, pole!

Ten okrzyk radości stał się potem nazwą osady, która założona została w najbliższej okolicy, na wyspie leżącej na okalającej te pola rzece Odrze.

Inne podanie mówi, że dzisiejsze Opole wywodzi swą nazwę od woja Apoloniusza, który założoną osadę nazwał Apolonią. Z biegiem czasu skracać zaczęto nazwę na Apolia, a po latach przekształciła się ona w Opole.

Niektórzy twierdzą, że ani Apoloniusz nie nadał nazwy osiedlu, ani okrzyk radości zagubionego wśród lasów plemiennego księcia nie zapoczątkował jej, lecz rosnące tu liczne topole. Ich miłośnicy uważają, że one to właśnie dały nazwę osadzie ukrytej wśród ich zieleni i w zasięgu ich cienia. Topole bowiem rosły tu od wieków i rosną do dnia dzisiejszego¹.

Z tekstu legend nauczyciel wybiera 1-3 zdania, które drukuje czcionką Apolonia Grafia, następnie rozcina na wyrazy, wkłada wraz z całym zdaniem (czcionka np. Arial) do koperty. Uczniowie ustalają kolejność przyklejania wyrazów, porównując je z całym zdaniem.

Załącznik nr 2.

Jak Odra płynie przez Opole? (nauczyciel wyświetla na tablicy interaktywnej mapę Opola z wyraźnie zaznaczonym biegiem rzeki).

Rys. Mapa Opola²

1 *O nazwie Opole. Gawędy z przeszłości Górnego Śląska*, oprac. W Korzeniowska, Opole 1990, s.18-19.

2 Fragment mapy Opola za: <https://www.google.pl/maps/place/Opole/@50.6562452,17.7906019,13.01.2016>.

Muzyka dawnego Opola

Scenariusz zajęć przewidziany jest do realizacji zarówno podczas zajęć edukacyjnych, jak i zajęć pozalekcyjnych (świątecznych) w klasach I – III. Czas przeznaczony na realizację to 2 godziny lekcyjne.

1. Cele ogólne:

- rozwijanie predyspozycji i zdolności uczniów,
- rozwijanie uwagi ucznia,
- kształtowanie szacunku do dziedzictwa kulturowego,
- rozwijanie ciekawości w poznawaniu przeszłości swego miasta.

2. Cele szczegółowe

Uczeń:

- słucha uważnie wypowiedzi kolegów, wyciąga wnioski,
- potrafi uzasadnić swój wybór (wybór stymulatora),
- zna ciekawostki związane z historią muzyki,
- poznał postać kompozytora Szymona Bar Jona Madelki,
- układa w grupie tekst do danej melodii,
- zna i odtwarza wartości rytmiczne: półnuta, ćwierćnuta,
- rozpoznaje nuty i potrafi je zagrać na wybranych instrumentach melodycznych,
- gra w zespole poznany Psalm XXXII z XVI wieku.

3. Rozwijane edukacje: polonistyczna, muzyczna.

4. Metody i formy pracy: metoda praktycznych działań, zbiorowa, indywidualna.

5. Środki dydaktyczne: stymulatory związane z muzyką (nuty, instrumenty muzyczne, papier nutowy itp. przedmioty), instrumenty muzyczne (rurki PCV - patrz zał. nr 1, tuby papierowe, bum-bum rurki, dzwonki chromatyczne, trójkąt), tablica z naklejonymi kolorami utworu (lub strona w Wordzie), zdjęcia <http://www.bibliotekacyfrowa.pl/Content/862/bs02www.pdf>

Przebieg zajęć:

1. Powitanie na dywanie: Nauczyciel zaprasza uczniów na dywan, uczniowie dzielą się na 4 grupy i wybierają lidera. Nauczyciel rozkłada na środku dywanu na fladze miasta zebrane stymulatory. Zadaniem grup jest wybranie jednego eksponatu (dyskusja w grupie) i udzielenie odpowiedzi na pytanie, dlaczego grupa wybrała właśnie ten (odpowiadają kolejno liderzy grup). Po przedstawieniu wyboru wszystkich grup nauczyciel pyta, z czym kojarzą się uczniom wszystkie te przedmioty – poszukiwana odpowiedź: muzyka. Nauczyciel informuje, o czym dziś będą zajęcia i czego uczniowie się dowiedzą, a także opowie o jednym z pierwszych znanych muzyków urodzonym w Opolu, zapowie naukę gry utworu muzycznego związanego z miastem.

2. Nauczyciel prezentuje nagrania tańców średniowiecznych, wskazuje instrumenty muzyczne (do samodzielnego odszukania w zasobach multimedialnych internetu), opowiada, że muzyka tak jak i dziś, dawniej też służyła i rozrywce, i religii. Nauczyciel opowiada o Szymonie Bar Jona Madelce – patrz zał. nr 2.
3. Uczniowie zapoznają się z bum-bum rurkami lub rurkami PCV, wybierają jeden instrument dla siebie, próbują na nim grać (rurką PCV uderzamy w otwartą dłoń), a pod kierunkiem nauczyciela próbują zagrać wprawkę. Nauczyciel przypomina o wartościach rytmicznych półnuta, ćwierćnuta – ćwiczenia praktyczne: granie i licznie półnut i ćwierćnut w różnym układzie w takcie, przykładowo 1-2 raz-dwa półnuta oraz 1 raz-ćwierćnuta.
4. Nauczyciel przedstawia tablicę z kolorami przedstawiającymi Psalm XXXII, omawia zależność koloru od dźwięku oraz długości kolorowego prostokąta od czasu trwania nuty. Ćwiczenia w graniu zapisanego utworu, zmiany instrumentów przez uczniów, granie utworu przez kolejne grupy 6-osobowe, układanie akompaniamentu z instrumentów: trójkąt, dzwonki chromatyczne, tuby papierowe. Ćwiczenia w graniu utworu z akompaniamentem.
5. Uczniowie w grupach wymyślają tekst do znanej im już melodii Psalmu XXXII (tekst dotyczyć może różnych tematów w zależności od inwencji uczniów). Zapisują swój tekst na kartkach.
6. Podsumowanie zajęć: grupy prezentują swoje prace – odgrywają i śpiewają utwór, dzielą się informacjami na temat atmosfery w grupie podczas pracy, o sposobie pracy podczas zajęć. Nauczyciel podsumowuje zaangażowanie uczniów podczas zajęć, mówi o pokonywaniu trudności podczas wspólnego grania. Wszyscy wspólnie wykonują wystawkę prac: piszą teksty utworów w Wordzie, dobierają czcionkę i drukują, tworzą wystawkę z ksero Psalmu XXXII, plakatu z nutami w kolorach i innych eksponatów. Nauczyciel zapowiada następane zajęcia: naukę tańca średniowiecznego.

Załączniki:

Załącznik nr 1.

Psalm 32 (31) „Beati quorum remissae sunt... Simona Bar Jony Madelki, ze zbioru „Septem psalmi poenitentiales...” wydanego w 1586 r. za:

<http://www.bibliotekacyfrowa.pl/Content/862/bs02www.pdf>

Psalm XXXII w transkrypcji autorki scenariusza

dźwięk	kolor	długość rurki pcv w cm
c 1		13
d 1		15
e 1		16,5
f 1		17,5
g 1		19,6
a 1		22

Uwaga: ćwierćnuta ma jedną długość prostokąta, półnuta ma mieć długość równą dwóm ćwierćnutom, aby uczniowie orientowali się w ten sposób, gdzie wypada półnuta, a gdzie ćwierćnuta.

Załącznik nr 2.

Szymon Bar Jona Madelka, urodzony między 1530-1550 rokiem w Opolu, zmarł około 1598 roku w Pilźnie. Był kompozytorem, a także cenionym członkiem cechu rzeźnickiego. W 1575 roku został wpisany do rejestru cechu rzeźnickiego w Pilźnie, a w 1580 roku stał się mistrzem masarskim. Wkrótce potem (1585 r.) został członkiem zarządu Gildii starszych. Zmarł prawdopodobnie podczas epidemii dżumy (w której zginęło 1300 – 1600 mieszkańców Pilzna) w 1598 roku. Z dostępnych źródeł wynika, że Madelka opublikował dwa zbiory muzyczne. Jednym z utworów zachowanych do dnia dzisiejszego jest Psalm XXXII.

Pod dachami Opola – opolskie kamieniczki

Scenariusz zajęć przewidziany jest do realizacji zarówno podczas zajęć edukacyjnych, jak i zajęć pozalekcyjnych (światlicowych) w klasach I – III. Czas przeznaczony na realizację to 2 godziny lekcyjne.

1. Cele ogólne:

- rozwijanie umiejętności czytania,
- poszerzanie zakresu słownictwa u uczniów,
- rozwijanie poczucia estetyki,
- rozwijanie umiejętności pracy grupowej,
- rozwijanie ciekawości w poznawaniu przeszłości swego miasta.

2. Cele szczegółowe

Uczeń:

- czyta ze zrozumieniem teksty dotyczące historii miasta,
- słucha uważnie wypowiedzi kolegów, wyciąga wnioski,
- zna ciekawostki związane z historią Rynku,
- potrafi uzasadnić swój wybór (wybór stymulatora),
- pracuje w grupie, wykonując pracę plastyczną,
- rozróżnia elementy budowy kamieniczek wokół Rynku,
- rozróżnia pion i poziom, prostopadłe, równoległe.

3. Rozwijane edukacje: polonistyczna, plastyczna.

4. Metody i formy pracy: metoda praktycznych działań, wykład interaktywny, zbiorowa, indywidualna.

5. Środki dydaktyczne: stymulatory związane z Opolem (herb miasta, materiałowa flaga Opola, zdjęcia kamieniczek wokół Ratusza (Rynek), zdjęcia/ilustracje dachów, 4 pocztówki/ilustracje przedstawiające opolski Rynek współcześnie; papier pakowy o wymiarach 70 cm na 1 metr, farby akwarelowe, pędzle, kleje, ksero tekstów o Opolu (czcionka np. Apolonia Grafia wielkość minimum 26) pocięte na kawałki, np. 3 cm x 5 cm lub podobne prostokątne kształty, mazaki czarne.

Przebieg zajęć:

1. Powitanie na dywanie: Nauczyciel zaprasza uczniów na dywan, uczniowie dzielą się na 4 grupy i wybierają lidera. Nauczyciel rozkłada na środku dywanu na fladze miasta zebrane stymulatory. Zadaniem grup jest wybranie jednego eksponatu (dyskusja w grupie) i udzielenie odpowiedzi na pytanie, dlaczego grupa wybrała właśnie ten (odpowiadają kolejno liderzy grup). Po przedstawieniu decyzji przez wszystkie grupy nauczyciel pyta, z czym kojarzą się uczniom wszystkie

te przedmioty – poszukiwana odpowiedź: Opole – Rynek – kamieniczki. Nauczyciel informuje, o czym dziś będą zajęcia i czego uczniowie się dowiedzą, a także zapowie wykonanie pracy plastycznej. Nauczyciel przedstawia na tablicy interaktywnej zdjęcia opolskich kamieniczek (np. w zbiorach <http://fotopolska.eu/> wyszukuje Opole Rynek), uczniowie zwracają uwagę na wygląd dawnych budynków, mieszkańców i porównują przedstawiane na tablicy interaktywnej zabudowania ze współczesnym wyglądem tych miejsc (pocztówki) – każda grupa ma jedną pocztówkę przedstawiającą jedną z pierzei Rynku i szuka podobieństw i różnic. Nauczyciel zwraca uwagę na kształt budynków i detali architektonicznych, informuje o specyficznym kształcie kamieniczek (wąskie, wysokie) i wyjaśnia, dlaczego zabudowa Rynku ma taki właśnie kształt.

2. Uczniowie losują teksty o Opolu – losują liderzy, wylosowane teksty czytane są w grupach. Nauczyciel prosi wybraną grupę o przedstawienie swojego tekstu jednym zdaniem. Członkowie grup wybierają przedstawiciela, który – po zakończeniu pracy plastycznej – opowie treść wszystkim uczniom. W ten sposób cała klasa pozna wszystkie 4 teksty.
3. Uczniowie przygotowują salę do wykonania pracy plastycznej: łączą wszystkie ławki, tworząc miejsca pracy dla 4 grup, rozkładają na ławkach folię malarską, wybierają papier pakowy i mocują go do folii taśmą malarską, szykują farby akwarelowe, pędzle, pojemniki z wodą, kleje, mazaki.
4. Nauczyciel objaśnia sposób wykonania pracy plastycznej: na stoliku zgromadzone są 4 koperty z pociętym tekstem grupy, grupa ma odnaleźć kopertę ze swoim tekstem i nakleić na cały papier (jedna warstwa) karteczki z kopert. Uczniowie przyklejają wybrane przez siebie karteczki pionowo i poziomo. Następnie zaznaczają ołówkiem kształty domów swojej pierzei Rynku (pocztówka), poprawiają czarnym mazakiem, pamiętając o zwieńczeniu budynku, malują farbą akwarelową każdy dom innym kolorem. Po zakończonej pracy następuje sprzątanie miejsca pracy.
5. Podsumowanie zajęć: grupy prezentują swoje prace, wskazują, którą pierzeję Rynku przedstawiają, opowiadają krótko tekst, dzielą się informacjami na temat atmosfery w grupie podczas pracy, o sposobie pracy podczas zajęć. Nauczyciel podsumowuje zaangażowanie uczniów w trakcie zajęć. Wszyscy wspólnie wykonują wystawkę prac.

Załączniki:

Załącznik nr 1.

Tekst gr. I

1 lipca 1876, Reklama sklepu ze szkłem i porcelaną prowadzonego przez J. Littaura.

Źródło: „Oppelner Kreisblatt” z 1876 roku za: <http://fotopolska.eu/Opole/u147862,Rynek.html?f=414-przedmiot>

Tekst gr. II

1900, Reklama składu żelaza prowadzonego przez P.A. Felgenhauera.

Źródło: Kalendarz Gazety Opolskiej „Staropolanin”

za: <http://fotopolska.eu/Opole/u147862,Rynek.html?f=288-przedmiot>

Tekst gr. III

W dniu 8 stycznia 1421 roku w nowym domu u księcia Jana Kropidły spotkało się kilka osób. W ich obecności książę polecił odczytać akt fundacyjny dotyczący kapitału na budowę domów murowanych:

„Ponieważ mieszkańcy miasta Opola wielokrotnie zostali zubożeni przez pożary, a nieraz całkiem zrujnowani, tak że się stali biedniejsi niż okoliczne miasta, testator pragnie zaradzić temu złemu stanowi. W tym celu daruje miastu Opole 600 marek praskich groszy, które przeznacza na wybudowanie w całym mieście domów murowanych. Na każdym rogu należy wybudować filary szerokości dwóch łokci, zwane przyporami, by po tym, jak wybudowane zostaną pozostałe ściany, zapewnić stabilność tym domom. Gdy wszystkie domy w Opolu będą murowane, to kapitał ten należy wykorzystać w inny sposób, z pożytkiem dla miasta.”

Tekst do powielenia i przyklejania na papier:

W dniu 8 stycznia 1421 roku w nowym domu u księcia Jana Kropidły spotkało się kilka osób. W ich obecności książę polecił odczytać akt fundacyjny dotyczący kapitału na budowę domów murowanych:

„Ponieważ mieszkańcy miasta Opola wielokrotnie zostali zubożeni przez pożary, a nieraz całkiem zrujnowani, tak że się stali biedniejsi niż okoliczne miasta, testator pragnie zaradzić temu złemu stanowi. W tym celu daruje miastu Opole 600 marek praskich groszy, które przeznacza na wybudowanie w całym mieście domów murowanych. Na każdym rogu należy wybudować filary szerokości dwóch łokci, zwane przyporami, by po tym, jak wybudowane zostaną pozostałe ściany, zapewnić stabilność tym domom. Gdy wszystkie domy w Opolu będą murowane, to kapitał ten należy wykorzystać w inny sposób, z pożytkiem dla miasta.”

Tekst gr. IV

W dniu 8 stycznia 1421 roku w nowym domu u księcia Jana Kropidły spotkało się kilka osób. W ich obecności książę polecił odczytać akt fundacyjny dotyczący budowy szpitala.

„W domu słodowni, położonym za domem czcigodnej Anny Philomeny, polecam założyć szpital św. Aleksego. Należy tam przyjąć 8 biednych chorych mężczyzn i kobiet, którym nie chce się cierpieć w domu z powodu choroby. Należy przyjąć uczciwego mężczyznę, który będzie im posługiwał w ich trudnej sytuacji. W szpitalu należy biednych i słabych przyodziewać, żywić i pielęgnować. Wyznaczam na ten cel 500 marek praskich groszy: należy z tych pieniędzy wybudować szpital z przyległą doń kaplicą. Gdy to zostanie zbudowane, należy zaangażować dwóch duchownych, którym należy dać po 2 marki. Ci duchowni muszą w szpitalu codziennie odprawiać mszę świętą i modlić się za duszę fundatora”¹.

Tekst do powielenia i przyklejania na papier:

W dniu 8 stycznia 1421 roku w nowym domu u księcia Jana Kropidły spotkało się kilka osób.

¹ Teksty dla grup III i IV napisane przez autorkę z wykorzystaniem książki: F. Idzikowski, *Opole. Dzieje miasta do roku 1863 roku*, Opole 2002, s. 72-73.

W ich obecności książę polecił odczytać akt fundacyjny dotyczący kapitału na budowę szpitala.

„W domu słodowni, położonym za domem czciwej Anny Philomeny, polecam założyć szpital św. Aleksego. Należy tam przyjąć 8 biednych chorych mężczyzn i kobiet, którym nie chce się cierpieć w domu z powodu choroby. Należy przyjąć uczciwego mężczyznę, który będzie im posługiwał w ich trudnej sytuacji. W szpitalu należy biednych i słabych przyodziewać, żywić i pielęgnować. Wyznaczam na ten cel 500 marek praskich groszy: należy z tych pieniędzy wybudować szpital z przyległą doń kaplicą. Gdy to zostanie zbudowane należy zaangażować dwóch duchownych, którym należy dać po 2 marki. Ci duchowni muszą w szpitalu codziennie odprawiać mszę świętą i modlić się za duszę fundatora.”

Załącznik nr 2.

Kształt Rynkowi nadano w XIII wieku. Średniowieczna zabudowa Rynku była drewniana. Do rozbudowy opolskiego Rynku i jego postępującej przebudowy z drewnianego na murowany przyczynił się książę biskup Jan Kropidło. W wyniku założonej przez biskupa fundacji i ofiarowaniu znacznej sumy pieniędzy dla miasta, można było zrealizować w Opolu budowę kamienic (wzmocnionych przed pożarami charakterystycznymi przyporami – półokrągłymi wykuszami, tzw. kropidłówkami), kościoła św. Aleksego, murów obronnych oraz pierwszego w mieście zegara, który zawisł na ratuszowej wieży². Akt fundacyjny książę Jan Kropidło ustanowił w dniu 8 stycznia 1421 roku³. Podczas II wojny światowej, w 1945 r. rynek uległ dużym zniszczeniom, większość zabytkowych kamienic została zrównana z ziemią, a te, które mniej ucierpiały po wojnie, odbudowano w stylu nawiązującym do baroku.

² <http://www.polskaniezwykla.pl/web/place/20623,opole-rynek-i-zabudowa-starego-miasta.html>, 21.02.2017.

³ F. Idzikowski, *Opole. Dzieje miasta do roku 1863 roku*, Opole 2002, s. 70.

Ryc. z lewej: Najstarsze znane ujęcie zachodniej strony rynku z 1890 roku w dniu targowym, z wylotem obecnej ulicy Koraszewskiego, którą zamyka pojedyncza wieża kościoła Św. Krzyża (istniejąca do 1899 roku)⁴.

Ryc. z prawej: Lata 1898-1899. Północna pierzeja Rynku z hotelem „Pod Czarnym Orłem” z lewej i wylotem ul. Osmańczyka. Z książki „Opole na dawnej pocztówce”⁵.

Ryc. powyżej: Lata 1895-1900. Wschodnia pierzeja Rynku na litografii z końca XIX wieku. Uwagę zwraca nieistniejąca już dzisiaj pogodynka ustawiona na chodniku⁶.

⁴ http://fotopolska.eu/Zachodnia_pierzeja_Rynku_Opole?f=217655-foto, 21.02.2017.

⁵ http://fotopolska.eu/Polnocna_pierzeja_Rynku_Opole?f=557566-foto, 21.02.2017.

⁶ http://fotopolska.eu/Wschodnia_pierzeja_Rynku_Opole?f=40397-foto, 21.02.2017.

Ryc. poniżej: Południowa pierzeja Rynku w roku 1899⁷.

⁷ http://fotopolska.eu/Poludniowa_pierzeja_Rynku_Opole?f=226227-foto, 21.02.2017.

Dawne jednostki miary

Scenariusz lekcji matematyki w szkole podstawowej

.....

Scenariusz został opracowany dla klasy szóstej szkoły podstawowej w oparciu o program nauczania „Matematyka 2001” (WSiP 2007), ale może zostać wykorzystany również w klasie czwartej czy piątej, a także na zajęciach koła matematycznego.

1. Cele lekcji

Uczeń potrafi:

- mierzyć różne elementy przy pomocy miarki i linijki,
- porównywać długości przedstawione w postaci dziesiętnej,
- zapisywać część całości w postaci ułamka,
- wymienić dawne jednostki długości, masy i objętości,
- określić związki pomiędzy dawnymi jednostkami,
- rozwiązać zadanie z wykorzystaniem dawnych jednostek masy, długości i objętości.

2. **Metody:** pokaz, pogadanka, dyskusja, praca z tekstem, metoda praktyczna.

3. **Formy pracy:** indywidualna, binarna, zbiorowa.

4. **Środki dydaktyczne:** przyrządy służące do mierzenia: linijki, miarki krawieckie, miarki zwijane; prezentacja multimedialna, karteczki prawda-falsz, karty pracy, karteczki z nazwami jednostek.

Przebieg zajęć:

I. Faza wprowadzająca.

Głównym celem lekcji jest zapoznanie uczniów z dawnymi jednostkami miary i dostrzeżenie związku tych jednostek z życiem codziennym średniowiecznego społeczeństwa. Nauczyciel zadaje uczniom pytania:

- Czy wiecie, jaki macie rozstaw palców?
- Jak duży jest zasięg waszych ramion?
- Jak szeroki jest wasz palec wskazujący?

W średniowieczu właśnie te długości były jednostkami miary długości i miały określone nazwy: palec, dłoń, piędź, łokieć i sążen. Sprawdźmy, jaką długość mają te jednostki w naszej klasie.

II. Faza realizacyjna.

Zadanie 1.

(praca w parach)

Dokonaj odpowiednich pomiarów, wyniki zapisz w tabeli.

Co mierzymy	szerokość palca wskazującego	szerokość trzech środkowych palców	odległość między kciukiem a serdecznym palcem otwartej dłoni	odległość od łokcia do końca palców	długość wyznaczona przez ręce wyciągnięte poziomo na boki
Długość (m)					
Nazwa jednostki	palec	dłoń	pięść	łokieć	sążeń

Po wykonaniu pomiarów uczniowie ustalają, kto ma w klasie największy łokieć, najkrótszą pięść, najszerszą dłoń itp., a później dyskutują o tym, jakie konsekwencje tego typu jednostki powodowały w życiu codziennym.

Następnie uczniowie oglądają prezentację multimedialną, przygotowaną np. na podstawie informacji zawartych w artykule „Jak w korcu maku...”¹, a dotyczącą średniowiecznych jednostek objętości. Następnie nauczyciel odczytuje zdania dotyczące przedstawionych treści, a uczniowie określają poprzez pokazanie odpowiedniej karteczki, czy są one prawdziwe (P), czy fałszywe (F).

Zadanie 2.

Zadania typu prawda-fałsz.

Największą jednostką objętości w średniowieczu był korzec.	F
Strychulec służył do wyrównywania powierzchni zboża w korcu.	P
Garniec w średniowieczu miał objętość około 5 litrów.	P
Garniec dzielił się na 4 kwarty, a kwarta na 4 kwaterki.	P
Miarka stanowiła 1/4 korca.	F
15 konwi to objętość równa jednej beczce.	P
Łaszt należał do miar nasypnych.	P
Ćwierć stanowiła 1/3 korca.	F

W dalszej części lekcji uczniowie pracują z tekstem i rozwiązują zadania przygotowane w postaci kart pracy.

¹ Zob. str. 137.

Zadanie 3.

Karta pracy.

Przeczytaj tekst zawierający informacje o dawnych jednostkach masy, używanych w średniowieczu. Najpierw uzupełnij tabelkę z jednostkami, a następnie rozwiąż podane zadania.

Najmniejszą jednostką masy był **łut** używany przede wszystkim w mennicach do określania zawartości srebra, w handlu przez kupców, a także pojawiał się w różnych przepisach w staropolskiej kuchni. Jego waga wynosiła od 10 do 20 gramów, chociaż w kuchni najczęściej odpowiadała wartości około 12 gramów. Szesnaście łutów stanowiło **grzywnę**, czasami nazywaną **półfuntem**, ponieważ dwie grzywny z kolei stanowiły następną jednostkę masy – **funt**. W XI-XIII wieku funt miał od 317 do 410 gramów, zależnie od rodzaju towaru i miejsca sprzedaży. Trzydzieści dwa funty tworzyły miarę wagi, która nosiła nazwę **kamień**, a **cetnar** staropolski (około 65 kg) zawierał 5 kamieni, czyli 160 funtów.

Jednostka	Grzywna	Funt	Kamień	Cetnar
Wartość w łutach				

1. Ilu łutom równała się 1 grzywna?

2. Jaką częścią grzywny był 1 łut?

3. Ilu łutom równał się 1 funt?

4. Jaką częścią funta był 1 łut?

5. Ilu grzywnom równały się 3 funty?

6. Jaką częścią kamienia był 1 łut?

7. Ilu grzywnom równał się 1 kamień?

8. Który z podanych ułamków opisuje, jaką częścią cetnara był kamień?

A. $\frac{1}{2}$ B. $\frac{1}{3}$ C. $\frac{1}{4}$ D. $\frac{1}{5}$

9. Który z podanych ułamków nie opisuje, jaką częścią cetnara był funt?

A. $\frac{32}{2560}$ B. $\frac{4}{640}$ C. $\frac{3}{320}$ D. $\frac{1}{160}$

10. Ilu funtom były równe 4 grzywny i 3 łuty?

Obliczenia:

--

Odpowiedź:

Po wykonaniu tego zadania uczniowie w ławkach wymieniają się kartami pracy i sprawdzają poprawność wykonanych obliczeń na podstawie prawidłowych rozwiązań wyświetlanych przez nauczyciela. Uczniowie, którzy poprawnie rozwiązali wszystkie przykłady, otrzymują oceny bardzo dobre.

III. Faza podsumowująca.

Nauczyciel rozdaje uczniom karteczki z nazwami dawnych jednostek miary omawianych w czasie lekcji i prosi, by umieścić je na tablicy w odpowiedniej grupie: jednostki długości, jednostki masy, jednostki objętości. Później wspólnie uczniowie porządkują je rosnąco i w ten sposób powstaje następująca tabela:

Jednostki długości	Jednostki masy	Jednostki objętości
palec	łut	kwaterka
dłoń	grzywna	kwarta
łokieć	półfunt	garniec
sążeń	funt	miarka
	kamień	ćwierć
	cetnar	korzec
		łaszt

Ewaluacja zajęć zostaje dokonana poprzez napisanie przez uczniów na karteczkach dokończeń jednego ze zdań podsumowujących: Dziś nauczyłem/łam się...; Zrozumiałem/łam, że...; Przypomniałem/łam sobie, że...; Zaskoczyło mnie, że... Karteczki uczniowie przyczepiają na tablicy przy wybranych zdaniach i nauczyciel dokonuje podsumowania ewaluacji.

Bibliografia:

Chodnicki J., Dąbrowski M., Pfeiffer A., *Pora na sprawdzian. Zeszyt ćwiczeń II dla szkoły podstawowej*, Warszawa 2013.

Cieńska M. (red.), *Matematyka 2001 kl. 4 - podręcznik do szkoły podstawowej*, Warszawa 2012.

Kula W., *Miary i ludzie*, Warszawa 2004.

Magdalena Maksymowicz

Śladami znanych opolan w ich rodzinnym mieście

Czas trwania zajęć: 2 godz.

Grupa wiekowa: V klasa szkoły podstawowej.

Stopień niepełnosprawności intelektualnej: lekki lub umiarkowany.

1. Cele główne:

- pokazanie historii miasta przez pryzmat życia ich mieszkańców, którzy osiągnęli sukcesy na różnych polach działalności zawodowej,
- łączenie informacji z różnych dziedzin wiedzy,
- ćwiczenie na współpracę w grupie,
- wykorzystanie różnorodnych środków dydaktycznych.

2. Cele szczegółowe

Uczeń:

- rozpoznaje melodię hejnału Opola, zabytki i znane miejsca w mieście,
- czyta i dopasowuje właściwe podpisy lub symbole graficzne do zdjęcia,
- podaje imiona i nazwiska znanych opolan,
- dostrzega podobieństwa i różnice w fotografiach przedstawiających zabytki miasta wykonanych w różnym czasie.

3. Metody: podająca (zadawanie pytań bezpośrednio do materiału dydaktycznego oraz naprowadzających), praktycznego działania (łączenie elementów w pary), eksponująca (pokaz filmów, zdjęć).

4. Formy: indywidualna, grupowa.

5. Środki dydaktyczne: komputer z łączem internetowym, tablica interaktywna myBoard, projektor, zapis hejnału Opola w formie pliku muzycznego, zdjęcia i pocztówki ukazujące dawny wygląd popularnych miejsc w mieście, album „Opole – kolory miasta”, zestawy fotografii ukazujących postacie znanych opolan, etykiety z nazwami dziedzin, którymi się zajmowali, prezentacja multimedialna przygotowana przez nauczyciela przedstawiająca wybrane miejsca i zdjęcia znanych opolan, filmy dydaktyczne ukazujące sławnych mieszkańców miasta w serwisie internetowym YouTube, linki do stron internetowych, fotografie miejsc: amfiteatr, Ratusz, kościół katedralny pw. Podwyższenia Krzyża Świętego, Wieża Piastowska, plansza przedstawiająca namalowany ręcznie herb Opola.

Przebieg zajęć:

I. Część wstępna.

1. Przywitanie się z grupą. Odtworzenie hejnału za pośrednictwem komputera z łączem internetowym.

Nauczyciel pyta uczniów, czy znają zaprezentowaną melodię. W przypadku odpowiedzi negatywnej, pokazuje planszę z herbem Opola.

2. Wprowadzenie w temat poprzez zaprezentowanie filmiku reklamującego miasto (wykorzystanie projektora oraz tablicy interaktywnej).

II. Część właściwa.

1. Rozpoznawanie miejsc związanych ze sławnymi opolanami:

- a) Amfiteatr Tysiąclecia,
- b) budynek Ratusza,
- c) Ośrodek Szkolenia Sportowego „Toropol”,
- d) kościół katedralny pw. Podwyższenia Krzyża Świętego w Opolu.

Nauczyciel uruchamia pokaz slajdów ukazujących aktualne zdjęcia wymienionych obiektów. Następnie pyta uczniów, czy wiedzą, co się znajduje na każdym z nich. W razie potrzeby podaje hasła naprowadzające, na przykład:

- a) miejsce, gdzie odbywa się festiwal,
- b) miejsce, w którym pracuje prezydent i rada miasta,
- c) miejsce, gdzie można jeździć na łyżwach,
- d) ceglany kościół z dwiema wieżami.

2. Porównanie obiektów na zdjęciach i pocztówkach i zestawienie ich w pary wg zasady: dawny a aktualny wygląd tych samych miejsc.

Nauczyciel przedstawia następne slajdy ukazujące wybrane obiekty. Pokazuje wszystkie stare zdjęcia po jednej stronie tablicy pod nagłówkiem „kiedyś” oraz jedno aktualne zdjęcie obiektu wybranego z listy. Chętny uczeń/uczennica podchodzi do tablicy i zakreśla na ekranie tablicy dowolnym kolorem własną propozycję rozwiązania. Kolejne zdjęcia łączy następna osoba i tak do końca. Nauczyciel pyta grupę, czy chce coś zmienić. Gdy grupa jest zgodna, nauczyciel pokazuje prawidłowe rozwiązanie.

W przypadku wątpliwości lub braku pomysłów, nauczyciel zadaje pytania naprowadzające. Może też pomóc w porównaniu zdjęć, pokazując element charakterystyczny. Kiedy grupa rozwiąże zadanie, na ekranie pojawia się komunikat „Brawo!” i odgłos oklasków.

3. Czy znasz kogoś, kto...

Nauczyciel pyta uczniów, czy słyszeli następujące imiona i nazwiska: Stanisław Smajda, Edyta Górniak, Bolesław Polnar, Karol Musioł. W przypadku trudności z odgadnięciem, prowadzący wyświetla na tablicy wybrany fragment filmu ukazujący daną osobę.

4. Zabawa „połącz w pary”.

Zespół klasowy zostaje podzielony na 2-3 podgrupy. Każda z nich otrzymuje zestaw zdjęć ukazujących:

- a) Stanisława Smajdę,
- b) Edytę Górniak,
- c) Bolesława Polnara,
- d) Karola Musioła.

Dodatkowo każda grupa dostaje etykiety z nazwami dziedzin, którymi omawiane osoby zajmowały się bądź zajmują:

- a) hokej na lodzie,
- b) śpiew,
- c) malarstwo,
- d) polityka.

Na tablicy interaktywnej prowadzący zajęcia wyświetla arkusz, na którym przedstawiciele danej grupy będą wybierać swoje zestawienia poprzez dotykanie i przesuwanie po tablicy zdjęć i etykiet. Nauczyciel obserwuje działania grupy. W razie trudności, podaje graficzne symbole do zdjęć opolan. Dla Stanisława Smajdy – hokej i krążek hokejowy, Edyty Górniak – mikrofon, Bolesława Polnara – pędzel i farby, Karola Musioła – teczkę z dokumentami.

III. Część końcowa.

Podsumowanie zajęć.

Nauczyciel prosi uczniów o podawanie nazwisk i miejsc, które zapamiętali z lekcji. Zapisuje je na tablicy. Następnie dziękuje uczniom za wspólną pracę.

Źródła:

- filmiki z serwisu YouTube,
- film promujący jubileusz 800-lecia Opola „Odkryj Opole”:
<https://www.youtube.com/watch?v=Ble-FwJClQI>, 21.02.2017,
- hokeista Stanisław Smajda opowiadający o swojej dyscyplinie:
<https://www.youtube.com/watch?v=Z7wNgFE5yKc>, 21.02.2017,
- Edyta Górniak śpiewa „To nie ja”:
https://www.youtube.com/watch?v=Blm_2qi83dw, 21.02.2017,
- Bolesław Polnar o wernisażu swoich prac:
https://www.youtube.com/watch?v=Kz_jwLAWRkQ, 21.02.2017,
- jubileusz urodzin Karola Musioła:
<https://www.youtube.com/watch?v=VN-9T3q0yfM>, 21.02.2017.

Zdjęcia:

- S. Smajda:
<http://www.historia-odry.opole.pl/index.php/znani-niebiesko-czerwoni/2264-stanislaw-smajda-tworca-sukcesow-opolskiego-hokeja-na-lodzie>, 21.02.2017,
- E. Górniak:
<http://e-gorniak.com/>, 21.02.2017,
- B. Polnar:
<http://www.nto.pl/wiadomosci/opole/art/4601407,boleslaw-polnar-malowal-ludzi-i-dla-ludzi,id,t.html>, 21.02.2017,
- K. Musioł:
<http://www.opole.pl/karol-musiol-1905-1983-2/>, 21.02.2017,
- Opole na starych pocztówkach:
<http://www.nto.pl/wiadomosci/opole/art/4471915,przedwojenne-opole-na-starych-pocztowkach-zdjecia,id,t.html>, 21.02.2017,
<http://retrogazeta.pl/galerie/7/>, 21.02.2017,
- Wieża Piastowska:
<http://www.nto.pl/wiadomosci/opole/gal/4471915,przedwojenne-opole-na-starych-pocztowkach-zdjecia,6081743,id,t,zid.html>, 21.02.2017,
<http://retrogazeta.pl/galerie/7/?page=2>, 21.02.2017,

- wieża Ratusza:
<http://www.nton.pl/wiadomosci/opole/gal/4471915,przedwojenne-opole-na-starych-pocztowkach-zdjecia,6081755,id,t,zid.html>, 21.02.2017,
http://fotopolska.eu/Ratusz_Opole,216,48?f=164885-foto, 21.02.2017,
<http://retrogazeta.pl/galerie/7/?page=1>, 21.02.2017,
- opolska katedra:
http://fotopolska.eu/Katedra_Podwyzszenia_Krzyza_Swietego_Opole?f=38832-foto, 21.02.2017,
http://fotopolska.eu/Katedra_Podwyzszenia_Krzyza_Swietego_Opole,72,48?f=53831-foto, 21.02.2017,
- amfiteatr:
<http://dolny-slask.org.pl/731338,foto.html>, 21.02.2017,
http://fotopolska.eu/Amfiteatr_1000_lecia_Opole,24,48?f=43052-foto, 21.02.2017,
- Ośrodek Szkolenia Sportowego „Toropol”:
<http://opole.fotopolska.eu/43496,foto.html>, 21.02.2017,
http://fotopolska.eu/Opole/b13331,Osrodek_Szkolenia_Sportowego_Toropol.html?f=-901720-foto, 21.02.2017.
- M. Maruszak, U. Zajączkowska, *Opole – kolory miasta*, Opole 2005.

Alchemia natury, czyli zioła i ziółka dawnego Opola¹

I etap edukacyjny

.....

Realizowane edukacje: społeczna, przyrodnicza, plastyczna.

1. Cele główne:

- pogłębienie więzi z małą ojczyzną,
- kształtowanie u uczniów nawyku dbałości o własne zdrowie oraz umiejętności tworzenia środowiska sprzyjającego zdrowiu,
- tworzenie pozytywnych relacji między dziećmi,
- rozwijanie potencjału i indywidualnych zdolności dzieci.

2. Cele operacyjne

Dziecko:

- aktywnie uczestniczy w zajęciach,
- rozpoznaje, nazywa zioła, które znali i wykorzystywali dawni mieszkańcy miasta,
- przygotowuje napar z wybranego zioła,
- orientuje się w zagrożeniach ze strony ziół,
- planuje w grupie *herbularum*,
- współpracuje z innymi w zabawie i w nauce, przestrzega reguł obowiązujących w zabawie,
- skupia uwagę na wykonywanej czynności,
- buduje proste zdania w oparciu o prezentowane ilustracje.

3. Kształtowane postawy: odpowiedzialność, wytrwałość, szacunek dla innych ludzi, kreatywność, poszanowanie tradycji i kultury małej ojczyzny.

4. Rozwijane umiejętności ponadprzedmiotowe: ciekawość poznawcza, umiejętność pracy zespołowej.

5. Metody pracy: praktycznego działania.

6. Formy pracy: zespołowa, indywidualna, grupowa.

7. Środki dydaktyczne: przebranie dla nauczyciela, sakwojaż podróżny, woreczki, zioła suszone i świeże, kubeczki, łyżeczki, czajnik do gotowania wody, karty z informacją o ziołach, dwa sznurki ok. 10 metrów długości, klamerki drewniane ok. 25 sztuk, karteczki z nazwami ziół patrz: zad. 4, karta odpowiedzi dla nauczyciela, kartka A3 z bloku technicznego w kolorze ziemi jedna na grupę, koperty z karteczkami z nazwami ziół, kleje, ilustracje ziół do rozcięcia na części (tyle ilustracji, ile grup).

¹ Zajęcia zostały przeprowadzone przez autorkę podczas Nocy Biologów na UO w styczniu 2016 r.

Przebieg zajęć:

1. Powitanie na dywanie.

Dzieci siedzą w kręgu na dywanie. Nauczyciel (może mieć na sobie element stroju alchemika, np. charakterystyczny kapelusz, pelerynę itp.) wita dzieci, kładzie na środku dywanu dawną torbę lekarską (może to być współczesny sakwojaż podróżny) i zadaje dzieciom pytania o skojarzenia z nią – dąży do uzyskania odpowiedzi: lekarz, medyk, lekarstwa. Po uzyskaniu odpowiedzi nauczyciel przedstawia cele zajęć: dzieci dowiedzą się, czy w dawnych czasach – również w dawnym Opolu – były takie lekarstwa jak dziś: syropy, antybiotyki i inne leki i czym leczono ludzi. Nauczyciel wyjmuje z torby materiałowe woreczki (zał. nr 1) i zaprasza dzieci do zapoznania się z ich zawartością. Dzieci wąchają i dotykają zgromadzone w woreczkach zioła, wypowiadają się na ich temat.

2. Jak rozpoznać zioła?

Nauczyciel pokazuje zebrane wcześniej świeże rośliny (bazylię, cząber, hyzop, kmień, koper, mięta, rozmaryn, ruta, rumianek, rzeżucha, szalwia²). Zadaniem dzieci jest próba dopasowania woreczka do zioła: po zapachu, smaku, dotyku i wyglądzie suszu. Nauczyciel razem z dziećmi sprawdza poprawność dopasowania ziół i czyta z przygotowanych kart informacje o ziołach (zał. nr 2), dzieci układają karty przy ziołach.

3. Jak smakuje ziołowa herbatka?

Uwaga: Istotne jest, aby nauczyciel wcześniej poinformował rodziców o zajęciach i wykorzystywanych w ich trakcie ziołach, aby wyeliminować alergie dzieci spowodowane wypiciem ziołowego naparu.

Dzieci wybierają zioła, których smak chcą poznać (np. mięta, koper, rumianek) i wsypują je do przygotowanych kubeczków (po tyżeczce). Nauczyciel zalewa ziółka przegotowaną gorącą (ale nie wrzącą) wodą i nakrywa spodeczkiem do naparzenia.

Po wykonaniu zadania numer 5 dzieci smakują swoje ziółka.

4. W średniowiecznym ogrodzie – zabawa ruchowa.

Na korytarzu (lub w sali) są powieszony na wysokości wyciągniętej w górę ręki dzieci (ok. 1,5 metra) sznurki albo długości kilku metrów, albo kilkanaście sznurków zwisających z sufitu, do których są doczepione klamery z karteczkami (zał. nr 3). Dzieci stoją w dwóch rzędach. Nauczyciel pokazuje dzieciom w pierwszym w rzędzie, jaką karteczkę mają znaleźć na sznurku (patrz zał. nr 3) i zapamiętać, co jest napisane na odwrocie tej karteczki. Odpowiedź dziecka nauczyciel zapisuje na karcie danego rzędu i dziecko zajmuje miejsce na jego końcu. Wygrywa rząd, który pierwszy poda nauczycielowi poprawne odpowiedzi z karteczek.

5. *Herbularius*, czyli ogród ziołowy.

Nauczyciel dzieli dzieci na grupy wg rozciętych obrazków ziół (jeden obrazek na cztery części), dzieci losują z woreczka części obrazka i starają się złożyć wszystko w całość, złożony obrazek to jedna czteroosobowa grupa. Grupy gromadzą potrzebne materiały: kartkę A3, kleje oraz kopertę „Zioła” (zał. nr 4). Zadaniem grup jest zaplanować średniowieczne klasztorne *herbularium* z wykorzystaniem wszystkich/wybranych ziół. Nauczyciel wyjaśnia: *herbularius* to niewielki ogród ziołowy, w którym zakonnicy uprawiali rośliny lecznicze: szalwię, hyzop, rutę, mięte, koper, rozmaryn, kmień, rumianek, cząber, rzeżuchę, bazylię.

² Wiele z tych ziół można kupić w sklepach lub poprosić rodziców o pomoc w ich zgromadzeniu, można wysiać np. rzeżuchę na klasowym parapacie lub zastosować podobne rozwiązania.

Po wykonaniu zadania złożone prace są eksponowane, a dzieci, siedząc na dywanie, smakują ziołowe herbatki. Następnie omawiają swoje *herbularios* – jakie zioła umieściły w nich i dlaczego wybrały właśnie takie.

6. Podsumowanie zajęć: zabawa z „jajem-sekundnikiem”.

W każdej rundzie biorą udział przedstawiciele grup, nauczyciel włącza „jajo-sekundnik” (odmierzając czas naparu herbatki). W czasie odmierzonym przez sekundnik dzieci odpowiadają na zadane przez nauczyciela pytania, np.: jakie znasz zioła, co rośnie w ogrodzie, co rośnie w lesie, z czego można zrobić herbatkę, do czego wykorzystywano zioła?

Na zakończenie nauczyciel pyta, jak smakuje herbatka, czego się dowiedziały na zajęciach oraz ocenia zaangażowanie dzieci podczas zajęć i przydziela punkty. Nauczyciel żegna się z dziećmi wg przyjętego schematu.

Bibliografia:

1. *Rośliny lecznicze w fitoterapii. Kompendium*, red. B. Borkowski, Poznań 1994.
2. Ożarowski A., *Zarys historii lecznictwa empirycznego*, „Panacea” 2003, nr 1 (2), styczeń.
3. Sadowski T., *Księżęta opolscy i ich państwo*, Wrocław 2001.

Załączniki:

Załącznik nr 1.

Woreczki z naturalnego materiału, w środku każdego woreczka znajduje się susz ziół: bazylia, cząber, hyzop, kminek, koper, mięta, rozmaryn, ruta, rumianek, rzeżucha, szaflwia. Woreczek może być przewiązany sznureczkiem z łacińską nazwą zioła.

Załącznik nr 2.

(Uwaga: podano tylko niektóre zastosowania ziół, wiadomości są dostosowane do wiedzy dzieci³.)

Bazylia: poprawia trawienie pokarmu; używana jest do wyrobu perfum, mydła i konserw; również odstrasza owady.

Cząber: poprawia trawienie pokarmu; jako przyprawa: do ziemniaków, zup i fasoli; w ogrodach odstrasza mszyce.

Hyzop: leczniczo w przeziębieniach, na chrypkę, gorączkę, ból gardła, choroby płuc i opryszczkę; przy oparzeniach, siniakach i ranach skóry; jako przyprawa do zup, mięs, pasztetów, sosów, kompotów; działa odstrasżająco na ćmy; dobry środek na użądlenia i ugryzienia owadów, pomocny w walce z wszami.

Kminek: poprawia trawienie pokarmu, działa wiatropędnie – polecany dla małych dzieci; jako przyprawa: do zup, mięs, warzyw, sałatek, wypieków.

Koper: leczy niestrawność, wzdęcia, kolki, pomaga przy uporczywych czkawkach, stosowany również jako środek na bezsenność; używany do produkcji past do zębów, perfum i mydeł.

Mięta: popularny środek przy bólach żołądka i zaburzeniach trawienia; stosowana jako przyprawa do mięs, sałatek, napojów; dodatek aromatyzujący do gumy do żucia i past do zębów.

Ruta: poprawia trawienie pokarmu; jako przyprawa nadaje się do konserwowania dziczyzny, aromatyzowania sałatek, surówek, mięs, duszonych potraw, kapusty, grzybów i do gotowania ryb; odstrasza koty.

³ Wszystkie prezentowane zioła i ich zastosowanie za: *Rośliny lecznicze w fitoterapii. Kompendium*, red. B. Borkowski, Poznań 1994.

Rozmaryn: działa rozgrzewająco – jest pomocny w leczeniu przeziębienia i grypy; poprawia trawienie; wspomaga pamięć oraz koncentrację; używany w produkcji kosmetyków; stosowany jako przyprawa do mięs.

Rumianek: szerokie zastosowanie w medycynie, np. przyspiesza gojenie się ran, stosuje się w okładach na oczy, w stanach zapalnych dróg oddechowych; używany w produkcji kosmetyków.

Rzeżucha: leczniczo na rany skóry, do dezynfekcji jamy ustnej; działa moczopędnie; wykorzystywana jako przyprawa.

Szałwia: poprawia trawienie pokarmu; stosowana przy przeziębieniach, na gorączkę, padaczkę, choroby wątroby, do płukania jamy ustnej i gardła; jako przyprawa do sałatek, mięsnych i drobiowych farszów, ciast i deserów.

Załącznik nr 3.

Uwagi:

Dzieci odszukują karteczki na swoim sznurku – nauczyciel pokazuje, który sznurek należy do danej drużyny. Tyle jest karteczek, ile dzieci w rzędzie, w razie potrzeby należy zrobić trzy rzędy dzieci.

Nauczyciel pokazuje nazwę zioła, dziecko szuka nazwy na karteczce na sznurku (karteczki powieszono w różnej kolejności alfabetycznej). Tekst wpisany kursywą znajduje się na odwrocie danej kartki: np. dla karteczki z hasłem „bazylią” dziecko ma przynieść odpowiedź „H”, którą to odpowiedź nauczyciel wpisuje na kartę; dla hasła „cząber” odpowiedzią jest litera „E” itd. Hasło dla obu grup: HERBULARIUS.

Karta dla nauczyciela:

Rząd A		Rząd B	
bazylią		bazylią	
cząber		cząber	
hyzop		hyzop	
kminek		kminek	
koper		koper	
mięta		mięta	
rozmaryn		rozmaryn	
rumianek		rumianek	
ruta		ruta	
rzeżucha		rzeżucha	
szałwia		szałwia	

Karta wypełniona odpowiedziami dzieci:

Rząd A		Rząd B	
bazylią	<i>H</i>	bazylią	<i>H</i>
cząber	<i>E</i>	cząber	<i>E</i>
hyzop	<i>R</i>	hyzop	<i>R</i>
kminek	<i>B</i>	kminek	<i>B</i>
koper	<i>U</i>	koper	<i>U</i>
mięta	<i>L</i>	mięta	<i>L</i>

rozmaryn	A	rozmaryn	A
rumianek	R	rumianek	R
ruta	I	ruta	I
rzeżucha	U	rzeżucha	U
szałwia	S	szałwia	S

Załącznik nr 4.

Zioła do *herbularii*:

Karteczki powiększyć, powielić dla każdej grupy po kilka razy. Dzieci rozcinają i przyklejają na swoją kartkę. Opcjonalnie można wydrukować kolorowe zdjęcia ziół, najpierw zagrać w memory, a potem wykorzystać je do wykonania *herbularii*.

bazylia	cząber	hyzop	kminek
koper	mięta	rozmaryn	rumianek
ruta	rzeżucha	szałwia	wybrane przez dzieci

Załącznik nr 5.

Dodatkowe informacje dla nauczyciela.

Rumianek, mięta czy babka lancetowata to tylko kilka ziół znanych nam od dziecięcych lat, z którymi spotykamy się na łąkach, w parkach czy ogrodach Opola. Przemysł kosmetyczny, spożywczy, żywnościowy, a przede wszystkim medycyna szeroko wykorzystują różne zioła. Działem medycyny zajmującym się wytwarzaniem leków z surowców roślinnych oraz uzdrawianiem za ich pomocą jest fitoterapia⁴. Jako jedna z nielicznych gałęzi nauki doskonale rozwijała się w średniowieczu, głównie dlatego, że zajmowali się nią zakonnicy zgłębiający wiedzę o ziołach w klasztorach, tworzący bogato ilustrowane zielniki czy wykorzystujący przekazy ustne zawierające informacje użyteczne nawet obecnie. Wiedza o ziołach była w dawnych czasach bardzo pożądana: poszczególne gatunki znalazły swoje zastosowanie jako leki (kozłek lekarski, dziurawiec zwyczajny), trucizny (lulek czarny, mandragora lekarska) czy środki pobudzające i wprowadzające w stan euforii (np. pokrzyk wilcza jagoda). Oprócz szerokiego zastosowania ziół w medycynie i kosmetologii, cała gama roślin przydatna była (i jest) w kuchni. Wiele przypraw uważanych w dzisiejszych czasach za powszechne, zostało na ziemię polskie sprowadzonych dopiero w średniowieczu, np. mięta, rozmaryn, szałwia, ruta, tymianek, hyzop, kolendra czy lubczyk⁵. I w Opolu nie było inaczej: klasztory zostały ufundowane przez panujących książąt: Mieszko Otyły w latach 1238-41⁶ sprowadził do Opola franciszkanów, a Bolesław I dominikanów (krótko po roku 1287)⁷. W każdym z tych klasztorów był ogród, a w nim tzw. *herbularius*, czyli ogród z ziołami. Prezentowany scenariusz jest propozycją przybliżenia dzieciom/uczniom popularnych ziół, poprzez poznanie ich smaku i zastosowania oraz podjęcie próby zaplanowania własnego *herbularii*. Pomocą w realizacji tych zajęć będzie uprzednia wycieczka do Kamienia Śląskiego i zwiedzenie tamtejszego *herbularii* w Ogrodzie Kneippa na terenie Instytutu Naukowo-Badawczego w Sebastianum Silesiacum.

⁴ *Rośliny lecznicze w fitoterapii. Kompendium*, red. B. Borkowski, Poznań 1994, s. 6.

⁵ A. Ożarowski, *Zarys historii lecznictwa empirycznego*, „Panacea” 2003, nr 1 (2), styczeń, s. 24-27.

⁶ T. Sadowski, *Książęta opolscy i ich państwo*, Wrocław 2001, s. 58.

⁷ Tamże, s. 96.

Od kroszonki do porcelany

Grupa wiekowa: klasa I zajęcia świetlicowe.

1. Cel ogólne:

- kształtowanie poczucia przynależności do własnego regionu,
- budzenie szacunku do wytworów sztuki ludowej i jej twórców,
- rozwijanie potencjału i uzdolnień dziecka.

2. Cele szczegółowe

Dziecko:

- zna legendę o Opolu,
- wie, ile lat ma Opole,
- wie, z czego słynie Opole,
- potrafi odnaleźć różnice na obrazkach,
- zna kwiaty występujące na porcelanie opolskiej,
- rozróżnia kolory.

3. Metody: praktycznego działania.

4. Formy: zespołowa, grupowa, indywidualna.

5. Środki dydaktyczne: kroszonka, prezentacja multimedialna, ilustracje z motywami kwiatowymi zawierające różnice, kartoniki z kwiatami, kartoniki z kwiatami ułożonymi w odpowiedniej kolejności, kubeczki, kolorowanki z wzorami z opolskiej porcelany.

Przebieg zajęć:

1. Powitanie uczniów na dywanie.

Nauczyciel przynosi na zajęcia kroszonkę i pokazuje ją dzieciom. Dzieci odpowiadają na zadawane przez nauczyciela pytania związane z Opolem:

Czy wiecie, co to jest? Jaki wzór ma kroszonka? W jakim jest kolorze? Z czego słynie Opole? Czy znacie legendę o Opolu?¹ Ile lat ma Opole?

2. Kilka słów o opolskiej porcelanie.

Dzieci siedzą wygodnie i oglądają przygotowaną prezentację przedstawiającą ręcznie malowane na porcelanie piękne wzory kwiatowe, w których zachowała się śląska tradycja ludowa. Wzory, kolorystyka, jaką stosowano, sprawiły, że opolska porcelana stała się jednym z najbardziej rozpoznawalnych wytworów regionalnych. Wprowadzeniem do prezentacji jest opolska kroszonka z X wieku znaleziona na Ostrówku. Po obejrzeniu slajdów nauczyciel pyta dzieci o wrażenia, co zapamiętały, jakie kwiaty najczęściej pojawiały się na porcelanie, czy już się spotkały z takimi wyrobami itp. Przygotowując prezentację, można się posiłkować zasobami ze strony Muzeum Wsi Opolskiej w Bierkowicach.

¹ <http://www.opole.pl/legenda-o-powstaniu-opola/>, 21.02.2017.

3. Czego tu brakuje – róży czy fiołka? Zabawa ruchowa.

Dzieci ustawiają się w kole. Nauczyciel opowiada krótką historyjkę o tym, jak panie, które pięknie zdobiły porcelanę kwiatami, pomyliły się i nie namalowały wszystkich kwiatów. I tak na niektórych talerzykach brakowało róży, fiołka lub innego kwiatka. Zabawa polega na odgadnięciu, którego kwiatka brakuje. Dzieci widzą przychepione do tablicy (drzwiczek do szafy lub innego miejsca) kwiatki, które najczęściej występują w opolskich wzorach: róża, fiołki, konwalia, niezapominajka, dzwonki. Nauczyciel ma takie same kwiatki, ale na podkładkę przychepia klamerkami tylko 4 dowolnie wybrane i pokazuje je dzieciom. Zadaniem dzieci jest odgadnięcie, którego kwiatka brakuje. Dziecko, które prawidłowo odgadnie, otrzymuje kartonik. Zabawa trwa kilkanaście rund, aby dzieci mogły zebrać kartoniki. Wygrywa dziecko, które ma najwięcej kartoników.

4. Czy wzory są zawsze takie same? Zabawa grupowa „znajdź różnice”.

Dzieci są podzielone na grupy: z woreczka losują małe karteczki z konturem filiżanki, spodka, dzbanka, kubeczka itd., dzieci, które mają te same symbole, tworzą grupę. Grupy otrzymują jedną kartkę z ilustracją (zał. nr 1) – drugą kartkę, pozornie z taką samą ilustracją, nauczyciel wiesza kilka metrów dalej (każda grupa ma swoją kartkę, aby uniknąć przeciskania się dzieci do jednej kartki). Zadaniem kolejnych uczniów z grupy jest znalezienie różnic: dzieci kolejno podchodzą do kartki i odtwarzając w pamięci obraz, szukają różnic (uwaga: kartka z obrazkiem zostaje przy grupie). Czas zabawy określa nauczyciel – dwie, trzy minuty. Grupa, która odnajdzie najwięcej różnic, wygrywa.

5. Taniec kwiatów – kodowanie i dekodowanie.

Uczniowie zostają podzieleni na grupy. Każda z grup ma przypisany swój kwiat (róża, fiołki, konwalia, niezapominajka, dzwonki) i określone ruchy, które musi wykonać w odpowiednim momencie. Nauczyciel trzyma kartoniki z ilustracjami kwiatów, które pokazuje na zmianę. Grupa, której kwiat zostanie pokazany, musi wykonać wcześniej uzgodnione czynności. Na przykład róża – klaszczą, niezapominajki – tańczą, fiołki – tupią, dzwonki – podskakują, konwalie – robią pajacyka. Ważne, żeby dzieci zapamiętały swoje czynności i się nie myliły.

6. Wieże z kwiatów.

Uczniowie pozostają w grupach. Każda z grup ma już uprzednio przydzielony kwiat (patrz zad. 5). Nauczyciel ustawia na brzegu dywanu plastikowe kubki, na których denku naklejone są ilustracje kwiatów wydrukowane na papierze samoprzylepnym (róża, fiołki, konwalia, niezapominajka, dzwonki – z każdego po 10). Kubeczki ustawione są tak, że dzieci nie widzą naklejonych na nie kwiatów. Zadanie polega na jak najszybszym zbudowaniu wieży z kubków z naklejonym kwiatem swojej grupy. Uczeń z każdej grupy podchodzi i szuka swojego kwiatka, odwracając kubek, jeśli źle odkrył, stawia kubek z powrotem i szuka dalej, aż znajdzie. Wraca do grupy z kubkiem, a na poszukiwania udaje się następny członek grupy. Wygrywa ta grupa, której uda się najszybciej zbudować swoją wieżę z 10 kubków.

7. Moja filiżanka – praca plastyczna.

Każdy uczeń otrzymuje kartkę, na której znajduje się narysowana filiżanka (zał. nr 2). Zadaniem dzieci jest stworzenie własnego wzoru kwiatowego. Kiedy prace będą już pięknie pokolorowane, filiżankę można wyciąć i stworzyć galerię prac.

8. Zakończenie zajęć.

Na zakończenie zajęć nauczyciel dziękuje uczniom za wspaniałą pracę i wspólnie oglądają galerię prac.

Netografia:

www.opole.pl/legenda-o-powstaniu-opola/, 02.02.2017

www.muzeumwsiopolskiej.pl/sites/default/files/page/zalaczniki/zsr_opolska_porcelana.pdf, 02.02.2017

Bibliografia:

Lipka J., *O jajku prawie wszystko, czyli o wielkim dziele sztuki na małej skorupce*, Opole 2005.

Goc M., *Hafty opolskie*, Opole 1989.

Załączniki

Załącznik nr 1.

Znajdź różnice².

(Ilustracje należy najpierw powiększyć.)

Załącznik nr 2.

Filizanki do pokolorowania (należy powiększyć)³.

² M. Goc, *Hafty opolskie*, Opole 1989.

³ <http://www.supercoloring.com/pl/kolorowanki/filizanka-i-spodek>, 22.02.2017.

Duchy Opola

Scenariusz zajęć świetlicowych dla klas I-III szkoły podstawowej

.....

1. Cele ogólne:

- zapoznanie z legendami związanymi z Opolem,
- rozbudzanie zainteresowania legendami Opola,
- uświadomienie roli legendy i przekazu ustnego w historii miasta,
- rozwijanie poczucia tożsamości regionalnej,
- wdrażanie do poszanowania tradycji regionalnych,
- wdrażanie do uważnego słuchania tekstu literackiego,
- utrwalenie wiedzy o wybranych miejscach Opola,
- kształcenie umiejętności czytania i wypowiedzania się na dany temat,
- rozwijanie słuchu, sprawności manualnej, koordynacji ruchowej,
- kształcenie umiejętności pracy grupowej,
- kształcenie postawy szacunku i przywiązania do własnego regionu.

2. Cele szczegółowe

Uczeń:

- zna znaczenie słowa „legenda”,
- wzbogaca swoje wiadomości o historii swojego miasta,
- zna legendy związane z Opolem,
- zna symbole swojego miasta,
- uważnie słucha tekstu,
- odróżnia dobro od zła,
- potrafi przewyciężyć strach,
- odróżnia fantazję od świata realnego,
- umie wczuwać się w wyznaczone role,
- aktywnie bierze udział w zabawach,
- wyraża swoje zainteresowanie poprzez czynne uczestnictwo w zajęciach,
- integruje się z grupą,
- wykazuje własną inicjatywę,
- rozbudza swoją fantazję, wyobraźnię i inwencję twórczą.

3. Metody pracy: metody oparte na obserwacji, metody oparte na słowie, metody oparte na działaniu.

4. Formy pracy: zbiorowa, grupowa, indywidualna.

5. Środki dydaktyczne: odtwarzacz CD, nagrania utworów: „Przeboje Pana Tik-Taka”- „Duchy łakomczuchy” (poz.8) EMI Music Polska nr kat.: 3121002, E. Grieg „W grocie Króla Gór”; strój średniowiecznej księżniczki, 6 białych balonów, czarny marker, sznurki do balonów, wybrane legendy Opola (załączniki nr 2-7), szpilki, duże białe prześcieradło, dwa arkusze papieru (1 rolka), na których narysowane są duszek dobry i duszek zły, karteczki z cechami pozytywnymi i negatywnymi duchów, klej, 25 czarnych kartek A4, cerata, biała farba, płaskie pojemniczki na farbę, czarne pisaki, czarna farba, mydło i papierowe ręczniki do umycia rąk, maskotka ducha, mapa miasta – Starówka i okolice, duszki – znaczniki do mapy (załącznik nr 8).

6. Czas trwania zajęć: 90 minut.

Przebieg zajęć:

1. Wprowadzenie.

Dzieci siedzą w kręgu. Nauczyciel mówi:

– Witajcie! Czy wiecie, o czym będzie dzisiaj mowa? Odpowiedź kryje się na kartce z rysunkiem, ale słabo go widać, więc poprawcie, proszę, ołówkiem to, co uważacie, że należy poprawić. (zał. nr 1).

Nauczyciel rozdaje kartki z rysunkiem – po jednym na parę dzieci. Dzieci łączą brakujące elementy rysunku. Nauczyciel kontynuuje rozmowę z dziećmi:

- O czym dziś będzie mowa?
- O duchach.
- Ile duchów widzicie na waszym obrazku?
- Siedem.
- I tyle też poznamy legend związanych z naszym miastem.

2. A teraz wszyscy razem „uuu” – zabawa muzyczno-ruchowa.

– A jak straszą duchy?

Dzieci odpowiadają:

- Uuuuuu.
- Zapraszam więc was do zabawy w duchy.

Dzieci skradającym się krokiem, cicho, delikatnie przemieszczają się po sali w rytm muzyki¹, a na przerwę w muzyce, wykrzykują głośne „uuuu...”. Prowadzący przebiera się za księżniczkę z epoki średniowiecza i mówi:

– Któż nie lubi opowieści, legend i podań o zjawach, duchach, nawiedzonych miejscach i nieszczęśliwych księżniczkach i rycerzach. Zawsze przepelnione są tajemniczością, grozą i strachem... Usiądźcie spokojnie na dywanie, a ja pokażę wam nasze miasto Opole, jakiego pewnie jeszcze nie znacie...

Dzieci siadają dookoła księżniczki i słuchają:

– Nasze miasto Opole przez wieki obrastało baśniami i legendami. W Zamku Piastowskim straszły duchy, na uliczkach Opola ścierały i kłóciły się moce anielskie i diabelskie, ludziom objawiały się duchy, te dobre i te złe. Warto poznać te powiastki, gdyż są częścią historii Opola, mam nadzieję, że kiedyś wy opowiecie je swoim dzieciom... A czy są prawdziwe, czy zmyślane? Któż to wie...

3. Lochy Zamku Opolskiego – zabawa ruchowa.

Dzieci siedzą w kręgu, prowadzący kładzie na dywanie mapę Starówki opolskiej i mówi:

– Czy wiecie o istnieniu tajemniczych lochów w Opolu? Nawet nie zdajecie sobie sprawy z tego, że spacerując z rodzicami po opolskim rynku, możecie akurat przechodzić nad podziemnymi, wilgotnymi korytarzami lochów. Były to tajemne przejścia na wypadek wojny czy innych kataklizmów (tragicznych wydarzeń, np. pożaru): można było przedostać się z zamku na drugą stronę Młynówki do rynku i dalej albo odwrotnie: z rynku do zamku. Wielu utknęło w lochach na zawsze – pobłądzili i pogubili się w zakamarkach. Kto się dobrze wsłucha, ten może usłyszeć ich jęki. O tej legendzie wiedzą tylko najstarsi opolanie. Kto znajdzie na mapie rynek? Zamek Piastowski? (tak, została z niego tylko wieża). Młynówkę – dawne koryto Odry? Zaznaczymy duszkiem-znacznikiem duchy lochów miasta. Właśnie na tej trasie rynek – zamek wg legendy są lochy. Zaznaczymy to miejsce duszkiem-znacznikiem. Spróbujmy się dowiedzieć, czy trudno poruszać się w takich miejscach.

Dzieci stają w dwóch równych rzędach (w rzędzie o nieparzystej liczbie dzieci może stanąć nauczyciel), każde dziecko dostaje kartkę papieru A4 (lub złożoną gazetę) i na tej kartce staje. Pierwsze dzieci w rzędach dostają jeszcze jedną kartkę, którą na znak prowadzącego kładą przed sobą i stają na tej kartce. Kolejno dzieci w rzędzie przemieszczają się na pustą kartkę, ostatnie dziecko w rzędzie, kiedy się przesunie, podaje kartkę papieru, na której stało, do przodu – kartka ma dotrzeć

¹ „Przeboje Pana Tik-Taka”- „Duchy łakomczuchy” (poz.8) EMI Music Polska nr kat.: 3121002.

do pierwszego dziecka, które znowu kładzie ją przed sobą i staje na niej. Kolejno wszystkie dzieci w rzędzie przesuwają się znów do przodu itd., aż do dotarcia pierwszego dziecka do wyznaczonej uprzędnio mety (ok. 8-10 metrów od linii startu).

Uwaga na bezpieczeństwo dzieci: dzieci mogą odsuwać kartki dalej od siebie i skakać na kartkę – należy zwrócić im uwagę, że nie można skakać, bo rząd będzie zaczynał od początku zabawę.

4. Strachy na lachy w Opolu.

Prowadzący ma 6 nadmuchanych białych balonów, które mają namalowane czarnym markerem wielkie oczy i buzię (wyglądają jak duchy). Do każdego balonu przywiązana jest karteczka z nazwą legendy: „Duch księżnej Ofki”², „Duch dziecka”, „Duch starca”, „Duch Zaodrza”³, „Duch wędrowca”⁴, „Duch utopca”⁵.

– Teraz poznacie najbardziej znane opolskie duchy. Ludzie mówią, że możemy je spotkać w ściśle określonych miejscach Opola. Czy chcecie wiedzieć, gdzie były widziane?

Dzieci dmuchają w balony, które unoszą się w powietrzu. Wyznaczone dziecko otrzymuje od nauczyciela szpilkę i przekłupa jeden z balonów. Nauczyciel opowiada legendę związaną z wylosowanym duchem. Opowieści przeplatane są zabawami pkt. 5-7. Na zakończenie każdej zabawy wybrane dziecko przekłupa kolejny balon. Należy również nanosić odpowiednie oznakowania na mapę Starówki. Załączniki do każdej legendy: 2, 3, 4, 5, 6, 7.

5. Balet dobrych duchów Opola – zabawa ruchowa.

Prowadzący prosi dzieci, aby ustawiły się blisko siebie. Na stojące dzieci nakłada duże, białe prześcieradło i mówi:

– Wyobraźcie sobie, że jesteście duchami. Duchy poruszają się lekko i cicho, nie zapominajcie o tym! Ja powiem wam, jak macie się poruszać.

Dzieci mogą rękami przytrzymywać sobie prześcieradło, aby nie spadało:

- Zróbcie dwa kroki do przodu.
- Obróćcie się w prawo.
- Zróbcie trzy kroki do tyłu.
- Obróćcie się w lewo.
- Zróbcie dwa kroki w prawo.
- Podskoczcie dwa razy lekko w górę.
- Zróbcie dwa kroki w lewo.
- Stańcie na palcach.
- Usiądźcie na podłodze.
- Połóżcie się na podłodze i zaśnijcie.
- Wstańcie i głośnym „uuuuuuu” wystraszcicie wszystkich opolan!!!

6. Przeganianie duchów – zabawa muzyczno-ruchowa.

Prowadzący rozdaje dzieciom po 1 kolorowej kartce papieru A4, którą należy złożyć na pół (jak na ilustracji):

² <http://opole.wyborcza.pl/opole/1,35114,18674275,pomysl-na-promocje-na-wiezy-piastowskiej-ma-straszyc-duch,10.02.2017>.

³ <http://www.opolezsercem.pl/2014/10/czy-w-opolu-strazy-o-duchach-miasta.html>, 10.02.2017.

⁴ U. Zajączkowska, *Legenda o czarnym psie*, Opole 2011, s. 2-11.

⁵ U. Zajączkowska, *Podanie o tym, jak Utopiec małego Piastowicza chciał porwać*, Opole 2008, s. 2-11.

W rytm muzyki E. Griega „W grocie Króla Gór” wydieramy paski papieru z góry w dół – paski wydieramy tylko z jednej połówki kartki – muzyka ok.1,5 minuty. W ostatniej części utworu zgniatamy w kulkę na przemian prawą, potem lewą ręką drugą część kartki i rzucaamy kulkę w określony cel (kosz ustawiony na środku sali/kontur ducha/wieży/worek itd.). Paski papieru wykorzystujemy do wykonania konturów Wieży Piastowskiej na arkuszu szarego papieru.

7. Pogromcy duchów – zabawa muzyczno-ruchowa.

Dzielimy dzieci na dwa zespoły. Każdy zespół siedzi w kole i w czasie trwania muzyki przekazuje sobie z rąk do rąk maskotkę „ducha”. Na przerwę w muzyce osoba trzymająca „ducha” odpada. Pogromcami „duchów” pozostają ostatni uczestnicy, których nagradzamy oklaskami.

8. Dobre i złe duchy miasta – rozmowy o duchach.

Nauczyciel mówi do dzieci:

– Sprawdzę teraz, czy potraficie odróżnić opolskiego ducha dobrego od ducha złego. Jeśli spotkacie ducha gdzieś w mieście, lepiej wiedzieć, z jakim duchem ma się do czynienia. Bo duszek dobry nikogo nie skrzywdzi, ale ten zły... oj, lepiej wtedy wziąć nogi za pas i zmykać jak najszybciej do mamy.

Prowadzący ma dwa duże arkusze szarego papieru. Przykleja je po dwóch przeciwległych stronach (na dwóch ścianach/na podłodze). Na jednym narysowany jest duszek dobry (zabawny, uśmiechnięty), a na drugim duszek zły (przerażająca mina, może mieć symboliczne diabelskie różki). Dzieci losują karteczkę z cechą ducha pozytywną/negatywną:

Pozytywne	Negatywne
Lubię pomagać.	Lubię się przechwalać.
Jestem życzliwy.	Lubię straszyć opolan.
Doceniam dobre uczynki.	Lubię być przerażający.
Nie obrażam się.	Nikomu nie pomagam.
Lubię się bawić z dziećmi.	Nie lubię ludzi.
Jestem dobry.	Wyśmiewam się z innych.
Jestem radosny i uśmiechnięty.	Jestem zarozumiały.
Nie potrafię nikogo skrzywdzić.	Nie znoszę krytyki.
Mieszkańcy Opola bardzo mnie lubią.	Dokuczam ludziom.

Zadaniem dziecka jest narysować mazakiem na przyklejonym papierze duszka i nadać mu wylosowaną cechę (może to być np. odpowiedni emotikon), na papier naklejamy również wylosowaną karteczkę. Kiedy wszystkie dzieci ukończą pracę, wspólnie odczytujemy wszystkie cechy, porównujemy prace – czy zostały przyklejone we właściwych miejscach, opowiadamy o duszkach.

9. Opolskie duszki – zajęcia plastyczne (do wyboru).

Prowadzący zaprasza dzieci do stolików. Na stolikach rozciągnięta jest cerata, w płaskim naczyniu nalana jest biała farba. Każde dziecko otrzymuje czarną kartkę papieru A4. Zadaniem dzieci jest zamoczenie dłoni w białej farbie i odcisnięcie jej na czarnej kartce papieru. Dzieci powinny umyć ręczki (jeśli w sali nie ma umywalki, należy przygotować mydło, papierowe ręczniki i udać się z dziećmi do łazienki). W tym czasie prace podeschną. Kolejno dzieci powinny dorysować lub domalować swoim duszkom oczka i buzie (można to zrobić czarnymi pisakami lub czarną farbą).

Prowadzący rozdaje dzieciom ilustracje z ćw. 1. i proponuje pokolorowanie ilustracji wg pomysłów dzieci. Wszystkie obrazki winny znaleźć miejsce w wykonanej uprzednio z pasków papieru Wieży Piastowskiej.

10. Idziemy straszyć – zakończenie zajęć.

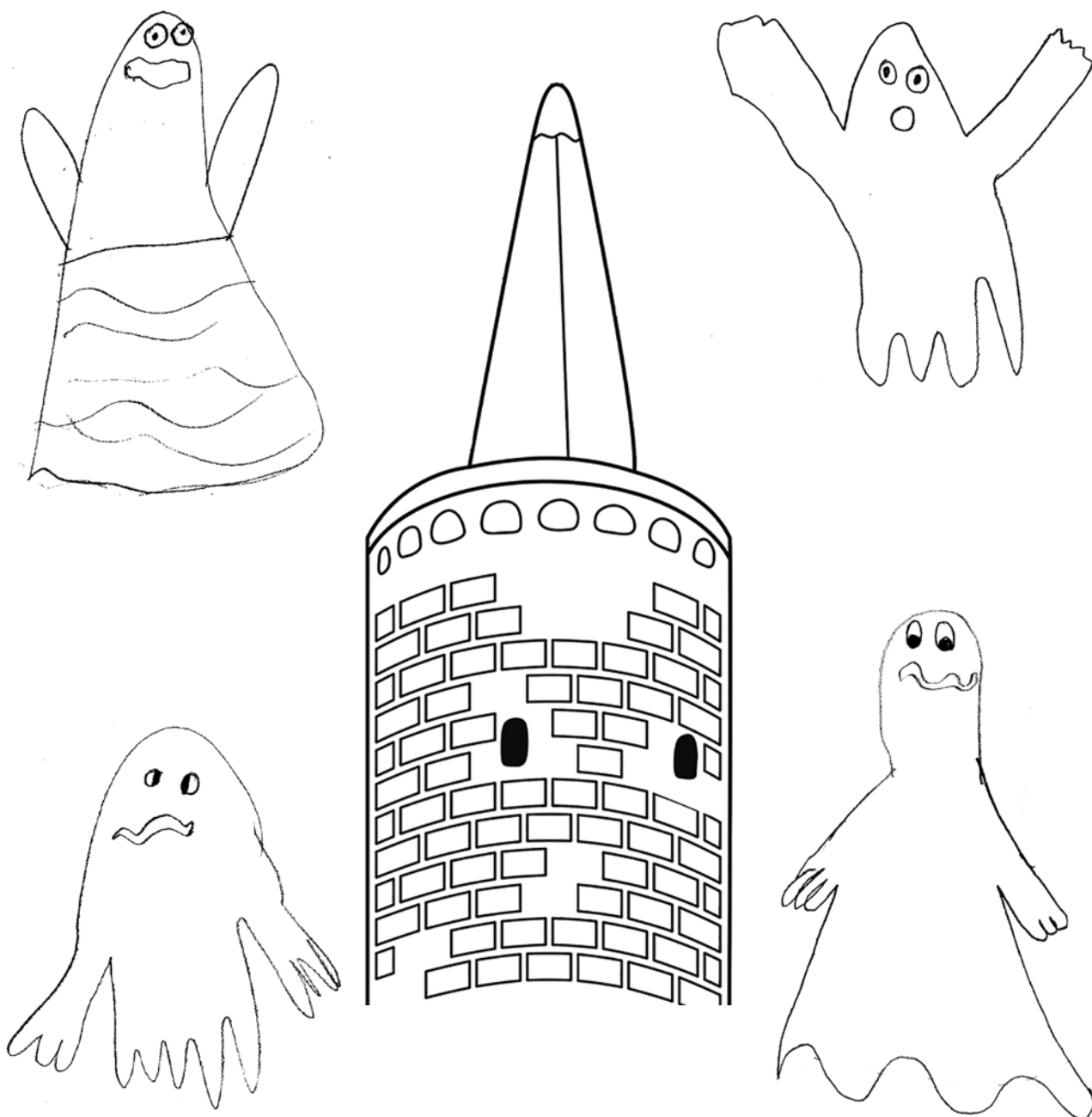
Księżniczka dziękuje dzieciom za udział w spotkaniu:

– Moje małe, dobre duszki, cudownie jest wiedzieć, że żyjemy w pięknym i pełnym nieodkrytych tajemnic mieście! Idźcie teraz straszyć mieszkańców Opola, aby nie zapominali o historii swojego regionu. Wiele tajemnic mamy jeszcze do odkrycia. Do zobaczenia w mieście.

Żegna się z dziećmi głośnym „uuu”.

Załącznik nr 1.

Ilustracja jest kompilacją duszków narysowanych przez Julkę i Dominikę, ucz. kl. II PSP nr 14 w Opolu, i kolorowanki „Wieża Piastowska” ze strony <http://www.opole.pl/kolorowanka-odkryj-opole/>.⁶

⁶ <http://www.opole.pl/kolorowanka-odkryj-opole/>, 02.02. 2016.

Załącznik nr 2.

Według legendy, w czerwcową Noc Świętojańską na Wieży Piastowskiej pojawia się błakający się duch księżniczki Ofki Raciborskiej, która za życia nie znalazła szczęścia w miłości. Ofka ukazuje się każdego roku, aby zwrócić pierścień zaręczynowy, który otrzymała od księcia opolskiego Jana Dobrego. Legenda głosi, że jeśli w dzisiejszych czasach jakaś kobieta odnajdzie legendarny pierścień, przyniesie jej to nieszczęście. Natomiast gdy odnajdzie go mężczyzna, będzie miał wiele szczęścia. Tyle legenda – kto chce, niech wierzy.

Załącznik nr 3.

Podania głoszą, że Opole jako miasto wielu mostów, ma swoje duchy, które strzegą miasta i przeprawy przez Odrę. W związku z tym na opolskich mostach od czasu do czasu pojawiają się duchy. Tak właśnie jest w przypadku Mostu Piastowskiego. Mówi się, że nocą na moście można spotkać płaczące dziecko. Co ciekawe, takie dziecko spotyka się tylko w noc poprzedzającą jakieś tragiczne wydarzenia. Duch dziecka uniemożliwiał napotkanym ludziom przejście w stronę miasta, kiedy zwiastował najstraszniejszy w historii Opola pożar w 1615 r. oraz straszną powódź w roku 1736.

Załącznik nr 4.

Najstarsi mieszkańcy naszego miasta wspominają o duchu starca, którego można spotkać na Moście Katedralnym. Duch ten idzie w stronę katedry, żeby modlić się za mieszkańców miasta.

Załącznik nr 5.

Mieszkańcom Opola znane są opowieści o duchach, które miały odwiedzać domy mieszkańców Zaodrza. Dawno, dawno temu poza granicami miasta Opola (w okolicy skrzyżowania dzisiejszych ulicy Spychalskiego i placu Piłsudskiego) było miejsce, w którym wymierzano przestępcom karę, na którą skazał ich opolski książę. Pojawiły się informacje, że okoliczne domy odwiedzają duchy skazańców, które uprzykrzały życie mieszkańcom, np. duchy odwiedzały mieszkańców w ich domach i zachowywały się jak członkowie rodzin. By odgonić złe duchy, w narożnej kamienicy, która dziś stoi w tym miejscu, ulokowano kamienny krzyż, który dawniej znajdował się w kościele Św. Krzyża.

Załącznik nr 6.

Dawno temu w Opolu straszyl ludzi czarny pies. Były to czasy, kiedy Opole otaczały mury obronne, za którymi rozciągały się przedmieścia miasta. Na jednym z nich, zwanym Przedmieściem Gostawickim, zbudowana została gospoda, która była przystankiem dla wielu wędrowców. Mogli oni tu odpocząć, posilić się, napoić konia. Można tu było przeczekać noc do otwarcia o świcie bram miasta. Częste wojny i panująca zaraza spowodowały, że przedmieście opustoszało, a karczma została zamknięta. W tym czasie do Opola podązał pewien rzemieślnik, który nie zdążył przed zmierzchem dotrzeć do miasta. Brama była zamknięta, podobnie jak karczma. Mimo zimna, został zmuszony do spędzenia nocy pod gołym niebem. Mroźna noc okazała się śmiertelna dla wędrowca. W ostatnich chwilach swojego życia przeklął mieszkańców Opola. Na następny dzień przejeżdżał tamtędy pewien chłop, który ulitował się nad zmarłym i zakopał jego ciało w miejscu śmierci. Po pewnym czasie, gdy zaraza ustała, mieszkańcy przedmieścia zaczęli powracać do swoich domów. Ale zauważyli pewne zmiany – wieczorami robiło się strasznie, słyszano jęki i wycie, psy nie chciały wychodzić na dwór, kulily się po kątach. Mieszkańcy dowiedzieli się od karczmarza, że umarł tu pewien podróżny i zapewne to jego duch ich straszy. Aby odgonić demona (złego ducha), postanowili w tym miejscu postawić kapliczkę. I udało się, demon nie straszyl mieszkańców, ale bywalców karczmy i podróżnych przyprawiał o utratę zmysłów. Zawsze, kiedy zegar na ratuszu wybijał północ, pojawiał się na przedmieściu gostawickim wielki czarny pies ziejący ogniem, któremu oczy świeciły jak latarnie. Znikał zaraz po północy. Ci, co go widzieli, mówili, że zawsze uciekał w stronę kapliczki, gdzie potem zapadał się pod ziemię. Dziś kapliczka stoi w innym miejscu (okolice skrzyżowania ulicy Osmańczyka i Sienkiewicza).

Załącznik nr 7.

Podanie głosi, że dawno temu w rzece Odrze żył Utopiec. Wyglądał jak człowiek, choć cały był zzieleniały od wodorostów znajdujących się w wodzie. Bardzo polubił okolice Opola, czasami wynurzał się z rzeki, aby popatrzeć na miasto albo spłatać jakiegoś figla mieszkańcom. Po kilku latach Utopiec poczuł się samotny, zapragnął czyjś towarzystwa. Tak się akurat zdarzyło, że para księżęca doczekała się potomka, urodził się mały Piastowicz. Utopiec z zazdrością patrzył na radość księżęcej rodziny, a gdy zobaczył małego księcia, zapałał do niego wielką miłością. Zapomniał o psotach i figlach, jakie płatał mieszkańcom miasta, całą swoją uwagę skupił na obserwacji malca. Tak mijały lata, mieszkańcy Opola zastanawiali się, dlaczego Utopiec przestał im dokuczać, czasami tylko słyszeli jego westchnienia z zarośli. Pewnego dnia mały księżę pod niewagę swojej opiekunki wymknął się za mury zamku. Utopiec postanowił wykorzystać okazję i zwabić chłopca w zarośla, a następnie porwać. Wynurzył się z wody i rozpoczął niezwykły koncert na muszli. Nikt nigdy nie słyszał w Opolu takiej muzyki. Dźwięki zwabiły chłopca nad brzeg Odry, Utopiec złapał Piastowicza za spodnie i wciągnął do wody. Nie przewidział jednak, że jego muzykę usłyszy ktoś inny. Usłyszeli ją rybacy, zobaczyli też małego księcia, który zbliżył się do rzeki i wyciągnięte w jego kierunku ręce Utopca. Szybko tam podpłynęli, ale nie było łatwo odebrać dziecko Utopcowi. Rybacy zarzucili sieci raz, drugi, dopiero za trzecim razem udało się wyłowić chłopca. Nie spodobało się to Utopcowi, woda burzyła się w tym miejscu przez długi jeszcze czas, rybakom powywracał łodzie, poplątał sieci, przepłoszył ryby. Utopiec obraził się na mieszkańców Opola i przeniósł się daleko od miasta.

Załącznik nr 8.

Bibliografia:

1. Bogdoł G., *Dawno temu w Opolu*, Opole 2014.
2. Zajączkowska U., *Legenda o czarnym psie*, Opole 2011.
3. Zajączkowska U., *Podanie o tym, jak Utopiec małego Piastowicza chciał porwać*, Opole 2008.

Netografia:

1. *Mistyczna Opolszczyzna. Diabły, duchy, stare legendy...* <http://dziennik.pl>, 04.02.2016
2. <http://opolezsercem.pl>, 04.02.2016.
3. <http://opole.wyborcza.pl/opole/1,35114,18674275,pomysl-na-promocje-na-wiezy-piastowskiej-ma-straszyc- Duch>, 04.02.2016
4. <http://www.opole.pl/kolorowanka-odkryj-opole/>, 04.02.2016

Szkoła ponadpodstawowa

Opole w czasach Mieszka I

Materiały dla nauczyciela¹

.....

1. Cele kształcenia – wymagania ogólne

Uczeń:

- sytuuje wydarzenia, zjawiska i procesy historyczne w czasie oraz porządkuje je i ustala związki poprzedzania, równoczesności i następstwa; dostrzega zmiany w życiu społecznym oraz ciągłość w rozwoju kulturowym i cywilizacyjnym;
- wyszukuje oraz porównuje informacje pozyskane z różnych źródeł i formułuje wnioski oraz buduje krótkie, właściwie uargumentowane wypowiedzi; dostrzega w narracji historycznej warstwę informacyjną, wyjaśniającą i oceniającą; wyjaśnia związki przyczynowo-skutkowe analizowanych wydarzeń, zjawisk i procesów historycznych; jest świadom znaczenia poznawania przeszłości dla rozumienia świata współczesnego;
- tworzy narrację historyczną, integrując informacje pozyskane z różnych źródeł; tworzy krótkie wypowiedzi (notatkę); przedstawia argumenty uzasadniające własne stanowisko.

2. Treści nauczania – wymagania szczegółowe

Uczeń:

- wie, jak przebiegały granice państwa Mieszka I, jak wykorzystać źródła archeologiczne;
- potrafi określić założenia budowy grodu średniowiecznego;
- rozumie znaczenie szlaków komunikacyjnych w średniowieczu;
- potrafi opisać dawne zastosowanie przedmiotów odnalezionych na stanowiskach archeologicznych w Opolu;
- rozumie pojęcia: konstrukcja hakowa, ostrokół, konstrukcja przekładkowa, konstrukcja skrzyniowa, regest.

3. Metody i formy pracy: elementy wykładu, pogadanka, praca pod kierunkiem w oparciu o wybrane źródła oraz zasoby internetu, praca w grupach, dyskusja.

4. Środki dydaktyczne: karty pracy z materiałami źródłowymi: „Dagome Iudex”, mapa Polski za Mieszka I, ilustracje zabawek znalezionych w opolskim grodzie, mapa sieci hydrologicznej województwa opolskiego, ilustracja rekonstrukcji grodu opolskiego, ilustracja konstrukcji wałów, ilustracje przedmiotów znalezionych w opolskim grodzie.

¹ Materiały przeznaczone są do realizacji edukacji historycznej na różnych poziomach edukacyjnych oraz w ramach zajęć lekcyjnych, jak i pozalekcyjnych. Mają one stanowić pomoc i inspirację dla nauczyciela, który przy ich wykorzystaniu jest w stanie samodzielnie dokonać selekcji zadań i źródeł oraz przygotować zajęcia dostosowane do potrzeb i możliwości swoich uczniów. Proponowane zadania mają na celu wprowadzenie w specyfikę źródeł historycznych dotyczących Opola i dzisiejszej Opolszczyzny we wczesnym średniowieczu, ze szczególnym uwzględnieniem materialnych śladów procesów chrystianizacyjnych. Prezentowany scenariusz lekcji, obok 6 innych, znajduje się również na płycie „Kultura chrześcijańska w dziejach narodu”, przygotowanej przez Archiwum Państwowe w Opolu w ramach projektu finansowanego przez Naczelny Dyrektor Archiwów Państwowych w Warszawie.

Przebieg lekcji:

Wprowadzenie.

Sprawy organizacyjne. Przedstawienie celu lekcji przez nauczyciela.

Rozwinięcie.

Nauczyciel dzieli klasę na grupy zadaniowe. Każda z nich wybiera lidera i otrzymuje karty pracy. Wszystkie grupy mają do wykonania te same zadania. Nauczyciel wprowadza uczniów poprzez pogadankę w tematykę kolejnych zadań i pomaga je rozwiązać.

W zadaniu nr 1 (a, b, c) uczniowie, korzystając z pomocy nauczyciela, wyszukują niezbędne informacje w źródle historycznym, aby poprawnie zaznaczyć przebieg granic państwa Mieszka I w momencie wystawienia dokumentu. Pomimo trwających sporów co do przebiegu linii granicznej (kwestia przynależności Krakowa i spór o sens nazwy *Schinesghe*), uczniowie powinni w obrębie państwa Mieszka I umieścić Śląsk z Wrocławiem i plemiennym terytorium Opolan. Uzasadnieniem dla umieszczenia terytorium plemiennego Opolan wewnątrz granic państwa Mieszkowego powinno stać się odniesienie do nazwy *Alemure* (Ołomuniec/Morawy), która to oznacza zewnętrzną, południową krawędź granic państwowych. Zapewne terytorium położone na północ od linii wyznaczonej przez ziemie Morawian i Milczan znalazło się w obrębie państwa Mieszka I. W razie konieczności należy przypomnieć uczniom, że poza granicami znalazły się tzw. Grody Czerwieńskie.

W kolejnej części zadania (d) uczniowie powinni wskazać na oficjalny charakter dokumentu i nauczyciel może – przy omawianiu odpowiedzi zespołów – przytoczyć typologię źródeł historycznych stosowaną w nauczaniu historii.

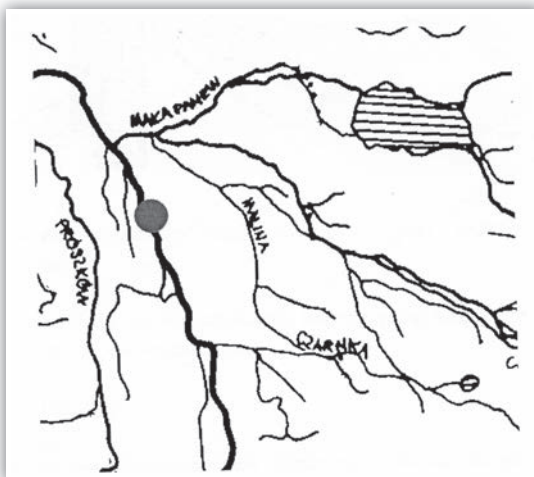
W ostatniej części zadania (e) należy zwrócić szczególną uwagę na przyczyny występujących rozbieżności interpretacyjnych przytoczonego w zadaniu dokumentu. Wynikają one z nieostrości użytych sformułowań (np. nazwy terytoriów plemiennych), problemu występowania pustek osadniczych pomiędzy terytoriami, braku jasności co do przynależności do państwa Mieszka I ziemi krakowskiej czy Pomorza.

Przykładowe sposoby graficznej interpretacji dokumentu „Dagome Iudex”.

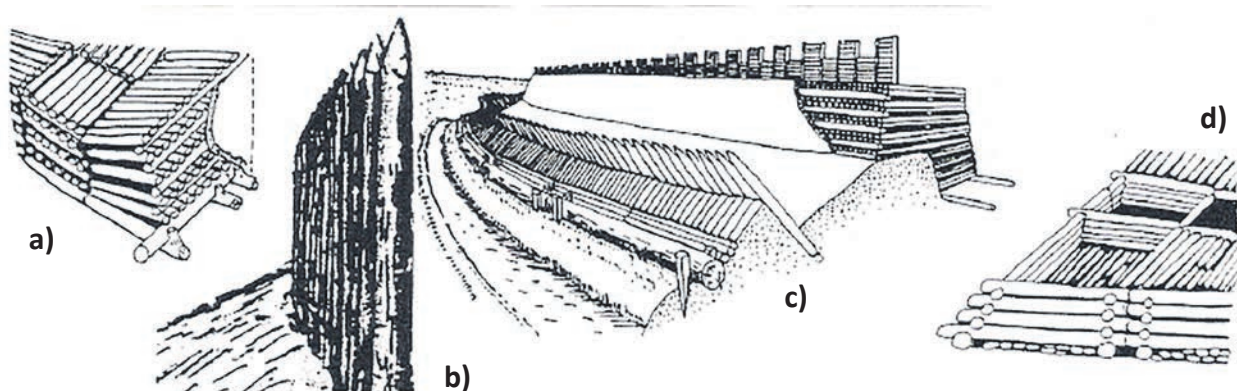
Zadanie nr 2 wymaga od uczniów dokonania selekcji faktów, analizy i interpretacji krótkiej narracji o życiu opolskich grodzian, treści mapy oraz zamieszczonej w zadaniu ikonografii. Wnioski uzyskane w tym procesie powinny pomóc w udzieleniu prawidłowej odpowiedzi. Uczniowie, rozwiązując pierwszą część zadania, powinni wskazać na fragment nurtu Odry, między ujściem strumienia Czarnka na południu a Małą Panwią na północy.

Przykładowe sposoby graficznej interpretacji zadania.

Warto zwrócić uwagę na konieczność wskazania, że gród leży na wyspie, choć współczesne Opole rozwinęło się na wschód i zachód od pierwotnej lokalizacji piastowskiego grodu. Uczniowie powinni wskazać na istnienie związku pomiędzy znaleziskami archeologicznymi a warunkami komunikacyjnymi w średniowieczu. Odpowiadając na drugą część zadania (b), należy zwrócić szczególną uwagę na istnienie związku pomiędzy rozbudowaną siecią rzeczna na terenie dzisiejszego województwa opolskiego a możliwościami docierania do poszczególnych subregionów województwa (strzałki na mapie). Zwłaszcza że stopień zalesienia tego obszaru był przed tysiącem lat znacznie wyższy. Ciekły wodne wyznaczają do dziś oś naturalnych szlaków komunikacyjnych, w sytuacji gdy brak wytyczonych i utrzymanych dróg i gościńców. Wędrując wzdłuż brzegów rzek i strumieni, przemieszcza się znacznie wygodniej, niż podczas prób przeprawy przez las. Z drugiej strony strumienie i rzeki często łączą się, utrudniając przeprawę. Stąd wykorzystanie łodzi do komunikacji i transportu towarów jest jak najbardziej racjonalnym rozwiązaniem. Wszędzie tam, gdzie nie dało się dotrzeć łodzią, a istniały po temu warunki komunikacyjne, docierano konno. Można dodać, że wierzchowce były, podobnie jak dzisiaj, zwierzętami drogimi w utrzymaniu, a ich używanie podkreślało wysoki status społeczny właściciela. Dotyczy to również mieszkańców opolskiego Ostrówka.

Najbardziej charakterystyczne elementy militarnych konstrukcji z czasów wczesnopiastowskich to monumentalne, drewniano-ziemne obwałowania. Budziły one respekt wśród przybyszów z zachodu, stanowiąc o sile i wewnętrznej spójności młodego państwa. W ostatniej części zadania (c) uczniowie powinni spróbować podjąć wyzwanie dokonania typologii konstrukcji drewniano-ziemnych obwałowań. Ta część zadania polega na przyporządkowaniu odpowiedniej nazwy do rysunku.

a) Konstrukcja hakowa – charakterystyczne zaczepy – haki wykonane z odpowiednio przyciętych konarów.

b) Ostrokół – palisada – rząd pni wkopanych na koronie wału, zaostzonych u szczytu, który tworzy charakterystyczną drewnianą ścianę.

c) Konstrukcja przekładkowa

d) Konstrukcja skrzyniowa – drewniane pale układa się w formie skrzyń, które wypełnia się ziemią i kamieniami dla nadania konstrukcji stabilności.

Zadanie nr 3 nawiązuje do duchowej kultury Słowian i ich wyobrażeń religijnych. Właściwie każdy z ukazanych przedmiotów mógł mieć charakter magiczny. Prowadzący zajęcia może wyjaśnić, że grzechotka używana była do odpędzania złych duchów, maska mogła być sposobem na uzyskanie kontaktu ze światem zmarłych przodków, bizantyjski krzyżyk mógł być noszony jako wyraz przynależności do wspólnoty chrześcijańskiej, ale także mógł być używany jako chroniący przed złem talizman/amulet. Najciekawszą funkcję pełnią związane z pogańskimi kultami pisanki. To na nie uczniowie powinni wskazać w drugiej części zadania. Kojarzą się one z wielkanocną święconką, ale mają swoją genezę w kultach przedchrześcijańskich. Jajko było darem wotywnym składanym bogom, a także symbolem wiosennych świąt słowiańskich. Symbolizowało ono początek wszechświata, życie i witalność. Pisanki znalezione w Opolu i we Wrocławiu należą do najstarszych znanych tego typu obiektów z ziem polskich. O zwyczaju ich malowania i składania w darze pisał również Wincenty Kadłubek w swojej kronice.

Podsumowanie.

Nauczyciel podsumowuje lekcję, pyta uczniów, za pomocą jakich źródeł archeologicznych i w jaki sposób interpretując je, można odtworzyć historię grodu opolskiego.

Bibliografia:

Hołubowicz W., *Opole w wiekach X-XII*, Katowice 1956.

Labuda G., *Słowiańszczyzna starożytna i wczesnośredniowieczna: antologia tekstów źródłowych*, Poznań 1999.

Miasto czyni wolnym. W 790 rocznicę lokacji Opola, red. A. Pobóg-Lenartowicz, Opole 2008.

Moździoch S., Przysiężna-Pizarska M., *Opole przedmiejskie [w:] Opole na przestrzeni wieków. Historiografia wobec nowych metod badania dziejów miasta*, red. B. Linek, K. Tarka, Opole 2008.

Opole w czasach Mieszka I

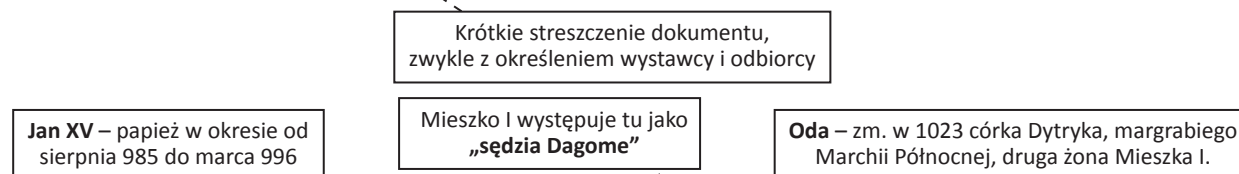
Karta pracy dla ucznia

Pracując w parach, zapoznajcie się z treścią zadań, odpowiedzcie na pytania. W razie konieczności skorzystajcie z pomocy prowadzącego zajęcia.

Zadanie 1. Zapoznajcie się z tekstem źródłowym, a następnie wspólnie wykonajcie polecenia:

„Dagome Iudex”

Pochodzący z końca X wieku regest kopii dokumentu władcy identyfikowanego z Mieszkiem I

Podobnie w innym tomie z czasów papieża Jana XV Dagome, pan, i Ote, pani i synowie ich Mieszko i Lambert [...] mieli nadać świętemu Piotrowi w całości jedno państwo, które zwie się Schinesghe z wszystkimi swymi przynależnościami w tych granicach, jak się zaczyna od pierwszego boku wzdłuż morza [dalej] granicą Prus aż do miejsca, które nazywa się Ruś, a granicą Rusi [dalej] ciągnąc aż do Krakowa i od tego Krakowa aż do rzeki Odry, prosto do miejsca, które nazywa się Alemure, a od tej Alemury aż do ziemi Milczan i od granicy Milczan prosto do Odry i stąd idąc wzdłuż rzeki Odry aż do rzeczzonego państwa Schinesghe.

(Źródło: G. Labuda, *Słowiańszczyzna starożytna i wczesnośredniowieczna: antologia tekstów źródłowych*, Poznań 1999, s. 159–161.)

Alemure - Ołomuniec Morawski lub Morawy

Schinesghe - prawdopodobnie Gniezno

- Na znajdującej się poniżej mapie zaznaczcie przebieg granic państwa Mieszka I („państwa Schinesghe”). Skorzystajcie z treści dokumentu.
- Wykonując powyższe zadanie, ustalcie (wybierając „Tak” lub „Nie”), czy plemię Opolan znalazło się pod władzą księcia Mieszka I (w opisanym w dokumencie „Dagome Iudex” granicach)?

Tak

Nie

c) Przedstawcie krótkie uzasadnienie swojego wyboru:

.....

.....

.....

.....

Mapa 1. Ziemie polskie za panowania Mieszka I

d) Wskażcie, jaki rodzaj źródła historycznego reprezentuje cytowany dokument „Dagome Iudex”?

- I. niepisane/materialne II. aktowe III. opisowe/narracyjne IV. kartograficzne

e) Porównajcie zaznaczony przez Was przebieg granic państwa Mieszka I z wynikami prac innych grup. Jeżeli zauważyliście różnice, zastanówcie się i ustalcie, z czego one mogą wynikać. Zapiszcie wspólny dla wszystkich uczestników zajęć wniosek dotyczący przyczyn powstawania takich różnic.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Zadanie 2. Zapoznajcie się z tekstem i ilustracjami, przeanalizujcie mapę i wykonajcie polecenia.

Zbudowany najprawdopodobniej na polecenie księcia Mieszka I opolski gród zamieszkały był również przez dzieci, bawiące się wykonywanymi na miejscu zabawkami. Prof. Sławomir Moździoch, badający w ostatnich latach Ostrówek, zwykł mawiać: „pokaż mi swoje zabawki, a powiem Ci, co robią Twoi rodzice”. Poniżej przedstawiamy rysunki łódeczek-zabawek odkrytych w pozostałościach grodu. To znaleziska unikalne w skali Polski, chociaż przebadano już wiele piastowskich grodów sytuowanych na wyspach.

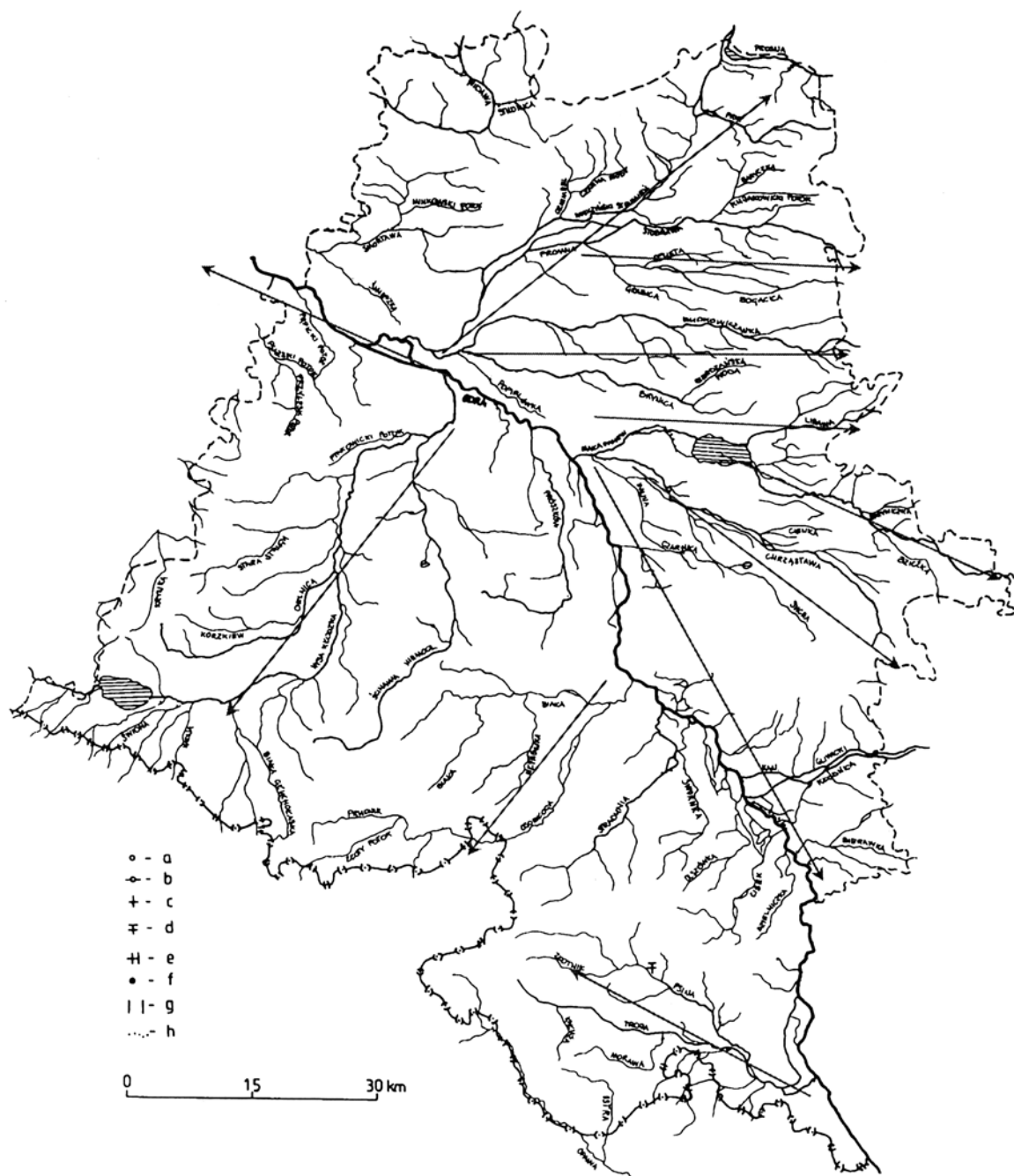
Rys. 1. Zabawki-łódeczki znalezione w opolskim grodzie

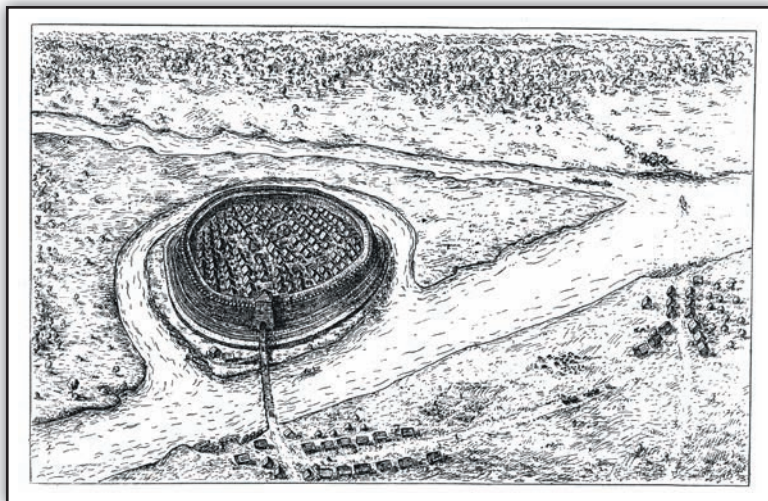
Rys. 2. Drewniany konik - zabawka

(Źródło: *Opole-gród, miasto, stolica regionu. Gród na Ostrówku w Opolu. Wystawa ze zbiorów: Instytut Archeologii i Etnologii PAN oddział we Wrocławiu, Muzeum Śląska Opolskiego, Opole 2012, s. 40, 42.*)

Jak nas „informują” zabawki, nieodłącznym rekwizytem podstawowych zajęć opolskich grodzian były nie tylko czółna, ale także i konie.

Mapa 2. Sieć hydrologiczna województwa opolskiego

Rys. 3. Rekonstrukcja grodu opolskiego

(Źródło: W. Hołubowicz, *Opole w wiekach X-XII*, Katowice 1956, wkładka str. 72-73.)

- a) Na mapie 2. przedstawiającej hydrologiczną sieć województwa opolskiego zaznaczcie miejsce, w którym (według Was) został zbudowany opolski gród zrekonstruowany na rysunku 3.
- b) Zastanówcie się i odpowiedzcie, czy istnieje związek pomiędzy warunkami komunikacyjnymi, jakie istniały w okolicach Opola za czasów Mieszka I, a rodzajem zabawek, jakie znajdują archeologowie na terenie opolskiego grodu.

Tak Nie

Jeśli wybraliście „Tak”, spróbujcie uzasadnić, na czym ten związek polega?

.....

.....

.....

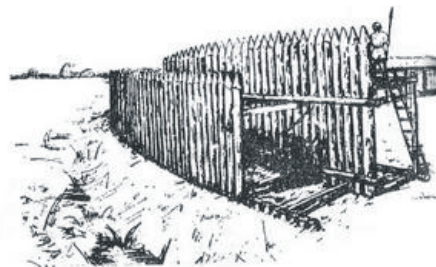
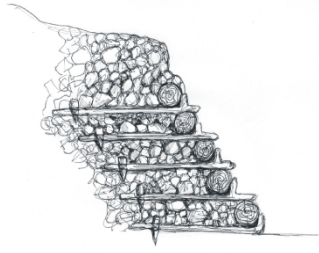
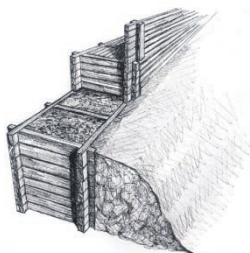
.....

- c) Poniższe rysunki przedstawiają wały obronne. Wybierzcie właściwą nazwę konstrukcji wałów spośród podanych poniżej i wpiszcie odpowiedni symbol pod właściwym rysunkiem.

A. hakowa

B. skrzyniowa

C. ostrokół

.....

(Źródło: http://portal.strategie.net.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=1706:grody-pia-stowskie &catid=21:artykuly-historyczne&Itemid=110; 10.11.2016.)

Zadanie 3. Zapoznajcie się z tekstem i ilustracjami, przeanalizujcie mapę i wykonajcie polecenia.

Badania ostatnich lat dowodzą, że świat kultury symbolicznej Słowian był znacznie bogatszy, aniżeli dotychczas przypuszczano, a znajdowane w grodzie przedmioty wiążą się ze światem wierzeń i magii ludowej Polan.

a) Pracując wspólnie, zastanówcie się, który z przedstawionych poniżej przedmiotów, znalezionych w opolskim grodzie, mógł mieć zastosowanie w magicznych rytuałach? Zaznaczcie swój wybór na karcie pracy. Następnie przedstawcie go – na polecenie nauczyciela – pozostałym grupom.

gliniana pisanka

grzechotka

drewniana maska

bizantyjski krzyżyk

(Źródła: *Opole-gród, miasto, stolica regionu. Gród na Ostrówku w Opolu. Wystawa ze zbiorów: Instytut Archeologii i Etnologii PAN oddział we Wrocławiu, Muzeum Śląska Opolskiego, Opole 2012, s.44;*
H. Cehak-Hołubowiczowa, *Drewniane maski z grodu-miasta na Ostrówku w Opolu* [w:] *Archeologia Polski*, 1965, T. X, z. 1.)

b) Zastanówcie się, a następnie uzasadnijcie pisemnie swój wybór: który z przedstawionych przedmiotów wiąże się do dnia dzisiejszego z kultywowanymi na terenie Śląska Opolskiego zwyczajami wielkanocnymi.

.....

.....

.....

.....

Zapisani na kartach historii

Scenariusz lekcji dla gimnazjum

1. Zagadnienia lekcji:

- historia miasta,
- patroni wybranych ulic miasta – postaci z historii Polski i Niemiec,
- wielokulturowość i skomplikowane dzieje Śląska, zmiana granic.

Celem zajęć jest zapoznanie młodzieży z patronami opolskich ulic – postaciami związanymi ze Śląskiem – Polakami i Niemcami, którzy patronowali i patronują poszczególnym ulicom miasta oraz poszerzenie perspektywy krajobrazu kulturowego Opola. Województwo opolskie, a w nim miasto Opole, to specyficzny, wyjątkowy region w naszym kraju. Mimo iż Opolszczyzna położona jest mniej więcej w odległości ok. 200 km od zachodniej i ok. 400 km od wschodniej granicy i tylko południowa granica województwa jest granicą państwa, to na całym jej obszarze występują charakterystyczne dla obszarów pogranicza etnicznej cechy, które pracę nauczycieli podejmujących działania w obszarach międzykulturowych czynią czasami trudną i obciążającą emocjonalnie. Niniejszy scenariusz jest kolejną próbą *odczarowania* lokalnej historii.

Zajęcia przewidziane są na 2 jednostki lekcyjne – w przypadku wymienionych w konspekcie 6 dawnych patronów i ich 6 współczesnych odpowiedników. Możliwe jest opracowanie własnej listy postaci, zwiększenie ilości godzin lub realizacja projektu edukacyjnego.

2. Cele lekcji

Uczeń:

wiedza – zapamiętanie

- zna najważniejsze wydarzenia związane z historią miasta,
- zna postaci związane z miastem;

wiedza – rozumienie

- wyjaśnia związki miasta z wydarzeniami w państwie,
- opisuje najważniejsze miejsca, zabytki, postaci związane z miastem;

umiejętności – stosowanie wiedzy w sytuacjach typowych

- porównuje Opole dawne i współczesne,
- charakteryzuje proces rozwoju miasta,
- umie wykorzystywać wiedzę uzyskaną z różnych źródeł (opracowania tekstowe, mapy, prezentacja multimedialna);

umiejętności – stosowanie wiedzy w sytuacjach problemowych

- ocenia znaczenie wydarzeń międzynarodowych i ich wpływ na dzieje Opola,
- analizuje powiązania dziejów i tradycji Opola, Polski i Europy,
- rozumie potrzebę pielęgnowania tradycji i dziedzictwa miasta;

postawy:

- kształtowanie postawy patriotycznej – poczucie więzi z regionem, małą ojczyzną,
- szacunek i tolerancja dla innych kultur i wyznań – wielokulturowość Śląska Opolskiego,
- kształtowanie dumy z dziedzictwa kulturowego i osiągnięć regionu,
- świadomość respektowania norm współżycia społecznego – wielowymiarowość Śląska.

3. Obudowa dydaktyczna lekcji

Strategia nauczania: asocjacyjna, emocjonalna.

Metody nauczania: pogadanka, opowiadanie, burza mózgów, praca z tekstem, praca z mapą, praca z materiałem wizualnym (prezentacja, zdjęcia).

Formy organizacyjne: praca indywidualna, praca zbiorowa.

Środki dydaktyczne: mapa Opola, Śląska, oś czasu, wybrane pozycje z bibliografii – w zależności od postaci, materiały pomocnicze – załączniki 1 - 3.

Czas: 2 godziny lekcyjne.

Przebieg zajęć:

1. Około 7 dni wcześniej zapoznaj uczniów z tematem planowanych zajęć i krótko wyjaśnij ich cel. Powiedz, że przeprowadzisz losowanie postaci, które w przeszłości patronowały lub obecnie patronują poszczególnym opolskim ulicom. Jedna postać, Polak lub Niemiec, będzie przypadać na dwóch uczniów. Listę postaci z niniejszego scenariusza potraktuj jako propozycję, którą możesz modelować według własnego uznania, pamiętając jednak przy tym o kontekstach społecznych, politycznych i narodowościowych, w jakich one funkcjonowały. Poinformuj uczniów, że ich zadaniem jest przygotowanie informacji o wylosowanej postaci według określonego schematu, który został przedstawiony w załączniku nr 1. Omów z nimi metryczkę postaci. Zaproponuj uczniom wykorzystanie przygotowanych źródeł (załącznik nr 2). Powiedz, że oprócz metryki mogą również przygotować materiał ikonograficzny (zdjęcia, ilustracje z prezentowanymi postaciami, obraz ulic, np. w formie skanów, prezentacji PowerPoint). Poproś również uczniów, by zapoznali się z dostępnym w internecie planem miasta. Na zajęcia przygotuj mapę Opola w możliwie największej dostępnej skali.
2. Zajęcia rozpocznij od miniwykładu na temat jubileuszu 800-lecia Opola. Znasz swoich uczniów, dlatego jego obszerność uzależnij od stanu ich wiedzy dotyczącej Opola.
3. Zaproś uczniów do zaprezentowania *ich* postaci. Prezentację zorganizuj w ten sposób, by postacie przedstawiane były parami, w zestawieniu – „były” patron i „obecny”. W trakcie prezentacji powinni być aktywni wszyscy uczniowie. Po zakończeniu wypowiedzi *prezenterów* pozwól pozostałym uczniom na zadawanie pytań. Jeśli będzie to konieczne, udzielaj merytorycznego wsparcia *prezenterom* w odpowiedziach na stawiane pytania. Zgadź się również na odnoszenie się uczniów do osobistych ocen przedstawianych postaci. Po zakończeniu prezentacji „obecnego” patrona jeden z uczniów powinien zaznaczyć markerem na planie miasta (plan na tablicy, flipcharcie) ulicę, której patronem jest przedstawiona postać. Każda ulica powinna być oznaczona innym kolorem, a na zakończenie zajęć należy sporządzić legendę.
4. Rozdaj uczniom przygotowaną wcześniej tabelę – studium przypadku (załącznik nr 3). Powiedz, że celem tego ćwiczenia jest usytuowanie prezentowanych postaci na tle zjawisk i procesów historycznych zachodzących w Polsce, na Śląsku i w Europie. Połącz uczniów w grupy do 6 osób. Wybierz 2 – 3 postaci do tego ćwiczenia. Kryterium wyboru to postaci, o których zebrano stosunkowo dużo informacji albo które szczególnie zaintrygowały uczniów. Uwzględnij wiedzę, umiejętności, sprawność i tempo pracy uczniów, gdyż możesz im dać zupełnie pustą lub już częściowo wypełnioną tabelę. Po prezentacji prac poszczególnych grup na forum omów ćwiczenie, wskazując przy tym na związki poprzedzania, równoczesności i następstwa, jak również na zmiany w życiu społecznym oraz ciągłość rozwoju kulturowo-cywilizacyjnego. Postacie, które nie zostały wykorzystane w tym ćwiczeniu, mogą stanowić przedmiot zadania domowego.
5. Zajęcia podsumuj dyskusją, której kierunek pozostawiamy Twojej kreatywności. Jesteśmy przekonani, że doprowadzi ona do interesujących wniosków i wywoła u uczniów refleksję. Zwieńczeniem ich pracy może być *duża* prezentacja (PowerPoint, Prezi), album, wystawa w szkole.

Załącznik nr 1.

METRYCZKA

Imię, nazwisko patrona

Przydomek / Pseudonim

Data i miejsce urodzenia

Obywatelstwo

Data i miejsce śmierci

Dziedzina działalności

Jakie materiały przejrzałem / zbadałem?

Czego dowiedziałem się o postaci z materiałów źródłowych?

Dokonania / zasługi / działania, które przesądziły o wyborze na patrona.

Krótką oceną postaci.

Załącznik nr 2.

Zestawienie bibliografii

Postać	Bibliografia	
	Zwarta	Internet
Alojzy Damboń	Choroś M., Jarczak Ł., <i>Ludzie i historia w nazwach ulic Opola</i> , Instytut Śląski, Opole 2010; Czech J., <i>Ulice Opola</i> , WBP, Opole 1995; Dzięwulski W., Hawranek F., <i>Opole –monografia miasta</i> , Wyd. IŚ, Opole 1975; Hamada A., <i>Architektura Opola wpisana w dzieje miasta</i> , Oficyna Piastowska, Opole 2008; Lis M., <i>Górny Śląsk. Zarys dziejów do I wojny światowej</i> , Wyd. IŚ, Opole 1993; Mizia S., <i>Historia Śląska, popularny zarys dziejów</i> , Wyd. Rzeka, Wrocław 1997; <i>Opole na dawnej pocztówce</i> , pod red. B. Szybkowskiego, Wyd. Artim, Opole 1997;	http://opolandia.redblog.nton.pl/2011/05/04/bohaterowie-zeszczepanowitz/ , 22.02.2016;
Konstanty Damrot	Kajtoch J., „Konstanty Damrot. Życie i twórczość literacka”, Katowice 1965;	https://pl.wikipedia.org/wiki/Konstanty_Damrot , 22.02.2016; ks.bp Jan Wieczorek, Kapłan Konstanty Damrot http://www.kuria.gliwice.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=708:1995-03-05-kazanie-biskupa-gliwickiego-wygloszone-w-100-rocznice-smierci-ks-damrotadoc&catid=121&Itemid=669 , 22.02.2016;
Jan Dzierżon	Brożek L. „Jan Dzierżon. Studium monograficzne” Opole 1978.; Jan Dzierżon – ksiądz, pszczelarz i światowej sławy naukowiec, red. M. Szeląg, J. Szewczyk, Opole 2012;	https://pl.wikipedia.org/wiki/Jan_Dzierżon , 21.02.2016; http://www.kluczbork.pl/kluczbork/historia/dzierzon.php , 21.02.2016; https://pl.wikipedia.org/wiki/Augustyn_Ko%C5%9Bny , 21.02.2016;
Augustyn Kośny	Choroś M., Jarczak Ł., <i>Ludzie i historia w nazwach ulic Opola</i> , Instytut Śląski, Opole 2010; Czech J., <i>Ulice Opola</i> , WBP, Opole 1995;	http://encyklopedia.eduteka.pl/wiki/Augustyn_Ko%C5%9Bny , 21.02.2016;

Juliusz Ligoń	Choroś M., Jarczak Ł., <i>Ludzie i historia w nazwach ulic Opola</i> , Instytut Śląski, Opole 2010; Czech J., <i>Ulice Opola</i> , WBP, Opole 1995;	https://pl.wikipedia.org/wiki/Juliusz_Ligo%C5%84 , 20.02.2016;
Józef Zajączek	Choroś M., Jarczak Ł., <i>Ludzie i historia w nazwach ulic Opola</i> , Instytut Śląski, Opole 2010; Czech J., <i>Ulice Opola</i> , WBP, Opole 1995;	https://pl.wikipedia.org/wiki/Józef_Zajączek , 20.02.2016; http://www.dziennikpolski24.pl/artukul/3779411,wzloty-i-upadki-generalu,id,t.html , 20.02.2016;
Ludwig Uhland	Choroś M., Jarczak Ł., <i>Ludzie i historia w nazwach ulic Opola</i> , Instytut Śląski, Opole 2010; Czech J., <i>Ulice Opola</i> , WBP, Opole 1995;	https://pl.wikipedia.org/wiki/Ludwig_Uhland , 20.02.2016; http://odadoradosci.salon24.pl/69877,niemcy-kochaja-polakow , 20.02.2016;
Theodor Gottlieb von Hippel	Choroś M., Jarczak Ł., <i>Ludzie i historia w nazwach ulic Opola</i> , Instytut Śląski, Opole 2010; Czech J., <i>Ulice Opola</i> , WBP, Opole 1995;	https://pl.wikipedia.org/wiki/Theodor_Gottlieb_von_Hippel_Młodszy , 19.02.2016;
Franz Goretzki	Choroś M., Jarczak Ł., <i>Ludzie i historia w nazwach ulic Opola</i> , Instytut Śląski, Opole 2010; Czech J., <i>Ulice Opola</i> , WBP, Opole 1995;	http://www.bibliotekarzopolski.pl/bo56-17.html , 19.02.2016;
Wilhelm Porsch	Choroś M., Jarczak Ł., <i>Ludzie i historia w nazwach ulic Opola</i> , Instytut Śląski, Opole 2010; Czech J., <i>Ulice Opola</i> , WBP, Opole 1995;	http://www.dziedzictwokulturalne.eu/page/?str=948 , 19.02.2016; http://www.bruksela.opolskie.pl/page/?str=948 , 19.02.2016;
Joseph von Eichendorff	Choroś M., Jarczak Ł., <i>Ludzie i historia w nazwach ulic Opola</i> , Instytut Śląski, Opole 2010; Czech J., <i>Ulice Opola</i> , WBP, Opole 1995; Stein V., <i>Joseph von Eichendorf. Ein Lebensbild - Obraz życia</i> , Würzburg 1993;	https://pl.wikipedia.org/wiki/Joseph_von_Eichendorff , 19.02.2016;
Eduard Schnitzer (Mehmed Emin Pasza)	Choroś M., Jarczak Ł., <i>Ludzie i historia w nazwach ulic Opola</i> , Instytut Śląski, Opole 2010; Czech J., <i>Ulice Opola</i> , WBP, Opole 1995; Grzelak P., <i>Portret Emina Paszy</i> , [w:] <i>Opolscy Żydzi 1812 – 1938</i> , Opolski Rocznik Muzealny, t. XII, Opole 1998.	https://pl.wikipedia.org/wiki/Mehmed_Emin_Pasza , 18.02.2016;

Załącznik nr 3.

.....
- studium przypadku -

Postać	Polska/Śląsk	Europa

Jan Dzierżon
(dla ucznia – częściowo wypełniona)

Jan Dzierżon	Polska/Śląsk	Europa
16.01.1811 – przychodzi na świat w Łowkowicach.		1812 –
1830 – rozpoczyna studia teologiczne na Uniwersytecie we Wrocławiu.	1816 – ustanowienie rejencji w Opolu	1830 – ogłoszenie niepodległości przez Belgię
1845 – ogłasza teorię parteno- genezy (dzieworództwa).	1846-48 – K. Minkus posłem z Górnego Śląska do Parlamentu Frankfurckiego	1853-56 – wojna krymska 1861– ogłoszenie niepodległości Włoch
1873 – ekskomunikowany za podważanie dogmatu o nieomyślności papieża	1863 – 1871- 1887 – Kulturkampf	1870-71– 1882 – zawarcie Trójprzymierza przez Niemcy, Austro-Węgry i Włochy.
	1905 – Nagroda Nobla dla H. Sienkiewicza	

Przykładowa metryczka – Jan Dzierżon

Imię, nazwisko patrona

Jan Dzierżon

Przydomek / Pseudonim

Ojciec współczesnego pszczelarstwa

Data i miejsce urodzenia

16 stycznia 1811 Łowkowice

Obywatelstwo

polskie

Data i miejsce śmierci

26 października 1906 Łowkowice

Dziedzina działalności

Pszczelarz, ksiądz, uczyony

Jakie materiały przejrzałem / zbadałem?

Np. https://pl.wikipedia.org/wiki/Jan_Dzier%C5%BCon

Brożek L., *Jan Dzierżon. Studium monograficzne*, Opole 1978.

Czego dowiedziałem się o postaci z materiałów źródłowych?

Np. Jan Dzierżon był księdzem, jednak całe życie poświęcił pszczelarstwu – do jego głównych osiągnięć należy zaliczyć odkrycie zasad konstrukcji ula z ruchomą zabudową oraz odkrycie zjawiska partenogenezy; jego rewolucyjne przedsięwzięcia przyczyniły się do zwiększenia produkcji miodu i przyniosły mu światową sławę.

Dokonania / zasługi / działania, które przesądziły o wyborze na patrona.

Np. zrewolucjonizowanie pszczelarstwa, światowe odkrycia, a także kultywowanie polskości w czasach zaborów

Krótką oceną postaci.

Np. Niezwykle odkrycia naukowe Dzierżona przyniosły mu światową sławę, ale przyszło mu za nie zapłacić wysoką cenę – zjawisko dzieworódtwa zostało potępione przez Kościół, a Dzierżon został zmuszony do rezygnacji z funkcji proboszcza i przeniesiony w stan spoczynku; całe życie związany ze Śląskiem – płynnie mówił gwarą śląską, językami niemieckim i polskim.

Przykładowe studium przypadku – Jan Dzierżon

Jan Dzierżon	Polska/Śląsk	Europa
16.01.1811 – przychodzi na świat w Łowkowicach.	<i>1816 – ustanowienie rejencji w Opolu</i>	1812- wyprawa Napoleona na Rosję
1830 – rozpoczyna studia teologiczne na Uniwersytecie we Wrocławiu.	1830 – wybuch powstania listopadowego	1830 – ogłoszenie niepodległości przez Belgię
1834 – przyjmuje święcenia kapłańskie. 1835 – obejmuje probostwo w Karłowicach.	<i>1842 – otwarcie linii kolejowej Wrocław - Opole</i>	
1845 – ogłasza teorię parteno-genезы (dzieworódtwa).	1846-48 – powstanie krakowskie i Wiosna Ludów w zaborze pruskim i austriackim; <i>K. Minkus posłem z Górnego Śląska do Parlamentu Frankfurckiego</i>	1853-56 – wojna krymska
1855 – uczeni K.T.E. von Siebold i R.Leuchat potwierdzają teorię Dzierżona.	1863 – wybuch powstania styczniowego	1861– ogłoszenie niepodległości Włoch
1868 – rezygnuje z probostwa, przechodzi w stan spoczynku.	1871-1887 – Kulturkampf	1870-71– wojna francusko-pruska
1872 – uzyskuje tytuł doktora honoris causa Uniwersytetu Monachijskiego.		
1873 – zostaje ekskomunikowany za podważanie dogmatu o nieomyślności papieża.		1882 – zawarcie Trójprzymierza przez Niemcy, Austro-Węgry i Włochy
1884 – powraca do Łowkowic.		
26.10.1906 – umiera w Łowkowicach.	1905 – Nagroda Nobla dla H. Sienkiewicza	

Przykładowa metryczka – Franz Goretzki

Imię, nazwisko patrona

Franz Goretzki

Przydomek / Pseudonim

Data i miejsce urodzenia

7.02.1807 Gliwice

Obywatelstwo

niemieckie

Data i miejsce śmierci

26.04.1872 Opole

Dziedzina działalności

Burmistrz Opola – najdłuższa kadencja prezydencka w dziejach miasta

Jakie materiały przejrzałem / zbadałem?

Np. <http://www.bibliotekarzopolski.pl/bo56-17.html>

Linek B., Tarka K., Zajączkowska U., *Opole, dzieje i tradycja*, Opole 2011.

Czego dowiedziałem się o postaci z materiałów źródłowych?

Np. Goretzki był najdłużej urzędującym prezydentem (burmistrzem) miasta Opola w latach 1841-1871.

Dokonania / zasługi / działania, które przesądziły o wyborze na patrona.

Np. Za kadencji Goretzkiego miasto przeżywało ogromny rozwój – ruszyła linia kolejowa do Wrocławia, pierwsza cementownia, gazownia, upiększono miasto – sadzono drzewa, dbano o zieleń, kładziono chodniki wokół ratusza, wzniesiono wieżę ratuszową. Dzięki jego wsparciu finansowemu wydano pierwszą monografię autorstwa F. Idzikowskiego „Opole. Dzieje miasta do 1863 roku”.

Krótką oceną postaci.

Np. Goretzki jest niezwykle zasłużoną osobą dla rozwoju miasta, które zawdzięcza mu dynamiczny i znaczący rozwój cywilizacyjny.

Przykładowe studium przypadku – Franz Goretzki

Franz Goretzki	Polska/Śląsk/Opole	Europa
<p>7.02.1807 – przychodzi na świat w Gliwicach.</p> <p>Lata 20-te XIX w. – rozpoczyna studia prawnicze na Uniwersytecie Wrocławskim.</p> <p>1829 – zostaje asesorem, a następnie referendarzem w opolskim sądzie.</p> <p>1841-1871– pełnił funkcję burmistrza i syndyka Opola.</p> <p>1861 – za zasługi dla miasta Goretzkiego odznaczono Orderem Czerwonego Orła.</p> <p>1866 – otrzymuje stanowisko nadburmistrza.</p> <p>1871 – przechodzi na emeryturę.</p> <p>26.04.1872 – umiera w Opolu.</p>	<p>1807 – utworzenie Księstwa Warszawskiego / <i>wkroczenie wojsk Hieronima Bonaparte-go na Górny Śląsk</i></p> <p>1816 – <i>ustanowienie rejencji w Opolu</i></p> <p>1830 – wybuch powstania listopadowego</p> <p>1842 – <i>otwarcie mostu stulecia łączącego prawobrzeżne Opole z Zaodrziem</i></p> <p>1843 – <i>otwarcie linii kolejowej Wrocław - Opole</i></p> <p>1853,1854 – <i>wizyty króla pruskiego Fryderyka Wilhelma IV w Opolu, budowa budynku dworca kolejowego i poczty</i></p> <p>1857 – <i>pierwsza cementownia w Opolu</i></p> <p>1862 – <i>budowa gazowni</i></p> <p>1863-64 – <i>budowa wieży ratuszowej</i></p> <p>1863 – wybuch powstania styczniowego</p>	<p>1804-1814 – podboje napoleońskie w Europie</p> <p>1830 – ogłoszenie niepodległości przez Belgię</p> <p>1853-56 – wojna krymska</p> <p>1861 – ogłoszenie niepodległości Włoch</p> <p>1870-71 – wojna francusko-pruska</p>

Bibliografia:

- Choroś M., Jarczak Ł., *Ludzie i historia w nazwach ulic Opola*, Opole 2010.
Czech J., *Ulice Opola*, Opole 1995.
Dziwulski W., Hawranek F., *Opole – monografia miasta*, Opole 1975.
Grzelak P., *Portret Emina Paszy*, [w:] *Opolscy Żydzi 1812-1938*, Opolski Rocznik Muzealny, t. XII, Opole 1998.
Hamada A., *Architektura Opola wpisana w dzieje miasta*, Opole 2008.
Linek B., Tarka K., Zajązkowska U., *Opole, dzieje i tradycja*, Opole 2011.
Lis M., *Górny Śląsk. Zarys dziejów do I wojny światowej*, Opole 1993.
Jan Dzierżon – ksiądz, pszczelarz i światowej sławy naukowiec, red. M. Szeląg, J. Szewczyk, Opole 2012.
Mizia S., *Historia Śląska, popularny zarys dziejów*, Wrocław 1997.
Opole na dawnej pocztówce, pod red. B. Szybkowskiego, Opole 1997.
Stein V., *Joseph von Eichendorf. Ein Lebensbild - Obraz życia*, Würzburg 1993.

Netografia:

- Pobóg-Lenartowicz A., *Opole - dzieje miasta*, <http://www.opole.pl/wp-content/uploads/2014/01/historia.pdf>
Wieczorek J., *Kapłan Konstanty Damrot – kazanie wygłoszone dn. 05.03.1995 w Pilchowicach*, www.kuria.gliwice.pl
<http://opolandia.redblog.nton.pl/2011/05/04/bohaterowie-ze-szczepanowicz/>
http://opole.fotopolska.eu/Collegium_Minus_Opole?f=41187-foto
https://pl.wikipedia.org/wiki/Konstanty_Damrot
<https://pl.wikipedia.org/wiki/JanDzierzon>
<http://www.kluczbork.pl/kluczbork/historia/dzierzon.php>
https://pl.wikipedia.org/wiki/Augustyn_Ko%C5%Bny
http://encyklopedia.eduteka.pl/wiki/Augustyn_Ko%C5%9Bny
https://pl.wikipedia.org/wiki/Juliusz_Ligo%C5%84
https://pl.wikipedia.org/wiki/Józef_Zajązdek
<http://www.dziennikpolski24.pl/artukul/3779411,wzloty-i-upadki-generalna,id,t.html>
https://pl.wikipedia.org/wiki/Ludwig_Uhland
<http://odadoradosci.salon24.pl/69877,niemcy-kochaja-polakow>
https://pl.wikipedia.org/wiki/Theodor_Gottlieb_von_Hippel_Młodszy
<http://www.bibliotekarzopolski.pl/bo56-17.html>
<http://www.dziedzictwokulturalne.eu/page/?str=948>
<http://www.bruksela.opolskie.pl/page/?str=948>
https://pl.wikipedia.org/wiki/Joseph_von_Eichendorff
https://pl.wikipedia.org/wiki/Mehmed_Emin_Pasza

W malowanej skrzyni opolskiej dziouchy

Scenariusz zajęć edukacji regionalnej

.....

1. Integracja wewnątrzprzedmiotowa: edukacja czytelnicza i medialna, edukacja regionalna, język polski, historia, geografia.

2. Cele lekcji:

Uczeń potrafi:

kategoria A (zapamiętywanie wiadomości):

- zdefiniować następujące terminy: skrzynia posagowa, dziedzictwo, folklor, regionalizm, etnografia, strój ludowy (A1),
- wskazać na mapie Polski terytorium Śląska (A2),
- zidentyfikować poszczególne części tradycyjnego stroju opolskiego (A3),
- zdefiniować podstawowe elementy opolskiego stroju kobiecego i męskiego, stroju codziennego i odświętnego (A4),
- podać współczesne wykorzystanie stroju ludowego (A5),
- wymienić ośrodki lokalne powołane do opieki nad wytworami kultury regionalnej (A6);

kategoria B (rozumienie wiadomości):

- wyjaśnić, w oparciu o *Słownik języka polskiego*, następujące terminy: skrzynia posagowa, tradycja, folklor, regionalizm, zwyczaje, dziedzictwo, strój ludowy (B1),
- zestawień nazwę elementu stroju opolskiego z odpowiednią definicją (B2),
- odróżnić strój panny od stroju kobiety zamężnej, strój codzienny i odświętny i potrafi wskazać różnice między strojami (B3),
- rozpoznać strój opolski wśród strojów z innych regionów Polski (B4),
- wyjaśnić funkcje i zadania instytucji powołanych do ochrony kultury regionu, ze szczególnym uwzględnieniem Muzeum Wsi Opolskiej w Bierkowicach (B5);

kategoria C (stosowanie wiedzy w sytuacji typowej):

- określić położenie Śląska na mapie Polski (C1),
- posługiwać się słownikiem językowym w celu wyszukania informacji (C2),
- konstruować opis stroju na podstawie dokumentacji faktograficznej (C3),
- zdobywać informacje dot. historii swojego regionu w oparciu o materiały ikonograficzne (C4);

kategoria D (stosowanie wiadomości w sytuacjach problemowych):

- dowieść roli i znaczenia sztuki ludowej oraz potrzeby jej ochrony (D1),
- podać argumenty i uzasadnić potrzebę pielęgnowania elementów kultury regionu (D2),
- uzasadnić wagę istnienia instytucji gromadzących i chroniących pamiątki i dokumenty regionu (D3).

3. Postawy – aspekt wychowawczy:

- kształtowanie wrażliwości na piękno kultury regionu i sztuki ludowej,
- budowanie poczucie tożsamości regionalnej i więzi emocjonalnej z najbliższą okolicą,
- szacunek wobec tradycji i kultury swojego regionu,
- współpraca w grupie.

4. Elementy strategii nauczania: asocjacyjna, problemowa, emocjonalna, operacyjna.

5. Metody nauczania (wg Cz. Kupisiewicza): poglądowe (pokaz – prezentacja PP), werbalne (pogadanka, opis, dyskusja, praca z tekstem), oparte na działalności praktycznej uczniów (zajęcia praktyczne), aktywizujące (burza mózgów, problemowa).

6. Zasady nauczania (wg W. Okonia) – pierwszoplanowe: poglądowości, efektywności, przystępności, indywidualizacji i uspołecznienia.

7. Formy pracy: indywidualna, grupowa, zbiorowa.

8. Środki dydaktyczne:

fragment utworu dźwiękowego „Te opolskie dziouchy”, mapa konturowa Polski (dla każdego ucznia), „Słownik języka polskiego” – 5 egz., strój ludowy – materiały ikonograficzne (stare fotografie), prezentacja PP, karty ćwiczeń: połącz w pary – 5 egz., kartki z napisami i puzzle – do wykorzystania przy podziale zespołu klasowego na grupy robocze, dwa arkusze papieru np. formatu A2, pisaki, krzyżówka (1 na parę).

Bibliografia:

1. Raczyński K., *Opolszczyzna – mała ojczyzna. Część 1. Folklor*, Opole 2001.
2. Walkowiak W., *Edukacja regionalna. Dziedzictwo kulturowe w regionie. Program nauczania dla klas I-III*, Warszawa 2000.

Netografia:

1. Krasnodębska E., *Strój ludowy*, <http://www.dialektologia.uw.edu.pl/index.php?l1=slaska-kultura-ludowa&l2=stroj-ludowy> 28.02.2017.
2. *Opolski strój ludowy*, <http://opolskie.regiopedia.pl/wiki/opolski-stroj-ludowy> 28.02.2017.
3. *Stroje ludowe* <http://strojeludowe.net/o-strojach/> 28.02.2017.
4. *Region śląski-opolski*, <http://www.perfekt.krakow.pl/stroje/slask-opole> 28.02.2017.

9. Organizacja zajęć lekcyjnych – struktura lekcji.

Faza lekcji	Zagadnienia lekcji	Metoda/ forma pracy	Spełnienie założonych celów	Czynności uczniów	Czynności nauczyciela
Faza wstępna	1. Powitanie, wprowadzenie w tematykę zajęć, podanie ogólnych celów lekcji.	praca z tekstem, pogadanka, praca indywidualna i zespołowa	A1, B1	<ul style="list-style-type: none"> wysłuchują fragmentu utworu, śledzą na prezentacji zapis tekstu, opowiadają, jak rozumieją tekst, próbują wyjaśnić znaczenie pojęć: opolska dzioucha i zapaśnica, próbują odgadnąć związek treści utworu z tematyką lekcji, wyjaśniają własnymi słowami pojęcie: malowana skrzynia, 	<ul style="list-style-type: none"> prezentuje tekst i fragment nagrania „Te opolskie dziouchy”, pyta uczniów, do czego nawiązują słowa pieśni i jaki mogą mieć związek z tematem zajęć, przedstawia temat, uzupełnia informacje, przedstawia wątek historyczny dot. malowanej skrzyni (skrzyni wiannej),
	2. Praca z mapą konturową.	zajęcia praktyczne, praca z mapą, praca indywidualna i grupowa	A2, C1	<ul style="list-style-type: none"> indywidualnie zaznaczają na mapie Śląsk, w parach dokonują sprawdzenia prawidłowości odpowiedzi, 	<ul style="list-style-type: none"> rozdaje każdemu uczniowi mapę konturową Polski, prosi o zaznaczenie obszaru Śląska, sprawdza wykonanie zadania, wyjaśnia pojęcie Śląsk Opolski i wskazuje jego granice na mapie, wyróżnia Śląsk Dolny i Śląsk Górny,
	3. Ćwiczenia słownikowe – gromadzenie słownictwa tematycznego.	zajęcia praktyczne, praca ze słownikiem, praca indywidualna i grupowa	B1, A1, C2	<ul style="list-style-type: none"> uczniowie próbują wyjaśnić i zdefiniować znaczenie słów, 	<ul style="list-style-type: none"> pyta uczniów, jak rozumieją słowa: dziedzictwo, folklor, regionalizm, etnografia, strój ludowy,

Faza lekcji	Zagadnienia lekcji	Metoda/ forma pracy	Spełnienie założonych celów	Czynności uczniów	Czynności nauczyciela
Faza wstępna				<ul style="list-style-type: none"> losują karteczki z nazwami słowników: ortograficznego, języka polskiego, wyrazów obcych, wyrazów bliskoznacznych, poprawnej polszczyzny, i odszukują swoją grupę wg klucza nazw, wyszukują w słowniku definicję, przedstawiają na forum i porównują do swoich wcześniejszych wypowiedzi, 	<ul style="list-style-type: none"> dzieli zespół klasowy na pięcioosobowe grupy, prosi każdą z grup o wyszukanie w słowniku hasła przydzielonego spośród następujących: dziedzictwo, folklor, regionalizm, etnografia, strój ludowy, określa czas pracy,
Faza realizacyjna	1. Strój ludowy w aspekcie historycznym.	pogadanka, pokaz (slajdy-prezentacja PP)	B4	<ul style="list-style-type: none"> aktywnie słuchają, oglądają pokaz, 	<ul style="list-style-type: none"> prezentuje historię stroju ludowego, w tym: mapę Polski z przykładowymi strojami ludowymi oraz regionami, z których się wywodzą, podkreśla ich różnorodność,
	2. Fotografia jako źródło informacji.	burza mózgów, pokaz	C3, C4	<ul style="list-style-type: none"> odpowiadają na pytania, dzielą się informacjami, dyskutują, w trakcie oglądania starych fotografii poznają na konkretnych przykładach 	<ul style="list-style-type: none"> pyta o źródła, z których można czerpać informacje dot. dawnego stroju ludowego, prezentuje archiwalne zdjęcia osób ubranych w stroje ludowe,

Faza lekcji	Zagadnienia lekcji	Metoda/ forma pracy	Spełnienie założonych celów	Czynności uczniów	Czynności nauczyciela
Faza realizacyjna				specyfikę stroju i jego elementy,	
	3. Tradycyjny opolski strój ludowy.	pogadanka, pokaz (slajdy-prezentacja PP)	A3, A4,	<ul style="list-style-type: none"> • aktywnie słuchają, oglądają pokaz, gromadzą słownictwo potrzebne do opisu stroju, 	<ul style="list-style-type: none"> • przedstawia charakterystyczne elementy tradycyjnego stroju opolskiego z wyróżnieniem stroju kobiecego i męskiego, panny i mężatki, codziennego, odświętnego,
		praca z tekstem, zajęcia praktyczne, praca grupowa	B2, B3, B4, C4	<ul style="list-style-type: none"> • łączą w pary nazwy elementów opolskiego stroju ludowego z pełnionymi przez nie funkcjami, • na podstawie dokumentu faktograficznego rozpoznają, w jakiej roli występuje ilustrowana postać, 	<ul style="list-style-type: none"> • dzieli zespół klasowy na 5 grup, np. metodą puzzle, • rozdaje materiały ćwiczeniowe, • nadzoruje efekty pracy,
	4. Strój ludowy w kulturze współczesnej.	burza mózgów, zajęcia praktyczne,	A5	<ul style="list-style-type: none"> • wymieniają, przy okazji jakich sytuacji strój ludowy jest wykorzystywany współcześnie, dzielą się informacjami, dyskutują, 	<ul style="list-style-type: none"> • pyta o współczesne funkcjonowanie stroju,
	5. Opolskie muzea etnograficzne.	burza mózgów, zajęcia praktyczne, metoda		<ul style="list-style-type: none"> • odpowiadają na pytania, 	<ul style="list-style-type: none"> • prosi o wymienienie instytucji, które eksponują zbiory regionalne (ze szczególnym

Faza lekcji	Zagadnienia lekcji	Metoda/ forma pracy	Spełnienie założonych celów	Czynności uczniów	Czynności nauczyciela
Faza realizacyjna		problemo- wa, praca indywidu- alna i grupowa	A6, B5,		uwzględnieniem Muzeum Wsi Opolskiej w Bierkowicach, Muzeum Śląska Opolskiego),
			D1, D2, D3	<ul style="list-style-type: none"> • zapisują swoje wypowiedzi • chętne osoby prezentują wypowiedzi grupy na forum, 	<ul style="list-style-type: none"> • dwie pierwsze grupy prosi, aby wypisały na arkuszu papieru funkcje i zadania tego typu instytucji, • pozostałe grupy prosi o odpowiedź, dlatego należy dbać o pamiątki przeszłości i je chronić,
Faza podsumowująca	1. Krzyżówka „Strój ludowy”.	zajęcia praktyczne, praca w grupach	B2	<ul style="list-style-type: none"> • uczniowie w parach rozwiązują zadania, prezentują wyniki, • odpowiadają na zadane przez nauczyciela pytania. 	<ul style="list-style-type: none"> • sprawdza poprawność wykonania zadań, • podsumowuje tematykę zajęć i pracę uczniów.

Załączniki:

1. Te opolskie dziouchy

Te opolskie dziouchy, wielkie paradnice,
Kazały se poszyć czerwone spódnice.
Siała la, siała la, siała la, la, la, la
Kazały se poszyć czerwone spódnice.

Czerwone spódnice, białe zapaśnice,
Zańdą na muzykę, stoją jak maśnice.
Siała la, siała la, siała la, la, la, la
Zańdą na muzykę, stoją jak maśnice.

autor tekstu: Piotr Janczerski,
kompozytor: melodia ludowa, oprac. Jerzy Krzemiński

2. Konturowa mapa Polski

<http://www.slideserve.com/amaya-bradshaw/krainy-historyczno-geograficzne-w-polsce>
31.01.2017

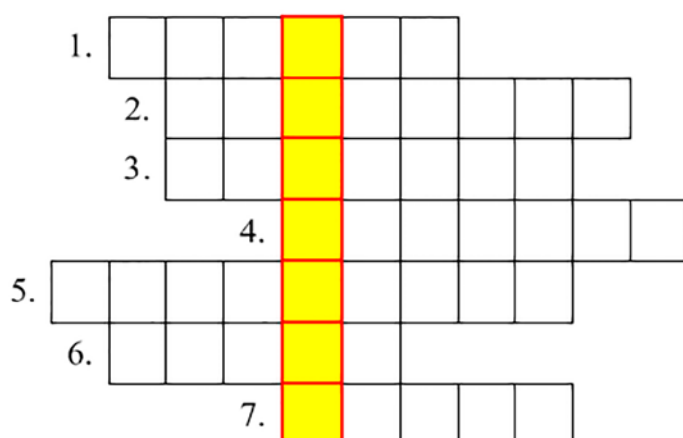
3. Napisy do podziału na grupy

Słownik ortograficzny	Słownik języka polskiego	Słownik wyrazów obcych
Słownik wyrazów bliskoznacznych		Słownik poprawnej polszczyzny

4. Ćwiczenie: Połącz w pary nazwy elementów ludowego stroju opolskiego z funkcjami, jakie pełnią.

Czepiec	Nakrycie głowy mężczyźni; rodzaj czepka – ozdobiony, w zależności od przeznaczenia, koronkami, haftami, wstęgami.
Mazelonka	Szeroka, suto marszczona, długa spódnica, do której przyszyty był stanik (lajbik), dołem ozdobiona galonką (dekoracyjną, układaną w fałdki wstążką).
Garlanda (galanda)	Strojny szeroki wianek ze sztucznych kwiatów i błyskotek. Szklane koraliki, nanizane na druciki, zwisały swobodnie nad czołem. Przywiązane z tyłu wstążki opadały aż na ramiona.
Jakła	Luźny kaftan kobiecy z długimi rękawami zakrywający biodra. Pod szyją wykończony stójką, często zapinany na zatrzaski.
Zapaśnica	Długi jak spódnica fartuch, którym kobiety przepasywały się w pasie. Szyty z różnych materiałów (np. z pasiastych płócien z ręcznym białym haftem, z kosztownego wzorzystego adamaszku lub z jedwabiu zdobionego malowanymi motywami kwiatowymi, najczęściej różami).
Lajbik, oplecek	Sukienny gorset zdobiony szeroką wstążką przy wycięciach, przy zapięciu – kolorowym lub złotym obszyciem, a na piersiach i plecach kolorowym haftem o motywach roślinnych.
Bruclik (bruclek)	Sięgająca bioder kamizelka z ciemnego, najczęściej granatowego sukna, podszywana podszewką o czerwonych brzegach. Kołnierzyk w formie stójki. Przód kamizelki prosty, po bokach kieszenie przykryte klapkami, a z tyłu, poniżej pasa, trzy fałdy. Zdobiony rzędem błyszczących, metalowych guzików.
Kania	Czarny filcowy kapelusz z szerokim rondem i okrągłą, niską główką opasaną szeroką wstążką.
Skórzoki (jelenioki)	Męskie spodnie skórzane w kolorze miodowym (od skóry jelenia, z której je wykonywano). Nogawki wkładane były do wysokich butów.
Kropy	Skórzane męskie buty z cholewami, pomarszczone na wysokości kostek.

5. Krzyżówka z hasłem „Strój ludowy”

Podpowiedzi:

1. Sukienny gorset, oplecek.
2. Wianek na głowie Ślązaczki.
3. Duży płat tkaniny z lnu, bawełny, wełny lub jedwabiu, często zakończony frędzlami, służył jako nakrycie głowy i ramion.
4. Nakrycie głowy mężatki, zdobiony koronkami i haftami.
5. Spódnica z doszytym stanikiem, gorsetem.
6. Czarny, męski kapelusz.
7. Skórzane męskie buty z cholewami.

1.	L A J B I K	LAJBIK	Sukienny gor	+ -
2.	G A R L A N D A	GARLANDA	Wianek na gł	+ -
3.	C H U S T K A	CHUSTKA	Duży płat tka	+ -
4.	C Z E P I E C	CZEPIEC	imi i haftami.	+ -
5.	M A Z E L O N K A	MAZELONKA	n, gorsetem.	+ -
6.	K A N I A	KANIA	Czarny, męśl	+ -
7.	K R O P Y	KROPY	z cholewami.	+ -

Pytania do krzyżówki zaznacz podpowiedzi

1. Sukienny gorset, oplecek.
2. Wianek na głowie Ślązaczki.
3. Duży płat tkaniny z lnu, bawełny, wełny lub jedwabiu, często zakończony frędzlami, służył jako nakrycie głowy i ramion.
4. Nakrycie głowy mężatki, zdobiony koronkami i haftami.
5. Spódnica z doszytym stanikiem, gorsetem.
6. Czarny, męski kapelusz.
7. Skórzane męskie buty z cholewami.

Zapisz jako obrazek Zapisz jako dokument Wyczyść

Odgadnięte hasło to rodzaj męskiej kamizelki z sukna, najczęściej w kolorze granatu, ozdobionej rzędem metalowych, błyszczących guzików.

Krzyżówka utworzona z wykorzystaniem generatora: <http://www.swiatnauczyciela.pl/narzedzia/generator-krzyzowek/>

Renata Kaczmarczyk

Projektowanie zwornika jako detalu architektonicznego

Scenariusz zajęć dla kl. I gimnazjum

.....

Lekcja składa się z dwóch części:

- a) teoretycznej, związanej z wprowadzeniem pojęcia zwornik na przykładzie sklepienia w kościele franciszkanów w Opolu,
- b) praktycznej – ćwiczeń plastycznych.

1. Czas trwania zajęć: 2 jednostki lekcyjne.

2. Cel ogólny: projektowanie zwornika w formie reliefu.

3. Szczegółowe cele zajęć

poznawcze

- zapoznanie z budowlą kościoła franciszkanów w Opolu, zwrócenie uwagi na rodzaje sklepień,
- wprowadzenie pojęć: sklepienie, kliniec, zwornik, polichromia;

kształcące

- rozwijanie umiejętności pracy z tekstem źródłowym,
- dokonywanie analizy i interpretacji zabytków sztuki z czasów średniowiecznego Opolu na podstawie artefaktów,
- pogłębienie wiadomości na temat architektury średniowiecza,
- utrwalenie terminów: średniowiecze, styl gotycki, romański,
- doskonalenie umiejętności posługiwania się terminologią plastyczną: relief wypukły, relief wklęsły, kompozycja centralna, zamknięta, symetryczna,
- poszukiwanie własnych rozwiązań kompozycyjnych w ćwiczeniu plastycznym na zadany temat;

wychowawcze:

- dostrzeganie ciągłości kultury: inspiracji współczesnych twórców rozwiązaniami sztuki średniowiecza,
- kształtowanie kultury dyskusji,
- nabywanie szacunku do wytworów pracy własnej i innych,
- doskonalenie umiejętności percepcji – świadomego odbioru dzieł sztuki.

4. Osiągnięcia ucznia

Uczeń:

- zna kościół franciszkanów w Opolu oraz wyjątkowość detali architektonicznych znajdujących się w tym kościele,
- wyjaśnia i uzasadnia, jaką funkcję pełni kliniec, zwornik w architekturze,
- dostrzega herb Piastów Opolskich na zworniku w kaplicy św. Anny,
- potrafi wyciągnąć wnioski w oparciu o analizę i interpretację tekstów źródłowych,
- uzupełnia kartę pracy,

- stara się aktywnie uczestniczyć w dyskusji, posługując się terminologią plastyczną,
- zna zabytki kultury materialnej miasta Opola i korzysta z nich,
- wykonuje ołówkiem szkic koncepcyjny – projekt zwornika,
- projektuje w formie reliefu wypukłego zwornik przedstawiający herb książąt opolskich w układzie centralnym, zamkniętym, symetrycznym,
- dba o logikę kompozycji,
- dokonuje oceny oraz samooceny z uwzględnieniem zasad „zdrowej rywalizacji”.

5. Metody i formy pracy:

praca z tekstem źródłowym, analiza i interpretacja tekstów kultury, pogadanka, dyskusja plenarna, burza mózgów, opis porównawczy, opis wyjaśniający, drama, ćwiczenie plastyczne, praca indywidualna.

6. Środki dydaktyczne: teksty źródłowe, karta pracy ucznia.

7. Materiały plastyczne ucznia: talerzyk papierowy w kształcie koła, plastelina, ołówek, klej introli-gatorski, farby akrylowe w kolorach: niebieskim i złotym, pędzle, kubek na wodę, nożyk plastikowy, makulatura (gazety na podkład, by nie brudzić ławki).

Przebieg lekcji:

I. Część wstępna

1. Organizacja lekcji.

Podanie tematu zajęć i organizacji lekcji z podziałem na dwie części:

- zwiedzanie przez uczniów kościoła franciszkanów w Opolu oraz wypełnianie kart pracy;
- część praktyczna z ćwiczeniem plastycznym.

Przypomnienie zasad zachowania się w obiektach sakralnych.

2. Uczniowie w oparciu o zadanie domowe krótko charakteryzują miejsce zajęć: kościół franciszkanów pod wezwaniem Świętej Trójcy i Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny w Opolu.

3. Uczniowie w oparciu o tekst źródłowy i ilustracje z karty pracy w zadaniu 1. oraz z pomocą nauczyciela starają się odpowiedzieć na pytanie:
Jakie rodzaje sklepień występowały w średniowieczu?

4. Uczniowie w oparciu o tekst w zadaniu 2., obserwację, a także informacje od nauczyciela określają funkcję zwornika i wpisują wnioski do karty pracy.

5. Uczniowie wykonują zadanie nr 3 – wyjaśniają termin plastyczny relief.

6. Uczniowie słownie opisują zwornik, posługując się terminologią plastyczną – układ zamknięty w układzie centralnym (koła, wieloboku). W obserwowanym zworniku jest on symetryczny.

7. Uczniowie po wyjściu z kościoła dzielą się na dwie grupy, w których próbują ułożyć za pomocą ciał (drama) różne rodzaje sklepień: krzyżowo-żebrowe, gwiaździste, kryształowe.

8. Wyciągnięcie wniosków – podsumowanie zajęć.

Część praktyczna: ćwiczenie plastyczne.

1. Uczniowie przypominają poznane wiadomości na temat funkcji zwornika w architekturze średniowiecza na przykładzie zwornika w Kaplicy Piastowskiej kościoła ojców franciszkanów.

2. Nauczyciel przypomina temat zajęć:

Projektowanie zwornika jako detalu architektonicznego przedstawiającego herb.

- Przypomnienie elementów, jakie występowały na zworniku w kościele i zachęcenie do tworzenia własnych projektów, nawiązujących do herbu rodziny lub herbu Piastów Opolskich.

Uczniowie opisują specyfikę oglądanego zwornika:

- kształt,
- układ kompozycyjny – w układzie zamkniętym koła, symetryczny,
- znaczenie symboliczne koloru, który jest nakładany na formę rzeźbiarską.

3. Nauczyciel precyzuje ćwiczenie plastyczne, określając poszczególne etapy pracy.

a. Pokrycie talerzyka cienką warstwą plasteliny. W celu uzyskania maksymalnej masy materiału – plasteliny należy ją zmieszać. Kolor będzie przez uczniów nakładany oddzielnie, tak by zbliżyć etapy pracy – rzeźbienia, a później nakładania koloru – do etapów tworzenia średniowiecznych zworników. Zostawienie materiału jest konieczne do uzyskania przez uczniów reliefu wypukłego (dodawanie, doklejanie elementów do tła).

b. Szkic na plastelinie w układzie zamkniętym koła.

c. Rzeźbienie poprzez dodawanie materiału – plasteliny, stworzenie reliefu wypukłego.

d. Pokrycie klejem introligatorskim wykonanego projektu.

e. Nałożenie farby akrylowej.

4. Wskazanie kryteriów oceny pracy:

- forma ćwiczenia indywidualna,
- zgodna z tematem,
- układ symetryczny.

Rozdanie materiałów plastycznych.

5. Praca indywidualna – ćwiczenie plastyczne. Uczniowie realizują swój projekt.

Część podsumowująca

Uczniowie przenoszą w jedno miejsce swoje zworniki, następnie dokonują samooceny i oceny prac innych uczniów zgodnie z kryteriami podanymi przez nauczyciela.

Mogą zaprezentować zwornik, trzymając go nad głową jak klucz łączący łuk utworzony z dłoni.

Karta pracy ucznia

Projektowanie zwornika jako detalu architektonicznego.

Zadanie 1.

Na podstawie tekstów źródłowych i ilustracji wymień rodzaje sklepień w architekturze średniowiecza.

Sklepienie krzywiznowe – przekrycie budynku. Jest to wykonana z kamienia naturalnego, sztucznego lub cegły konstrukcja, której elementy, przenosząc obciążenie, wywierają jednocześnie nacisk boczny oddziałujący na podpory. Sklepienie może wspierać się na ścianach albo na słupach, przyporach, łękach.

Sklepienie krzyżowe – powstaje z przenikania się dwu sklepień kolebkowych, ustawionych prostopadle. Cały ciężar przenoszony jest na narożniki. Typowe dla sztuki średniowiecznej – stylu romańskiego. W przekroju mają łuk półkolisty.

Sklepienie krzyżowo-żebrowe – elementem przenoszącym ciężar są żebra. W przekroju występuje łuk ostry.

(za: K. Zwolińska, Z. Malicki, *Mały słownik terminów plastycznych*, Warszawa 1993.)

Łęk sklepienny, inaczej łuk sklepienny – element konstrukcyjny i dekoracyjny sklepienia w kształcie łuku wykonany z cegły lub kamienia. Stosowany w budownictwie kamiennym i ceglany od około VIII w.

(za: https://pl.wikipedia.org/wiki/%C5%81%C4%99k_sklepienny, 22.02.2017.)

Sklepienia średniowieczne – nastąpił dalszy rozwój sklepień krzyżowych, podwyższono sklepienia, nadając im kształt ostrołukowy. Przez zastosowanie żeber i wprowadzanie coraz to drobniejszego podziału płaszczyzn pomiędzy żebrami uzyskano różne odmiany **sklepień krzyżowo-żebrowych**, np. sklepienie **gwiazdziste**. Drobniejszy podział ułatwiał wykonanie sklepień, co przy przykrywaniu dużych przestrzeni było bardzo ważne. Po wprowadzeniu wysklepek uzyskano **sklepienia kryształowe**. Jednocześnie rozwinęto system podpór zapewniających stateczność sklepień, wprowadzając przypory z łękami.

(za: <https://pl.wikipedia.org/wiki/Sklepienie>, 22.02.2017.)

Typ sklepienia

Typ sklepienia

Typ sklepienia

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Źródło: [http:// pl.wikipedia.org/wiki/Sklepienie](http://pl.wikipedia.org/wiki/Sklepienie), 22.02.2017.

Zadanie 2.

Na podstawie oglądanych sklepień oraz w oparciu o tekst źródłowy znajdź i opisz funkcję zwornika. **Zwornik**, klucz – w architekturze szczytowy kliniec łuku lub niektórych typów sklepienia, zazwyczaj bogato profilowany i zdobiony dekokiem rzeźbiarskim, wykonany z kamienia lub ceramiki, charakterystyczny dla gotyckich sklepień krzyżowo-żebrowych. Usytuowany jest w najwyższym punkcie sklepienia. Przenosił siły ściskające.

(za: [https://pl.wikipedia.org/wiki/Zwornik_\(architektura\)](https://pl.wikipedia.org/wiki/Zwornik_(architektura)), 22.02.2017.)

Zwornik pełnił funkcję:

.....

.....

.....

Zadanie 3.

Zwornik w Kaplicy Piastowskiej – Opole, kościół oo. franciszkanów
(za: <http://polskaniezwykla.pl/web/gallery/photo,118159.html>, 22.02.2017.)

Uzupełnij tekst:

Zwornik reprezentuje relief

Śladami zabytków Opola

Scenariusz lekcji dla gimnazjum

1. Zagadnienia lekcji:

- historia miasta,
- najważniejsze zabytki stolicy Opolszczyzny,
- wielokulturowość i skomplikowane dzieje Śląska.

Celem zajęć jest zapoznanie młodzieży z najciekawszymi, najbardziej znanymi i cennymi dla Opola zabytkami i miejscami, które na stałe wpisały się w mapę miasta.

Opole – stolica Górnego Śląska, w ciągu swej 800-letniej powikłanej historii, rozwijało się od słowiańskiego grodu na Ostrówku do rangi stolicy województwa, zaznaczając swój ślad w historii w postaci pięknych budowli. Niestety, wiele z nich, jak Zamek Dolny, zostało rozebranych „cegła po cegle”, a cenną pozostałością jest jedynie Wieża Piastowska. Inne, jak Zamek Górny czy synagoga, ulegały zniszczeniom w wyniku pożarów i tragicznych losów historii. Warto zaprezentować młodym ludziom obiekty, koło których często przechodzą, nieświadomi ich niezwykłych losów (np. kościół św. Aleksego czy wzgórze św. Wojciecha), przybliżyć miejsca, po których nie pozostał już nawet ślad i tylko stare pocztówki pozwalają poruszyć naszą wyobraźnię niezwykłością dawnych budynków – jak wspomniane synagoga i Zamek Piastowski.

Zajęcia przewidziane są na dwie jednostki lekcyjne, przeprowadzone w czasie wycieczki po wybranych miejscach Opola – w przypadku wymienionych w konspekcie 7 zabytków, ale możliwe jest opracowanie własnej listy obiektów, zwiększenie ilości godzin lub realizacja projektu edukacyjnego.

2. Cele lekcji

Uczeń:

wiedza – zapamiętanie

- zna najważniejsze zabytki miasta,
- zna najważniejsze wydarzenia związane z historią miasta,
- zna postaci związane z miastem;

wiedza – rozumienie

- wyjaśnia związki miasta z wydarzeniami w państwie,
- opisuje najważniejsze miejsca, zabytki, postaci związane z miastem;

umiejętności – stosowanie wiedzy w sytuacjach typowych

- porównuje Opole dawne i współczesne,
- charakteryzuje proces rozwoju miasta,
- umie wykorzystywać wiedzę uzyskaną z różnych źródeł (opracowania tekstowe, mapy, prezentacja multimedialna);

umiejętności – stosowanie wiedzy w sytuacjach problemowych

- ocenia znaczenie wydarzeń międzynarodowych i ich wpływ na dzieje Opola,
- analizuje powiązania dziejów i tradycji Opola, Polski i Europy,
- rozumie potrzebę pielęgnowania tradycji i dziedzictwa miasta;

postawy:

- kształtowanie postawy patriotycznej – poczucie więzi z regionem, małą ojczyzną,
- szacunek i tolerancja dla innych kultur i wyznań – wielokulturowość Śląska Opolskiego,
- kształtowanie dumy z dziedzictwa kulturowego i osiągnięć regionu,
- świadomość respektowania norm współżycia społecznego – wielowymiarowość Śląska.

3. Obudowa dydaktyczna lekcji

Strategia nauczania: asocjacyjna, emocjonalna.

Metody nauczania: pogadanka, opowiadanie, burza mózgów, praca z tekstem, praca z mapą, praca z materiałem wizualnym (prezentacja, zdjęcia).

Formy organizacyjne: praca indywidualna, praca zbiorowa.

Środki dydaktyczne: mapa Opola, Śląska, oś czasu, wybrane pozycje z bibliografii – w zależności od zabytku, materiały pomocnicze – załączniki 1 - 2.

Czas: 2 godziny lekcyjne.

Przebieg zajęć:

1. Zapoznaj uczniów odpowiednio wcześniej z tematem planowanych zajęć i krótko wyjaśnij ich cel. Powiedz, że przeprowadzisz losowanie zabytków, które na stałe wpisały się w krajobraz Opola. Listę proponowanych w scenariuszu zabytków potraktuj jako propozycję, którą możesz modelować według własnego uznania.
Poinformuj uczniów, że ich zadaniem jest przygotowanie informacji o wylosowanym zabytku według określonego schematu/tabeli, przedstawionego w załączniku nr 1. Omów z nimi propozycję przedstawienia zabytku wg proponowanego schematu. Zaproponuj uczniom wykorzystanie przygotowanych podstawowych informacji dotyczących stylów architektonicznych – załącznik nr 2. Powiedz, że oprócz tabeli na temat zabytku mogą również przygotować materiał ikonograficzny (zdjęcia, ilustracje z prezentowanymi zabytkami, np. w formie skanów, prezentacji PowerPoint, Prezi). Poproś również uczniów, by zapoznali się z dostępnym w internecie planem miasta. Na zajęcia przygotuj mapę Opola w możliwie największej skali.
2. Zajęcia rozpocznij od miniwykładu na temat jubileuszu 800-lecia Opola, jego zakres uzależnij od swoich uczniów, ich stanu wiedzy dotyczącej Opola.
Razem z uczniami ulokuj wylosowane zabytki na mapie miasta rozwieszanej np. na tablicy, zaznaczcie główne miejsca: Ostrówek, Rynek i ulice z zabytkami, które uczniowie będą prezentowali w czasie wycieczki.
3. Wycieczkę po Opolu proponujemy rozpocząć od Ostrówka, z którym związane są początki miasta. Tutaj poproś o zaprezentowanie historii Zamku Piastowskiego (tzw. Zamku Dolnego) i jedynej pozostałości – Wieży Piastowskiej. Kolejne punkty wycieczki pozostawiamy pomysłowi nauczyciela i uczniów, jednak warto, by na trasie znalazły się najważniejsze opolskie kościoły: św. Krzyża (wraz z fragmentami murów), św. Aleksego (warto zwrócić uwagę na dawną Bramę Odrzańską), franciszkanów (i kaplica św. Anny – miejsce pochówku opolskich Piastów), „na Górcie” (koniecznie wspominamy o Wzgórzu Wapiennym i legendę o św. Wojciechu), a także Rynek i Ratusz. Można poprosić uczniów, by do prezentacji w czasie wycieczki przygotowali wydruk zdjęć przedstawiających zabytki w dawnych czasach lub samemu wyposażyć się w jedną, dwie pozycje książkowe ze zdjęciami zabytków. Można je również zaprezentować podczas podsumowania zajęć już w szkole. W czasie wycieczki warto wspomnieć uczniom o miejscach, których, niestety, już nie ma, a przez dziesiątki, a nawet setki lat towarzyszyły miastu – oprócz Zamku Piastowskiego są to np. synagoga, budynek rejencji.

Proponowana przez nas trasa obejmuje zarys granic miasta, wytyczony bramami: Mikołajską (ul. Ks. Opolskich), Bytomską (ul. Krakowska), Gosławicką (ul. Osmańczyka), Odrzańską (ul. Katedralna) i Zamkową (ul. Zamkowa) – należy to podkreślić, gdyż utrwalimy w pamięci uczniów charakterystyczny sposób średniowiecznej lokacji miasta.

4. Po zakończeniu wypowiedzi *prezenterów* pozwól pozostałym uczniom na zadawanie pytań. Jeśli będzie to konieczne, udzielaj merytorycznego wsparcia *prezenterom* w odpowiedziach na stawiane pytania. Po prezentacji prac poszczególnych grup uzupełnij ewentualne wiadomości, wydarzenia, które choć ważne, być może nie znalazły się w wypowiedziach uczniów – zwróć uwagę na ważne wydarzenia, przemiany w życiu społecznym, interesujące postaci. Zajęcia zakończ dyskusją, a podsumowaniem pracy uczniów może być *duża* prezentacja (PowerPoint, Prezi), album, wystawa w szkole, oś czasu z umieszczonymi na niej informacjami, ikonografią dotyczącymi opolskich zabytków.

Załącznik nr 1.

ZABYTEK OPOLA	
LOKALIZACJA	
CZAS POWSTANIA/STYL ARCHITEKTONICZNY	
PRZEZNACZENIE PIERWOTNE	
UŻYTKOWANIE OBECNE	
WAŻNE WYDARZENIA ZWIĄZANE Z MIEJSCEM/ ZABYTKIEM	
CIEKAWA POSTAĆ ZWIĄZANA Z MIEJSCEM/ZABYTKIEM	

Załącznik nr 1.

ZABYTEK OPOLA	Wieża Piastowska
LOKALIZACJA	Ostrówek/Wyspa Pasieka
CZAS POWSTANIA/STYL ARCHITEKTONICZNY	1228 r. – prawdopodobny początek budowy zamku przez księcia Kazimierza I. Budowla wzniesiona została w stylu gotyckim.
RZEZNACZENIE PIERWOTNE	Element obronny. Stołp – wieża ostatecznej obrony (bergfried), była najważniejszym filarem obrony zamku, ostatnim miejscem schronienia księcia. Ze względu na swoją wysokość służyła ponadto do obserwacji i alarmowania w przypadku zagrożenia. Dolna część wieży była sklepiona, dostępna tylko od góry i służyła prawdopodobnie za więzienie lub loch głodowy.
UŻYTKOWANIE OBECNE	Muzeum. Zabytek udostępniony zwiedzającym, możliwy jest również spacer wirtualny. www.opole.pl/wirtualne-spacery/wieza_piastowska/index.html , 22.02.2017.
WAŻNE WYDARZENIA ZWIĄZANE Z MIEJSCEM/ZABYTKIEM	<ul style="list-style-type: none"> • początek XIII w. – książę Kazimierz I rozpoczyna budowę zamku; • koniec XIII w. – rozbudowa zamku (książę Bolko I); • przełom XIII/XIV w. – Bolko I i jego syn Bolko II – rozpoczyna się budowa wieży o wysokości ok. 35m oraz głównego domu zamkowego, a także ceglano-murwego, stajni, budynku bramnego; • XVI w. – zamek przechodzi w ręce Habsburgów i powoli popada w ruinę; • 1615 – pożar zamku i dużej części miasta; • XVIII w. – przechodzi pod panowanie pruskie; w 1816 r., gdy ustanowiono w Opolu rejencję, część zamku zaadaptowano na pomieszczenia dla urzędników – rozebrano część murów obronnych, zasypano fosy; • koniec XIX w. – remont przeszła wieża, której dodano metalowy hełm, wtedy też powstał piękny park wokół zamku udostępniony mieszkańcom; • po zakończeniu I wojny światowej, w latach 20-tych podjęto decyzję o zburzeniu zamku i pomimo licznych protestów w 1928 r. zaczęto rozbierać zamek; • 1934 – budowa nowego gmachu rejencji opolskiej, a wieża staje się jego ważnym elementem; • 2012-2013 – renowacja wieży;
CIEKAWA POSTAĆ ZWIĄZANA Z MIEJSCEM/ZABYTKIEM	Kazimierz I, Bolko I, Bolko II, Jan Oppersdorff

Załącznik nr 2.

Style w architekturze – podstawowe pojęcia

Epoka – główne okresy, na które dzieli się proces dziejowy według rozmaitych kryteriów. Epoka to okres, w którym trwały lub dominowały określone stosunki społeczne, gospodarcze, polityczne albo kulturalne.

Architektura – sztuka planowania i projektowania budowli oraz przestrzeni dla zaspokojenia praktycznych i artystycznych potrzeb człowieka. Ze względu na funkcję rozróżnia się architekturę sakralną i świecką, pośród której następuje podział na obronną, mieszkalną, gospodarczą, ogrodową, użyteczności publicznej oraz miejską i wiejską. Inne kryterium stanowić może podział społeczny: architektura dworska, magnacka, szlachecka, mieszczańska, itp. Jeszcze inny to użyty materiał – architektura skalna, kamienna, drewniana, betonowa, żelbetonowa.

Zabytek – obiekt mający znaczenie historyczne, kulturalne i artystyczne.

Styl – zespół jednorodnych cech formy i konstrukcji, wykonanych przez określoną grupę ludzi i powstałych w określonym czasie.

Styl romański – IX-XIII wiek. Cechy: masywność, zwartość proporcji, monumentalność, obronny charakter, sklepienia kolebkowe, absydy, łuk pełny, wieża związana z korpusem bryły głównej, rzeźba – dekoracja portali, gzymsów, głowic kolumn – geometryczno-roślinna lub zwierzęca; charakterystycznym motywem zdobnictwa jest *arkatura*, czyli *fryz arkadowy* obiegający budowlę, obiekt złożony jest jakby z wielu „dolepionych” brył geometrycznych.

Styl gotycki – XIII-XV wiek. Cechy: śmiała, lekka i strzelista konstrukcja o przestrzennych wnętrzach, ostry łuk, duże okna, sklepienie krzyżowo-żebrowe przechodzące w miarę rozwoju sztuki budowlanej w gwiaździste, kryształowe, siatkowe; charakterystyczna dekoracja: maswerki, czołganki, pinakle, kwiatony, wimpergi, rozety; obok architektury sakralnej szybki rozwój architektury świeckiej zachowującej charakter obronny, głównie budowle ceglane.

Styl renesansowy – XV-XVI wiek (Włochy w. XIV). Cechy: twórcze nawiązanie do tradycji antycznych, jasny i prosty układ konstrukcyjny, przejrzystość, regularność, sklepienia płaskie – zwierciadlane i kasetonowe, kopuły, lukarny, krużganki i podcienia, okna i portale; dekoracja: gzymsy kordonowe, pilastry, attyka, kartusze, sgraffito, boniowanie (poziome i pionowe podziały elewacji przez podkreślanie spoin), nisze, wnęki.

Styl barokowy – koniec XVI-połowa XVIII w. (lata ok. 1720-1760 – *rokoko*). Cechy: przepych dekoracji – złocenia, ornamentacje, inkrustacje, intarsje, kolumny spiralne, reprezentacyjność, monumentalność, dynamizm i patos formy, silne kontrasty światła i półmroku, złudzenia perspektywiczne, efekty malarskie (stiuki i marmury). Rokoko – płynne i miękkie linie, esownice, girlandy, unikanie symetrii, zdobienia listkami lub kwiatami, motywy muszli (*rocaille*) i motywy chińskie (porcelana).

Klasycyzm – ok. 1760-1830 r. Cechy: powrót do antyku, w architekturze sakralnej nawiązania do motywów świątyn antycznych, portyki i trójkątne tympanony, reprezentacyjna i zharmonizowana bryła wzorowana na rzymskim Panteonie.

Historyzm – XIX wiek. Naśladownictwo wielkich stylów z przeszłości, jednorodność stylowa budowli w jednym określonym stylu: neogotyck, neorenesans, neobarok, neoklasycyzm, ale nowa realizacja konstrukcyjno-budowlana i nowe funkcje.

Eklektyzm – do pocz. XX wieku. Naśladownictwo stylistyki minionych epok, połączenie kilku, często niezgodnych ze sobą, elementów różnych stylów architektonicznych w jednym obiekcie.

Styl współczesny (nowoczesny) – XIX-XX w., modernizm, konstruktywizm, funkcjonalizm, prostota brył, brak dekoracji. Rozwój budownictwa przemysłowego, bloki mieszkaniowe, osiedla, wieżowce, hale, obiekty sportowe; nowe materiały: żelazo, beton, stal, aluminium, szkło.

Najważniejsze elementy zabytku architektonicznego:

- ❖ Elewacje – ściany zewnętrzne budowli wraz ze znajdującymi się na nich elementami.
- ❖ Elewacja frontowa – fasada.
- ❖ Ryzalit – fragment muru występujący przed lico ściany.
- ❖ Alkierz – narożnik wystający lub narożna dobudówka.
- ❖ Wykus – balkon osłonięty ze wszystkich stron.
- ❖ Wsporniki – elementy podtrzymujące (ozdobne to kroksztyny).
- ❖ Portyk kolumnowy – otwarta na zewnątrz część budynku wsparta na kolumnach lub filarach, zwieńczona trójkątnym frontonem.
- ❖ Amfilada – szereg sal w jednym ciągu.
- ❖ Elementy uzupełniające formę zewnętrznej bryły budowli to detale architektoniczne: funkcjonalne (okno, poręcz, komin), konstrukcyjne (filar, słup, gzyms) i dekoracyjne (pilastry, fryzy, nisze).
- ❖ Pilaster – pionowa lizena (listwa) zakończona głowicą kolumny.
- ❖ Fryz – dekoracyjny pas.
- ❖ Formy dostawione do lica ściany: kolumnady, podcienia, krużganki, balkony, tarasy, ganki, portyki, loggie.
- ❖ Ornamenty – motywy zdobnicze: geometryczne (owale, zygzaki, kwadraty itd.), roślinne (liść akantu, girlandy owocowo-kwiatowe, wicie roślinne, groteski itd.), zwierzęce, postacie ludzkie, znaki symboliczne, przedmioty (panoplia – elementy zbroi), elementy fantastyczne, muszle, sterczyny, kwiatony (pęki kwiatów), rozety (motyw kwiatu), maszkarony (stylizowane głowy ludzkie – maski), putta (nagie aniołki).

Opr. na podst.: Charytonow E., *Zarys historii architektury*, Warszawa 1984.

Bibliografia:

- Charytonow E., *Zarys historii architektury*, Warszawa 1984.
Dziewulski W., Hawranek F., *Opole – monografia miasta*, Opole 1975.
Hamada A., *Architektura Opola wpisana w dzieje miasta*, Opole 2008.
Linek B., Tarka K., Zajączkowska U., *Opole, dzieje i tradycja*, Opole 2011.
Lis M., *Górny Śląsk. Zarys dziejów do I wojny światowej*, Opole 1993.
Mizia S., *Historia Śląska, popularny zarys dziejów*, Wrocław 1997.
Opole na dawnej pocztówce, pod red. B. Szybkowskiego, Opole 1997.
Raczyńska K., Szczerbaniewicz-Pojasek B., Sosnowski J., *By czas nie zaćmił i niepamięć...*, Opole 1999.
Szejner A., *Bedeker opolski*, Opole 1999.
U stóp Wieży Piastowskiej, red. Solisz I., Miązek R., Opole 2014.

Netografia:

- <http://www.opole.pl/wp-content/uploads/2014/01/historia.pdf>
<http://www.opolezsercem.pl/>
<http://opole.fotopolska.eu/>
https://pl.wikipedia.org/wiki/Ratusz_w_Opolu
https://pl.wikipedia.org/wiki/Rynek_w_Opolu
<http://www.zamkipolskie.com/opole/opole.html>
<http://www.zamkipolskie.com/opolegorka/opolegorka.html>
<http://portalturystykiaktywnej.pl/index.php/opole/46-ratusz-w-opolu>
<http://www.nto.pl/magazyn/historia-lokalna/gal/4537735,zamek-piastowski-zobacz-opole-ktorego-juz-nie-ma,6170509,id,t,zid.html>
<http://www.wiezapiastowska.pl/>
<http://www.grupalokalna.pl/beczka/z-dziejow-kosciola-swietego-krzyza-w-opolu>
<http://www.grupalokalna.pl/beczka/kosciol-swietej-trojcy-w-opolu-znany-jako-kosciol-franciszkanow>

Un jour à Opole

Jeden dzień w Opolu

Scenariusz lekcji języka francuskiego w klasie II gimnazjum

1. Informacje wstępne:

Czas trwania: 2 godziny lekcyjne.

Dział programu nauczania: Ma ville, mon quartier! - Moje miasto, moja dzielnica.

2. Cele lekcji

Cele główne:

- poznanie walorów turystycznych Opolu,
- wyrobienie praktycznej umiejętności posługiwania się słownictwem i zwrotami związanymi z poruszaniem się po mieście.

Cele szczegółowe

W trakcie lekcji **uczeń:**

- pozna słownictwo dotyczące poruszania się po mieście,
- będzie zadawał pytania,
- udzieli odpowiedzi na pytania zadane przez kolegów i nauczyciela,
- pozna zapis graficzny nowych słówek,
- utrwali odmianę czasownika *aller*,
- będzie pracował w grupie,
- nauczy się prezentować walory Opolu turystom z partnerskiego miasta Grasse,
- rozwinie umiejętność pracy z różnymi źródłami wiedzy.

3. Metody nauczania: problemowa aktywizująca, programowa, podająca (wg F. Szloska).

4. Formy pracy uczniów: zbiorowa, indywidualna, w grupach, nauczanie frontalne.

5. Środki dydaktyczne: mapki Opolu, komputer, rzutnik, arkusze papieru, flamastry.

Przebieg lekcji	Czas min.	Formy pracy	Materiały
Przed przystąpieniem do lekcji nauczyciel zleca uczniom przygotowanie kilku ważnych informacji dotyczących zabytkowych miejsc w centrum Opolu.		praca indywidualna	literatura, źródła internetowe

<p>Wprowadzenie do tematu lekcji. Nauczyciel informuje uczniów o celach lekcji: Grupa korespondentów z partnerskiego miasta Grasse przyjeżdża zwiedzić Opole. Mają 14-15 lat, interesują się historią i zabytkami. Uczniowie przygotowują program jednodniowej wycieczki po centrum Opola. (<i>Le groupe des correspondants français venant de Grasse vient visiter notre ville. Ils ont 14-15 ans. Ils aiment l'histoire et les monuments. Les élèves préparent la visite guidée à Opole durant un jour.</i>)</p>	5	zbiorowa	
<p>Nauczyciel zapisuje podane przez uczniów słowa kojarzące się z miastem. Powtórzenie materiału leksykalnego z poprzednich lekcji w formie burzy mózgów. (<i>Quels mots vous font penser à notre ville?</i>)</p>	5	zbiorowa	notatki
<p>Nauczyciel dzieli uczniów na grupy składające się z 4 - 5 osób. Każdej grupie zostaje przydzielone jedno miejsce na mapie Opola. Zadaniem grupy jest wyznaczenie trasy jednodniowej wycieczki. (<i>Choisissez un monument dans le centre d'Opole et trouvez l'itinéraire pour se rendre d'un endroit à un autre.</i>)</p>	5	praca w grupach	mapki Opola, źródła internetowe
<p>Nauczyciel określa sposób oraz czas prezentacji. Krótko przedstawia kryteria oceny i zasady pracy w grupach.</p>	5	nauczanie frontalne	
<p>Uczniowie w grupach opracowują szczegółowy plan zwiedzania miasta. Ich zadaniem jest naniesienie poszczególnych punktów wycieczki na mapę Opola. Mogą wykorzystać informacje przygotowane wcześniej w domu. Wspólnym zadaniem członków grupy jest omówienie i wybór tego, co najlepiej reprezentuje Opole i jest atrakcyjne dla mieszkańców partnerskiego miasta Grasse. Uczniowie określają także, z jakich źródeł informacji będą korzystać.</p>	25	praca w grupach	mapki Opola, źródła internetowe, słowniki języka francuskiego
<p>Uczniowie prezentują plan wycieczki po centrum Opola. Każda grupa ma na to 5 minut. Nauczyciel ocenia realizację zadań według przedstawionych wcześniej kryteriów. (<i>Montrez à la classe le plan de la visite guidée et l'itinéraire. Présentez les plus intéressants monuments d'Opole. Chaque groupe a 5 minutes pour la présentation.</i>)</p>	25	prezentacja pracy w grupach	
<p>Podsumowanie lekcji i sprawdzenie stopnia opanowania słownictwa. (<i>Chaque élève dit un mot concernant la ville et le prochain répète.</i>)</p>	10	praca indywidualna	
<p>Uczniowie rozwiązują zadanie mające na celu utrwalenie poznanego materiału leksykalno-gramatycznego.</p>	10	praca indywidualna	zadanie dodatkowe

Załączniki:

Wprowadzane słownictwo

Pour indiquer un itinéraire - w celu wskazania trasy wycieczki

Tu prends, tu traverses la rue - przechodzisz przez ulicę

Tu continues tout droit, jusqu'à la place ... - idziesz prosto aż do placu

Tu tournes à droite/gauche.... dans la rue - skręcasz w prawo/lewo w ulicę

C'est au 22 rue Krakowska - to jest na ulicy Krakowskiej 22

Odmiana czasownika *aller* - iść, jechać

Je vais

Tu vas

Il/elle va

Nous allons

Vous allez

Ils vont

Przykładowe kryteria oceny prezentacji grupowej

Realizacja zadania 1-5 p.

Współpraca w grupie 1-5 p.

Ciekawy sposób prezentacji 1-5 p.

Poprawność językowa 1-5 p.

Podział na grupy wg miejsca rozpoczęcia wycieczki

I grupa – Kościół Matki Boskiej Bolesnej i Św. Wojciecha *L'église sur la colline*

II grupa – Wieża Piastowska *La Tour des Piast*

III grupa – Ratusz *L'hôtel de ville de Renaissance*

IV grupa – Wieża Zamku Górnego *La tour du château de remparts et donjon*

Kościół Matki Boskiej Bolesnej i Św. Wojciecha

Wieża Zamku Górnego

Wieża Piastowska

Ratusz

Bibliografia:

Tokarczuk O., *Grupa bawi się i pracuje. Zbiór grupowych gier i ćwiczeń psychologicznych*, Wałbrzych 1994.

Słownik języka francuskiego, PWN, Warszawa 2010.

Rau K., Ziętkiewicz E., *Jak aktywizować uczniów. Burza mózgów i inne techniki w edukacji*, Poznań 2000.

Netografia:

<http://www.opole.pl/plan-miasta/>, 20.06.2016.

<http://www.visitopolskie.pl/fr/articles/>, 20.06.2016.

<http://fr-be.pt.pot.potsite.pl/fr-be/regions-mazurie-tatras-etc/opole-vielle-cite-des-piast>, 20.06.2016.

Walking around Opole Spacerując po Opolu

Scenariusz lekcji języka angielskiego w klasie licealnej
na poziomie średniozaawansowanym lub wyższym

.....

1. **Czas:** dwie godziny lekcyjne.

2. **Cel główny:**

- poznanie atrakcji turystycznych Opola,
- wyrobienie praktycznej umiejętności posługiwania się słownictwem i zwrotami związanymi z poruszaniem się po przestrzeni miejskiej, np.: *Excuse me, could you tell me how to get to...? Do you know where the...is? I`m looking for... Sorry, I`m not from around here. Are we on the right road for... It`s this/that way. You are going the wrong way. Take this road. Take the first on the right/left. Turn right/left at the crossroads, etc.*

3. **Cele szczegółowe**

Uczeń:

- przyswoił słownictwo związane z poruszaniem się po mieście,
- nabył umiejętność zadawania pytań i udzielania na nie odpowiedzi,
- opanował umiejętność opisywania w stopniu przynajmniej podstawowym znanych budynków i miejsc w Opolu (na podstawie podanych zwrotów oraz folderów Discover Opole over the weekend, Discover Opole – Miniguide i Welcome to Opole),
- udoskonalił umiejętność słuchania ze zrozumieniem,
- potrafi pracować w grupie.

4. **Metody nauczania:** praktyczna, komunikacyjna, problemowo-aktywizująca, nauczanie frontalne.

5. **Formy pracy uczniów:** zbiorowa, indywidualna, praca w grupach.

6. **Środki dydaktyczne:** wyżej wymienione foldery w wersji angielskojęzycznej, komputer z dostępem do internetu, rzutnik, arkusze papieru.

Przebieg lekcji:

- Na poprzedniej lekcji nauczyciel w ramach zadania domowego zlecił uczniom znalezienie w Internecie rozmaitych informacji dotyczących zabytków i atrakcji turystycznych w Opolu (praca indywidualna).
- Warm-up – rozgrzewka językowa – uczniowie podają przykłady najciekawszych, ich zdaniem, miejsc w Opolu (praca zbiorowa).
- Nauczyciel informuje uczniów, że celem lekcji będzie przygotowanie trasy i programu jednodniowej wycieczki po mieście dla grupy ich rówieśników z Wielkiej Brytanii (praca zbiorowa).
- Nauczyciel dzieli uczniów na kiluosobowe grupy i przydziela im jedno miejsce na mapie miasta. Zadaniem grupy będzie opracowanie trasy wycieczki (praca w grupach).
- Nauczyciel określa czas i sposób przygotowania prezentacji oraz przedstawia kryteria oceny (nauczanie frontalne).

- Uczniowie w grupach przygotowują szczegółowe plany i trasy wycieczek. W tym celu wykorzystują swój wcześniejszy research internetowy i foldery w języku angielskim. Celem głównym jest wskazanie i opisanie przez uczniów najbardziej reprezentatywnych miejsc i zabytków Opola, a zarazem wdrażanie angielskich zwrotów i słownictwa związanego z poruszaniem się po mieście (praca grupowa).
- Na tym etapie uczniowie dokonują kilkuminutowych prezentacji, które są oceniane przez nauczyciela według określonych wcześniej kryteriów (praca grupowa).
- Podsumowanie lekcji i sprawdzenie stopnia opanowania słownictwa poprzez rozwiązywanie odpowiednich zadań (praca indywidualna).

Przykładowy podział na grupy według okolic, po których przebiegała będzie trasa wycieczki:

I grupa – Rynek główny i najbliższe okolice z Katedrą św. Krzyża, Wzgórzem Uniwersyteckim i kościołem franciszkanów

II grupa – Wyspa Bolko i Park Nadodrzański

III grupa – Opolska Wenecja i Wieża Piastowska oraz bulwary nad Młynówką

IV grupa – Muzeum Wsi Opolskiej

Przykładowe kryteria oceny prezentacji

Spójność realizacji zadania 1-5 p.

Niebanalny sposób prezentacji 1-5 p.

Zakres środków językowych 1-5 p.

Poprawność językowa 1-5 p.

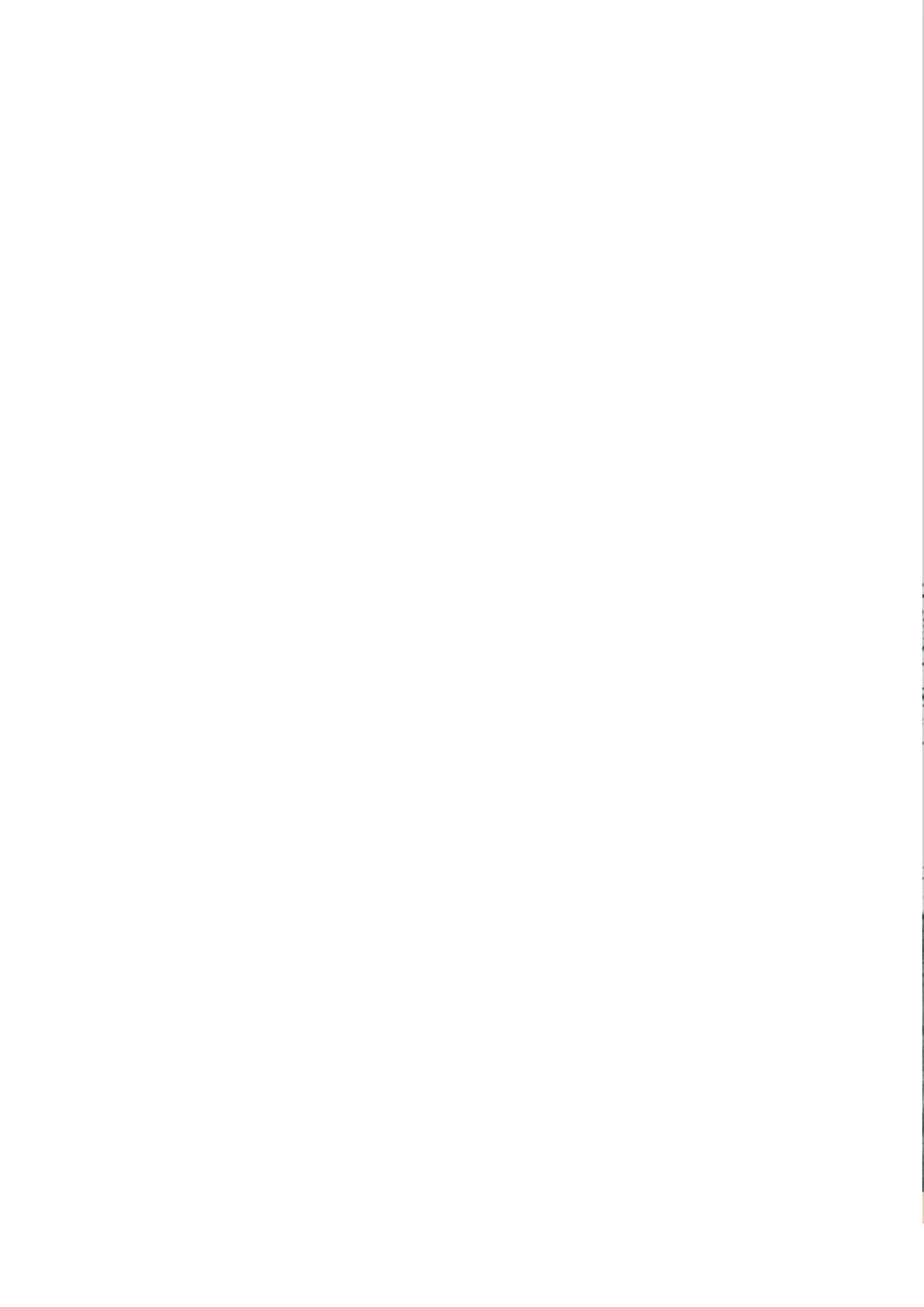
Netografia:

www.opole.pl, 31.01.2017.

www.visitopolskie.pl, 31.01.2017.

Facebook/MiastoOpole, 31.01.2017.

Widok zamku od strony mostu zamkowego,
ok. 1885 r., fot. „E. Raabe”.

projekty studia gry przedstawienia

Jolanta Siemieniuk, Obiekty cenne przyrodniczo w Opolu

Lucyna Gruca, Jak w korcu maku...

Magdalena Sokołowska, Współczesne zabawki – średniowieczne inspiracje

Urszula Kostrzewska, Spacer po Opolu - gry i zabawy

Kornelia Jadzyn, Welcome to Opole. Witamy w Opolu

Ewa Młodawska, Kennst du Opole und seine Einwohner? Ein Spiel für Jugendliche.

Czy znasz Opole i jego mieszkańców? Gra dla młodzieży

Aleksandra Starczewska-Wojnar, Justyna Sowińska, Oferta bezpłatnych lekcji

archiwalnych oraz warsztatów dla dzieci i młodzieży w siedzibie

Archiwum Państwowego w Opolu

Odkryj Opole w szkole
Materiały dydaktyczne

Obiekty cenne przyrodniczo w Opolu

Projekt edukacyjny

.....

W Opolu istnieje ponad 30 obiektów cennych przyrodniczo chronionych prawem. Na pewno warto, aby mieszkańcy miasta mieli świadomość ich istnienia. Niejednokrotnie przechodzimy obok nich, nie zauważając małego symbolu, którym są one oznaczone (zdj. 1). Niech więc proponowany projekt edukacyjny będzie przykładem działania mającego na celu zachowanie wartościowych elementów środowiska naturalnego małego skrawka Ziemi, którym jest obszar naszego miasta. Poprzez jego realizację młode pokolenie powinno uświadomić sobie fakt istnienia obiektów cennych przyrodniczo w Opolu. W przyszłości może to niektórzy z tych młodych ludzi będą pracować nad tym, aby zachowanie tych obiektów dla kolejnych pokoleń mieszkańców naszego miasta było możliwe.

Zdj. 1. Pomnik przyrody (J. Siemieniuk)

Uwagi wstępne

Projekt edukacyjny jest jedną z form pracy aktywizujących ucznia do działania. Poniższa propozycja łączy w sobie elementy o charakterze poznawczym, badawczym, a także działania lokalnego. Realizacja projektu o proponowanej tematyce daje możliwości poszerzenia wiedzy i umiejętności uczniów w ramach, a także poza ramami podstawy programowej kształcenia ogólnego w gimnazjum¹.

Z celów ogólnych zawartych w podstawie programowej w III etapie edukacyjnym dla przedmiotu geografia projekt wspomaga realizację celów z zakresu punktu „I. Korzystanie z różnych źródeł informacji geograficznej”. Uczniowie będą poszukiwać informacji w różnych źródłach: będą dokonywać obserwacji w terenie, korzystać z planu miasta i modyfikować jego treść, nanosząc na nim położenie obiektów związanych z ochroną przyrody, będą korzystać z technologii informacyjno-komunikacyjnych w celu gromadzenia, przetwarzania i prezentowania informacji. Gdzie szukać informacji? Źródłem mogą być np. strony internetowe poświęcone ochronie przyrody w Opolu lub pracownicy urzędu miasta.

Zgodnie z punktem „II. Identyfikowanie związków i zależności oraz wyjaśnianie zjawisk i procesów”, celów ogólnych zawartych w podstawie programowej, uczniowie będą wyjaśniać zróżnicowanie przestrzenne warunków środowiska przyrodniczego. Nawiązując do punktu „IV. Kształtowanie postaw”, będą rozwijać w sobie ciekawość świata poprzez zainteresowanie swoim regionem – miejscem, w którym mieszkają, a także świadomość wartości i poczucie odpowiedzialności za środowisko przyrodnicze własnego regionu. Kształtowane będzie poczucie tożsamości lokalnej.

¹ http://www.ceo.org.pl/sites/default/files/news-files/podstawa_programowa_do_ponadgimnazjalnych.pdf, 20.06.2016.

Z analizy treści nauczania – wymagania szczegółowe zawarte w podstawie programowej III etapu edukacyjnego dla przedmiotu geografia wynika, że poniższy projekt realizuje takie aspekty, jak umiejętność posługiwania się planem miasta i skalą planu do obliczenia odległości w rzeczywistości. Uczniowie będą: posługiwali się planem w terenie oraz identyfikowali położenie obiektów w terenie, zaprojektują i opiszą na podstawie własnych obserwacji terenowych wycieczkę wzdłuż wybranej trasy we własnym regionie, uwzględniając walory przyrodnicze

Uczniowie poszukując samodzielnie rozwiązania problemu, zdobędą nową wiedzę oraz umiejętności w poszukiwaniu informacji i wykorzystywaniu ich do wykonywania zadań, a także rozwiązywania problemów. Praca nad projektem prowadzona w grupach i publiczna prezentacja jego efektów dadzą uczniom szansę rozwinięcia umiejętności planowania, współpracy, komunikacji, prezentacji i samooceny.

Cele projektu

Do najważniejszych celów poniższego projektu należą:

- bliższe poznanie przez uczniów swojego środowiska lokalnego, miejsca, w którym mieszkają;
- kształcenie takich umiejętności, jak: planowanie; wyszukiwanie informacji oraz selekcjonowanie ich i analizowanie, aby ostatecznie móc przedstawić swoją propozycję działania lokalnego; wykonywanie zadań praktycznych, takich jak umieszczanie obiektów na planie miasta czy tworzenie: makiety, fotoreportażu, prezentacji multimedialnej; planowanie swoich działań i konstruktywne organizowanie pracy;
- kształtowanie postaw, takich jak umiejętność pracy w grupie, w środowisku lokalnym;
- rozwijanie kreatywności i twórczego myślenia oraz wrażliwości na potrzeby społeczności lokalnej.

Projekt edukacyjny jest skuteczną metodą kształcenia umiejętności i rozwijania postaw określanych jako kompetencje kluczowe, czyli takich, których wszystkie osoby potrzebują do samorealizacji i rozwoju osobistego, bycia aktywnym obywatelem, integracji społecznej i zatrudnienia. Ważne miejsce wśród nich zajmuje samodzielność w wyszukiwaniu informacji, ich selekcjonowaniu i przedstawianiu innym⁴. Poniższy projekt daje możliwość realizacji opisanych celów.

Realizacja projektu

Klasę dzielimy na zespoły zadaniowe. To, ile grup uczniów będzie realizować poniższy projekt, zależy od nauczyciela, który będzie nadzorować prace nad projektem. Mogą to być tylko trzy zespoły uczniów, adekwatnie do liczby zadań proponowanych w Tab. 1. Nauczyciel, jeśli uzna za stosowne, może podzielić uczniów na mniejsze grupy, które zajmą się wykonaniem czynności, w ramach zadań proponowanych w kolumnie „Podejmowane działania” Tab. 1.

Zdj. 2. Pomnik przyrody - wieża szypułkowa
(J. Siemieniuk)

² http://www.ceo.org.pl/sites/default/files/news-files/podstawa_programowa_do_ponadgimnazjalnych.pdf, 20.06.2016.

³ J. Strzemieczny, *Jak organizować i prowadzić gimnazjalne projekty edukacyjne. Poradnik dla dyrektorów, szkolnych organizatorów i opiekunów projektów*, ORE.

⁴ Tamże.

Po wykonaniu części projektu polegającej na zbieraniu informacji, możemy przejść do części praktycznej, w której wybierzemy się z naszymi uczniami na wycieczki. W ich trakcie uczniowie będą mogli wykonać dokumentację zdjęciową naszego projektu.

Zdj. 3. Użytek ekologiczny (J. Siemieniuk)

W ostatnim etapie, kiedy nasi uczniowie będą już posiadali informacje i materiały, będą mogli przygotować ulotkę informacyjną, którą wykorzystają w trakcie promocji zaprojektowanych wycieczek. Będą też mogli przygotować prezentację multimedialną, w której przedstawią na zdjęciach kolejne etapy swoich prac nad projektem. Wtedy też będzie można zaprosić na prezentację efektów pracy społeczność szkolną i rodziców. Tym samym grono osób, które poznają obszary chronione w Opolu, poszerzy się poza ramy jednego zespołu klasowego.

Tab. 1 Realizacja projektu „Obiekty cenne przyrodniczo w Opolu”

Lp.	Zadania projektu	Podejmowane działania		Sposób prezentacji wykonanego zadania
1.	Ochrona przyrody w Opolu - obiekty cenne przyrodniczo.	Uzyskanie informacji na temat ochrony przyrody w Opolu (np. w Wydziale Ochrony Środowiska i Rolnictwa UM Opola)		<ul style="list-style-type: none"> • Ulotka informacyjna „Szlakami obiektów cennych przyrodniczo w Opolu”. • Prezentacja multimedialna na temat prac nad projektem.
		1.1 Pomniki przyrody	<ol style="list-style-type: none"> 1. Uzyskanie informacji na temat pomników przyrody w Opolu. 2. Przygotowanie krótkich opisów pomników. 	
		1.2 Użytki ekologiczne	<ol style="list-style-type: none"> 1. Uzyskanie informacji na temat użytków ekologicznych w Opolu. 2. Przygotowanie krótkich opisów użytków ekologicznych. 	

2.	Wycieczki „Szlakami obiektów cennych przyrodniczo w Opolu”.	1. Przygotowanie planu miasta z zaznaczonymi obiektami chronionymi w Opolu.		<ul style="list-style-type: none"> • Prezentacja planu miasta z zaznaczonymi obiektami chronionymi.
		2.1 Wycieczka piesza „Szlakiem pomników przyrody w centrum Opola”.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Zaprojektowanie trasy pieszej wycieczki szlakiem pomników przyrody w Opolu, wrysowanie trasy na planie. 2. W trakcie wycieczki wykonanie zdjęć pomników, które znajdują się na trasie. 	<ul style="list-style-type: none"> • Ulotka informacyjna „Szlakami obiektów cennych przyrodniczo w Opolu”. • Prezentacja multimedialna na temat prac nad projektem.
		2.2 Wycieczka rowerowa „Szlakiem użytków ekologicznych w Opolu”.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Zaprojektowanie trasy wycieczki rowerowej do użytków ekologicznych w Opolu, wrysowanie trasy na planie. 2. W trakcie wycieczki wykonanie zdjęć użytków ekologicznych, które znajdują się na trasie. 	
3.	Poznajcie obiekty cenne przyrodniczo w Opolu!	<ol style="list-style-type: none"> 1. Wykonanie ulotki informacyjnej na temat wycieczek szlakami obiektów cennych przyrodniczo w Opolu. 2. Przygotowanie prezentacji multimedialnej na temat prac nad projektem. 3. Przygotowanie i przeprowadzenie sesji propagującej wycieczki szlakami obiektów przyrodniczo cennych w Opolu. 		<ul style="list-style-type: none"> • Sesja propagująca wycieczki do obiektów przyrodniczo cennych w Opolu.

Podsumowując przedstawioną propozycję realizacji projektu edukacyjnego, należy stwierdzić, iż zespołowy projekt uczniowski będzie okazją do współdziałania jednostek w wykonywaniu zadań, pomaganiu sobie nawzajem, ale także do indywidualnej realizacji zadań składających się na wspólny projekt. Co ważne, będzie to projekt o charakterze działania lokalnego, popularyzującego zasoby i piękno naszego miasta.

Bibliografia:

1. Strzemieczny J., *Jak organizować i prowadzić gimnazjalne projekty edukacyjne. Poradnik dla dyrektorów, szkolnych organizatorów i opiekunów projektów*, ORE.
2. http://www.ceo.org.pl/sites/default/files/news-files/podstawa_programowa_do_ponadgimnazjalnych.pdf, 20.06.2016.

Jak w korcu maku...

Obecnie zmierzyć możemy właściwie wszystko. Mamy w tym celu ściśle określony system miar i wag oraz precyzyjne wzorce i przyrządy miernicze. W średniowiecznym Opolu, podobnie jak i na innych terenach, istniały miejscowe jednostki służące do określania miary. Handel, gdzie te jednostki były najbardziej przydatne, miał przede wszystkim zasięg lokalny, ale do średniowiecznego Opolo docierali również kupcy z innych rejonów, szczególnie że miasto leżało na ważnym szlaku handlowym zwanym Via Regia. Ci kupcy często posługiwali się jednostkami obowiązującymi w ich rejonie, a to powodowało, że najprawdopodobniej w średniowiecznym Opolu używano sporo różnych miar, a mimo takich samych nazw, jednostki wcale nie oznaczały takiej samej wielkości. Stawało się to przyczyną wielu waśni i sporów, co tak opisuje A. Brückner: „Co województwo, co powiat, co miasto inna waga i łokieć, inszy garniec, korzec. Bezprawie, nierząd wielki, inaczej trudno rzecz”¹. Taką sytuację podsumować można stwierdzeniem, że jednostek było tyle, co ziarenek w korcu maku. Ale zacznijmy od początku...

Już dawno temu ludzie doszli do wniosku, że aby coś zmierzyć, trzeba mieć wzorzec, w porównaniu z którym można później daną wielkość ocenić. A ponieważ najbliżej, można rzecz pod ręką, była właśnie ręka oraz inne części ciała człowieka, to właśnie one lub jego sprawność fizyczna i wydajność pracy stały się pierwotnymi jednostkami miary. Dzisiaj wynikające z tego miary nazywamy miarami antropometrycznymi². Później powstały naczynia, które służyły do odmierzania produktów sypkich i ciekłych, a ich nazwy stały się z czasem nazwami jednostek. Jeszcze później powstały różnego rodzaju wzorce jednostek.

Jednostki długości dostosowane były do potrzeb ówczesnego człowieka i określały rozmiary przedmiotów występujących w jego codziennym życiu. I tak **palec**, a dokładniej mówiąc jego grubość, zwyczajowo odpowiadał szerokości 8 ziaren jęczmienia i wynosił ok. 2,5 cm. **Dłoń** stanowiły 3 palce, czyli ok. 7,5 cm; natomiast **pięść** to odległość między kciukiem i serdecznym palcem otwartej dłoni wynosząca od 20 do 23 cm³. Znaczącą jednostką był **łokieć**, stosowany głównie do odmierzania długości tkanin oraz krótszych przedmiotów. Oznaczał on odległość od końca palców wyciągniętej ręki do stawu łokciowego. Na przykładzie tej jednostki można pokazać jej zróżnicowanie lokalne: łokieć krakowski wynosił 52,3 cm, łokieć wrocławski 57,6 cm, a łokieć warszawski 59,6 cm. Większą jednostką, liczącą średnio 3 łokcie (około 1,8 m), był **siąg**, zwany też **sążniem**, którego długość wyznaczona była przez ręce wyciągnięte poziomo na boki. Należy dodać, że długość

Rysunek 1. Średniowieczny warsztat krawiecki

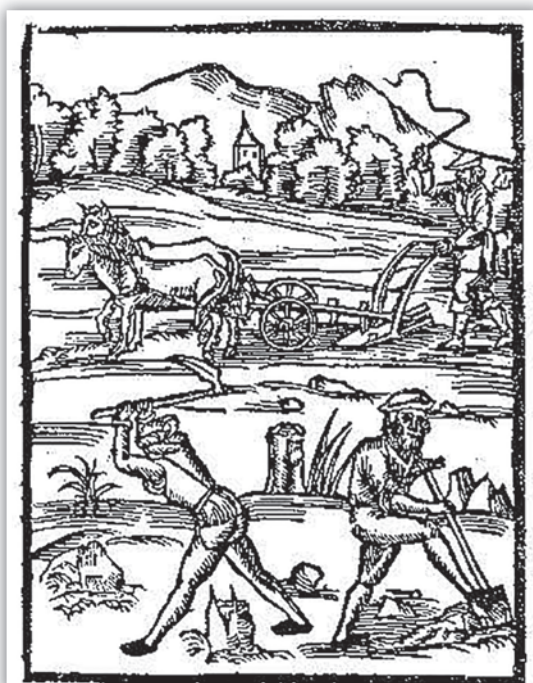
¹ K. Sabak, *Dawne miary i wagi*, <http://www.laliny.hekko24.pl/miar.htm>, 20.06.2016.

² W. Kula, *Miary i ludzie*, Warszawa 2004, s. 8.

³ P. Bińczak, *Średniowieczne miary*, <http://www.historycy.org/index.php?showtopic>, 20.06.2016.

sążnia danego człowieka w przybliżeniu jest równa jego wysokości, czyli jego wzrostowi. Sążeń wykorzystywany był głównie do mierzenia drewna, sieci oraz dłuższych przedmiotów. Używana była również **stopa**, licząca przeciętnie od 30 do 33 cm, która oczywiście oznaczała długość stopy dorosłego człowieka i zwyczajowo była używana do określenia odległości między rzędami posadzonych ziemniaków. Warto tutaj również wspomnieć o **sztychu**, czyli średniej głębokości, na jaką wbijano łopatę w ziemię przy kopaniu. Wynosił on 8 palców, tj. około 20 cm⁴.

Inne jednostki stosowano do określania odległości między różnymi miejscowościami. Wyrażano tę odległość przede wszystkim w **milach** i w **stajach**. Do tej drugiej jednostki używano również nazwy **stajanie**. Z. Gloger w „Encyklopedii staropolskiej” podaje, że obowiązywały 2 rodzaje mili: mała i wielka. Mila wielka wynosiła 40 staj, a mila mała 32 staje. Różne źródła podają dość zróżnicowane informacje określające, ile wynosiło staje: „100 kroków wielkich lub 200 kroków małych stanowi staje przez lud używane. W wielu okolicach staje równa się 100 sążniom polskim, czyli 100 krokom maksymalnym rozpędzonego człowieka”⁵. Pisząc o jednostkach odległości w średniowieczu, trzeba też wspomnieć o potocznych miarach, jakimi były **zdrowaśki**. Pod pojęciem jednej zdrowaśki rozumiano oczywiście odległość, jaką można było przejść w trakcie odmawiania tej modlitwy⁶.

Rysunek 2. Praca na roli

Miary powierzchni związane były przede wszystkim z uprawą ziemi, czyli dzisiejszym rolnictwem. Wśród tych miar najmniejszą jednostką była **kopanka**, licząca ok. 20 m². Był to obszar, jaki mógł skopać dorosły mężczyzna bez odpoczynku. Cztery kopanki wyznaczały powierzchnię, która nosiła nazwę **laska**, a dziesięć kopanek stanowiło **pręt**. Kolejną jednostką powierzchni był **sznur** równy dziesięciu prętom, a trzy sznury tworzyły **morgę**, której powierzchnia wynosiła ok. 0,5 ha. Duże pola mierzono we **włókach**, a wielkość jednej włóki była równa 30 morgom. Z kolei największą jednostką wśród jednostek pola powierzchni był **łan**⁷. Podobnie jak w przypadku innych miar, również tutaj trudno mówić o jednolitości. Można znaleźć w literaturze dużo określeń tej wielkości, a autorytetem w tej dziedzinie wydaje się być Piekosiński (jak podaje Z. Gloger), który jest autorem rozprawy „O łanach w Polsce wieków średnich”, gdzie pisze: „znane były wówczas tylko 2 typowe łany, a mianowicie: chełmiński, zwany inaczej flamandzkim lub szwedzkim, trzydzie-

stomorgowy i wielki, zwany frankońskim, magdeburskim lub niemieckim, mający morgów przeszło czterdzieści”⁸.

Wśród jednostek objętości największą jednostką służącą do określenia objętości produktów sypkich, czyli należącą do miar nasypanych, był **faszt**, którego objętość wynosiła 3000-3840 litrów⁹. Jednostką mniejszą, o bardzo ciekawej historii, był tytułowy **korzec**. W dokumencie z 1224 roku spotykamy słowo korzec w znaczeniu miary soli, ale służył on głównie do odmierzania zboża, kaszy czy maku. Naczynie służące do odmierzania korca miało kształt walca, a jego nazwa pochodzi od kory (zwykle świerkowej), z której korce były pierwotnie wykonywane. A. Bolechowska opisuje różne

⁴ G. Czerwińska, *Dawne miary i wagi*, <http://blogoetnografii.pl/dawne-miary-wagi>, 20.06.2016.

⁵ Z. Gloger, *Encyklopedia staropolska*, Warszawa 1985, t.3, s. 215, 270-271.

⁶ G. Czerwińska, tamże.

⁷ Tamże.

⁸ Z. Gloger, dz. cyt. s. 157-158.

⁹ P. Bińczak, tamże.

sposoby odmierzania ziarna korcami: „Wyróżniano bowiem miarę z przytłoczeniem (potrząśnięciem), miarę korca z czubem (czasem tylko pierwsza miara), a także miarę korca strychowanego (pod strych) równo z bokiem korca”. W tym ostatnim przypadku po nasypaniu ziarna do korca należało wyrównać i wygładzić jego powierzchnię za pomocą specjalnej deseczki zwanej strychulcem. Podobnie jak w przypadku łokcia, w różnych rejonach korzec miał inną objętość: korzec krakowski 43,7 l, gdański 54,72 l, wrocławski 74,1 l, warszawski 120,6 l, a opolski aż 152,2 l¹⁰.

Mniejszą jednostką była **ćwierć**, która zgodnie ze swoją nazwą stanowiła jedną czwartą korca, natomiast połowa ćwierci nosiła nazwę **miarki**. Kolejna miara nasypna to **garniec**, który był równy jednej czwartej miarki i wynosił w średniowieczu ok. 5 litrów. Garniec dzielił się na 4 kwarty, a kwarta na 4 **kwaterki**¹¹. Do określania objętości płynów służyły miary nalewne. Ilość piwa czy wina także odmierzano wykorzystując garnce, kwarty i kwaterki, ale pojawiają się tutaj również inne jednostki. Pięć garnców to była objętość równa jednej **konwi**, a piętnaście konwi to **beczka** stanowiąca największą jednostkę miary objętości płynu, czyli największą jednostkę wśród miar nalewnych¹².

Kolejną grupą średniowiecznych jednostek są jednostki masy. Tutaj najmniejszą jednostką był **łut**, używany przede wszystkim w mennicach do określania zawartości srebra, w handlu przez kupców, a także pojawiał się w różnych przepisach w staropolskiej kuchni. Jego waga wynosiła od 10 do 20 gramów, chociaż w kuchni najczęściej odpowiadała wartości około 12 gramów. Szesnaście łutów stanowiło **grzywnę**, czasami nazywaną **półfuntem**, ponieważ dwie grzywny z kolei stanowiły następną jednostkę masy – **funt**.

Rysunek 4.

Ustalanie średniej długości stopy w średniowieczu

Rysunek 3.

Odmierzanie korca strychowanego

W XI-XIII wieku funt miał od 317 do 410 gramów, zależnie od rodzaju towaru i miejsca sprzedaży. Trzydzieści dwa funty tworzyły jednostkę masy, która nosiła nazwę **kamień**. Większą jednostką były **cetnary**, także zróżnicowane w zależności od regionu: cetnar gdański (około 52 kg) zawierał 120 funtów, cetnar staropolski (około 65 kg) zawierał 5 kamieni, czyli 160 funtów, natomiast cetnar wrocławski (około 53,5 kg) ważył 132 funty¹³.

Istniejące w średniowieczu naturalne jednostki, zwane antropometrycznymi, miały charakter bardzo subiektywny. Tak naprawdę o

¹⁰ A. Bolechowska, *Zbiory metrologiczne*, Kołobrzeg 2013, s. 6-7.

¹¹ J. Chodnicki, M. Dąbrowski, A. Pfeiffer, *Pora na sprawdzian. Zeszyt ćwiczeń II dla szkoły podstawowej*, Warszawa 2013, s. 18-19.

¹² G. Czerwińska, tamże.

¹³ Tamże.

tym, jaki był rozmiar jednostki, decydował ten, kto mierzył, on bowiem i jego wymiary były wzorcem. Z czasem następowała unifikacja jednostek poprzez wprowadzanie średniej długości stopy lub łokcia pewnej grupy ludzkiej. Odtwarzanie tak zdefiniowanego wzorca było jednak dość kłopotliwe i nadal zróżnicowane, w zależności od regionu. Wobec oczywistych wad naturalnych wzorców długości, zachowując nazwy jednostek, wprowadzono ich wzorce sztuczne w postaci odcinków zaznaczonych na ścianach świątyń i ratuszów lub starannie przechowywanych sztab i prętów, także naczyń wykonanych według określonych zasad. Później oczywiście władcy wprowadzali przepisy regulujące i porządkujące system miar i wag oraz bardziej dokładnie opisane wzorce.¹⁴ Co ciekawe, niektóre z tych nieprecyzyjnych, średniowiecznych jednostek miar przetrwały do czasów współczesnych i nadal funkcjonują w naszym życiu codziennym w powiedzeniach i przysłowiach: „Dobrać się jak w korcu maku”, „Lepszy łut szczęścia, niż funt rozumu” czy „Ziarnko do ziarnka, a będzie miarka”.

Bibliografia:

- Bolechowska A., *Zbiory metrologiczne*, Kołobrzeg 2013.
Chodnicki J., Dąbrowski M., Pfeiffer A., *Pora na sprawdzian. Zeszyt ćwiczeń II dla szkoły podstawowej*, Warszawa 2013.
Gloger Z., *Encyklopedia staropolska*, Warszawa 1985.
Jaworski J., *Człowiek a pomiar, czyli krótka historia mierzenia*, Opole 2004.
Kula W., *Miary i ludzie*, Warszawa 2004.

Netografia:

- Bińczak P., *Średniowieczne miary*, <http://www.historycy.org/index.php?showtopic>, 28.01.2017.
Czerwińska G., *Dawne miary i wagi*, <http://blogoetnografii.pl/dawne-miary-wagi/>, 30.01.2017.
Sabak K., *Dawne miary i wagi*, <http://www.laliny.hekko24.pl/miar.htm>, 12.02.2017.

Rysunki:

- Rysunek 1. Średniowieczny warsztat krawiecki, <http://edusens.blogspot.com/2012/11/o-kobietach-w-sredniowieczu.html>, 12.02.2017.
Rysunek 2. Praca na roli w średniowieczu, <http://laliny.mazowsze.pl/miar.htm>, 12.02.2017.
Rysunek 3. Odmierzanie korca strychowanego, http://www.artchive.com/web_gallery/A/Antoine-Verard, 12.02.2017.
Rysunek 4. Ustalanie średniej długości stopy w średniowieczu, http://galaxy.eti.pg.gda.pl/katedry/kmoe/dydaktyka/Metrologia/historyczny_rys.pdf, 12.02.2017.

¹⁴ J. Jaworski, *Człowiek a pomiar, czyli krótka historia mierzenia*, Opole 2004, s. 5-7.

Magdalena Sokołowska

Współczesne zabawki – średniowieczne inspiracje

Zabawa jest specyficzną formą działalności, która towarzyszy człowiekowi w każdej epoce historycznej. Ludzie przez tysiąclecia bawili się na różne sposoby i choć zmieniały się formy tych zabaw, podstawowe i zasadnicze cechy zabawy pozostają niezmiennie. Zabawa jest naturalną potrzebą człowieka, aktywnością, której doświadczał i doświadcza każdy, niezależnie od wieku, statusu społecznego czy miejsca zamieszkania. Zabawki stanowią wartość uniwersalną i ponadczasową. Są doskonałym źródłem poznania tego, jak dawniej żyli ludzie, jakimi otaczali się sprzętami. Odzwierciedlają świat dorosłych w miniaturowej wersji. Stanowią atrybut dzieciństwa i są ważnym elementem zabawy dla każdego z nas.

Poprzez zabawę i zabawkę można scharakteryzować i opisać każdą kulturę. Zabawa, według J. Huizingi, jest: „[...] dobrowolną czynnością lub zajęciem dokonywanym w pewnych ustalonych granicach czasu i przestrzeni według dobrowolnie przyjętych, lecz bezwarunkowo obowiązujących reguł, jest celem samym w sobie, towarzyszy jej zaś uczucie napięcia i radości, świadomość odmienności od zwyczajnego życia”¹. Zabawka inspiruje zabawę. Pobudza aktywność umysłową i emocjonalną, stwarza możliwość do poszerzenia wyobraźni i wiedzy o świecie. Zabawa odgrywa ważną rolę dla odpoczynku, a zwłaszcza dla prawidłowego rozwoju dziecka².

Obserwując małe dzieci podczas zabawy, dostrzec można pewne cechy wspólne, jakie jej towarzyszą, niezależnie od epoki, w której osoby bawiące się żyją. U wszystkich dzieci występuje ogromna potrzeba zabawy ogólnodostępnymi materiałami przyrodniczymi (patyki, piasek, kamyczki, liście, woda itp.), elementami wyposażenia domostw, jak łyżki drewniane, naczynia, narzędzia. Wszystkie te bardzo proste materiały zamieniają się w lalki, budowle, miecze, zwierzątka. Tematyka zabaw najmłodszych najczęściej odwzorowuje prace dorosłych oraz zdarzenia z otaczającego dziecko świata.

Potrzeby dzieci względem zabawek i zabaw się nie zmieniają, niezależnie od tego, ile wieków cofniemy się w przeszłość Opola. Zmienia się natomiast rodzaj zabawek, wygląd, a przede wszystkim ich dostępność. Dawniej dzieci nie miały czym się bawić, całe dni spędzały na poszukiwaniu i wymyślaniu zabawek i zabaw, wykorzystując naturalne materiały. Były to przedmioty znajdujące się w ich otoczeniu oraz środowisku. Obecnie, mimo że na rynku dostępne są najróżniejsze zabawki, piękne, kolorowe, mechaniczne, dzieci bardzo często wybierają komputer oraz telewizję. Kiedyś wolny czas był okazją do wspólnych zabaw, spotkań, gier, sprzyjał integracji i lepszemu poznaniu się. Wspólne gry i zabawy były bardzo popularnym sposobem spędzania czasu nie tylko przez dzieci, ale i dorosłych. Współcześnie dzieciom brakuje pomysłów na zabawę, aktywne spędzenie czasu wolnego. Ogólnodostępne zabawki ograniczają i nie rozwijają dziecięcej wyobraźni.

Chcąc stworzyć dla dzieci warunki sprzyjające twórczemu rozwojowi, należy cofnąć się o 800 lat do czasów średniowiecza i nauczyć dzieci wykonywania zabawek z dostępnych materiałów. Dawniej były to w przeważającej części materiały naturalne, obecnie niezastąpione okazują się śmieci, czyli materiały nadające się do twórczego recyklingu. Dzieci wykazują się ogromną pomysłowością w tworzeniu zabawek, jeżeli tylko stworzy im się odpowiednie warunki ku temu.

¹ J. Huizinga, *Homo ludens. Zabawa jako źródło kultury*, Warszawa 1985, s. 48-49.

² *Dawne zabawy dziecięce*, red. D. Żołądź-Strzelczyk, K. Kabacińska, Kielce-Warszawa 2008, s. 4-5.

Niniejszy artykuł to próba zestawienia zabaw oraz zabawek dziecięcych ze średniowiecznego Opola ze współczesnymi, stworzonymi z materiałów nadających się do recyklingu. Ekologiczne zabawki to przedmioty, które mają wiele zalet. Są przyjazne dla środowiska, wykonane z materiałów nadających się do ponownej przeróbki. Własnoręcznie wykonane zabawki stanowią doskonałe źródło zabawy, rozwoju wyobraźni i kreatywności dziecka. Ekozabawki to ciekawy pomysł na urozmaicenie zabawy z dziećmi. Zanim coś wyrzucimy, pomyślimy, ile wspaniałych rzeczy można z tego wyczarować. Wystarczy odrobina wyobraźni, pomysłowości i kreatywności, aby stworzyć coś, co przyniesie nam wiele radości i zabawy.

Początki zabawek sięgają zamierzonych czasów. Materialnych pozostałości po nich dostarcza nam archeologia: „dzieci bawiły się: miniaturowymi łódeczkami z kory i przedmiotami codziennego użytku, drewnianymi figurkami zwierząt, laleczkami i zwierzątkami wycinanymi ze skóry, grzechotkami, bączkami drewnianymi”³.

1. Zabawki z przełomu XIII i XIV w.

W „Encyklopedii dzieciństwa” Piotr Kowolik pisze: „niezależnie od sposobu wyrobu zabawki (gliniane, kościane, drewniane, wykonane z tkaniny czy wełny, gipsowe, papierowe, z kości słoniowej, woskowe, kauczukowe, bakelitowe), jej wyglądu, odwzorowywania najnowszej mody oraz ceny – zabawki mają do realizacji następujące funkcje: kształtującą, wychowawczą, socjalizacyjną, edukacyjną i ludyczną, dzięki którym uczestnik wchodzi w krąg kultury, które pozwalają na jego wszechstronny rozwój”⁴. Ryszard Kantor dodaje: „Zabawa, rozrywka, ludyzm, jako naturalna, wrodzona potrzeba i predyspozycja człowieka do zabawy, oraz ludyczność, czyli społecznie i kulturowo ustalona, zdeterminowana postać ludyzmu, to zjawiska wzajemnie się przenikające i warunkujące”⁵.

Odkrywając zagadki dziecięcych zabaw naszego regionu, sięgnąć musimy do początków opolskiego grodu na Ostrówku. Dał on początek dziejom Opola, a nam wiedzę dotyczącą materiałów, z których ówczasie tworzone były prototypy zabawek. K. Jaworski opisuje przedmioty odkryte podczas wykopalisk i wskazuje na „olbrzymi zbiór zabytków ruchomych stanowiących przedmioty wytwarzane ze skóry, drewna, kości i poroża. Są wśród nich m.in. drewniane instrumenty muzyczne (skrzypce, piszczałki i fujarki), zabawki (bączki, łódeczki z kory), kościane i rogowe grzebienie, kościane łyżwy i kości do gry”⁶.

Jedną z pierwszych, do dziś powszechnie znanych dziecięcych zabawek, były grzechotki, pierwotnie związane z symboliką życia, a w religii chrześcijańskiej włączone w obchody wielkanocne. Większość z nich miała jajowaty lub kulisty kształt. Zdarzały się również grzechotki w kształcie zwierząt.

³ Muzeum Śląska Opolskiego, *Opole, gród, miasto, stolica regionu. Gród na Ostrówku w Opolu*, Opole 2012, s. 40.

⁴ P. Kowolik, *Encyklopedia dzieciństwa - Zabawki dla dzieci*, http://encyklopediadzieinstwa.pl/index.php?title=Zabawki_dla_dzieci_%E2%80%93_has%C5%82o_otwarte, 11.02.2016.

⁵ R. Kantor, *Spółczesność konsumpcji zabawy. Przypadek polski*, [w:] *Wąż w raju. Zabawa w społeczeństwie konsumpcyjnym*, red. R. Kantor, T. Paleczny, M. Banaszkiewicz, Kraków 2011, s. 31.

⁶ K. Jaworski, *Wczesne średniowiecze* [w:] *Archeologia. Górny Śląsk*, red. E. Tomczak, Katowice 2013, s. 188.

2. Pisanka-grzechotka

3. Grzechotka deszczowa

Materiały:

- butelka plastikowa,
- wykałaczki drewniane,
- ryż.

Grzechotka „służyła z pewnością ochronie przed złymi mocami. Broniła dorosłych, a ponieważ dziecko jest istotą najbardziej narażoną na działanie rozmaitych mocy, służyła również ochronie dzieci. I właśnie te najmniejsze, niemowlęta i małe dzieci, wyposażano w takie przedmioty lub, co bardziej prawdopodobne, biorąc pod uwagę ich ciężar (a najstarsze grzechotki wykonywano z gliny i wcale nie były takie lekkie), to dorośli potrząsali nimi, bawiąc lub chroniąc dziecko”⁷. Grzechotki towarzyszyły dzieciom przez wiele stuleci i do dzisiaj obecne są we wczesnym dzieciństwie. Przebyły one długą drogę od swoich początków do czasów współczesnych.

Odkrywając dziecięce zabawki występujące na Opolszczyźnie, natrafiamy na popularne bączki, których budowa niewiele się zmieniła na przestrzeni wieków: „wykonywano je przede wszystkim z drewna, znane są egzemplarze wystrugane, ale i toczone, niektóre mniej lub bardziej zdobione. Podstawową funkcją bąków było wirowanie; niekiedy dodatkowo wydawały dźwięki. Wyróżnić można kilka rodzajów bąków w zależności od sposobu wprawiania ich w ruch: te najprostsze i często najmniejsze poruszano palcami, inne przy użyciu nawijanego sznurka, który rozwijano, rzucając bąkiem, jeszcze inne za pomocą biczyka, którym podcinano bąki, wreszcie za pomocą patyka wtykanego w specjalny otwór w górnej części zabawki”⁸.

4. Średniowieczne bączki

5. Recyklingowy bączek

Materiały:

- płyta CD,
- zakrętka butelki po płynie do naczyń,
- podkładka okrągła (tekturka),
- papier samoprzylepny bądź markery.

Ruchome bączki należały do atrybutów dzieciństwa. W dalszym ciągu przyciągają uwagę dzieci swą kolorystyką oraz ruchem obrotowym. Są zabawkami równie powszechnymi obecnie, jak i w czasach średniowiecza. Współczesny bączek możemy wykonać, wykorzystując starą płytę CD, którą ozdobimy kolorowym papierem samoprzylepnym.

Dawne Opole skupione było nad Odrą, przy której tętniło życie. Rzeka dawała mieszkańcom wodę, ryby, była miejscem pracy dla dorosłych, a zabawy dla najmłodszych. Latem ze szczególnym upodobaniem dzieci puszczały wystrugane z kory miniaturowe łódeczki na niespokojne wody Odry.

⁷ A. Tamboer, *Dźwięki z przeszłości. Archeologiczne instrumenty muzyczne na przestrzeni wieków*. Wystawa prezentowana w Muzeum Instrumentów Muzycznych, maj - wrzesień 2000, Poznań 2000, s. 46.

⁸ D. Żołądź-Strzelczyk, „A cacek też dużo było”. *Zabawki dziecięce na ziemiach polskich w średniowieczu i epoce nowożytnej*, „Kwartalnik Historyczny”, Rocznik CXX, 2013, s. 9.
<http://docplayer.pl/23442465-A-cacek-tez-duzo-bylo-zabawki-dzieciece-na-ziemiach-polskich-w-sredniowieczu-i-epoce-nowozytnej.html>, 12.02.2017.

6. Łódeczka z kory

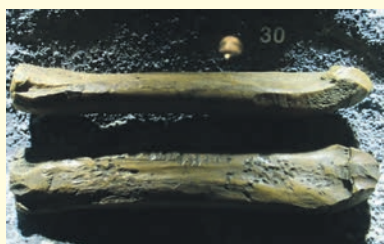

7. Łódka z zakrętki

Materiały:

- zakrętka,
- patyczek,
- kolorowy papier,
- klej, nożyczki.

Zimą, gdy woda zamarzała, rzeka Odra była doskonałym miejscem do zabaw na lodzie. Dawniej jazda na łyżwach, oprócz tego że stanowiła wyśmienitą zabawę, była przede wszystkim sposobem na szybkie pokonywanie odległości. Poświadczają to znaleziska kościanych łyżew „na stanowiskach archeologicznych, takich jak choćby Opole, Wrocław – Ostrów Tumski, Gniezno, Wolin czy Giecz. Same łyżwy z kości nie były skomplikowane w swej konstrukcji, toteż można wysnuć przypuszczenie, że mógł je wykonać każdy, szczególnie we wczesnym średniowieczu”⁹.

8. łyżwy kościane
(fot. M. Radzikowska)

9. Ekoszczudła

Materiały:

- dwie puszk metalowe,
- kolorowe paski,
- sznurki.

W pojemnikach (puszki bądź pojemniki po serku) należy przewiercić dwie dziury po przeciwnych stronach, przez które przewlekamy sznurek. Ozdabiamy w dowolny sposób.

Wykonane samodzielnie ekoszczudła nie będą dziś służyć do ślizgania się na lodzie, ale doskonale sprawdzą się do rozwijania koordynacji ruchowej i równowagi u dzieci, dostarczając im mnóstwa radości.

Dzięki zabawie dziecko zdobywa od dorosłych i rówieśników wiedzę o otaczającym je świecie. Wzorując się na zachowaniach i zwyczajach ludzi dorosłych, mimowolnie przyswajają pewne zasady funkcjonowania świata społecznego, a także poznaje proste reguły dotyczące zjawisk fizycznych. Analizując zabawki pochodzące z wykopalisk, łatwo jest zauważyć, że większość zabawek była wzorowana na codziennym życiu ówczesnego społeczeństwa. Dziewczynki bawiły się często lalkami bądź miniaturowymi sprzętami codziennego użytku. Chłopcy, obserwujący obowiązki mężczyzn, bawili się łódeczkami, konikami bądź mieczkami.

Z literatury historycznej dowiadujemy się, iż „w okresie średniowiecza powstał podstawowy kanon zabawek dziecięcych. Najbardziej popularne były drewniane koniki na kiju, z których nieco później >>wyrosły<< konie na biegunach. W średniowieczu koń spełniał ważną funkcję, dosiadali go m.in. rycerze, którzy walczyli na jego grzbiecie. To jedna z zabawek znanych we wszystkich kulturach świata, którą bawiły się dzieci pochodzące z różnych warstw społecznych”¹⁰. W Opolu „w XI-

⁹ Por. M. Radzikowska, *Średniowieczne łyżwy kościane – Eksperyment archeologii doświadczalnej*, <https://archeologiadoswiadczalna.wordpress.com/2012/05/16/sredniowieczne-lyzwy-kosciane-eksperyment-archeologii-doswiadczalnej/>, 12.02.2016.

¹⁰ M. Wiczorek, *Historia zabawek dla dzieci*, Focus Historia 6/2014, <http://historia.focus.pl/swiat/historia-zabawek-dla-dzieci-1543>, 12.02.2017.

-wiecznym pokładzie odkryto drewnianego konika z oczyma nabitymi metalem i zaznaczoną na szyi uprzężą. Popularne były drewniane lub gliniane koniki z jeźdźcami na grzbiecie. Czasami robiono je ze srebra, złota lub ołowiu”¹¹.

10. Konik z kory

11. Konik z butelki

Materiały:

- butelka plastikowa,
- papier,
- bibuła,
- papier samoprzylepny

Opolskie koniki w okresie średniowiecza najczęściej wykonane były z drewna bądź z gliny, wspólnie możemy takie zabawki wykonać z dziećmi, wykorzystując bardzo popularne i trudno rozkładające się butelki plastikowe – zhora obecnych czasów. Przetwarzając twórczo butelki, możemy wykonać z nich konie na kijach, doskonale do zabawy.

Dziewczynki już od najdawniejszych lat bawiły się lalkami, świadczą o tym wykopaliska. Dawne „lalki były proste, zazwyczaj niewielkich rozmiarów i skromnie zdobione. Często wykonywano je z gliny, skóry i tkanin. Te były bardziej kształtne i wyglądem przypominały postać ludzką. Zdarzały się też figurki z płaskiego kawałka drewna, dalekie od ludzkiego wizerunku”¹².

12. Laleczka ze skóry

13. Laleczka z materiału

Materiały:

- podstawa – woreczek w kształcie prostokąta,
- wypełnienie,
- kolorowe koraliki,
- kolorowa rafia albo wełna,
- wełna na włosy,
- guziczki na oczy.

Lalki to nadal jedne z najbardziej popularnych zabawek. Warto tworzyć własne oryginalne eko-przytulanki, wykorzystując w tym celu stare ubrania, ścinki materiałów, wełnę, skórę czy też materiały przyrodnicze, takie jak patyki, liście kukurydzy itp. Wygląd zabawki określa nasza wyobraźnia, którą powinniśmy rozwijać u dzieci, proponując im nieszablonowe zajęcia rękodzielnicze wykorzystujące różnego typu materiały i dające dziecku możliwość tworzenia własnych niepowtarzalnych projektów.

W każdej epoce ludzie czerpali bardzo dużą przyjemność ze słuchania muzyki, gry na instrumentach, śpiewu oraz tańca. Muzyka nie tylko łączy pokolenia, ale i sprawia, że ludzie dzięki niej są szczęśliwsi. W oparciu o źródła archeologiczne można sądzić, że muzyka, śpiew i pląsy stanowiły także jedną z ulubionych rozrywek mieszkańców Opola. Na ziemiach opolskich „rozpowszechnione były różnego rodzaju instrumenty. Znalezione w grodzie fujarki, piszczałki, gwizdki, skrzypce – gęśle (prosty instrument strunowy wykonany z kory, z zachowanymi kołeczkami na struny z włosów z końskiego ogona) świadczą, że mieszkańcy muzykowali przy różnych okazjach. Z pozyskanych w trakcie badań wykopaliskowych źródeł wynika też, że mieszkańcy grodu przywiązywali dużą wagę do działalności artystycznej”¹³.

¹¹ T. Seweryn, *Polskie zabawki ludowe*, Warszawa 1960, s. 19.

¹² A. Hołubowska, *Historia zabawek 3. część – LALKI*, <http://e-fika.com/historia-zabawek-3-czesc-lalki/>, 12.02.2017.

¹³ Muzeum Śląska Opolskiego, *Opole, gród, miasto, stolica regionu. Gród na Ostrówku*, Opole 2012, s. 41.

14. Gwizdek z dzikiego bzu

15. Piszczątka z rurek

Materiały:

- rurki pocięte na różne długości,
- taśma samoprzylepna.

16. Strunowy instrument muzyczny

17. Ekoinstrument strunowy

Materiały:

- pudełko po chusteczkach,
- gumki,
- taśma klejąca.

Muzyka, jako jedna z dziedzin sztuki, odgrywała i nadal odgrywa ogromną rolę w życiu każdego człowieka. Pozwala na pewien rodzaj odprężenia psychicznego, wzbogaca nasze doświadczenia, wpływa na wszechstronny rozwój osobowości, rozwija uczucia i wyobraźnię. Jeżeli dzieci będą mogły wykonać własny ekoinstrument, a następnie doświadczyć gry na nim, dostarczy im to dużo radości i miłych wrażeń.

W średniowieczu dobrze znane były gry towarzyskie. Sposób spędzania wolnego czasu uzależniony był od pozycji społecznej, zawodowej i majątkowej mieszkańców opolskiego grodu i zamku. „Powszechną formą rozrywki były gry uprawiane na dworach, w mieszczańskich domach i w karczmach. O zamiłowaniu mieszkańców opolskiego zamku do różnego rodzaju gier i zabaw świadczą znaleziska pionków do gier planszowych, wykonane z kości, poroża czy półszlachetnych kamieni, sześciennie kostki do gry w kości i tzw. astragalusy”¹⁴.

¹⁴ E. Holc, *Gród na Ostrówku [w:] U stóp Wieży Piastowskiej*, red. I. Solisz, R. Miązek, Opole 2014, s. 36.

18. Szczęsne kostki do gry

19. Gra zręcznościowa

ZABAWA

- rolki papierowe,
- krążki,
- kostki do gry.

Proponuję zabawę, do której również wykorzystujemy materiały wtórne, a kostki do gry jedynie stanowią jej uzupełnienie. Jest to doskonała zabawa towarzyska, która polega na budowaniu jak najwyższej wieży, w naszym przypadku Wieży Piastowskiej, z rolek papierowych. Uczestnicy rzucają kostką i następnie dokładają do wspólnej wieży tyle rolek, ile wypadnie oczek na kostce. Jeżeli rolki się przewrócą, uczestnik zapisuje ilość strąconych elementów. Oczywiście wygrywa zawodnik, który strąci najmniej rolek.

Warto przekazywać naszą historię w sposób przyjazny oraz dostępny dziecięcemu poznaniu. Tworzenie nowych wersji dawnych zabawek będzie wspaniałym sposobem na nawiązanie do historii Opolszczyzny oraz aktywne spędzanie czasu wolnego wspólnie z dzieckiem. Zestawienie średniowiecznych zabawek ze współczesnymi, recyklingowymi rozbudzi w twórczy sposób wyobraźnię dzieci. Przy okazji jest się eko, kiedy wykorzystuje się materiały wtórne do tworzenia różnorodnych gier oraz zabawek. Dodatkowo własnoręcznie wykonane zabawki są niezwykle atrakcyjne. Posiadają ogromną wartość zarówno dla twórcy, jak i uczestników zabawy. Podczas ich wykonywania dzieci uczą się pracy oraz poszanowania zabawek, rozwijają wiarę we własne siły, kreatywność, pomysłowość i zaradność.

Ilustracje:

- 1 *Zabawki z przełomu XIII i XIV w.*, <https://www.pinterest.com/pin/294141419385429511/>, 05.02.2016.
- 2 *Pisanka-grzechotka gliniana pokryta barwną polewą*, (fot. J. Stemplewski), *Gród i zamek Piastowski. Prace wykopaliskowe i odnalezione artefakty*, <http://www.wiezapiastowska.pl/grod-i-zamek-piastowski-brprace-wykopaliskowe-i-odnalezione-artefakty>, 12.02.2017.
- 3 *Grzechotka deszczowa*, źródło własne.
- 4 *Wirujące bączki* (fot. archiwum MAH), U. Sieńkowska, *O starym mieście słów kilka*, <http://staremiastoelblag-mah.blogspot.com/2013/04/wirujace-baczki.html>, 12.02.2017.
- 5 *Recyklingowy bączek*, źródło własne.
- 6 *Łódeczka z kory*, (fot. B. Trabuć), *Gród i zamek Piastowski. Prace wykopaliskowe i odnalezione artefakty*, <http://www.wiezapiastowska.pl/grod-i-zamek-piastowski-brprace-wykopaliskowe-i-odnalezione-artefakty>, 12.02.2017.
- 7 *Łódka z zakrętki*, źródło własne.

- 8 M. Radzikowska, *Średniowieczne łyżwy kościane – Eksperyment archeologii doświadczalnej*, <https://archeologiadoswiadczalna.wordpress.com/2012/05/16/sredniowieczne-lyzwy-kosciane-eksperyment-archeologii-doswiadczalnej/>, 12.02.2016.
- 9 *Ekoszczudła*, źródło własne.
- 10 *Konik z kory ze znakiem ukośnego krzyża*, 3 ćw. XI w., (fot. J. Stemplewski), *Gród i zamek Piastowski. Prace wykopaliskowe i odnalezione artefakty*, <http://www.wiezapiastowska.pl/grod-i-zamek-piastowski-brprace-wykopaliskowe-i-odnalezione-artefakty>, 12.02.2017.
- 11 *Konik z butelki*, źródło własne.
- 12 *Laleczka wycięta ze skóry*, (fot. J. Stemplewski), *Opole, gród, miasto, stolica regionu. Gród na Ostrówku w Opolu*, Muzeum Śląska Opolskiego, Opole 2012.
- 13 *Laleczka z materiału*, źródło własne.
- 14 *Gwizdek z dzikiego bzu*, (fot. J. Stemplewski, E. Trabuć), Muzeum Śląska Opolskiego, *Opole, gród, miasto, stolica regionu. Gród na Ostrówku w Opolu*, Opole 2012.
- 15 *Piszczątka z rurek do picia*, źródło własne.
- 16 B. Gediga, *Strunowy instrument muzyczny. Badania wykopaliskowe na Ostrówku w Opolu w 1968 i 1969 oraz omówienie najważniejszych wyników zakończonych prac*. Sprawozdania Archeologiczne, XXIV, 1972, s. 180.
- 17 *Ekoinstrument strunowy*, źródło własne.
- 18 *Sześciennie kostki do gry*, (fot. J. Stemplewski), *Gród i zamek Piastowski. Prace wykopaliskowe i odnalezione artefakty. Wieża Piastowska w Opolu*, <http://www.wiezapiastowska.pl/grod-i-zamek-piastowski-brprace-wykopaliskowe-i-odnalezione-artefakty>, 12.02.2017.
- 19 *Gra zręcznościowa*, źródło własne.

Spacer po Opolu – gry i zabawy

1. Cele ogólne:

- poznanie zabytków miasta,
- kształtowanie poczucia przynależności społecznej,
- integracja dzieci oraz budowanie radosnego nastroju podczas wspólnej zabawy,
- tworzenie pozytywnych relacji między dziećmi,
- kształtowanie umiejętności współpracy i współdziałania w grupie,
- rozwijanie ekspresji twórczej dziecka,
- wspomaganie wszechstronnego rozwoju dzieci,
- kształtowanie nawyku uważnego słuchania i wyciągania wniosków.

2. Cele operacyjne

Uczeń:

- rozpoznaje obiekty znajdujące się na terenie miasta,
- potrafi wskazać na mapie Polski Opole i rzekę Odrę,
- uważnie słucha i wyciąga wnioski,
- rozwija ekspresję twórczą,
- umie współpracować w grupie podczas zabaw,
- czynnie uczestniczy w zajęciach,
- potrafi zilustrować zabawę muzyczną gestem, ruchem,
- skupia uwagę na wykonywanej czynności.

3. Metody:

- praktycznego działania, zabawy integracyjne, ekspresja ruchowa, improwizacja.

4. Formy organizacyjne pracy uczniów: grupowa, indywidualna.

- 5. Środki dydaktyczne:** płyta CD Zespołu Pieśni i Tańca „Opole”, nagranie piosenki na CD „Te opolskie dziouchy”, plastikowe kubki z naklejonymi ilustracjami opolskich wież, sznurki na gumce, klocki z naklejonymi ilustracjami kamieniczek, puzzle – ilustracje opolskich pomników, karteczki z symbolami: herb, radio Opole, Festiwal Filmowy; sznurek, ilustracje zwierząt, książki z nazwami ulic, tekturowe gwiazdy, teksty zagadek – książka „Kolorowane wędrówki po Opolu”, ściana elastyczna, mazaki.

Czas trwania zajęć: 2 godz.

Przebieg zajęć

1. Powitanie.

Uczestnicy stoją w kręgu, prowadzący wita dzieci i zadaje zagadkę:

– Gdzie jesteśmy? (w tle słychać odgłosy stacji PKP, odjeżdżające pociągi).

Tu pociągi towarowe, osobowe, ekspresowe,

Tu podróżni z plecakami, ogromnymi walizami.

Jeśli ruszysz trochę głową,

To odpowiedź masz gotową!¹

2. Pociąg do Opola.

Zabawa wprowadzająca do zwiedzania Opola: dzieci ustawiają się w pociąg, otrzymują bilety w trzech kolorach. Jadąc pociągiem, mówią w rytmicznie:

Zabierz nas, zabierz, przewodniku miły,

W podróż do miasta Opola,

odkryjmy wspólnie uroki Opola.

Poczujmy jego tajemniczą moc,

wyruszymy w podróż w historyczny czas!

– Przyjechaliśmy do pięknego miasta (Opola), które leży nad rzeką (Odrą).

– Czy potraficie wskazać je na mapie?

Dzieci zatrzymują się przed mapą Polski, wskazują miasto Opole i rzekę Odrę.

Nauczyciel opowiada o Opolu na podstawie książki Urszuli Zajączkowskiej „Opole – skąd ta nazwa?”

3. Witamy w Opolu.

Dzieci stojąc w kole, w rytm piosenki „Te opolskie dziouchy” wykonują ruchy:

- trzymają ręce na biodrach, uginają kolana raz w lewą stronę, raz w prawą stronę (powtarzają dwa razy),
- wykonują obroty dookoła siebie w lewą i prawą stronę, rękami klaszcząc nad głowami,
- młynek (z prawej i lewej strony),
- uderzanie dwa razy o uda i dwa razy kłaśnięcia w dłoń.

4. Opolskie wieże.

Nauczyciel zadaje zagadkę:

Ratusz. Zegar punkt dwunasta!

Już rozbrzmiewa hejnał miasta.

Słuchają kamieniczki i parasole.

Jakie ładne jest Opole!

Zabawa i budowanie opolskich wież. Dzieci podzielone są na trzy grupy wg kolorów biletów, na stolikach mają porozkładane plastikowe kubki. Na każdym jest wyklejona inna część wieży. Zadaniem uczniów jest ułożenie wieży (wg grup: Ratusz, Wieża Piastowska, kościół św. Wojciecha). Przenoszą wspólnie po jednym kubku za pomocą sznurków (tyle, ile jest uczestników w grupie) połączonych ze sobą jedną gumką. Zadaniem dzieci jest takie sterowanie sznurkami, aby złapać gumką „cegiełkę wieży”. Wygrywa drużyna, której uda się jak najszybciej ułożyć całą wieżę (załącznik nr 1).

5. Opowieść przy kamieniczkach (trening koncentracji).

W pewnym mieście, pięknym mieście nad Odrą – Opolu,

są bajeczne kamieniczki, niczym w świecie bajek,

¹ Zagadki pochodzą z książki „Kolorowe wędrówki po Opolu”, wydawnictwo Nowik Sp. J., Opole 2006.

*znają one mnóstwo przedziwnych historii.
Nocą opowiadają swe bajki wszystkim podróżnikom.*

– Jesteśmy podróżnikami, zwiedzamy zakątki naszego miasta Opola. Odkryjemy nieznaną nam opolskie kamieniczki. Czekają na was zadanie: zbudujecie kamieniczki.

Dzieci siedzą w rzędach, po tej samej stronie każdego rzędu położone mają pudełko z klockami, na których umieszczone są fragmenty ilustracji kamieniczek z różnych okresów. Zadaniem dzieci jest jak najszybsze przeniesienie wszystkich klocków na drugi koniec rzędu. Dziecko siedzące jako pierwsze w rzędzie trzyma pudełko z klockami, bierze jeden klocek, przekłada go do drugiej ręki i następnie podaje go do bliższej ręki osobie siedzącej za nim. Drugi zawodnik przekłada klocek do swojej drugiej ręki, aby w podobny sposób podać go trzeciemu itd. Ostatnie dziecko z przeniesionych elementów układa opolskie kamieniczki (załącznik nr 2).

6. Galeria Opola.

Uczniowie w swoich grupach otrzymują kopertę z fragmentami ilustracji przedstawiającymi pomniki Opola. Zadaniem dzieci jest ułożenie puzzli, odgadnięcie, jaki pomnik przedstawia ilustracja, podpisanie jej oraz przyklejenie na kartce. Dzieci tworzą wspólną Galerię Opola.

Pomniki: pomnik Bojownikom o wolność Śląska Opolskiego, pomnik Marka Grechuty, pomnik Agnieszki Osieckiej (lub inne wg uznania nauczyciela).

7. Bystry opolanin.

Dzieci siedzą w trzech rzędach, zwrócone do siebie. Na środku sali poukładane są kwadraty z ilustracjami przedstawiającymi symbole Opola (herb miasta, symbol Radia Opole, symbol Festiwalu Filmowego Opolskie Lamy) odwrócone tyłem. Każdej grupie nauczyciel przydziela jeden symbol. Zadaniem dzieci jest odnalezienie i zebranie dziesięciu symboli swojej grupy. Uczestnicy podchodzą po jednym z każdego rzędu i odkrywają jeden kwadrat. Jeśli znajduje się na nim symbol, którego szukają, zabierają go do swojej grupy, jeśli nie – odkładają na miejsce, wracają do swojego rzędu, wtedy wyrusza następne dziecko. Wygrywa grupa, której najszybciej uda się zebrać wszystkie symbole (załącznik nr 3).

8. Opolskie zoo.

Nauczyciel zadaje zagadkę:

Gdzie jesteśmy? To proste!

Za Odrą, za mostem.

Żyrafy, kangury i nawet goryle,

Ach... atrakcji tu tyle!!!

Dzieci odpowiadają: *Jesteśmy w naszym opolskim zoo.*

– Uwielbiacie tu przychodzić i spędzać czas ze swoimi bliskimi. Zobaczmy, czy znacie wszystkie zwierzęta zamieszkałe w naszym zoo.

Nici opolskiego zoo

Na sznurkach rozwieszono są ilustracje różnych zwierząt z opolskiego zoo. Każda z ilustracji ma przyklejoną etykietkę (widoczną) z numerem. Dzieci stoją w swoich grupach, w 3 rzędach przed nauczycielem. Na sygnał nauczyciel pokazuje pierwszym osobom w rzędach ilustrację z wybranym zwierzątkiem. Zadaniem dzieci jest odnalezienie takiej samej ilustracji w sali, odczytanie i zapamiętanie jej numeru oraz jak najszybsze przybiegnięcie do prowadzącego i podanie numeru. Które dziecko zrobi to pierwsze, tego grupa otrzymuje punkt. Gra toczy się do momentu wyczerpania listy przedmiotów.

Zwierzęta: kangur, lemur, goryl, jeżozwierz, gepard, puma, wilk, uchatka, zebra, żyrafa, lama, łos, hipopotam.

9. Uliczkami Opola.

– Jesteśmy w bibliotece, wypożyczyliśmy książki, na których widnieją nazwy opolskich uliczek.

Każde dziecko w grupie ma jedną książkę. Zadaniem dzieci jest jak najszybsze ustawienie się w odpowiedniej kolejności (alfabetycznie). Podczas wykonywania całego zadania uczestnikom nie wolno się odezwać ani słowem, ani też wydawać innych dźwięków – muszą sobie poradzić za pomocą komunikacji niewerbalnej.

Ulice: św. Wojciecha, plac św. Sebastiana, Katedralna, Zamkowa, Franciszkańska, Muzealna, Książąt Opolskich...

10. Wizyta w amfiteatrze.

Nauczyciel włącza dzieciom nagranie muzyczne, którym rozpoczyna się co roku Festiwal Opol-ski.

– Co to za sygnał? Opole to stolica polskiej piosenki. To wtedy do naszego miasta przyjeżdżają najwięksi artyści z Polski. Lubiani i znani z największych przebojów, słyszanych w radiu i oglądanych w telewizji. W tym roku odbędzie się on już po raz 54.

Co to?

Ten widok tak dobrze znany

trafia na telewizyjne ekrany!

Tu piosenki, tu oklaski – gdzie to wszystko się odbywa?

Jak ten obiekt się nazywa?

– Na deskach opolskiego amfiteatru czeka was następne zadanie. Zadanie dla prawdziwych piosenkarzy, artystów.

Dzieci wybierają po jednym przedstawicielu ze swoich grup, który do muzyki „Poszła Karolinka do Gogolina” zaśpiewa podany tekst. Tekst muszą dzieci same napisać, najlepiej niech to będzie ich opinia o Opolu (należy zaplanować czas na pisanie i występy dzieci).

– Każdy znany artysta ma swoją gwiazdę w Opolu. Wśród was też z pewnością jest artysta, który będzie sławny za parę lat. Waszym zadaniem jest zaprojektowanie swojej gwiazdorskiej gwiazdy.

Dzieci otrzymują wycięte szablony gwiazd, na których mają złożyć swój artystyczny podpis.

11. Sport i rekreacja.

– Gdzie teraz jesteśmy?

Czy wiesz, jak się ta półkula nazywa?

Tuż przy niej bywa wesołe miasteczko – jak miło czas upływa!

Dzieci stoją w dużym kole przy „Okraglaku”, trzymając w rękach ścianę elastyczną.

Nauczyciel snuje opowieść ruchową *Opole*, zadaniem dzieci jest wykonywanie odpowiednich ruchów ścianą elastyczną. W tle słycać muzykę Zespołu Pieśni i Tańca „Opole”.

Opowieść ruchowa *Opole*

W piękny, słoneczny dzień dzieci całą klasą wybrały się na spacer (trzymając ścianę, kilka kroków do przodu – spotykamy się, a następnie kilka kroków w tył – rozchodzimy się). Przeszły małymi uliczkami (trzymanie ściany przy kostkach), na Wyspę Bolko (unoszenie ściany coraz wyżej) i bez trudu poradziły sobie z przejściem przez most (przechodzenie prawą, a następnie lewą nogą do środka koła). Tutaj na Bolkowej Kępie spotkały swoich rówieśników z innej szkoły. Powitali się wszyscy radośnie (uśmiechanie się i ruszanie głowami w różnych kierunkach). Nagle słonko schowało się za chmury i zaczął padać gęsty deszcz (delikatne wachlowanie ścianą). Dzieci ukryły się pod drzewami, obserwowały, jak drobne, deszczowe krople wirują na wietrze i cichutko opadają na ziemię (trzymanie ściany dłońmi za plecami, siad na dolnej części ściany, ściana opiera się na plecach. Założenie

ściany na głowę, kręcenie głową w prawą stronę, lewą i powolne pochylanie się czołem do podłogi). *Dotykam tuliliły nas ciepłe krople deszczu, dookoła utworzyła się kolorowa tęcza (robienie fali). Wyszło piękne słońce, wszystkie dzieci z uśmiechniętymi buziąmi spacerują i bawią się na polanie (powrót do pozycji początkowej – w kole twarzami do siebie).*

12. Opolska historia zaklęta w drewnie.

*Kuźnia, chatki, wiatrak stary,
Czyżby cofnął ktoś zegary?
Czy poznajesz ...*

Mali podróżnicy dotarli do Muzeum Wsi Opolskiej w Bierkowicach. Jest to muzealna ekspozycja na wolnym powietrzu składająca się z 50 wiejskich zabytkowych budowli drewnianych, które są wyposażone w oryginalne sprzęty, narzędzia i meble. Nasz przewodnik przygotował dla was następane zadanie. Sprawdzimy, czy zgadniecie, jakie budowle znajdują się w muzeum.

Dzieci odgadują nazwy na podstawie widzianych cieni – kształtów (nauczyciel pokazuje na pałeczkach podświetlone kształty: chata, ul, chleb, studnia, koń, kościół, wiatrak, młyn, kałamarz).

13. Relaks.

– Czas na odpoczynek po naszym wspólnym podróżowaniu, zwiedzaniu zakątków i podziwianiu uroków naszego miasta. Gdzie najlepiej można odpocząć? Na łonie natury! Zapraszam was na rejs turystyczny. Jesteśmy na pokładzie statku – wycieczkowca, którym przepłyniemy kilometry szlakiem wodnym. Będzie to połączenie rekreacji z historią. Na pokładzie statku są koledzy i koleżanki z innej części naszego kraju, waszym zadaniem będzie zachęcenie ich do zwiedzenia naszego miasta.

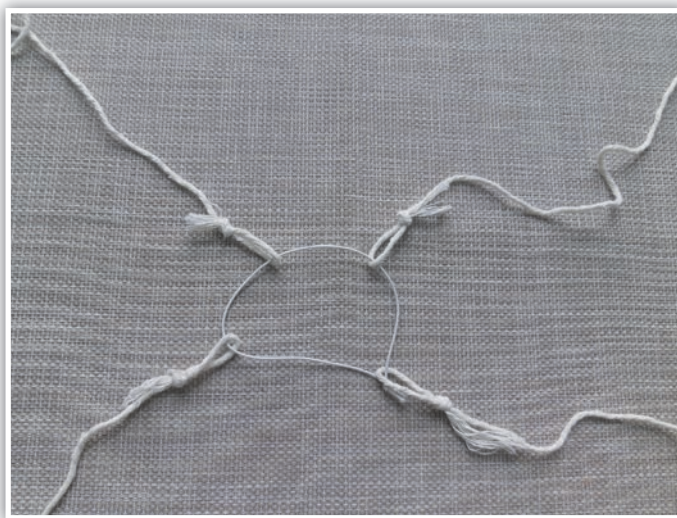
Dzieci, siedząc w kole, po kolei wymieniają miejsce, do którego zabrałyby swojego kolegę.

14. Podsumowanie zajęć.

Rozmowy o mieście, o przeprowadzonych zajęciach, pracy i zabawie z koleżankami/kolegami w grupie. Wspólne wykonywanie wystawek z wykonanych przedmiotów. Na zakończenie słodki poczęstunek (opolskie pierniki) wykonany przez chętne mamy.

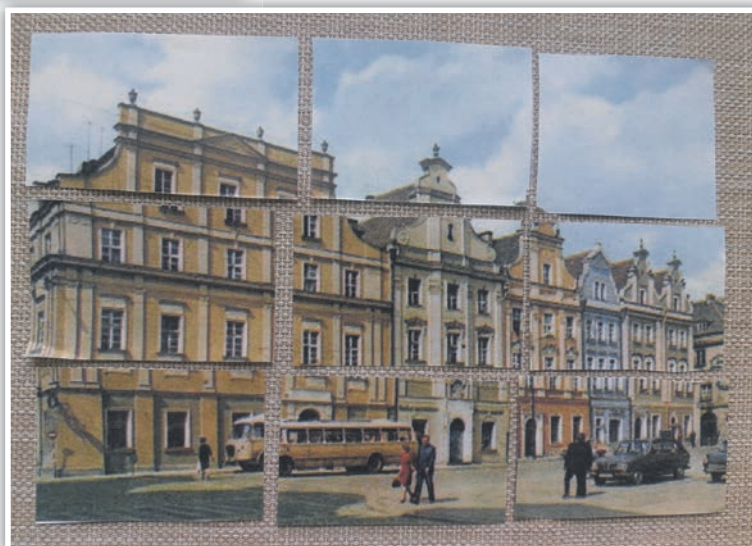
Załącznik nr 1.

Załącznik nr 2.

Załącznik nr 3.

Welcome to Opole Witamy w Opolu

Scenariusz przedstawienia dla przedszkolaków

- It's time to take a trip! Let's find a bus!
- Oh, there it is! Come on!

Dzieci wsiadają do autobusu. W tle słycać już melodię. Zaczynają wesoło śpiewać piosenkę:

The wheels on the bus go round and round,
Round and round,
Round and round.

The wheels on the bus go round and round,
Round and round!

The horn on the bus goes beep, beep, beep,
Beep, beep, beep,
Beep, beep, beep.

The horn on the bus goes beep, beep, beep,
Beep, beep, beep!

The children on the bus go up and down,
Up and down,
Up and down.

The children on the bus go up and down,
Up and down!

- Look! It's Opole!
- (everyone): Stop the bus! Stop the bus!

(odgłos hamowania)

Dzieci wysiadają z autobusu, dziękują i żegnają się z kierowcą. Kierowca odjeżdża. Dzieci rozglądają się.

- Hmm... what's that? (wskazuje na Filharmonię)
- It's Philharmonic! Wow, it looks fantastic!
- What's Philharmonic?
- It's a place for Musicman.
- Musicman?
- We will show you!

I am the music man. I come from Opole and I can play. (What can you play?)
I play the piano. Pia pia piano, piano, piano – Pia pia piano, pia piano.

– Welcome to Opole. Witamy w Opolu. *Scenariusz przedstawienia dla przedszkolaków* –

I am the music man. I come from Opole and I can play. (What can you play?)
I play the violin. Vio vio violin, violin, violin – Vio vio violin, vio violin.
Pia pia piano, piano piano – Pia pia piano, pia piano.

I am the music man. I come from Opole and I can play. (What can you play?)
I play the saxophone. Saxo saxo saxophone, saxophone, saxophone.
Saxo saxo saxophone, saxo saxophone.
Vio vio violin, violin, violin – Vio vio violin, vio violin.
Pia pia piano, piano, piano – Pia pia piano, pia piano.

I am the music man. I come from Opole and I can play. (What can you play?)
I play the big bass drum. Big bass big bass big bass drum, big bass drum, big bass drum.
Big bass big bass big bass drum, big bass big bass drum.
Saxo saxo saxophone, saxophone, saxophone – Saxo saxo saxophone, saxo saxophone.
Vio vio violin, violin, violin – Vio vio violin, vio violin.
Pia pia piano, piano, piano – Pia pia piano, pia piano.

I am the music man. I come from Opole and I can play. (What can you play?)
Well, I can play everything and here we go! Hit it! Play that piano. Play that violin.
Play that saxophone. Play that big bass drum.

– That's great! And now let's take a walk around Opole.

Dzieci spacerują, rozglądają się.

- Look there! What's that?
- It's a bridge! Let's sing a song about bridge!

Piastowski Bridge is falling down,
Falling down, falling down.
Piastowski Bridge is falling down,
Falling down, falling down.
My fair lady.

Who can help to save the bridge,
Save the bridge, save the bridge.
Who can help to save the bridge,
Save the bridge, save the bridge.
My fair lady.

Kindergarden friends can help,
Friends can help, friends can help.
Kindergarden friends can help,
Friends can help, friends can help.
My fair lady.

- I love Opole! I'm having so much fun here!
- Let's see The Theatre now! (idą w stronę teatru)
- Wow, I've never seen so many dolls!

- I want to meet them!
- Hello, I'm Suzie! (niespodziewanie mówi jedna z lalek)
- (everyone) Hello Suzie! Nice to meet you!
- (Suzie) Nice to meet you too! Do you want to play?
- (everyone) Yeeees!

Suzie prowadzi zabawę.

I see something blue.

Blue!

I see something blue.

Blue, blue, blue, blue...

I see something blue.

Find something blue!

Yellow!

I see something yellow.

Yellow!

I see something yellow.

Yellow, yellow...

I see something yellow.

Find something yellow!

- Thank you Suzie! Bye! Bye! (wychodzą i machają)
- (Suzie) Where are you going now?
- Hm.... To the zoo!!!
- (Suzie) Have fun!

Dzieci są w zoo. Rozglądają się i śpiewają piosenkę:

Walking in the zoo. Walking in the zoo. .

We're not afraid. We're not afraid.

Walking in the zoo. Walking in the zoo. We're not afraid. We're not afraid.

One step. Two steps. Three steps forward.

One step. Two steps. Three steps back.

Stop.

Listen.

What's that?

It's a frog!

We're not afraid!

Let's stomp.

Stomping in the zoo. Stomping in the zoo. We're not afraid. We're not afraid.

Stomping in the zoo. Stomping in the zoo. We're not afraid. We're not afraid.

One step. Two steps. Three steps forward.

One step. Two steps. Three steps back.

Stop. Listen. What's that?

It's a monkey!

We're not afraid!

Let's jump.

Jumping in the zoo. Jumping in the zoo. We're not afraid. We're not afraid.

Jumping in the zoo. Jumping in the zoo. We're not afraid. We're not afraid.

One step. Two steps. Three steps forward.
One step. Two steps. Three steps back.
Stop. Listen. What's that?
It's a toucan!
We're not afraid!

Let's skip.

Skipping in the zoo. Skipping in the zoo. We're not afraid. We're not afraid.
Skipping in the zoo. Skipping in the zoo. We're not afraid. We're not afraid.
One step. Two steps. Three steps forward.
One step. Two steps. Three steps back.
Stop. Listen. What's that?
It's a tiger!
RUN!

- Wow, that was close! (ociera pot z czoła, siadają na chwilę zmęczeni ucieczką, nagle ktoś zauważa...)
- Look! There's a river!
- It's The Odra River. Hey... Do you want to cruise?
- Yees!

Dzieci wsiadają do łódki. Płyną i śpiewają:

Row, row, row your boat
Gently down the stream
Merrily, merrily, merrily, merrily
Life is but a dream!

- Wow! Can you see that building? It's so big! (wskazuje na budynek w oddali)
- That is the city hall.
- I can hear some music.... (nastawiają wszyscy uszu)
- It's someone's birthday! Let's go!
- Wszyscy wychodzą z łódki i biegną pod ratusz. Słyszą już „Happy birthday”.
- Whose birthday is it? (pytają przechodnia)
- Opole is 800 years old!

Podgłaśniamy muzykę w momencie:

Happy birthday dear Opole, happy birthday to you!

Wszyscy biją brawo.

- We have a gift for Opole to (z uśmiechem):

There is a city like a dream
And it is just perfect for me:
O – P – O – L – E :)

Kennst du Opole und seine Einwohner? Czy znasz Opole i jego mieszkańców

Ein Spiel für Jugendliche. Gra dla młodzieży

Die Stadt Opole feiert ihr 800 – jähriges Jubiläum. Innerhalb dieser 800 Jahren haben in der Stadt viele bekannte Menschen gewohnt und gelebt. Möchtest du die Plätze kennen lernen, die mit ihnen verbunden sind oder einfach erfahren was für diese Menschen wichtig wäre, wenn sie Opole heute besuchen würden? Wenn du daran interessiert bist und dazu noch das Lösungswort finden willst, laden wir dich zur Reise durch die Stadt ein.

Das Lösungswort:

Σ η φ ω θ θ ϑ φ ρ ϣ ϧ ϩ † ϣ ρ U ρ ρ

Wie kannst du das Lösungswort finden?

Unten findest du Symbole, die zum Aufschreiben des Lösungswortes gedient haben. Ordne die Buchstaben, die sich auf den Bildern von Sehenswürdigkeiten und interessanten Plätzen der Stadt befinden, den Symbolen zu. Dabei helfen dir die Hinweise von den bekannten Einwohnern der Stadt Opole. Ein Buchstabe ist schon da! Du hast dafür 60 Minuten Zeit.

Symbol 1	Symbol 2	Dieser Hinweis kommt vom.....
Σ	†	Musiker, Dirigenten
φ	ω	Fotographen
η	ϣ	Maler
θ	Θ	Dichter
ϑ	ρ	Arzt, Abenteurer, Afrikaforscher
ϣ	ρ	Physiker

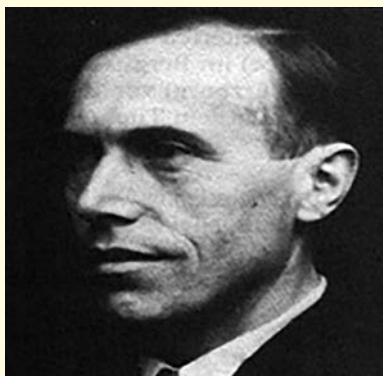
– Kennst du Opole und seine Einwohner? Czy znasz Opole i jego mieszkańców
Ein Spiel für Jugendliche. Gra dla młodzieży –

Max Glauer (1867 - 1935)

Ich bin von der Lage der Stadt Opole und von ihren Aus-
sichten beeindruckt. Große Sympathie habe ich für das
Oppelner Museum, in dem man heute meine Fotos sehen
kann. (Symbol 1)

Heute würde ich gerne die Krakowskastrasse, in der
ich gewohnt habe und wo ich mein Atelier hatte, entlang
spazieren gehen. Ich habe ein offenes Haus geführt, unter
meinen Gästen waren Litaraten wie Hans Niekrawietz, Alf-
red Nowinski, Rabbiner Leo Beck, Bildhauer Thomas Myr-
tek und viele, viele andere. (Symbol 2)

Hans Niekrawietz (1896 – 1983)

Wenn ich Opole heute besuchen würde, möchte ich die
Aussicht auf die Oder von der Piastowska – Brücke bewun-
dern. Die Oder war eins der Hauptthemen meiner Bücher
und Gedichte. (Symbol 1)

Schon immer hat mich der Oppelner Dom mit seiner
Majestät beeindruckt. In dieser Kirche wurde ich am 16.
Februar 1896 getauft. (Symbol 2)

Emin Pascha (1840 – 1892)

Ich mag sehr die Franziskanerkirche, die sich in der Nähe meines Hauses befindet. Ich wohnte nämlich in der Stockgasse (heute ul. Minorytów), am Ufer des Mühlbachs (heute Młynówka), eines Seitenarms der Oder. (Symbol 1)

Wenn ich heute in Opole wohnen würde, wäre ich oft am Oppelner Bahnhof, weil ich leidenschaftlich gern reiste. (Symbol 2)

Theodor Kalusa (1885 – 1894)

Ich bin sehr stolz auf die Sternwarte an der Oppelner Universität. Als Physiker könnte ich hier viele Experimente machen. (Symbol 1)

Ich habe auf der Insel Pascheke gewohnt, sie erinnert mich an meine Jugend. Heute würde auf mich bestimmt der magische Springbrunnen (im Schlossteich) mit dem Lichtspiel und Musik einen großen Eindruck machen. Die Lichtspaltung im Springbrunnen wäre für mich echt faszinierend. (Symbol 2)

*Friedrich Wilhelm Kuhnert
(1865-1926)*

Ich wäre ein großer Fan von der Gemäldegalerie in Opole, weil die Kunst für mich immer eine große Rolle spielte. (Symbol 1)

Ich könnte mich vom Oppelner Zoo und seinen Tieren ganz gut beim Malen inspirieren lassen. (Symbol 2)

Franz Wachsmann (1906 - 1967)

Die Oppelner Philharmonie würde mich bestimmt verzaubern. Hier möchte ich dirigieren. Die Einwohner der Stadt Opole können auf die Philharmonie stolz sein. (Symbol 1)

Als Musiker und Komponist möchte ich gerne am Landesfestival des Polnischen Liedes teilnehmen. Das Amphitheater mit dem Piastenturm im Hintergrund sieht bezaubernd aus. (Symbol 2)

Netografia:

1. Max Glauer, <http://www.opole.pl/max-glauer-1867-1935/>, 10.07.2016.
2. Hans Niekrawietz, <http://kulturportal-west-ost.eu/biographien/niekrawietz-hans-3>, 10.07.2016.
3. Emin Pascha, https://de.wikipedia.org/wiki/Emin_Pascha, 10.07.2016.
4. Theodor Kalusa, <https://alchetron.com/Theodor-Kaluza-1267040-W>, 10.07.2016.
5. Friedrich Wilhelm Kunert, <http://www.jaskolkaslaska.eu/2009/08/22/friedrich-wilhelm-kuhnert-slaski-malarz>, 10.07.2016.
6. Franz Wachsmann, <http://staremelodie.pl/kompozytorzy/331/Franz%20Wachsmann>, 10.07.2016.
7. Filharmonia Opolska, <http://www.opole.pl/filharmonia-opolska-im-jozefa-elsnera/>, 10.07.2016.
8. Muzeum Śląska Opolskiego, <http://www.opole.pl/muzeum-slaska-opolskiego/>, 10.07.2016.
9. Kościół Świętej Trójcy w Opolu, <http://www.visitopolskie.pl/pl/objects/details/id,3962/m,Opole/t,Kosciol-Sw-Trojcy-Franciszkanow.html>, 10.07.2016.
10. Most Piastowski, <http://opole.fotopolska.eu/42260,foto.html>, 10.07.2016.
11. Katedra Opolska, <http://www.opole.pl/katedra-opolska/>, 10.07.2016.
12. Galeria Sztuki Współczesnej w Opolu, <http://www.opole.pl/galeria-sztuki-wspolczesnej/>, 10.07.2016.
13. Dworzec Główny w Opolu, <http://www.opole.pl/trasa-festiwalowa-dworzec-glowny-pkp/>, 10.07.2016.
14. Kamienica, ul. Krakowska, <http://opole.wyborcza.pl/opole/56,35086,13903514,max-glauer,,4.html>, 10.07.2016.
15. Zoo w Opolu, <http://www.atrakcje-turystyczne.eu/obiekt,380,1,zoo-opole.php>, 10.07.2016.
16. Amfiteatr w Opolu, <http://www.opole.pl/amfiteatr-2011/>, 10.07.2016.
17. Stawek Barlickiego, <http://www.opole.pl/stawek-barlickiego-wizualizacja/>, 10.07.2016.
18. Uniwersytet Opolski, <http://opolskie.regiopedia.pl/wiki/universytet-opolski>, 10.07.2016.

Aleksandra Starczewska-Wojnar, Justyna Sowińska

Oferta bezpłatnych lekcji archiwalnych oraz warsztatów dla dzieci i młodzieży w siedzibie Archiwum Państwowego w Opolu

Zgodnie z wieloletnią tradycją udostępniania i popularyzacji materiałów archiwalnych, jaką stawiają sobie za cel archiwa państwowe, pragniemy zaproponować wybór tematów lekcji archiwalnych oraz warsztatów dla dzieci i młodzieży. Zajęcia te odbywają się zwykle w budynku Archiwum Państwowego w Opolu, co umożliwia wykorzystanie oryginalnych archiwaliów. Jesteśmy gotowi przeprowadzać lekcje także w szkołach i instytucjach kulturalno-oświatowych, w takim wypadku jednak zamiast materiałów archiwalnych prezentujemy ich kopie cyfrowe. Poniżej przedstawiamy propozycje naszych zajęć.

Archiwalne tajniki genealogii

Dzieci uczą się tworzyć drzewo genealogiczne swojej rodziny. Zajęcia ilustrowane są ciekawymi materiałami archiwalnymi związanymi z poszukiwaniami genealogicznymi.

Spotkanie z księciem

Dzieci spotykają księcia opolskiego Bolka I, który w obecności skryby przedstawia historię swojego życia oraz sekrety książęcego archiwum. Dzieci mogą obejrzeć archiwalne skarby w postaci najstarszych dokumentów związanych z historią Kościoła na ziemi opolskiej. Na każdego uczestnika zajęć czekają materiały archiwalne i zadania do wykonania.

Uczniowie zdobywają wiedzę na temat archiwum oraz jego zasobu i na tej podstawie wypełniają karty pracy, np. uzupełniają drzewo genealogiczne rodziny książęcej, identyfikują zasób archiwalny, dokonują analizy tekstu i odpowiadają na pytania.

Porozmawiajmy jak... byśmy byli umarli

W ramach edukacji wielokulturowej dzieci zapoznają się z materiałami archiwalnymi dotyczącymi udziału ludności żydowskiej w życiu przedwojennego Opolu. Na 100-letniej mapie naszego miasta mogą lokalizować historyczne budynki oraz miejsca pamięci.

Zabytki piśmiennictwa na Śląsku

Na zajęcia składa się prelekcja poświęcona historii pisma od XII do XIX w., połączona z prezentacją multimedialną zawierającą krótkie przedstawienie materiałów piśmienniczych i narzędzi pisarskich oraz poszczególnych rodzajów pisma. Lekcji towarzyszy pokaz wybranych dokumentów z zasobu Archiwum Państwowego w Opolu od XIII do XVIII w. oraz materiałów archiwalnych pisanych neografią gotycką w poszczególnych okresach rozwoju pisma. W ramach części warsztatowej uczestnicy mogą stworzyć własny dokument.

Pochód pierwszomajowej poprawności

Zakres tematyczny lekcji obejmuje omówienie przygotowań do obchodów święta 1 Maja na terenie Opola i województwa opolskiego, a także samego przebiegu uroczystości. W trakcie zajęć uczniowie oglądają prezentację multimedialną obrazującą obchody Święta Pracy, mogą również zapoznać się z oryginalnymi kronikami szkolnymi opi-

sującymi to wydarzenie oraz plakatami propagandowymi. W ramach części praktycznej uczniowie przygotowują w grupach własny projekt plakatu pierwszomajowego.

Pozostałe propozycje tematów lekcji archiwalnych:

1. Dlaczego warto odwiedzić Archiwum?
2. Archiwum – warsztatem pracy historyka.
3. Zasób Archiwum Państwowego w Opolu źródłem do historii regionu?
4. Archiwistyka jedną z nauk pomocniczych historii.
5. Źródła historyczne – gdzie należy ich szukać?
6. Księga praw miejskich Głubczyc – dzieje powstania i zawartość.
7. Życie żołnierzy i cywilów w latach 1914-1918.
8. Życie codzienne na Śląsku w latach 1939-1945.
9. Kalendarium historii Opola.

10. Kroniki skarbnicą wiedzy.
11. Historia Nysy w kronikach i materiałach dziejopisarskich.
12. Historia ukryta w domowych szufladach i księgach metrykalnych.

Zajęcia każdorazowo dostosowane są do potrzeb i możliwości edukacyjnych uczniów. Istnieje również możliwość przeprowadzenia lekcji na temat zaproponowany przez nauczyciela. W takim przypadku propozycje zagadnienia prosimy zgłaszać z dwumiesięcznym wyprzedzeniem.

Wszystkie zajęcia prowadzone są po uprzednim ustaleniu terminu.

Zachęcamy Państwa również do zapoznania się z materiałami edukacyjnymi, które powstały w ramach projektu „Śladami św. Wojciecha w Opolu. Od chrzcielnicy do dokumentu”, realizowanego przez Archiwum Państwowe w Opolu przy wsparciu finansowym Naczelnej Dyrekcji Archiwów Państwowych w Warszawie pod patronatem Biskupa Diecezji Opolskiej, Prezydenta Miasta Opola oraz Opolskiego Kuratora Oświaty. Do udziału w projekcie zostali zaproszeni historycy z Uniwersytetu Opolskiego oraz oddziału Polskiego Towarzystwa Historycznego z siedzibą w Opolu. Idea, jaka przyświecała opracowaniu materiałów archiwalnych, które pochodzą z naszego zasobu, wiązała się z pragnieniem ich udostępniania, aby służyły nauczaniu i poznawaniu historii, szczególnie w aspekcie uwypuklenia roli kultury chrześcijańskiej w dziejach naszego narodu.

Opracowane materiały przeznaczone są do realizacji edukacji historycznej na różnych poziomach nauczania, zarówno w ramach zajęć lekcyjnych, jak i pozalekcyjnych. Naszą intencją jest, aby mogły one stanowić pomoc i inspirację dla nauczycieli w przygotowaniu zajęć dostosowanych do potrzeb i możliwości uczniów, poprzez dokonanie selekcji proponowanych przez nas zadań i źródeł lub skorzystanie z całości materiału.

Na płycie zawarte zostały scenariusze lekcji dla nauczycieli oraz karty pracy dla uczniów. Płytę można dostać w siedzibie Archiwum Państwowego w Opolu, przy ul. Zamkowej 2 lub pobrać ze strony internetowej: <http://opole.ap.gov.pl/misja/edukacja.html>

Fragment parku zamkowego, ok. 1910 r.

opoliana

Elżbieta Trojan, Opole – dzieje i tradycja
Elżbieta Trojan, Moje Opole – historia i współczesność.
Zestawienie bibliograficzne w wyborze
Janusz Berdzik, Grzegorz Pielak, Varia

Odkryj Opole w szkole
Materiały dydaktyczne

Opole – dzieje i tradycja

W 2011 roku ukazała się na rynku wydawniczym książka poświęcona historii Opola¹, dzieło zbiorowe pod redakcją Bernarda Linka, Krzysztofa Tarki i Urszuli Zajączkowskiej.

Jak podają jej autorzy w rozdziale „Obecność miasta” (zamiast wstępu) – przedstawienie na kilkuset stronach dziejów miasta nie jest sprawą prostą. Uznano, że dla obecnych mieszkańców Opola ważne może być przybliżenie dwóch podstawowych wątków. Opisanie w sposób w miarę przystępny, popularny, jego zmiennych dziejów przy zastosowaniu tradycyjnych metod narracji historycznej.

Praca została podzielona na trzy części. W części pierwszej zatytułowanej „Dzieje społeczno-polityczne” przedstawiono historię Opola, od pierwszych osadników do wyborów samorządowych w 2010 roku. Przy różnorodności wątków i wypadków historycznych, których opolanie byli uczestnikami i świadkami, autorzy tej części książki w sposób chronologiczny poruszają trzy związane ze sobą płaszczyzny przemian historycznych: zmiany polityczne, rozwój społeczno-gospodarczy i życie codzienne ówczesnych mieszkańców.

Materiał „Zanim powstało miasto” przygotowali Sławomir Moździoch i Magdalena Przysiężna-Pizarska, okres „Pod panowaniem Piastów (o.985-1532)” przedstawiła Anna Pobóg-Lenartowicz, „Czas burz i zamętu (1532-1815)” Dorota Schreiber-Kurpies i Adam Szymański, „Niespełna stulecie pokoju (1816-1918)” Maciej Borkowski, okres wojen (XI 1918-1945) Bernard Linek oraz „Opole polskie (1945-2010)” Zbigniew Bereszyński. Każdy okres historyczny posiada własną dynamikę i punkty odniesienia, stąd zróżnicowano dobór i rangę poszczególnych elementów w kolejnych tekstach.

Nieco inny charakter posiada część druga monografii – „Genius Loci”, poświęcona tradycji miasta, opisująca wybrane aspekty życia Opola: „Drogi do nieba” (Rudolf Nieszwiec); „Zabytki mówią” (Joanna Filipczyk); „Miejsca wspólne” (Monika Choroś, Łucja Jarczak); „Artefakty” (Urszula Zajączkowska). Jej celem stało się ukazanie wybranych elementów spuścizny grodu św. Wojciecha, istotnych dla dzisiejszych opolan, wokół których konstytuuje się wspólnota miejska i na których konstruuje się społeczność lokalna, instytucji, miejsc i znaków, wydarzeń i wypadków, bez znajomości których trudno mówić o tożsamości miasta.

Część trzecia publikacji „Parnas Opolski” zawiera artykuły o opolskiej kulturze na przestrzeni dziejów po czasy współczesne: „Niemiecki krajobraz kulturalny miasta” (Dorota Schreiber-Kurpies); „Powojenne życie kulturalne” (Leokadia Drózdź, Alfred Wolny), „Opolska Universitas” (Maciej Borkowski); „Opolski Olimp” (Juliusz i Krzysztof Steccy); „Moje festiwale opolskie” (Jarosław Wasik); „Opolskie Konfrontacje Teatralne” (Leokadia Drózdź).

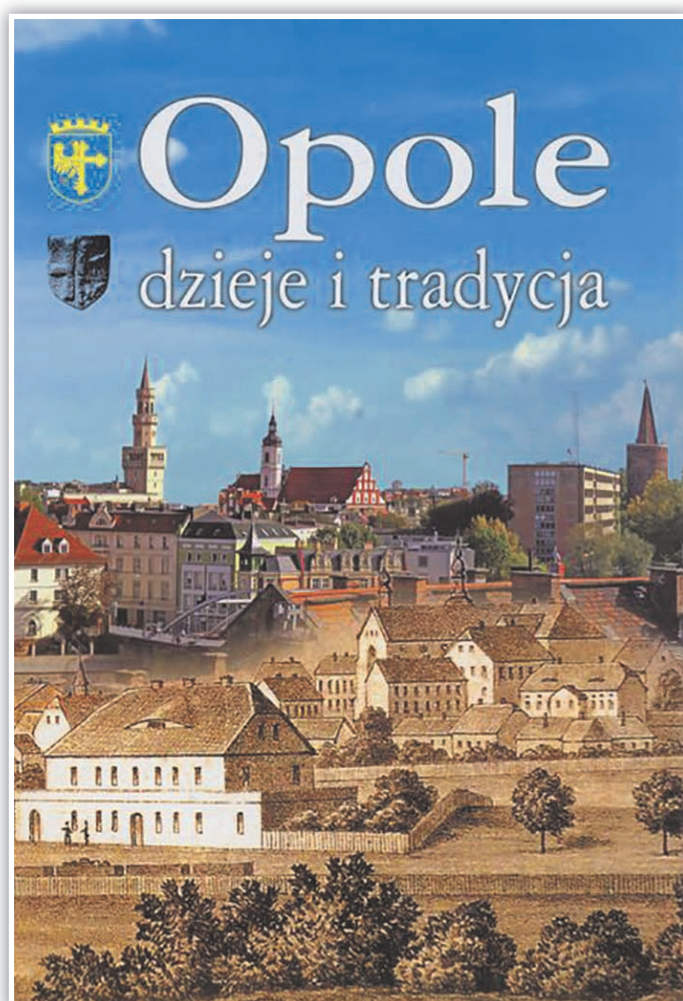
Wychodząc z założenia, że miasto tworzą ludzie, pokaźne miejsce w ostatniej części pracy zajmują biogramy wybitnych opolan, którzy przyczynili się do rozwoju miasta, związali z nim swoje życie bądź byli ważni dla budowy wspólnoty jego mieszkańców.

W rozdziale „Miejscowi Polacy” Marek Masnyk przedstawia polski ruch narodowy do 1939 roku, a Adriana Dawid środowisko polskich rodłaków po 1945 roku.

¹ Zob. *Opole: dzieje i tradycja*, red. B. Linek, K. Tarka, U. Zajączkowska, Opole 2011.

Ponadto w ostatniej części omawianej książki Monika Choroś i Łucja Jarczak wymieniają i charakteryzują części miasta Opola. Pracę uzupełniono wykazem nazw miejscowych i ulic opolskich, które w XX wieku ulegały częstym zmianom. Dołączona do książki bogata literatura przedmiotu pozwoli jej czytelnikom dotrzeć do innych lektur dotyczących Opola.

Publikacja powstała z przekonania jej autorów, że Opole jest wspólną wartością. Obrazuje rzetelny stan dzisiejszej wiedzy o historii Opola. Jest to wartościowa pozycja popularnonaukowa, napisana przystępnym językiem, po którą sięgnąć może każdy opolanin zainteresowany dziejami i tradycją swojego miasta. Walory książki podnosi duża liczba ciekawych ilustracji. Praca może być również wykorzystana przez nauczycieli na zajęciach dotyczących edukacji regionalnej.

Moje Opole – historia i współczesność

Zestawienie bibliograficzne w wyborze

Opole – jedno z najstarszych miast w Polsce, jedna z historycznych stolic Górnego Śląska, od 1950 r. stolica województwa opolskiego, stolica polskiej piosenki, główny ośrodek kulturalny, naukowy, gospodarczy, administracyjny województwa. Według danych GUS z 2015 r. oraz wg danych nt. sołectw przyłączonych 1 stycznia 2017 r., miasto liczy 127 792 mieszkańców, co daje 27 miejsce w Polsce pod względem liczby ludności.

Niniejsza bibliografia zawiera publikacje dotyczące Opola, jego historii, dziedzictwa kulturowego, geografii, przyrody... Nauczyciele znajdą tu liczne opracowania służące edukacji regionalnej, materiały repertuarowe, bajki i wiersze, opowieści o Opolu, scenariusze zajęć, lekcje muzealne wprowadzające w świat małej Ojczyzny.

Materiał adresowany jest do szerokiego grona odbiorców zainteresowanych dziejami i tradycją Opola, w tym nauczycieli-wychowawców, pragnących przybliżyć swoim wychowankom miasto, region, któremu poświęcona jest bibliografia.

Wydawnictwa zwarte:

1. *Bajki o Opolu*, Opole 2014.
2. Baldy S., *Katedra Świętego Krzyża w Opolu: w 700-lecie parafii Św. Krzyża*, Opole 1994.
3. Baldy S., *Księstwo Opolskie za czasów Jana Dobrego*, Opole 1999.
4. Bogdoł G., *Dawno temu w Opolu...*, Opole 2014.
5. Borkowski M., *Gmina żydowska w Opolu w latach 1812-1944*, Opole 2009.
6. Borkowski M., *Opole przelotu wieków XIX/XX*, Łódź 2015.
7. Chróścielewski T., *Wiersze opolskie*, Opole 1966.
8. Czernik A. (aut. projektu), *Opole i wiersze*, Opole 2015.
9. Czyż M., *Historia w kamieniu ukryta: płyty nagrobne i epitafia z kościoła pw. Świętego Krzyża w Opolu*, Opole 2014.
10. *Dzieci i młodzież w procesie kształtowania postaw kulturowych: przewodnik po ścieżkach edukacji regionalnej, wielo- i międzykulturowej*, red. T. Lewowicki, J. Suchodolska, Cieszyn 2012.
11. Emmerling R., *Opole i okolice*, Opole 2010.
12. Emmerling R., Zajączkowska U., *Opole – stolica województwa opolskiego*, Opole 2003.
13. Filipczyk-Topolnicka J., *Sztuka na peryferiach: opolskie środowisko plastyczne 1945-1983*, Opole 2015.
14. Gaworski M., *Opolskie – bliskie i piękne*, Opole 2009.
15. Gediga B., *Gród na Ostrówku w Opolu*, Opole 2001.
16. Goc M., *Opole – gród, miasto, stolica regionu, etnografia*, Opole 2001.
17. Hamada A., *Architektura Opola wpisana w dzieje miasta*, Opole 2008.
18. Hamada A., *Zabytki architektury Opola: zapraszamy do spaceru po Opolu szlakiem zabytków architektury w rysunkach pana Andrzeja Hamady*, Opole 2000.

19. Idzikowski F., *Opole. Dzieje miasta do 1863 r.*, Opole 2002.
20. Jagło S., *Miesięcznik „Opole” (1970-1993). Literatura. Krytyka. Publicystyka. Teatr*, maszynopis pracy doktorskiej, Uniwersytet Opolski, Opole 2005.
21. *Jak powstawało Opole? Miasto i jego księżęta*, red. A. Pobóg-Lenartowicz, Opole 2006.
22. Jarosz B., Matuszczyk-Rychlik E., *Pradzieje Opolszczyzny*, Opole 2001.
23. Kalbarczyk M., *Dotknij pięknej Opolszczyzny*, t. 1-3, Opole - Warszawa 2014.
24. Klinger W., Kwaśnicka A., *Ślady świętości Jana Pawła II na Opolszczyźnie*, Opole 2014.
25. Kobienia J., *Katedra opolska*, Opole 2015.
26. Królikowski S., *Opole*, Bydgoszcz 1999.
27. *Księstwa Opolskie i Raciborskie: terytoria, struktury, elity, dziedzictwo*, red. B. Czechowicz, Opole 2015.
28. Kunze M., *Przewodnik po Opolu i okolicy*, Opole 1928, reprint Opole: Wojewódzka Biblioteka Publiczna 2005.
29. Lachur Cz., *Opolszczyzna znana i nieznaną: obrazki krajoznawczo-historyczne*, Kępa 2006.
30. Maniurka P. P., *Katedra w Opolu*, Opole 2011.
31. Marek F. A., *Godność, dostojeństwo i posłannictwo uniwersytetu*, Opole 2016.
32. Mendel E., *Polacy w Opolu 1933-1939*, Wrocław 1980.
33. Mendel E. *Studia nad stosunkami społecznymi i politycznymi w Opolu w latach 1933-1939*, Opole 1988.
34. *Miasto czyni wolnym. 790 lat lokacji Opola (ok.1217-2007)*, red. A. Pobóg-Lenartowicz, Opole 2008.
35. Morawiec K., *Od Księstwa Piastowskiego do województwa opolskiego*, Opole 2006.
36. Nicieja S. S., *Wzgórze uniwersyteckie w Opolu. Ludzie i zabytki, fakty i legendy*, Opole 2008.
37. *Opolanie znani i nieznan. Cz. 1, Średniowiecze*, red. A. Pobóg-Lenartowicz Opole 2009.
38. *Opolanie znani i nieznan. Cz. 2, Czasy nowożytne*, red. A. Maziarz, Opole 2010.
39. *Opolanie znani i nieznan. Cz. 3, Czasy pruskie*, red. A. Maziarz, Opole 2015.
40. *Opolanie znani i nieznan. Cz. 4, okres międzywojenny*, red. A. Dawid, Opole 2016.
41. *Opole. Dzieje i tradycja*, red. B. Linek, K. Tarka, U. Zajączkowska, Opole 2011.
42. *Opole i okolice: historia, zabytki, przyroda, plan miasta 2000/2001: przewodnik*, red. D. Emmerling, Opole 2000.
43. *Opole. Monografia miasta*, red. W. Dziewulski, F. Hawranek, Opole 1975.
44. *Opole, miasto z różnych perspektyw*, Opole 2017.
45. *Opole na przestrzeni wieków*, red. B. Linek, K. Tarka, Opole 2008.
46. *Opole w czterdziestu smakach czyli 40 przepisów opolan, zebranych podczas V Festiwalu Opolskich Smaków, przyrządzonych przez opolskich blogerów*, Opole 2014.
47. *Opolskie drogi św. Wojciecha*, red. A. Pobóg-Lenartowicz, Opole 1997.
48. Piernikarczyk J., *Pierwsza polska ustawa górnicza czyli „Ordunek gorny”: historyczny dokument Górnego Śląska z roku 1528*, oprac. J. Kwak, Opole 1996.
49. Pobóg-Lenartowicz A., *Energiczne, władcze, pobożne. Księżniczek i księżnych opolskich portret (prawie) własny*, Opole 2016.
50. Popiołek O. S., *Sprawy i wydarzenia opolskie. Szkice z dziejów ziemi opolskiej*, Katowice 1957.
51. Popłonyk U., *Opole*, Wrocław 1970.
52. Poźniak G., *Opolski krajobraz organowy*, Opole 2015.

53. *Przewodnik po mieście Opolu*, Opole 1948, reprint Opole: Wojewódzka Biblioteka Publiczna 2002.
54. *Przewodnik po muzeach województwa opolskiego*, red. U. Zająchkowska, Opole 2005.
55. *Przyroda powiatu opolskiego*, red. R. Hlawacz, Opole 2003.
56. Pszczyński K., *Krótki przewodnik po Opolu*, Opole 1992.
57. Raczyńska K., *Powódź tysiąclecia*, Opole 1997.
58. Raczyński K., *Opolszczyzna – mała ojczyzna. Cz. 1, Folklor. Program edukacyjny: dziedzictwo kulturowe w regionie*, Opole 2001.
59. Rauziński R., Szczygielski K., *Współczesne problemy demograficzne Śląska Opolskiego*, Opole 2013.
60. *Regionalna polityka edukacyjna*, red. R. Rauziński, T. Sołdra-Gwiżdż, Opole 2008.
61. *Sacra Silentii provincia. 800 lat dziedzicznego księstwa opolskiego (1202-2002)*, red. A. Pobóg-Lenartowicz, Opole 2003.
62. Sadowski T., *Księżęta opolscy i ich państwo*, Wrocław 2001.
63. Sapia-Drewniak E., *Z tradycji działalności kulturalno-oświatowej na Śląsku Opolskim*, Opole 2006.
64. Simonides D., *Ele mele dudki. Rymowanki dzieci śląskich*, Katowice 1985.
65. *Sławne drzewa województwa opolskiego. Przewodnik*, Opole 2016.
66. Solisz I., Miązek R., *U stóp Wieży Piastowskiej*, Opole 2014.
67. *100 pocztówek Opola z lat 1897-1938*, wybór i oprac. U. Zająchkowska, Opole 1997.
68. Szejner A. L., *Opolskie spacer*, Bydgoszcz 2003.
69. Szewczyk J., Lech K., *Wykopaliska paleontologiczne w Krasiejowie skarbem Śląska Opolskiego. Propozycje zajęć edukacyjnych*, Opole 2010.
70. Thullie Cz., *Zabytki architektoniczne województw katowickiego i opolskiego. Przewodnik*, Katowice 1969.
71. Tomczyk D., *Herby miast Śląska Opolskiego*, Opole 1996.
72. *Twarze Opola. Twarze Muzeum, t.1.*, red. V. Rezler-Wasilewska, Opole 2015.
73. Welc H., *Kazimierz I opolski i jego czasy*, Opole 2016.
74. Wicher-Jesionowska K., Prusiewicz J., *Zabytki architektury i budownictwa w Polsce. Z. 11, Województwo opolskie*, Warszawa 1972.
75. *Władysław Opolczyk jakiego nie znamy. Próba oceny w sześćsetlecie śmierci*, red. A. Pobóg-Lenartowicz, Opole 2001.
76. Wróbel R., *Antropogeniczne przeobrażenia krajobrazu opolskiego odcinka doliny Odry w XX wieku*, Opole 2014.
77. *Kapitał ludzki na Śląsku Opolskim. Przeszłość, teraźniejszość, przyszłość*, red. nauk. A. Zagórowska, Opole 2010.
78. Zająchkowska U., *Dawne widoki Opola w grafice 1680-1920*, Opole 2001.
79. Zająchkowska U., *Księżę Jan Dobry. Ostatni Piast na Opolu i Raciborzu*, Strzelce Opolskie 2014.
80. Zająchkowska U., *Opole*, Warszawa 2001.
81. Zająchkowska U., *Opole. Historyczno-kulturowy spacer po mieście*, Regensburg 2013.
82. Zająchkowska U., *Opole – kolory miasta*, Opole 2005.
83. Zająchkowska U., *Opole. 150 lat fotografii*, Opole 2005.
84. Zająchkowska U., *Zamek Piastowski w Opolu*, Opole 2001.
85. *ZOO-baczyć Opolskie ZOO*, Opole 2014.

Artykuły z czasopism i wydawnictw zwartych:

86. Barska A., *Wielokulturowość na Śląsku Opolskim*, „Studia Etnograficzne i Antropologiczne”, 1999, t. 2, s. 115-125.
87. Bazieli B., *Rekwizyty i stroje obrzędowe. Śląsk Opolski*, „Kalendarz Opolski” 1994, s. 80-87.
88. Borkowski M., *Ciekawa epoka: Opole w latach 1816-1871*, „Strony” 2010, nr 1, s. 250-263.
89. Borkowski M., *Stan badań nad historią Żydów w Opolu*, „Studia Śląskie” 2003, t. 62, s. 217-226.
90. Borosz R., *Ludowe tradycje wielkanocne na Śląsku. Scenariusz zajęcia*, „Wiadomości Przedszkolaka” 2002, nr 3, s. 8-9.
91. Brzezińska E., *Spacerkiem po mojej miejscowości. Propozycja zajęć integrujących różne dziedziny wiedzy*, „Biblioteka w Szkole” 2001, nr 4, s. 12-13.
92. Dmitruczuk A., *Graj w Opolskie. „Wszystkie drogi prowadzą do Opola”*, „Gazeta Wyborcza”, dod. „Gazeta w Opolu” 2011, nr 179, s. 1.
93. Dubel K., *Przyrodnicza przestrzeń miasta Opola i jej osobliwości*, „Przyroda i Człowiek” 1999, z. 9, s. 79-92.
94. Gajowniczek Z. T., *Jak uczyć o własnym regionie?* „Geografia w Szkole” 2013, nr 4, s. 33-36.
95. Gajowniczek Z. T., *Własny region – rozbudzanie ciekawości ucznia*, „Geografia w Szkole” 2013, nr 5, s. 24-27.
96. Ginter E., *Wiosna w tradycji Śląska Opolskiego*, „Wiadomości Przedszkolaka” 2005, nr 4, s. 8-9.
97. Goczoł J., *Śląsk Opolski – dorzecze kultur*, „Dolny Śląsk” nr 7 (1999), s. 222-227.
98. Gogolewska-Tońska M., *Jak wprowadzić dziecko w świat małej i wielkiej Ojczyzny?* „Nauczanie Początkowe” 2011/2012, nr 3, s. 83-86.
99. Gołąbek E., Juszczyżyn-Pieczonka M., *Najokazalsze drzewa o cechach pomników przyrody w mieście Opolu*, „Przyroda i Człowiek” 2000, z. 10, s. 133-149.
100. Gołębiwska E., Maziarz M., *„Tu mieszkam i żyję – moje miejsce na Ziemi.” Projekt programu edukacji regionalnej*, „Geografia w Szkole” 2001, nr 2, s. 77-83.
101. Górniak M., *Być jak on – całym sercem civis opoliensis...Wspomnienie o Szymonie Koszyku (1891-1972)*, „Śląsk Opolski” R. 15, nr 4 (2005), s. 104-106.
102. Grubierz K., Jadach A., Wołyniec-Romańska A., *Opolskie ZOO: scenariusz zajęć świetlicowych*, „Świetlica w Szkole” 2015, nr 1, s. 31.
103. Gruszka H., *Formy edukacji regionalnej*, „Wczoraj, Dzisiaj, Jutro” 1999, nr 3/4, s. 46-51.
104. Grzelak P., *Portret Emina Paszy [w:] Opolscy Żydzi 1812-1938*, „Opolski Rocznik Muzealny”, T.12 (1998), s. 43-51.
105. Hamada A., *Florencki renesans w Opolu*, „Indeks” 2016, nr 1-2, s. 57-59.
106. Hamada A., *Gdy karczma Pod Czeremchą była Zakątkiem Wileńskim*, „Indeks” 2016, nr 5-6, s. 70-72.
107. Hamada A., *Historia zatopiona w stawku*, „Indeks” 2016, nr 7-8, s. 67-69.
108. Hamada A., *Plac z boginią pośrodku*, „Indeks” 2016, nr 3-4, s. 76-79.
109. Hapanowicz M., *„Z tradycją przez wieki”. Szkolny Turniej Regionalny*, „Modelowe Nauczanie” 2003, nr 4, s. 104-107.
110. Hołubowicz W., *Kiedy i jak powstało Opole*, „Kwartalnik Opolski” 1995, nr 1, s. 8-24.
111. Janowski A., *Historia w nazwach ukryta*, „Teraz Opole” 2010, nr 51, s. 17.
112. Janowski A., *Wieża Piastowska ukrywała przed nami kilka tajemnic*, „Teraz Opole” 2011, nr 48, s.10.

113. Kaczorowski W., *Karl Alois Gaerth – założyciel Szpitala św. Wojciecha w Opolu*, „Śląsk Opolski” 2000, nr 3, s. 1-11.
114. Kaczorowski W., Piotrowski M., *Opolskie banki w świetle zachowanych źródeł ikonograficznych do 1945 roku*, „Śląsk Opolski” 2000, nr 3, s. 53-60.
115. Kaczorowski W., *Zespół klasztorny oo. dominikanów: rozbudowa kompleksu szpitalnego św. Wojciecha w Opolu w drugiej połowie XIX w.*, „Śląsk Opolski” 2001, nr 2, s. 23-34.
116. Klemba G., *Wędrówki po naszym mieście: projekt zajęć pozalekcyjnych*, „Edukacja Medialna” 2001, nr 3, s. 47-50.
117. Kopeć I., *Niezwykli, zwykli mieszczanie dawnego Opolu*, „Strony” 2010, nr 4-5, s. 256-260.
118. Kozołub L., *Rola Muzeum Wsi Opolskiej w utrwalaniu i propagowaniu tradycyjnej kultury regionalnej*, „Kwartalnik Opolski” 2004, nr 1, s. 123-131.
119. Kwiatek J., *Zarys dziejów szkolnictwa w Opolu do początków XX wieku [w:] Obszary i przestrzenie edukacji: meandry, konteksty, dylematy: księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Zenonowi Jasińskiemu w 70. rocznicę urodzin*, red. nauk. E. Karcz-Taranowicz, Opole 2016, s. 227-239.
120. Lenart-Juszczewska K., *Młodzi w muzeum. (Działalność edukacyjna Muzeum Śląska Opolskiego)*, „Wczoraj, Dzisiaj, Jutro” 1999, nr 1-2, s. 91-92.
121. Lis M., *Ojczyzna najbliższa, źródła inspiracji regionalnych*, „Wczoraj, Dzisiaj, Jutro” 1998, nr 1-4, s. 75-80.
122. Majewski J., *Doliną Odry – z Opolu do Krapkowic*, „Nowy Biuletyn Szkolny” 2003, nr 5, s. 29-31.
123. Majewski J., *Z Opolu do Dobrzecza Wielkiego*, „Nowy Biuletyn Szkolny” 2002, nr 10, s. 25-26, 27.
124. Małeczka I., *Cudze chwalicie, a czy swoje znacie?*, „Wychowawca” 2000, nr 9, s. 31-32.
125. Matejczak M., Lorek E., *Opole – moje miasto*, „Nowy Biuletyn Szkolny” 2001, nr 4, s. 10.
126. Mączyńska M., *Znani i nieznanymi z regionu – przewodnik bibliograficzny: Franz Goretzki – burmistrz XIX-wiecznego Opolu*, „Bibliotekarz Opolski” 2012, nr 4. <http://www.bibliotekarzopolski.pl/bo56-17.html>, 06.02.2017 r.
127. Mikolaszek B., Uchacz J., Wojciechowska G., *Moja mała Ojczyzna. (Nasze legendy – herb Opolu. Kształcenie zintegrowane)*, „Modelowe Nauczanie” 2006, nr 12, s. 62-71.
128. Pawlikowska-Piechotka A., *Zabytki o funkcjach turystycznych na Śląsku Opolskim i Dolnym*, „Śląsk Opolski” 2001, nr 4, s. 52-58.
129. Pobóg-Lenartowicz A., *Jeszcze o imieniu księżniczki opolskiej, córki Władysława I, żony Henryka IV Prawego*, „Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka” R. 69, nr 3 (2014), s. 129-138.
130. Podbrożna J., *Czy dobrze znasz gwarę śląską? Scenariusz konkursu dla klas gimnazjalnych*, „Wszystko dla Szkoły” 2001, nr 12, s. 14-15.
131. Przywara M., *Życie i obyczaje w Opolskiem*, oprac. J. Pośpiech, „Kwartalnik Opolski” 1996, nr 1, s. 99-120.
132. Pszczyński K. P., *Spór o Jana II Dobrego*, „Kwartalnik Opolski” 2000, nr 2-4, s. 116-120.
133. Pyka B., Pocenty A., *Skąd nasz ród... Poznanie źródeł historii i kultury różnych regionów Polski na podstawie podań i legend to projekt działań edukacyjnych dla klas II*, „Życie Szkoły” 2009, nr 5, s. 17-30.
134. Pytlik J. (zebrała), *Dziecięce zabawy, śpiewki i tany Śląska Opolskiego*, „Modelowe Nauczanie” 2010, nr 1-2, s. 42-50.
135. Siembieda M., *Raport z zatopionego miasta*, „Odra” 1998, nr 7-8, s. 26-29.

136. Smoleń T., *O „małej ojczyźnie” ciekawie i skutecznie*, „Nowe w Szkole” 2003, nr 7-8, s. 30-31.
137. Spałek K., *Był kiedyś zamek, był i ogród*, „Indeks” 2014, nr 5-6, s. 95-98.
138. Spałek K., *Osobliwości flory Śląska Opolskiego*, „Wszecławiat” 2003, nr 7-9, s. 152-155.
139. Spałek K., *Przedwojenne szepty opolskiego dworca*, „Indeks” 2015, nr 3-4, s. 46-49.
140. Strońska M., *Zwyczajy i obrzędy wielkanocne (Śląsk Opolski). Scenariusz lekcji języka polskiego w kl. IV szkoły podstawowej*, „Nowa Szkoła” 2006, nr 3, s. 26-29.
141. Suwiński B., *Po stronie kultury i sztuki: Miejska Biblioteka Publiczna w Opolu*, „Bibliotekarz” 2016, nr 1, s. 26-28.
142. Suwiński B., *To już pięć lat na ulicy Minorytów! Miejska Biblioteka Publiczna w Opolu (2011-2016)*, „Bibliotekarz” 2016, nr 10, s. 18-19.
143. Tomczyk D., *Cech piekarski w Opolu w dawnych czasach*, „Kwartalnik Opolski” 2001, nr 4, s. 113-131.
144. Twardowska E., *Rola kształtowania krajobrazu obszarów nadrzecznych nad Odrą w Opolu [w:] Problemy i wyzwania w zagospodarowaniu przestrzennym terenów nadrzecznych miast*, red. nauk. M. Śliwa, Opole 2014, s. 137-153.
145. Zajączkowska U., *Dawna ulica Krakowska*, „Wczoraj, Dzisiaj, Jutro” 1999, nr 1-2, s. 31-35.
146. Zajączkowska U., *Koniec epoki dylżansu: dworzec kolejowy w Opolu*. „Indeks” 2014, nr 9-10, s. 38-42.
147. Zajączkowska U., *W dzielnicy tygrysów: przedmieście Opola za rzeką Odrą*. „Indeks” 2014, nr 3-4, s. 46-54.

Zbiory specjalne:

148. *Wszystkie drogi prowadzą do Opola* [Dokument ikonograficzny]: Pierwsza opolska gra edukacyjna, koncepcja i oprac. merytor. S. Jagło, M. Nowik, C. Tomaszewska i in.; ilustr. i oprawa graf. A. Ziółkowska, Opole 2011.

VARIA

.....

Przestawiony przez nas wybór, mniej lub bardziej poważny, jest oczywiście subiektywny. Chcemy, by varia stały się *inspiratorkami* dla konkursów, projektów edukacyjnych, organizowanych w szkołach gier i zabaw. Uczenie wszak nie musi być śmiertelnie poważne.

A

Św. Aleksy jest patronem niewielkiego kościoła stojącego na skrzyżowaniu ulic Szpitalnej i Katedralnej od sześciu wieków, który wybudowany został m.in. z fundacji biskupa Jana Kropidły. W kościele odprawiał mszę biskup Achilles Ratti, nuncjusz papieski w Polsce w latach 1919-1921, przyszły papież Pius XI, który przebywał w Opolu w 1920 roku jako wysoki komisarz kościelny dla obszarów plebiscytowych Górnego Śląska i Prus Wschodnich. Mieszkał w pobliżu, na probostwie dzisiejszej parafii katedralnej.

(<http://www.opolezsercem.pl/2015/02/niemy-swiadek-historii-opola.html>, 28.01.2017;

<http://www.nto.pl/magazyn/reportaz/a/przyszly-papiez-mieszkal-na-plebanii-opolskiej-katedry,10081042/>, 28.01.2017)

B

Barbakan wzmacniał system obronny Opolą. Nasze miasto jako jedyne na Opolszczyźnie posiadało barbakan. Usytuowany był na środku obecnego Placu Wolności i połączony z Bramą Krakowską. Opolski barbakan zbudowany został prawdopodobnie w latach 1382-1387 z kamienia i cegły oraz miał średnicę 14 m. Rozebrany został w roku 1822 wraz z murami i Bramą Krakowską.

(A. Hamada, *Architektura Opolą wpisana w dzieje miasta*, Opole 2008.)

C

Cementownie, dające „szare złoto”, to najważniejsze zakłady Opolą na przełomie XIX i XX wieku. Były to nowoczesne firmy, produkujące doskonałej jakości spoiwo. Prawdopodobnie Opole było wtedy jedynym miastem na świecie, w którym funkcjonowało równocześnie 9 cementowni. Pierwsza cementownia została założona w 1857 r. przez Fryderyka Grundmana. Kolejne to: cementownia Pringsheima – 1865, Wattenbergera w Groszowicach – 1871, „Opole-Port” Schottlandera – 1872 (poprzedniczka dzisiejszej „Odry”), cementownia Giesla – 1884, cementownia „Bolko” – 1901, dwie cementownie w 1906 roku – „Silesia” i „Opole-Miasto”, cementownia we Wróblinie – 1908 rok. Dodać należy, że cementownia „Odra” jest najstarszą spośród czynnych cementowni w Polsce.

(K. Piecuch, *Szare złoto*, http://www.opole.pl/wp-content/uploads/2014/01/poprzemys_owe.pdf, 25.01.2017;

<http://opolskie.regiopedia.pl/wiki/historia-cementowni-w-opolu/wersje/view/229165/229167>, 25.01.2017)

Centrum Opolą było miejscem, gdzie jeszcze w drugiej połowie lat sześćdziesiątych XX wieku hodowano kury, kozy, świnie czy krowy. Zakazano tego dopiero w styczniu 1967 roku decyzją Miejskiej Rady Narodowej, ograniczającą hodowlę inwentarza w śródmieściu naszego miasta. Zakaz dotyczył koni, bydła, kóz, owiec, nierogacizny, zwierząt futerkowych, drobiu i gołębi, z wyjątkiem pocztowych.

(U. Zajączkowska, *O kurnikach w Opolu i nie tylko ...*, [w:] „Opolanin 2002. Almanach miejski”.)

Cmentarze i nekropolie to ważny element dziejów. W Opolu znajdują się trzy cmentarze miejskie, czyli: dawny komunalny przy ul. Wrocławskiej, obecny komunalny na Półwsi i dawny przykościelny obok kościoła „na Górcie”. Pozostałe cmentarze to: cmentarz żołnierzy Armii Czerwonej (ul. Katowicka), dawny cmentarz choleryczny (ul. Św. Jacka) i dawny cmentarz żydowski przy ulicy Granicznej. Około 20 cmentarzy znajduje się na terenie wsi, które z czasem stawały się dzielnicami Opola.

(J. Filipczyk, *Opolskie Cmentarze*, [w:] „Opolanin 2002. Almanach miejski”.)

D

Dom Książęcy, oznaczony numerem 1, jeden z pierwszych murowanych domów na opolskim rynku i jeden z nielicznych, które nie spłonęły w 1945 roku. Dom był własnością książąt opolskich do 1532 roku, do śmierci ostatniego z nich, Jana Dobrego. W XVII wieku należał do hrabiów Oppersdorfów z Głogówka. W tym domu gościł Jan Kazimierz w 1655 roku i tu ogłosił uniwersał wzywający do walki ze Szwedami.

(A. Hamada, *Architektura Opola wpisana w dzieje miasta*, Opole 2008, s. 46; www.opole.pl/rynek/, 28.01.2017)

E

Emin Pasza, zadziwiający, wyjątkowy oryginał, którego barwny życiorys mógłby obsłużyć kilka różnych gatunków filmowych: sensację, przygodę, horror, kryminał, wojenny, a może i nawet melodramat. Przyszedł na świat w judaizmie, by poprzez protestantyzm odejść z niego jako muzułmanin. Z Izaaka zamienił się w Edwarda, a ostatecznie został Eminem. Urodził się w rodzinie żydowskiego kupca, obywatela Opola Ludwika Schnitzera, 29 marca 1840 roku. Rodzinny dom znajdował się na dzisiejszej ulicy Minorytów. Został wyburzony pod koniec XIX wieku. Rodzina Schnitzerów przeniosła się do Nysy, gdzie w 1845 roku zmarł ojciec Ludwik. Matka Izaaka wyszła ponownie za mąż, za protestanta. Po maturze w katolickim Carolinum studiował medycynę we Wrocławiu, Berlinie i Królewcu. Po skończeniu studiów i uzyskaniu tytułu doktora, zdecydował się na służbę w korpusie medycznym armii tureckiej. W niedługim czasie przeszedł na islam. Rozpoczął również karierę w tureckiej, a następnie egipskiej administracji. Był gubernatorem Ekwatorii, prowincji w południowym Sudanie. W czasie powstania Mahdiego stawiał derwiszom skuteczny opór. Został zamordowany w 1892 roku przez handlarzy niewolników. Sprawcy mordu i podżegacze zostali ujęci i osądzeni. Emin Pasza był znakomitym lekarzem, zapobiegliwym gospodarzem i zdolnym administratorem z politycznym zacięciem. Zadziwiał fenomenalnymi uzdolnieniami lingwistycznymi. Posługiwał się niemieckim, francuskim, angielskim, albańskim, włoskim, greckim, tureckim, arabskim, perskim, jednym z południowostawiańskich języków, najpewniej serbskim. A to jeszcze nie wszystko, gdyż w czasie podróży po Afryce nauczył się języków środkowoafrykańskich. Można przypuszczać, że nie był mu obcy również hebrajski. Wniósł znaczny wkład do wiedzy o Afryce w postaci wielu artykułów do naukowych czasopism oraz przekazywanych muzeom cennych darów.

(P. Grzelak, *Portret Emina Paszy*, [w:] *Opolscy Żydzi 1812 – 1938*, „Opolski Rocznik Muzealny”, t. XII, Opole 1998, s. 43-51.)

F

Festiwal Opolski po raz pierwszy odbył się w 1963 roku. Jego oficjalna nazwa to Krajowy Festiwal Polskiej Piosenki. Za ojców tego pomysłu uważa się Karola Musioła oraz dziennikarzy Mateusza Świąćckiego i Jerzego Grygolunasa. Do dzisiaj tylko raz festiwal się nie odbył. Było to w 1982 roku z powodu wprowadzenia w Polsce stanu wojennego. Na scenie opolskiego amfiteatru występowały wszystkie największe gwiazdy polskiej piosenki. Dzisiaj w amfiteatrze mieści się Narodowe Centrum Polskiej Piosenki, które jest gospodarzem obiektu, oraz Muzeum Polskiej Piosenki.

Filmy w Opolu można było oglądać już przed I wojną światową. Pierwsze kino „Metropol” powstało w 1907 roku. Kolejne powstało trzy lata później w 1910. W 1937 roku działały w Opolu już trzy kina: „Metropol”, „Piastowskie”/„Piastenlichtspiele” i „Ufa” (wcześniej „Apollo”).

(D. Schreiber-Kurpiers, *Niemiecki krajobraz kulturalny miasta*, [w:] *Opole. Dzieje i tradycja*, red. B. Linek, K. Tarka, U. Zajączkowska, Opole 2011.)

Fotografia wynaleziona w pierwszej połowie XIX wieku szybko przybyła do Opolia za sprawą wędrownych fotografów. Jednym z pierwszych był Blumenthal, który w 1857 r. przez krótki czas miał siedzibę w miejscu dawnej poczty przy ulicy Ozimskiej 2. Cztery lata później, czyli w 1861 roku, czynne już były dwa stałe zakłady fotograficzne: Theodora Kotzolta (obecnie Św. Wojciecha 7) i G. J. Ringerta w domu mistrza stolarskiego Maliga. Jednak najbardziej znanym fotografem opolskim został Max Glauer, artysta, wielokrotnie wyróżniany nagrodami, łącznie z tytułem „Królewskiego fotografa nadwornego”. Był drugim mieszkańcem naszego miasta, po Alexandre Stocku, który taki tytuł otrzymał.

(U. Zajączkowska, *Pierwsze zakłady fotograficzne w Opolu w XIX wieku*, [w:] „Opolanin 2002. Almanach miejski”.)

Fontanna w parku przy Placu Wolności, pięknie kolorowa, przypominająca tańczące motyle, wykonana według projektu architekta Floriana Jesionowskiego, bywała sklepem rybnym. Działo się to w latach siedemdziesiątych XX wieku. Z fontanny sprzedawano karpie przed Świętami Bożego Narodzenia. Spełniony sen inżynierów dusz – sztuka na usługach ludu?

(<http://opole.fotopolska.eu/806483,foto.html>, 30.01.2017)

G

Franz Goretzki był najdłużej urzędującym burmistrzem w dziejach Opola. Swój urząd pełnił przez 28 lat, od 1841 do 1871 roku, z przerwą w latach 1853-1855. Z okresem urzędowania Franza Goretzkiego łączony jest skok cywilizacyjny, jaki się w Opolu dokonał. Nastąpił szybki rozwój miasta. Opole zostało połączone linią kolejową z Wrocławiem i Tarnowskimi Górami. Produkcję zaczęła pierwsza cementownia, powstała kasa oszczędnościowa. Dzięki uruchomieniu gazowni w 1862 roku ulice Opola otrzymały gazowe oświetlenie. Burmistrz Goretzki przywiązywał dużą wagę do rozwoju kultury i nauki w mieście, finansowo wspierał powstanie pierwszej monografii Opola. Zabiegał o upiększanie miasta poprzez nasadzenia drzew i zakładane klomby. Dwukrotnie wybierano go do parlamentu pruskiego.

(M. Mączyńska, *Znani i nieznanymi z regionu – przewodnik bibliograficzny: Franz Goretzki – burmistrz XIX-wiecznego Opola*, <http://www.bibliotekarzopolski.pl/bo56-17.html>, 06.02.2017 r.; M. Borkowski, *Niespełna stulecie (1816-1918)*, [w:] *Opole. Dzieje i tradycja*, red. B. Linek, K. Tarka, U. Zajączkowska, Opole 2011, s. 83-106.)

„Grabówka”, niezwykła naleśnikarnia położona w czarownym zakątku Opola. Jej sercem jest za-
bytkowy Domek Szwajcarski z XIX wieku z pietyzmem odrestaurowany dzięki staraniom i uporowi
właścicieli. Sława podawanych tu od ponad trzydziestu lat crêpes wykracza hen, daleko, nie tylko
poza granice miasta, ale i regionu. Niczym niezwykłym są w Rzeczypospolitej obywatele, dla któ-
rych, za przeproszeniem wszystkich szacownych opolskich instytucji, Opole to przede wszystkim
Grabówka, a dopiero później... Znamy takich wielu. Galeria uratowanych rzeźb Thomasa Myrta,
bliskość biblioteki miejskiej, widok na Kolorową Fontannę, filharmonię, Zielony Mostek, Młynówkę,
na wyciągnięcie ręki Wieża Piastowska, serwowane na 37 sposobów naleśniki, nie licząc własnych
kompozycji klientów – wszystko to sprawia, że granica między ucztą kulinarną a duchową zanika.
Mając w tle spory i oświadczenia, kto od kogo uczył się jeść widelcem, warto by może zbadać kwe-
stię naleśników. Przecież one takie nasze, opolskie. No to co? Kto od kogo? My czy oni?

H

Himalaje jako najwyższe góry świata były marzeniem opolan. Udało się to zrealizować Maciejowi
Kurkowi, który m. in. z Jerzym Kukuczka w 1979 roku uczestniczył w wyprawie na czwarty szczyt
ziemi Lhotse (8 516 m n.p.m.). Opolski Klub Wysokogórski, obok klubów z Gliwic i Katowic, był
współorganizatorem tej wyprawy. Opolski Klub Wysokogórski PTTK powstał w 1974 r. Rok później
został przyjęty do Polskiego Związku Alpinizmu. Maciej Kurek, mieszkaniec dzielnicy Dambonia, był
jego założycielem i drugim w kolejności prezesem w latach 1975-1980. Opolski himalaista jest wy-
chowawcą wielu pokoleń opolskich taterników i alpinistów.

(rozmowa z Maciejem Kurkiem, 7 lutego 2017 r.)

I

Franz Idzikowski pochodził co prawda z Rybnika, ale jego związki z Opolem są bardzo mocne.
Był autorem pierwszej monografii Opola, *Geschichte der Stadt Oppeln*, która ukazała się w Opolu
w 1863 roku przy dużym wsparciu ówczesnego burmistrza Franza Goretzkiego. Co ciekawe, oby-
dwaj byli absolwentami tego samego gimnazjum w Gliwicach oraz uniwersytetu we Wrocławiu.
Gwoli ścisłości, Goretzki był starszy o 10 lat. Polskie wydanie monografii Idzikowskiego wydane zo-
stało w 2002 roku jako *Opole: Dzieje miasta do 1863 roku*, w ramach serii wydawniczej „Z dziejów
kultury chrześcijańskiej na Śląsku” (t. 22). Idzikowski był od 1843 roku nauczycielem historii i łaciny
w bardzo znanym, katolickim gimnazjum św. Mateusza we Wrocławiu. W dawnym budynku szkoły,
która funkcjonowała do 1945 roku, ma dzisiaj swoją siedzibę Ossolineum. Gimnazjum miało wybit-
nych absolwentów, takich jak m.in.: Otto von Haugwitz, Josef Elsner, von Eichendorf, Jan Dzierżoń,

Ferdinand Lassalle. Franz Idzikowski jest również autorem monografii Rybnika i licznych artykułów dotyczących historii Śląska. Na emeryturze osiadł w Kopicach, gdzie zmarł w 1874 roku.

(*Opole. Dzieje i tradycja*, red. B. Linek, K. Tarka, U. Zajączkowska, Opole 2011, s. 350.)

J

Jedwabniki hodowano w Opolu lub okolicach na przełomie lat 40. i 50. XX wieku. Stowarzyszenie Hodowców Jedwabników i Plantatorów Morwy Białej Związku Samopomoc Chłopska mieściło się w tamtych latach przy ulicy Strzelców Bytomskich 10. Informacje były udzielane także telefonicznie pod numerem 143.

(*Przewodnik po mieście Opolu*, Opole 1948, reprint WBP i TPO, 2002.)

K

Kazimierz I – książę opolsko-raciborski, syn Mieszka Laskonogiego i Ludmiły, „ojciec miasta Opoli”, uczestnik V wyprawy krzyżowej, z której wracając, przywiózł sobie żonę Violę, więc niczym Cezar: Vyruszył – Wrócił – Viola.

(A. Pobóg-Lenartowicz, *Opole – dzieje miasta*, <http://www.opole.pl/wp-content/uploads/2014/01/historia.pdf>, 02.02.2017; H. Welc, *Kazimierz I, książę opolski*, [w:] *Opolanie znani i nieznan*. Cz. 1. *Średniowiecze*, pod red. A. Pobóg-Lenartowicz, Opole 2016.)

Kolejowe połączenie z Wrocławiem Opole posiada od roku 1843. Wtedy nie istnieje jeszcze Dworzec Główny, który powstanie dopiero pod koniec wieku. W rok po otwarciu połączenia pociągi do Wrocławia kursowały trzy razy dziennie, a stacja mieściła się na Zaodrze. Piętnaście lat po linii do Wrocławia otwarto połączenie z Tarnowskim Górami. Warsztaty kolejowe powstały na początku XX wieku.

(*Przewodnik po mieście Opolu*, Opole 1948, reprint Opole: Wojewódzka Biblioteka Publiczna 2002, s. 9; A. Hamada, *Architektura Opoli wpisana w dzieje miasta*, Opole 2008.)

Kościół pod wezwaniem Najświętszej Marii Panny „na Górcie”, „opolska perełka”, najstarsze zachowane opolskie miejsce kultu chrześcijańskiego. Jego początki sięgają roku 1000. Na miejscu, gdzie św. Wojciech w czasie pobytu w Opolu wygłaszał kazania, wzniesiono drewniany kościółek, a w połowie XIV murowany. Kościół był wielokrotnie przebudowywany, a nawet odbudowywany.

(<http://www.parafiamatkiboskiejbolesnejwopolu.mplay.net.pl>, 29.01.2017)

L

Henri Le Rond przewodniczył Międzysojuszniczej Komisji Rządzącej i Plebiscytowej, która miała swoją siedzibę w Opolu, w nieistniejącym dzisiaj budynku rejencji opolskiej, aż do podziału terytorium plebiscytowego pomiędzy Polskę a Niemcy. Le Rond był francuskim generałem ze sporym doświadczeniem wojskowym, w tym wywiadowczym, oraz dyplomatycznym. Przygotowywał obrady paryskiej konferencji pokojowej. W sprawach dotyczących Polski ściśle współpracował z szefem Polskiej Misji Wojskowej gen. T. Jordan Rozwadowskim.

(M. Patelski, *Henri Le Rond – generał (prawie) nieznan*, „Indeks” 2003/2004, nr 9-10.)

Liga Morska miała także swoje przedstawicielstwo w Opolu. Biuro tej organizacji miało w 1948 roku adres: ul. Kołłątaja 8/1. W pierwszych dwóch latach powojennych Liga była kontynuatorką przedwojennej Ligi Morskiej i Kolonialnej.

(J. Wąsiewski, *Dzieje polskich lig morskich 1918-2010*, http://www.lmir.pl/article/historia/article.php/id_item_tree/596c8167c8c2b6914a468651050559e0/id_art/992c89a8613d978ca77c9a75d3ba9b5a, 06.02.2017; *Przewodnik po mieście Opolu*, Opole 1948, reprint, wydawca WBP i TPO, 2002.)

M

Profesor Franciszek Marek w wywiadzie udzielonym „Nowej Trybunie Opolskiej” tak wspomina Karola Musioła, zwanego Papą Musiołem: „Pierwsze skojarzenie, jakie przychodzi mi do głowy, to obraz Karola Musioła, którego spotykałem, wracając nocnym pociągiem z Warszawy. Wychodziłem koło czwartej, piątej rano z dworca PKP w Opolu i widziałem Musioła, jak podniesionym głosem strofował sprzątaczy zamiatających chodniki i ulice. To był równocześnie prostolinijny, skromny człowiek i dobry gospodarz”. Profesor Marek mówi o Musiole jako o wrażliwym i chętnym do pomocy każdemu człowiekowi: „przychodził czasem do mnie do ówczesnej Wyższej Szkoły Pedagogicznej wstawić się za jakimś młodym człowiekiem. „Jo wiym, że łon jest trocha ospały – mówił gwarą – ale łoboczysz, że łon się weźmie do roboty i bydzie śniego dobry student.”

Karol Musioł od 1962 roku przez trzynaście lat pełnił funkcję przewodniczącego Miejskiej Rady Narodowej. Zainicjował m.in. budowę amfiteatru i szkoły muzycznej.

(<http://www.nton.pl/wywiady/art/4044513,papa-musiol-opolski-aniol-stroz,id,t.html>; 26.01.2017)

Mistrz Świata na Żużlu Jerzy Szczakiel jest mieszkańcem naszego miasta. Urodził się w Grudziach, które od 1975 roku są dzielnicą Opola. Sportowiec w 1973 roku zdobył tytuł Indywidualnego Mistrza Świata. Przez całą swoją karierę związany był z Klubem Kolejarz Opole. Ma swoją gwiazdę w Alei Gwiazd Sportu we Władysławowie, a w Opolu rondo przy ulicy Strzeleckiej zostało nazwane jego imieniem.

(https://pl.wikipedia.org/wiki/Jerzy_Szczakiel, 30.01.2017)

Miejski Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli od 2015 roku ma swoją siedzibę w pięknej secesyjnej willi na Wyspie Pasieka, przy ulicy Powstańców Śląskich 19. Siedziba naszego ośrodka pełniła różne funkcje od powstania pod koniec XIX wieku do czasów współczesnych. Była ona m. in. willą fabrykanta, mieściła się w niej Miejska Szkoła Gospodarstwa Domowego, była miejscem, w którym Armia Czerwona przetrzymywała jeńców niemieckich, siedzibą żeńskiej szkoły zawodowej, ośrodka szkolenia PZPR, szkoły podstawowej nr 6, szkoły wieczorowej, mieszkały w niej pielęgniarki i nauczyciele, urzędowali wizytatorzy Kuratorium Oświaty oraz działało Publiczne Gimnazjum nr 6. „Przewodnik po mieście Opolu” z 1948 roku podaje, że pod adresem ul. Powstańców Śląskich 19 mieści się Państwowa Szkoła Zawodowa Żeńska, w skład której wchodzi dwa gimnazja: krawieckie i gospodarcze oraz trzy licea: krawieckie, gospodarcze i hotelarskie. Żeby się dodzwonić do szkoły, trzeba było wybrać numer telefonu 801.

(B. Błyszczakowska, *Miejski Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli w nowej odsłonie*, „Modelowe Nauczanie” 2015, nr 2; *Przewodnik po mieście Opolu*, Opole 1948, reprint Opole: Wojewódzka Biblioteka Publiczna 2002.)

N

NASA i Opole? Wydaje się to nieprawdopodobne, a jednak związek jest. Poprzez Wernera Ryszarda Kirchnera, który urodził się w Opolu w 1918 roku. Po odzyskaniu niepodległości przez Polskę, rodzina przeprowadziła się do Katowic. W czasie studiów na Politechnice Lwowskiej ukończył szkołę pilotażu. Podczas wojny latał w 317 Wileńskim Dywizjonie Myśliwskim. Jego pierwszym dowódcą był J. Skalski. Trzykrotnie został odznaczony Krzyżem Walecznych. Po zakończeniu wojny dokończył studia w Londynie, uzyskując doktorat z chemii. Rozpoczął pracę nad paliwem raketowym. Słynny MIT przyznał mu stypendium, gdzie uzyskał kolejny doktorat. Uczestniczył w produkcji raket balistycznych, a następnie został włączony do programu Apollo, w którym zajmował się silnikiem i paliwem do lądownika księżycowego Eagle. Jako ekspert uczestniczył również w programie budowy wahadłowców. Bardzo usportowiony, znakomity szermierz, szablista. Reprezentował USA na Mistrzostwach Świata w Siermierze w 1969 roku.

(za: <http://www.opole.pl/werner-ryszard-kirchner-1918-2008/>, 06.02.2017)

Nekropolia Piastów Opolskich to określenie dla kaplicy św. Anny i znajdujących się pod nią krypt. Często też nazywana jest „Piastowską”. Kaplica św. Anny była pierwszą częścią odbudowanego po pożarze w 1307 roku klasztoru i kościoła. Jej fundatorem był książę Bolko I, który został w niej pochowany w roku 1313. Miejsce wiecznego spoczynku znaleźli w kaplicy też książęta Bolko II i Bolko III oraz żona tego ostatniego, księżna Anna. Bolko III był fundatorem dwóch nagrobków, dla Bolka I i Bolka II oraz dla siebie i swojej małżonki, przez co uważany jest za twórcę piastowskiego mauzoleum w Opolu. Pod posadzką kaplicy, w kryptach, pochowani zostali ponadto m.in.: Władysław Opolczyk, Bolesław IV i jego żona, księżna Małgorzata, Mikołaj I, ścięty w Nysie w 1497 roku Mikołaj II, jego starszy brat Ludwik. W latach trzydziestych XIX wieku nagrobki książąt opolskich zostały usunięte z kaplicy, która tak jak i kościół, znajdowała się w rękach protestantów. Sama kaplica została zamieniona na zakrystię. Nagrobki niszczały z powodu przemieszczania i wilgoci. Na dawne miejsce powróciły dopiero w 1951 roku. Osadzono je na specjalnie wymurowanych tumbach, które nie zawierają szczątków książąt. Nie da się dzisiaj ustalić, którzy z książąt i księżnych spoczywają pod kaplicą, a którzy pod prezbiterium, gdyż szczątki były wielokrotnie wyciągane z trumien, wręcz profanowane w przeszłości.

(W. Mądry, *Nekropolie Piastów*, Poznań 2012. Praca doktorska obroniona 25.03.2013, <https://repozytorium.amu.edu.pl>, plik PDF, 06.02.2017)

Alfred Nowinski, pisarz i poeta, urodził się i zmarł w Opolu. Pracował jako nauczyciel języka niemieckiego i religii w gimnazjum realnym w Opolu. Zdaniem prof. J. Rostropowicz był jednym z najbardziej utalentowanych pisarzy przedwojennego Górnego Śląska. Sporą sławę przyniosła mu powieść *W blasku ognia. Powieść pewnego górnośląskiego miasta (Im Feuerschein. Roman aus einer oberschlesischen Stadt)*, przedstawiająca życie dziewiętnastowiecznego Opoła, która powstała w oparciu o gruntowne badania miejskich archiwaliów. Jego wiersze ukazywały się zarówno w tomikach, jak i w prasie. Zbiór baśni *Moja barwna łąka (Meine bunte Wiese)* dał mu opinię „górnoszląskiego La Fontaina”.

(J. Rostropowicz, *Alfred Nowinski, pisarz, poeta, górnośląski Lafontaine*, „Zeszyty Eichendorfa” 2006, nr 15, s.39-45. <http://www.opole.pl/alfred-nowinski/>, 02.02.2017 r.)

O

„Opole – jakżeś ty opolskie” tak zaczyna się ostatnia strofa wiersza „W Opolu” Jana Edmunda Osmańczyka, postaci niezwyklej nie tylko na tle swoich czasów. Publicysta, polityk, działacz społeczny, dziennikarz, poeta i politolog. Był autorem kilkudziesięciu książek, m. in.: *Encyklopedia ONZ i stosunków międzynarodowych*, *Sprawy Polaków czy Rzeczpospolita Polaków*. Działacz Związku Polaków w Niemczech, dziennikarz radia powstańczego w czasie Powstania Warszawskiego. Jako korespondent prasowy przyglądał się konferencji poczdamskiej i procesom norymberskim. Reprezentował Ziemię Opolską jako poseł na Sejm PRL. Uczestniczył w obradach Okrągłego Stołu, reprezentując stronę opozycyjną z ramienia Komitetu Obywatelskiego. Senator I Kadencji. Zmarł w 1989 roku. Pochowany został przy kościele „na Górcie”. Jego pogrzeb był jednym z najważniejszych wydarzeń II połowy XX wieku w naszym mieście.

(https://bs.sejm.gov.pl/F?func=find-b&request=000005371&find_code=SYS&local_base=ARS10, 03.02.2017)

W Opolu

Na rynku, pochylonym ku rzece mej – Odrze
Oddycham słowem żywym pośród braci moich.
Mowy codziennej słucham i dziwnie mi dobrze,
Chociaż obcość sztyldami miasto niepokoi.

[...]

A jednak widzę Polskość. Wszędzie, wszędzie, wszędzie.

Sercu bliskim jest miasto, skądciś bardzo znane.

W uszach dźwięczy Polskość, jak chobrze orędzie.

I wszystko tu jest moje, nic nie zapomniane.

Moim jest to miasto w szaty przybrane obce.

O, nie zrzeknę się ciebie, ani nie wyrzeknę.

Choć spod bruku wydrapie me opolne kopce

Przywalone czarnym dziejów czarnych wiekiem.

[...]

Moim jesteś Opole. W tobie słowo moje!

Słowo niezwyknięte, jak wszystko co polskie.

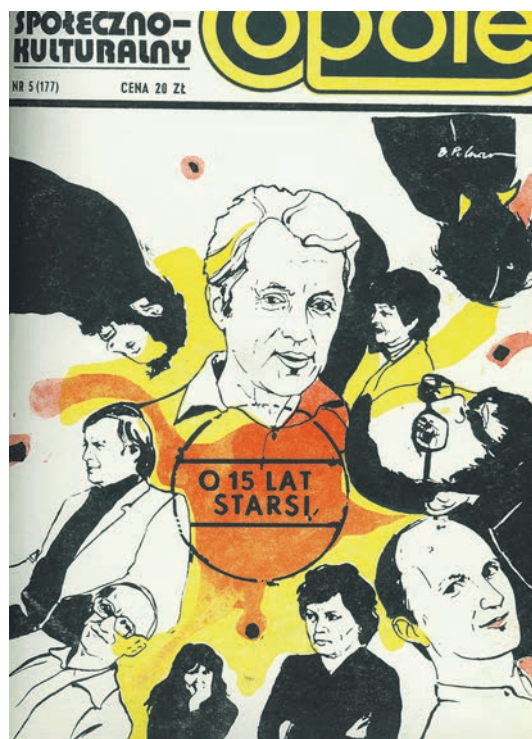
– Oto na ziemi Ojców słowem żywym stoję! –

Miasto moje – Opole – jakieś ty opolskie.

(za: W. Piątkowska-Stepaniak, Edmund Jan Osmańczyk w walce o siłę kraju i emigracji, „Kwartalnik Opolski” 2014, nr 1; http://otpn.uni.opole.pl/wp-content/uploads/03_16_KO_1-2014_PIATKOWSKA-STEPANIAK.pdf, 03.02.2017.)

„Opole”, nieistniejący już miesięcznik społeczno-kulturalny, którego pierwszy numer ukazał się 15 maja 1970 roku w pięciotysięcznym nakładzie. Pierwszym redaktorem naczelnym został Edward Pochroń. Było to wówczas jedno z najmłodszych czasopism pośród regionalnych pism społeczno-kulturalnych. Miesięcznik zajmował się literaturą polską i obcą, krytyką i publicystyką literacką, przedstawiał życie teatralne Opola, wypowiadał się ze znanstwem o innych dziedzinach sztuki, np. plastyce, filmie czy muzyce, podejmował również problematykę środowiska naukowego i twórczo angażował się w zagadnienia regionalizmu. Dobrze świadczy o linii „Opola” fakt, że czytane było hen, poza miastem i województwem, zarówno w metropoliach, takich jak Warszawa, Kraków, Katowice czy Lublin, jak i na większych lub mniejszych „prowincjach” – w Sanoku, Grójcu, Kłobucku. Miesięcznik przez lata ukazywania się skupiał wokół siebie wybitnych artystów opolskich – poetów, pisarzy, plastyków, reżyserów, uczonych, dziennikarzy, wszystkich absolutnie opolsko zakręconych, którzy, za mniej niż symboliczne honoraria, wypełniali czasopismo swoimi pracami. Mimo że ostatni numer „Opola” ukazał się w 1993 roku pod naczelną redakcją Jana Feusette’a, to zajmuje ono trwałe, niezwykle ciekawe miejsce w krajobrazie kulturowym miasta i regionu.

(S. Jagło, „Opole” – miesięcznik społeczno-kulturalny (1970 – 1993). Z historii czasopisma, [w:] Z dziejów i dorobku polskiego i niemieckiego czasopiśmiennictwa na Śląsku, red. W. Hendzel i J. Pośpiech, Opole-Gliwice 2006, s. 29-44.)

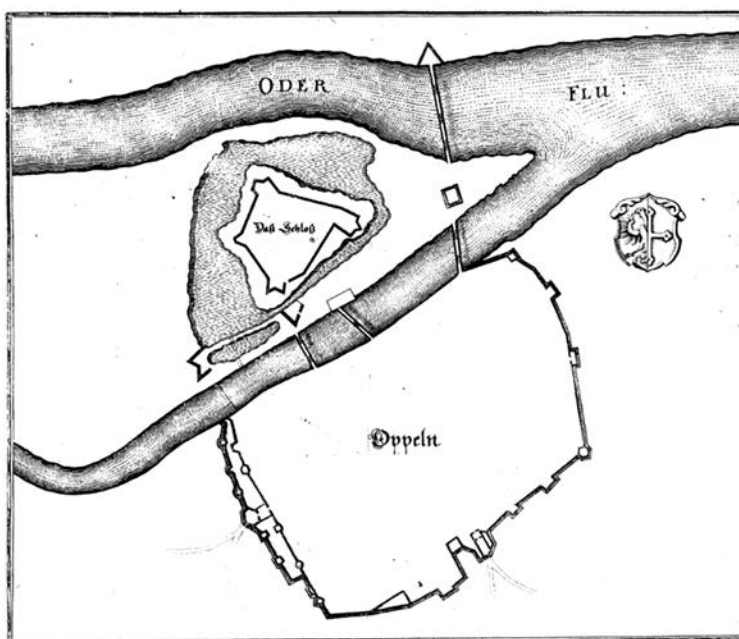

Ordunek gorny wydany został 18 listopada 1528 roku w Opolu przez księcia Jana II (Janusza / Hanusza) Dobrego. Dokument, spisany w trzech językach – polskim, niemieckim i czeskim, niestety, nie zachował się w oryginale do naszych czasów. Składał się z 72 artykułów i kodyfikował prawo górnicze. Realizacja zapisów ordynacji Jana II miała zapewnić nie tylko rozwój tej gałęzi gospodarki, ale była również przejawem troski o zdrowie i życie górników. *Ordunek gorny* jest fundamentem, na którym od prawie pięciu stuleci opiera się górnictwo górnośląskie.

(J. Piernikarczyk, *Pierwsza polska ustawa górnicza czyli „Ordunek gorny”: historyczny dokument Górnego Śląska z roku 1528*, oprac. J. Kwak, Opole 1996.)

Ostrówek, naturalnie obronne miejsce w rozwidleniu Odry, na którym pod koniec X wieku z niewielkiej osady powstał gród obronny otoczony wałem z palisadą. Wg archeologów, początki osady mogą sięgać nawet VIII wieku.

(E. Holc, *Gród na Ostrówku*, [w:] *U stóp Wieży Piastowskiej*, Opole 2014.)

Plan zamku i Opoli, Matthaus Merian, 1650 r.

P

Pożar, największy w dziejach Opoli, wydarzył się 28 sierpnia 1615 roku. Jego źródło znajdowało się w mieszkaniu pisarza zamkowego, skąd przeniósł się na zamek i miasto. W jego wyniku spłonęło całe miasto, a życie straciły 104 osoby.

(<http://www.opole.pl/wielki-pozar-trawi-cale-miasto/>, 28.01.2017)

Wilhelm Porsch był proboszczem parafii św. Krzyża. Zapisał się w pamięci Opoli jako filantrop i dobroczyńca. Był fundatorem sierocińca przy szpitalu św. Wojciecha, na który, jak pisze prof. Nicieja, „wydał wszystkie oszczędności”. W budynku dawnego sierocińca mieści się dzisiaj Collegium Minus Uniwersytetu Opolskiego, a o ks. Porschu przypomina jego medalion na ścianie frontowej. Zakupił plac na potrzeby budowy szpitala miejskiego, ale nie dokończył budowy. W roku 1875, w czasie Kulturkampfu, został usunięty z parafii jako proboszcz.

(S. S. Nicieja, *Wzgórze uniwersyteckie w Opolu i jego rewitalizacja*, http://www.opole.pl/wp-content/uploads/2014/01/wzg_rze_uniwersyteckie+skwer_artyst_w.pdf, 06.02.2017; S. S. Nicieja, *Wzgórze uniwersyteckie w Opolu. Ludzie i zabytki, legendy i fakty*, Opole 2008.)

Przywilej Hanuszowy, wielki przywilej ziemski dla księstwa opolsko-raciborskiego, uważany jest za polityczny testament księcia Jana II Dobrego. Dokument sporządzony w języku czeskim, po wyjednaniu zgody u króla Ferdynanda Habsburga, ogłoszony został stanom księstwa 8 września 1531 roku. Składał się z 30 rozdziałów i obejmował praktycznie wszystkie obszary życia. Przez wielu historyków jest on nazywany konstytucją księstwa opolsko-raciborskiego, a przez wielu znawców panowania Jana II uważany jest za najwspanialsze z książęcych dzieł. Książę postanawiał m.in., że obydwie księstwa nie mogą być rozdzielone, obowiązek służby wojskowej dotyczy tylko obrony księstwa. Ustanawiał też herb księstwa, któremu odpowiada dzisiejsze godło województwa opolskiego. Dokument gwarantował wszystkim mieszkańcom księstwa prawo składania skarg i otrzymywanie na nie odpowiedzi w określonym czasie, regulował sprawy majątkowe, określał również prawa i obowiązki duchowieństwa, nakładał na starostów obowiązek dbania o oświatę, brał w obronę chłopów przed samowolą szlachty.

(Z. Boras, *Książęta piastowscy Śląska*, Katowice 1974.; S. Baldy, *Księstwo Opolskie za czasów Jan Dobrego*, Opole 1999.; U. Zajączkowska, *Książę Jan Dobry. Ostatni Piast na Opolu i Raciborzu*, Strzelce Opolskie 2014.)

R

Ratusz opolski – budowla w stylu neorenesansowym, wzorowana na florenckim pałacu Vecchio. Jego ściany były świadkami nie tylko mrówczej pracy urzędników, zarządzania miastem w różnych okresach historycznych czy sukcesów i porażek samorządowych włodarzy. Sam budynek ma też swoją dramatyczną historię. Pożary niszczyły go w 1615 i 1739 roku. Około 1818 roku pożar prawie całkowicie zniszczył ratuszową wieżę. W 1934 roku rozebrano przylegające do ratusza domy mieszkalne. Osłabiło to konstrukcję wieży, która runęła wieczorem 15 lipca 1934 roku. Na szczęście obyło się bez ofiar. Wieżę szybko odbudowano. W dziejach ratusza mamy też wybuch. Według „Nowej Trybuny Opolskiej” do wybuchu doszło w styczniu 1960 roku w pomieszczeniu sąsiadującym z dzisiejszym gabinetem prezydenta miasta. Podłogę wykładano nowoczesnym jak na tamte czasy gumolitem, do czego używano kleju z kauczukiem i benzyną. Brak zabezpieczenia opakowań kleju spowodował, że kiedy do pomieszczenia wypełnionego oparami wszedł robotnik z zapalonym papierosem, nastąpił wybuch. W ratuszu wyleciało kilka okien, robotnik został poparzony, a przestraszona urzędniczka, spadając ze schodów, złamała nogę.

Piszząc nawet krótką notkę o opolskim ratuszu, należy wspomnieć o areszcie miejskim w piwnicach czy Piwnicy Świdnickiej, w której sprzedawano świdnickie piwo. Po raz kolejny okazuje się, że piwo w ratuszu to nie wymysł ani XX, ani XXI wieku.

(*Wybuch w opolskim ratuszu. Dwie osoby ranne* (<http://www.nto.pl/wiadomosci/opole/a/wybuch-w-opolskim-ratuszu-dwie-osoby-ranne-wideo,11753176/>; <http://www.opole.pl/ratusz/>, 03.02.2017), A. Hamada, *Architektura Opola wpisana w dzieje miasta, Przewodnik po mieście Opolu*, Opole 1948, reprint WBP i TPO, 2002.)

Rynek w Opolu wytyczony został na początku XIII wieku w zgodzie z obowiązującymi zasadami prawa magdeburskiego i zachował średniowieczny kształt do dzisiaj. Oparty jest na prostokącie o wymiarach 78 x 92 m. Obok ratusza były ważne urządzenia infrastruktury miejskiej, m.in.: waga, pręgierz, studnia. W wyniku działań wojennych w 1945 roku Rynek został całkowicie wypalony. W latach pięćdziesiątych XX wieku poddano go rewitalizacji. Według A. Hamady, „(...) rekonstrukcja i przywrócenie jednolitości stylowej opolskiego Rynku było znaczącym osiągnięciem architektonicznym w skali kraju”.

(A. Hamada, *Architektura Opola wpisana w dzieje miasta*, Opole 2008, s.25; www.opole.pl/rynek/, 28.01.2017)

S

Struktura wyznaniowa wiele mówi o mieszkańcach miasta. W Opolu w roku 1927 na 43 541 mieszkańców przypadało 34 160 katolików. Zorganizowani byli w dwie parafie – św. Krzyża oraz św. św. Piotra i Pawła i posiadali 6 kościołów. Ewangelików było 8448 i mieli jeden kościół parafialny.

Grupa wyznawców judaizmu liczyła wówczas w Opolu 530 osób. Żydzi posiadali jedną synagogę, która znajdowała się na Pasiece. Inne religie praktykowało 213 mieszkańców miasta.

(M. Kunz, *Przewodnik po Opolu i okolicy*, Opole 1928, reprint Opole: Wojewódzka Biblioteka Publiczna 2005, s. 29.)

Synagogi wybudowano w Opolu dwie. Pierwsza, przy ul. Szpitalnej, której wznoszenie rozpoczęto w 1840 roku, a sakralizowano w 1841, przetrwała dziejowe kataklizmy do dziś i jest siedzibą redakcji TVP Opole. „Noc kryształowa” ją ominęła, gdyż nie należała już wówczas do gminy żydowskiej. Pod koniec XIX wieku wybudowano drugą, wielką świątynię na Pasiece. Żydowskiej społeczności zaczęła służyć od 1897 roku, konsekrowana przez nowego rabina Leo Baecka. Ówczesne media nową synagogę uważały za „ozdobę miasta”, chociaż zdaniem wybitnego znawcy dawnej architektury opolskiej A. Hamady, to „mogło być dyskusyjne”. Tragedia „nocy kryształowej” sprawiła, że o synagodze przypomina dzisiaj tylko kamień – głaz pamięci, ustawiony w 60-lecie jej unicestwienia. Opolska prasa, która ukazała się następnego dnia po zniszczeniu synagogi, była zgodna, iż synagoga „(...) była wyzywająca i pozbawiona stylu”.

(M. Borkowski, *Gmina żydowska w Opolu w latach 1812-1944*, Opole 2009, s.41, 68-69, 123-124.; A. Hamada, *Architektura Opola wpisana w dzieje miasta*, Opole 2008, s.62-63.)

Św. Sebastian, zaliczany do grona 14 Wspomożycieli, obok licznych sprawowanych patronatów, wzywany jest w obronie przed zarazą. Na początku XVIII wieku wzniesiono w Opolu kościół wotywny pod wezwaniem św. Sebastiana w podzięce za wygaśnięcie pandemii dżumy, która wybuchła w mieście w 1679 roku. Epidemia spowodowała śmierć 900 osób, blisko połowę wszystkich mieszkańców Opola. Kościół stoi w miejscu gospody, w której zmarła pierwsza osoba. Warto dodać, że jeden z siedmiu głównych kościołów rzymskich jest poświęcony św. Sebastianowi – Bazylika św. Sebastiana za Murami.

(<http://tradycja.opole.pl/index.php?id=kosciol>, 27.01.2017)

T

W 1959 roku w miejscu znanej opolskiej restauracji (Rynek 4) rozpoczął swoją działalność teatralną Jerzy Grotowski. Zapoczątkował światową zmianę myślenia o teatrze. W 1962 roku teatr przyjął nazwę Teatr – Laboratorium 13 Rzędów. Obniżenie przez Prezydium Rady Narodowej dotacji na działalność teatru było jedną z przyczyn, które spowodowały, że Grotowski z zespołem w 1964 roku przeniósł się do Wrocławia, aby kontynuować swoją działalność jako Instytut Badań Metody Aktorskiej – Teatr Laboratorium.

(L. Drożdż, A. Wolny, *Powojenne życie kulturalne*, [w:] *Opole. Dzieje i tradycja*, red. B. Linek, K. Tarka, U. Zajączkowska, Opole 2011.)

U

Umiera 27 marca 1532 roku w Raciborzu Jan II Dobry. Linia Piastów opolskich wywodząca się od Mieszka Laskonogiego, syna Władysława Wygnańca, po 369 latach panowania wygasa. Zgodnie z wolą księcia pochowany został w kolegiacie św. Krzyża, na rzecz której uczynił bogate darowizny. Dokument ten, z roku 1431, jest bardzo cennym źródłem wiedzy o ówczesnym nazewnictwie miejscowości dzisiejszej Opolszczyzny. Użyte w nim ojkonimy w zestawieniu ze współczesnymi są idealnym wręcz odbiciem historii naszego regionu, także panującej wówczas hierarchii społecznej.

(S. Baldy, *Księstwo Opolskie za czasów Jan Dobrego*, Opole 1999.)

Uroda Opolank jest powszechnie znana nie tylko mężczyznom XXI wieku. Już w 1840 roku rosyjski sławista Izmań Sriezniewski, po wizycie w naszym mieście, w liście pisał: „A propos ładniutkiej kelnerki: i w Opolu, i w okolicy ludzie są bardzo ładni – szczególnie kobiety. Przepiękne, regularne i pełne ognia twarze, figury zgrabne (...); dzieci to prawdziwe aniołeczki”.

(M. Borkowski, *Niespełna stulecie pokoju (1816-1918)*, [w:] *Opole. Dzieje i tradycja*, red. B. Linek, K. Tarka, U. Zajączkowska, Opole 2011.)

V

V jak nasza Księżna Pani Wiola.

W

Wieże w Opolu

Opolskie wieże to ciekawy pomysł na projekt edukacyjny. Towarzystwo Przyjaciół Opola zwróciło się z prośbą o dokonanie pomiarów do Okręgowego Przedsiębiorstwa Geodezyjno-Kartograficznego Sp. z o.o. Wyniki tych prac zostały opublikowane w „Opolanin 2002. Almanach miejski”. Najwyższe wieże, mierzone od poziomu gruntu, to:

1. Katedra Św. Krzyża - 73,59 m.
2. Ratusz - 62,40 m.
3. Kościół Matki Boskiej Nieustającej Pomocy w Nowej Wsi Królewskiej - 60,42 m.
4. Kościół franciszkanów - 52,28 m.
5. Wieża Piastowska - 51,00 m.

Najwyższe wieże w Opolu nad poziomem morza to:

1. Kościół Matki Boskiej Nieustającej Pomocy w Nowej Wsi Królewskiej – 235,08 m. n.p.m.
2. Katedra Świętego Krzyża – 229,34 m. n.p.m.
3. Ratusz – 220,70 m. n.p.m.
4. Kościół Matki Boskiej Bolesnej i św. Wojciecha „na Górcie” – 212,89 m. n.p.m.
5. Wieża ciśnieni / wodociągowa przy ulicy Oleskiej – 212,39 m. n.p.m.

(Wysokość wież Opola – wreszcie prawdziwa [w:] „Opolanin 2002. Almanach miejski”.)

Wiola, bułgarska carówna, księżna Opola była kobietą wyjątkową w dziejach naszego miasta. W ogóle, zdaniem prof. A. Pobóg-Lenartowicz, opolskie księżne i księżniczki wyróżniają się nadzwyczaj pozytywnie na tle współczesnych i równych sobie stanowo kobiet. Księżna Wiola wszystkie je jednak przewyższa. Postąpiliśmy wbrew warsztatowym prawidłom i ułożyliśmy taki quasi-sportowy ranking, co pewnie obezwładnia strażników badawczej poprawności. W oparciu o wydaną z końcem 2016 roku książkę prof. A. Pobóg-Lenartowicz, *Energiczne, władcze, pobożne. Księżniczek i księżnych opolskich portret (prawie) własny*, utworzyliśmy pięć „dyscyplin” i punktowaliśmy miejsca na podium wg klucza 3 pkt. za I, 2 pkt. za II, 1 pkt za III miejsce. Księżna Wiola wygrywa jak Usain Bolt na setkę. Z pewnością była niezwyklej urody i miała niebanalne przymioty charakteru, skoro zachwycała i rozkochała w sobie 40-letniego mężczyznę. Jej postać musi fascynować. To jej Opole zawdzięcza swoją stołeczność, zamek, katedrę. Była muzą, natchnieniem Kazimierza, „ogromnym darem dla Opola” jak pisze A. Welc (*Viola, Bułgarka, księżną opolską*), kobietą spełnioną. Pisanie tutaj czegokolwiek więcej jeszcze o księżnej Wioli w obliczu przywoływanych już publikacji, byłoby wyjątkową zuchwałością, co nie oznacza, że napisano już wszystko.

(A. Pobóg-Lenartowicz, *Energiczne, władcze, pobożne. Księżniczek i księżnych opolskich portret (prawie) własny*, Opole 2016; A. Welc, *Viola, Bułgarka, księżną opolską*, w: *Opolanie znani i nieznan*. Cz. 1. *Średniowiecze*, pod red. A. Pobóg-Lenartowicz, Opole 2016.)

Z

Zamek opolski, mimo różnych kolei losów, podkreślał rangę i wiek miasta, dodawał mu splendoru. Stanowił jedną z atrakcji miejskich, zwłaszcza po udostępnieniu mieszkańcom Opola parku zamkowego. Świadczą o tym zarówno zachowane fotografie czy pocztówki z przełomu wieków XIX i XX, jak i przekazy pisemne. Stanisław Bełza (młodszy brat Władysława), pisarz, podróżnik, działacz kulturalny na Śląsku, we wspomnieniach o pobycie w Opolu w roku 1892, zanotował: „(...) Przybyłem do Opola po raz pierwszy i wtedy już zrobiło ono na mnie wrażenie miasta imponującego swoją zgrzybiałą starożytnością”.

(U. Zajączkowska, *Zamek w czasach habsburskich i pruskich*, [w:] *U stóp Wieży Piastowskiej*, Opole 2014.)